

SZÉKELYFÖLD

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

KÜRTI LÁSZLÓ, TOMPA GÁBOR,
VARGA BALÁZS VERSEI
BORCSA IMOLA, KÖTTER TAMÁS,
SZARVAS FERENC PRÓZÁJA
LITERATA HUNGARICA: A GAÁL GÁBOR
ÉS AZ AKTIONSGRUPPE BANAT
IRODALMI KÖRÖKRŐL
KÖDOSZLÁS: HATÁRVÉDELEM HÁROMSZÉKEN
A SZÉKELY HATÁRŐRSÉG IDEJÉN
MŰTEREMTÉS: MÉRY BEÁTA

XXIX. ÉVFOLYAM 10. SZÁM 2025. OKTÓBER

Szépirodalom

Tompa Gábor versei	5
Varga Balázs versei	7
Szondy-Adorján György: Jó hír	13
Jakab-Balogh Lilla versei	15
Borcsa Imola: Utazás	20
Szarvas Ferenc: A gyűjtő	27
Kürti László versei	31
Palotai Péter versei	33
Balaton László versei	38
Nyilas Atilla: Trip	41
Halmosi Sándor versei	45
Nagy Koppány Zsolt versei	47
Szentgyörgyi László: Hűségnek nevezik, azt hiszem	50
Kötter Tamás: Passauban elnémulnak a harangok	56
Fekete Vince versei	69

Literata Hungarica

Markó Béla: Volt egyszer egy irodalmi kör (A Gaál Gábor Irodalmi Körről)	74
Szenkovics Enikő: Német irodalmi körök az 1970–80-as évek Romániájában (Az Aktionsgruppe Banat)	97

Ködoszlás

Cserey Zoltán: A határvédelemmel kapcsolatos aggodalmak és kockázatok Háromszéken a székely határország idején (1764–1849) I. rész	114
--	-----

Ujjlenyomat

„Vagy sajnáltak, vagy félték tőlünk” (Magyarosi Sándor beszélgetése Nemes Gyulával a román hadseregben letöltött kötelező katonai szolgálatáról)	133
--	-----

Szemle

Márkus Béla: „Miért játszol a halállal?” (Bölöni Domokos újabb köteteiről)	153
Borcsa János: Ami dalolásra deríti a költőt... (Király László: <i>Tisztamocskok feketefehér</i>)	169
Miklóssi Szabó István: A köztes lét pusztulása (Muszka Sándor: <i>Pokoljárás</i>)	174
Előfizetők névsora	179
Hegyek, fák, füvek. A <i>Székelyföld</i> folyóirat pályázata	194

SZERKESZTŐSÉG:

FŐSZERKESZTŐ: Zsidó Ferenc (zsidoferenc@yahoo.com)
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES: Fekete Vince (feketevince@gmail.com)
SZERKESZTŐK: Magyarosi Sándor (sandormagyarosi@gmail.com)
Mirk Szidónia-Kata (mirksz@yahoo.com)
MENEDZSER: Mihály Gergő (gergomihaly80@gmail.com)
SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bodor Zsolt (bodorazsolt@gmail.com)
KORREKTOR: Ferencz S. Csilla (achilla76@gmail.com)
GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Lestyán Csaba (lestyancsaba@yahoo.com)
ÜGYVEZETŐ: Fodor Janka (janka.szekelyfold.kf@gmail.com)
TITKÁR: Beke Tasnád (beketasnad99@gmail.com)
KÖNYVELŐ: Nagy Csilla (harmatcsepp.nagy@gmail.com)

KÜLSŐ MUNKATÁRSÁK: Lakatos Mihály, Lőrincz György,
Lövétei Lázár László,
Nagy Koppány Zsolt, Tánzos Vilmos,
Zsigmond Andrea

TÖRDELŐ: Botár Emőke - Pro-Print

ALAPÍTÓ-FŐSZERKESZTŐ: Ferenczes István (1997-2010)

KIADÓ: Hargita Megye Tanácsa
Hargita Kiadóhivatal
Székelyföld Alapítvány

FELELŐS KIADÓ: Bíró Barna Botond,
Hargita Megye Tanácsának elnöke

NYOMTA: Alutus Nyomda, Csíkszereda
FELELŐS VEZETŐ: Hajdú Áron igazgató

ISSN 1453-3871

ELÉRHETŐSÉGEINK:

Postacím: 530170 Csíkszereda, Tudor Vladimirescu u. 5. sz., Pf. 149
Telefonszámok: (004)0266-311 775, (004)0266-311 026 (fax), (004)0746-195 413
E-mail cím: szekelyfold@hargitamegye.ro; honlap: www.szekelyfoldfolyoirat.ro

ELŐFIZETÉSI DÍJ:

Belföldieknek egy évre 96,00 lej
Külföldieknek egy évre 8400 Ft / 30 EUR

Belföldi előfizetőinktől a díjat kérjük postai utalványon, a következő címre küldeni:

Beke Tasnád - Editura Harghita, Pf. 149
Folyószámláink: RO20 TREZ 3512 1G33 5000 XXXX/RON
Editura Harghita, Trezoreria M-Ciuc, Sucursala Harghita
RO53 RNCB 0152 0423 6585 0003/EUR
RO26 RNCB 0152 0423 6585 0004/HUF

Fundația Székelyföld, Banca Comercială Română M-Ciuc, Sucursala Harghita
SWIFTCOD: RNCBROBU

Tompa Gábor

VÉGJÁTÉK

Aztán meghalt a madárszívű Jós,
jövendölései a múltba úsztak,
itthagytott minket báránylelkű túsznak,
jövőképünkkel így maradt adós,

s mi tévelygünk a többdimenziós
jelenben, míg a párás ködbe fúlnak
torz vétkeink, s a vészharangok zúgnak
fejünk felett, mert nincsenek valós

okok, hogy ne az eltűnésre vágyjunk.
Tireziász már megvetette ágyunk
a túlvilágon, melyet itt teremtünk...

Már rettegésre sem maradt esély,
se történet, mit jó szívvel mesélj,
csak madárraj, mely elsűvít felettünk.

TÜNETEK

A fölmelegített töltött káposzta
jobban esik, mint a friss.
Van, kinek a szállodai ágynál
megnyugtatóbb a priccs.

Harmónia helyett a zűrzavar,
ez most a világ menő dallama.
Ima helyett csak gyűlöletbeszéd,
mintha a süket jobban hallana.

Pedig a vak is látja, amit lát,
a holtakon is lúdbőrzik a kor.
A felforrósodott istennyilát
nem téríthetjük másra semmikor.

Ez a pokol. Ennyire ismerős.
És mégis ráng a szakértői száj.
Szabadlábba helyezett kárhozat.
Tapintatosan gyilkoló aszály.

ALKONYI TÁJ

Fölmegy a Hold az égre,
fölmegy az olaj ára,
a rettegés nem alszik,
hallgat a szív szavára.

Lemegy a Nap az égről,
lemegy a lázad,
közelgő robbanásban
találd meg hazádat.

Kiáradás (akril, tus, karton)

Varga Balázs
AND TRUE LOVE WAITS

*And true love waits
In haunted attics
Radiohead*

Már lejött a nagyszobába
ott van a nagyanyámék házában
amit az idén adtak el
el kellett benőtte a gaz
a házhoz vezető utat is
nincsenek rajta ajtók ablakok
ellopták
hadd legyen
az igaz szerelemnek levegő
ott ül ma is és néz
mint a farkas aki
várja hogy agyonüssék
de addig
átnéz a kiütött ablakon látja
azt a hatalmas körtefát
s rajta engem amint
épp anyámékat várom
a szomszédból hozzák
Menyhártéktól a nagylétrát
a környéken csak nekik
van akkora
hogya le tudjak jönni
összenézünk
látom ott ül egyedül
az üres szobában
intek neki
hogya most már jó

most már le fogok tudni jönni
hogy most már nyugodtan
lemehet az almaszagú
pincébe.

VÍZRE DÓLT JEGENYE

Mindig visszajárok
a folyópartra a helyre
ahol majdnem belefelladtam
de nem úgy járok
csak fejben
mert rég másutt élek
vajon ottmaradtam volna
ott a bádóg
csúszdán ahol
a nadrág s alatta a bőröm
felszakadt vagy
ott a folyóban amivel
még mindig nem tudok megbékélni

sőt hagyni sem hogy csak vigyen
nem ellenkezni
lebegni kéne benne
mint sós vízen
vele lenni nem ellene
de nem tudok
kapálózás lettem
maradtam így vagyok
ott a vízre dőlt jegenyén
félúton mert nem keltem át
egy ágra támaszkodtam
a kezem alatt eltörött
a súlyponton átbillentem
de nem estem a vízbe

valami megfogott
ott lennék azóta is
abban a súlyponton túliságban
de még nem beleesésben
akkor lefényképezett az isten
kimerevített otthagyt
a képben azon bajlódom
azóta is a
visszabillenésen
beleesésen.

A NAPSZÍNŰ ZACSKÓ

ma még itt ebben a kegyetlen fény sugarban
ma még áthullnak rajtam a levelek
ma még én nem vagyok itt csak ott veled
csak holnap leszek a fénynek útjába állni
ma csak áttetsző felület
ma átsüt rajtam a nap ma kívül-belül fény vagyok
kegyetlen fény sugar csak holnap jön el
jön vissza tér haza érkezik rég várt testvérem a sötét
csak hunyorgó toporgás vagyok máma
vagyok aki csak bambul és ácsorog
mögöttem nincsenek lábnyomok
ma az a sárga zacskó vagyok amit álmomban adtál
hogy vigyem el a dolgaim a napsárga zacskó
aminek nem volt alja csak néztelek
hogy mi ez te meg hogy hiába nézed vidd csak el ha
tudod rakd bele minden tulajdonod a tárgyaid
megszólalni nem tudtam csak néztem bambán
a zacskón át érvem se volt néma lettem
és alj nélküli mint a zacskó és kiesett minden belőlem
és nálad ott maradt és eltűnt a szoba is
csak én vagyok üres napszínű zacskó a súlyos fény sugarban
ultraviola késeknek préda de neked már tárgy talan

GYERMEKI

ha este azt mondod nekem
hogy szeretsz és reggelre
minden úgy marad
nem változik semmi
semerre nem mozdul
ez a valóságnak gondolt

kongó üres fazék
akkor azt kell hinnem hogy
minden csak szó
az előbbi fazék is
és akkor
reggel ébredésnél
a lábam nem a szőnyeget érinti
hanem azt a semmilyen súlytalan
vatelinnel kitömött szót hogy szőnyeg
arról nem is beszélve hogy
alatta a padló
csak egy beszakadt szó
jut eszembe
éjjel ugye részegen belezuhantam
az ágyba ruhástul
és akkor ugye úgy
aludhattam el
hogya zuhanástól
minden szó összekeveredett
amire rázuhantam
takaró paplan lepedő párna a nevem
és éppen valami
szövevény
szavak ágboga megtartott
ott lebegni kicsit
az üresség fölött

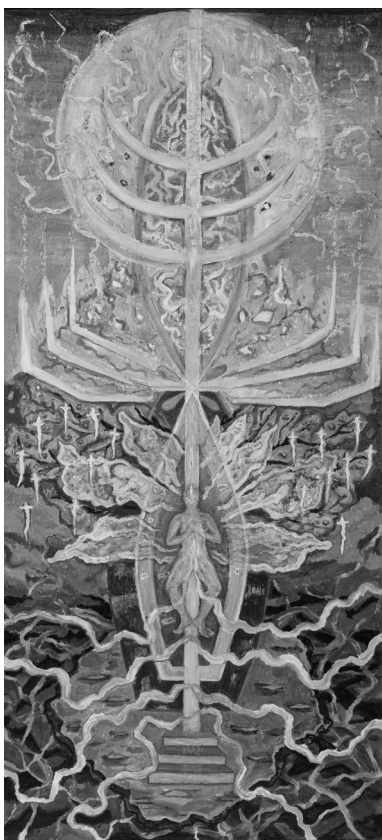
míg elaludtam
aztán elalvás után
ott az álomban is
csak betűk összevisszasága jött
csapódott az arcomba
mint a nehéz hóesés
akár jégeső
vagy hosszan ismétlődő
szaggatott vonal a szemnek
egy véget nem érő éjjeli
utazáson
a sztrádán

KILENC MÁSODPERC

Most hogy mondjam el
hogy te vagy de nem létezel
hogy lehet ilyet mondani
olyannak akit szeret az ember
hogy ott volt október november december
és annyit néztelek kiesett a szemem
de csak egyszer ha láttalak igazán
kilenc másodpercet csendben táncoltál
a mosógép előtt aztán benyomtál
egy hároméves kíméletlen programot.
Amikor utoljára jöttem el
utánam nézett egy plüss zsiráf
kinyúlt az ajtón a nyaka elért
még a sarokig a szemét is pont

akkor csukta le amikor te rá
vatelin nyakára az ajtót.
És most még csak sejthető
de eljön az idő amikor

meg lehet köszönni azt
a kilenc másodpercet
amikor megértem valóban
elér hozzám hogy ez ilyen
hogy vannak három évek
és van bennük valahol
kilenc másodperc aminek
már semmi nem árthat.

Az elemek visszaadása

Szondy-Adorján György

JÓ HÍR

Itt-ott kivillan az ég, gerlék söprik, de nem lesz tisztább attól, már nem szűnik a fagy, hiába a nyírek féktelen nyújtózkodása, ligetükben a fenyők elszórt zöldje hiába dacol a fehérrel, ül rajtunk a tél, áll a hó gyűrűző dombokon, rikoltó meredélyeken. Egy kutya átrohan az úton, sas figyel a póznán, a bagoly elrugaszkodik az ágtól, talán jobb lenne, ha semmi nem mozdulna, amíg a tél tart, és csonttá fagyna, kicsit meghalna minden, csak egy arc maradna élő, s beszélne, szólna, „kelj fel, és járj”, mondaná, ha érkezik a tavasz, s ha nem pusztán egy hosszú rothadás volna az ősz, a tél meg annak elkendőzése, talán jobban bíznék a feltámadásban, ha valaki hírt adna róla, és csak egy könnyű kacagás lenne az ősz, a tél meg a kacagás kiheverése, valamivel jobban bíznék a feltámadásban; van egy különös nyírliget Katrosa és Szárazpatak között, ahol korán nyílnak a hóvirágok, az idén már január végén kibújtak, meleg volt január, avarral kevert sár locsogott a nyírfák tövében, és kibújtak a virágok, a tavaszt hirdették, és hittük, jön a tavasz, aztán mintha csak erre a hitre hullna, bozontos pelyhekben hullott ismét le a hó, és állunk azóta is a verhetetlen télben és hóban,

hóvirágokon,
a marathóni futó jut eszembe
róluk, aki a győzelem hírét vitte Athénba,
kimondta a szót, majd holtan összeesett,
mint ezek a hóvirágok itt, most látom,
csepeg az eresz, megereszkedik a hó,
de hallgatok vele, nem viszem a jó hírt,
mert mi van, ha mégis a télhez tartozom?

Égig érő őrláng

Jakab-Balogh Lilla

MI VOLT, KÉRDED,
SZÉP AZ ÖREGSÉGBEN

mégis mi volt kérded szép az öregségben
a piac természetesen az volt a legszebb
színek és hangok vetélkedtek a figyelmemért
minden reggel sakkoztunk a halszágban
azt a kódot ismertem
tiszta fekete-fehér rendszer az árnyalatok káoszában
engedték hogy megfogdossam a paradicsomokat
feszesek és életilatúak
soha nem vettem semmit csak egy kis csirkefejet
a macskának
a sarokban volt egy zongora néha kérték hogy játsszak
aztán nem kérték de játszottam
elmerültem a kontrasztos billentyűkben
ez is fekete-fehér otthonos nincsenek árnyalatok nincs kertelés
muszáj döntenem vagy az egyik billentyűt ütöm le vagy a másikat
később már egyiket sem
aztán az uszoda volt a legszebb mert akkor nem fájt
és mindig tisztaságillat volt és perem nélküli zuhanyzók
és én szisszenés nélkül bele tudtam gázolni a hideg vízbe
és mindenki elismerően nézett rám azt hiszem
bár a szemüvegem nélkül csak elmosódott foltokat láttam
így képzelem el a feltámadást
erőfeszítés nélkül lebegünk a víz tetején akár a madártejben a hab
nem kell előzni sem megérinteni a falat csak nézni a fodrozódó felhőket
nincs fájdalom nincs hőérzet homályos a látás
és a fül pihen a víz felszíne alatt nem hallja hogy tessék már vigyázni
a legvégén a gondolatok azok voltak a legszebbek
fekete-fehér képek hogyan kellett volna
de ezúttal végigvártam őket visszatekertem lejátszottam befejeztem
már tudok válaszolni nyitva hagyott kérdésekre – régi adósság –

hogy mi lett volna ha és hogy ha már így akkor mi volt a legszebb
sajnálom hogy eddig húztam de végre van időm
a legszebb a vége volt végigpörgött a film kiszínesedett
de már nem zavarnak az árnyalatok úgyhogy csak várd ki a végét
mondom hangosabban csak várd ki a végét
hátha van még erőd kiemelni a füled a víz alól hogy meghalld

NÁRCISZOK

Aki hisz bennem még ha meghal is élni fog
és te hiszel
én meg mindig úgy érzem
mi ezen a kapcsolaton kívül rekedünk
a szennyesünkkel
a gyarlóságainkkal
de te megbocsátasz
teszed a dolgod
ösztönösen akár a lélegzet
elemi vagy és láthatatlan
a tökéletesség súlyos teher
és te könnyedén súrolsz és eltüntetsz
kivasalod a hibákat és a ráncokat
és nem szólsz soha
és nem merek szólni
hogy kéne egy új adidas cipő
mert neked is jó hat éve ugyanaz
és úgyis mindez csak kölcsön és átmeneti
és egyébként is ma van a szülinapod
idén nagypénteken
úgyhogy nem ünneplünk
ki tudja hány éves vagy
mert sosincs torta
azt te szoktad sütni
és csak állsz ott meghatottan
légiesen a régi bő eljegyzési ruhádban

csak legyünk együtt
csak legyünk egészségesek
de valaki mindig hiányzik
mert különóra vagy átment a haverjához
és szabadkozol
mert nem volt erőd ahhoz ahogy szoktuk
és a nárciszoknak már nyílnia kellene
nem tudtad elültetni mielőtt
és egyre többször lepihensz délutánonként
gyakori a migrén de kinek nem
biztos a tisztítószerektől
lettél egyre halványabb
míg lassan áttetszővé lúgoztad magad
és harmadnapra
üres a helyed az asztalfő mellett
pedig végre mindenki itt van
és nem találtuk az ünnepi gesztenyés pulyka receptjét
és már háromnapos a szennyes
és fullasztó a lélegzés
azt kérted fújjon el a szél
átlátok rajtad
még most sem leszel teher
virágok meg gyomlálás
és hogy ki jár ki többször
rólad ne írjanak verseket
még mindig ülünk az asztalnál
elmúlt húsvét
tavasz van
neked is van helyed
és várjuk hogy megcsapjon a nárciszillat
hogy belélegezzük
hogy belecsimpaszkodjunk
de többet nem támad fel
a szél

LELTÁR MIATT ZÁRVA

Akárhogy is számolom
61 362 órája ismertelek meg
23 órát és 42 percet vártál rám a Moszkva téri óra alatt
19 órát veszekedtél velem amiért mindig elkések
94 578-szor vettünk egyszerre levegőt
500 liter oxigént naponta
ezalatt 436-szor akadt el a lélegzetem
és azt mondják ez az ami számít
hétszer öszültek meg a fák
hét karácsony anyádéknál
lecserelődött mind a 26 billió sejtünk
az egymást keresztező vonalak
párhuzamosakká egyenesedtek
5 új ráncod lett
mert a gondok nem oszthatók kettővel
mert a halmazok metszetébe már csak a gyerek fér
mert a 12 milliós lakáshitel a havi 82 600 Ft-os törlesztővel
560 levágott köröm a fürdőszobapadlón
56 finton
943 fel nem tett kérdés
ugyanannyi bent rekedt válasz
de a lényeg az a 16 szó lett volna
amit zárójelbe tettél
mert meghallja a gyerek
mert akár az anyád
mert úgysem érted
mert gólt lőtt a Fradi
9874 megtett salsa lépés
vagy egy helyben vagy hátra
165 összekacsintás
javarészt belső poén a vendégségben
de 69-nek lett folytatása
és akkor a derékszög átment tompaszögbe
98 kg egyenletesen elosztva nem is nehéz

ennek 70 százaléka víz és 6 dl sör
a többi szerinted izom
468-szor mondtuk ki egyszerre ugyanazt a szót
és mindannyiszor ráváltuk hogy jinx
4654-szer mondtam neked hogy szeretlek
és te 625-ször nekem
az esetek 57 százalékában komolyan is gondoltad
kétszer hagytalak el
mert sok voltál
mert kevés voltál
mert az összeadások eredménye negatív
mert az örökké neked a Pít jelenti
kétszer jöttem vissza
mert a gázszámlát te intézed
mert azt hittem prímszámodnak én lehetek az egy
mert elfelejtettem a 3,14 utáni részt
De volt értelme
megszámoltam
477 sort írtál belém
de akárhogy is számolom
egyik sem rímelt
arra hogy végtelen

Összeköttetés két magányos sziget között (akril, vászon)

Borcsa Imola

UTAZÁS

A pa felköltözött a Mennybe, legalábbis a lelke, a teste meg már a föld alatt van, eltemettük. Mama szokott is sóhajtozni néha, észre se veszi, inkább magának mondja, nem nekünk, hogy szegény, már egy hete, tíz napja, két hete, három hete a föld alatt van.

Anya itt van velünk. Mozog, beszél, pont mint eddig, csak lassabban. Valami mégis furcsa rajta, más lett a szeme. Néz, de nem lát. Előbb nem értettem, ez hogy lehet, de egyszer aztán eszembe jutott, amit mindig mondanak a felnőttek, hogy a szem a lélek tükre. Akkor kezdtem gyanakodni. Ha anya szeme üres, azt jelenti, csak a teste van itt velünk, a lelke nincs, elköltözött az övé is. Hogy hova, azt nem tudtam biztosan, de azért úgy sejtettem, apához, együtt vannak a Mennyben. Engem meg itt hagytak. Ahogy erre rájöttem, rettenetesen elkeseredtem, pityeregtem egész éjszaka.

Aztán reggel felébredtem, és minden világos lett. Nincs itt semmi baj, csak utánuk kell mennem a Mennybe. Nem tudtam, azt hogy kell csinálni, de elhatároztam, hogy kiderítem. Apa a legokosabb ember a világon, meg ő már ott van, szóval tudja az utat, de ugye, nem volt itt, szóval őt nem kérdezhettem meg. Az, hogy anya lelke valószínűleg ott van, a teste meg itt, épp kapóra jött, tőle érdeklődhettem volna, de még aludt, én meg türelmetlen voltam. A szememből gyorsan kitöröltem a csipát, és kimasíroztam a konyhába, ahol mama már a tízórais kenyereket kente margarinnal, felhuppantam a székre, és a forró kakaót szürcsölve faggatózni kezdtem.

Mama, hogy kell eljutni a Mennyországba? A jó emberek jutnak oda, kisfiam, mondta ő, jónak kell lenni. Aha, bólogattam bizonytalanul, mert még nem volt egészen tiszta, pontosan hogyan történik az utazás. És mennyi időbe telik, kérdeztem kisvártatva. Micsoda, értetlenkedett mama. Hát az odajutás. Azt nem mi döntjük el, kisfiam, hanem a Jóisten. Aha, bólogattam megint, de megállapítottam, hogy mama nem túl okos, nem érti, mit kérdezek, ráadásul összevissza hadovál. Jónak lenni meg várni Isten döntését, én nem erre vagyok kíváncsi, nekem

pontos útmutatás kell. Hol, mikor, mire szálljak fel, mennyi időt tart az utazás. Ne zagyváljon, erről beszéljen! Dühösen rágtam a pirítóst, ő sütötte már az aragázon a következőt, de mondtam, hogy többet nem kérek.

A suliban sem tudtam figyelni, a tanító néni diktált, én meg írás helyett csak firkáltam, vagy kiadott egy matekpéldát, és én koncentráva görnyedtem a füzet fölé, de egyáltalán nem a feladaton, hanem az utazáson gondolkodtam. Az viszont furcsának tűnt, hogy a tanító néni nem szid meg ezért. Hiába látta, mikor elsétált mellettem, hogy egy sort se írtam, és útjelzőtáblákkal van telefirkálva a lecke helye, nem szólt rám, csak megsimogatott. És ez jólesett, mert mióta anya lelke elköltözött, nem simogat meg, vagy ha csinálja sem olyan, mint régen, szóval jólesett volna, de aztán eszembe jutott, hogyha a többiek észreveszik, hogy kivételezik velem, utálni fognak, mint Böbét, úgyhogy inkább elhúzódtam.

Hiába gondolkodtam egész nap, semmi használható nem jutott eszembe. Egyetlen ötletem támadt, ami igazán tetszett, csak az volt a bibi, hogy ezzel pont megnehezítettem a saját dolgomat. Mert azt találtam ki, mégsem kérdezem meg anyát az útról, hiába lenne ez a legegyszerűbb, inkább meglepetést szerzek nekik, essen le az álluk, mikor megérkezem. Esténként sokszor elképzelttem a jelenetet, és mindig repestem az örömtől, alig vártam az indulást.

Legújabbán mama minden vasárnap elhurcolt templomba. Aznap pont elmaradt a vasárnapi iskola, mi, gyerekek is bent kellett maradjunk az istentiszteletre. Untam nagyon, a pap bácsi érthetetlen dolgokról beszélt énekelve, és képek sem voltak, mint falun a másik mamaék templomában, csak az unalmas fehér falak. És a zenét sem szerettem. Itt nem gitár volt, mint a vasárnapi iskolában, hanem az a mogorva orgona. Fészkelődtem, bámultam az embereket, lóbáltam a lábam, mikor kellett, felkászálódtam, aztán lehuppantam megint, és hiába csak a Miatyánkat ismertem, mama azt súgta, a többi imádságnál is tegyem szépen össze a kezem, hallgassam, mit mond a pap bácsi, és próbáljam ismételni utána.

Megfeszítették, meghalt és eltemették, mormoltam, de közben már figyelnem kellett, mit mond a pap bácsi következőnek. Harmadnapon feltámadt a halottak közül, felment a Mennybe, ott ül a mindenható

Atyaisten... Hoppá! Felment a Mennybe. Épp, hogy nem csaptam a homlokomra, ezt hogy felejthettem el? Legszívesebben ugráltam volna örömömben, végre tudom, mit kell csinálnjak.

A vallástanár nénit fogom megkérdezni az odaútról. Ezt határoztam el. Meg azt is, hogy óra után kérdezem meg, nem mindenki előtt, nem akartam, hogy lehülyegyerekezzenek. A tanár néninek szinte földig ért a haja, és kiengedve hordta mindig, mint egy függöny, úgy vette körbe. Óra után kisurrantam szinte vele egyszerre, elé álltam, ő meg fölém hajolt, és akkor az a függöny már engem is körülvelt, és az olyan volt, mint egy sátor, egy búvóhely, ahol meg lehet osztani egymással bármit, el lehet árulni titkokat, és ő olyan kedvesen és okosan és megértően nézett rám ezalatt a sátor alatt, hogy én biztos voltam benne, hogy mindent elmond nekem. De nem így lett. Ehelyett ahogy meghallotta a kérdésem, előbb értetlenkedve kiegyenesedett, aztán visszahajolt hozzám, és kézen akart fogni, hogy sétáljunk és beszéljünk picit, de én akkor már tudtam, hogy ez a beszélgetés nem azt jelentené, hogy ő elmondja, amire kíváncsi vagyok, hanem én kéne beszéljek, márpedig nem akartam, ne akarjon belőlem senki semmit kiszedni, úgyhogy inkább kiszakítottam a kezem a kezéből, és azzal uzsgyi, irány az udvar. A felnőttek mind buták, állapítottam meg dühösen, ráadásul bízni sem lehet bennük, ha nem tudnak felelni valamire, nem a választ próbálják kideríteni, hanem hogy engem mért érdekel. Szóval rájuk nem számíthatok, egyes-egyedül csak magamra, sóhajtottam.

Rajzóra következett. És karácsony, de az nem nyomban, csak pár nap múlva. Rajzórán viszont már ez volt a téma, levelet kellett rajzoljunk az angyalnak, vagyis a levelet nem rajzolni kellett, hanem írni, a levelezőpapírt kellett kidíszíteni a rajzainkkal. És zenét órán máskor soha nem hallgathatunk, de most a tanító néni kazettáról karácsonyi dalokat tett be. Annyira koncentráltam, hogy még a nyelvem is kinyújtottam, úgy rajzoltam kariókával fenyőágot a lapszélre, és az angyalt is odarajzoltam, de most nem szőke, és nem hosszú volt a haja, hanem rövid, barna, és éppen egy csengő lebegő masniját színeztem, mikor megszólalt a Mennyből az angyal. Hát persze, az angyal a Mennyből van, esett le, és már volt új tervem, és ha már angyal és Menny, apát is odarajzoltam a lap szélére. Kérdezte is a tanító néni, hogy az kicsoda, de nem akartam elárulni, úgyhogy valamit tüstént ki

kellett találjak. Tágra nyílt a szemem, ránéztem, aztán a papírra, előbb az enyémmre, aztán a Ricsiére mellettem, és az övén egy szánt vettem észre. Ez a Mikulás, mondtam hirtelen, csak a Mennyorszámban meleg van, ezért a sapkát még nem tette fel.

A karácsonyt Brassóban töltöttük Anci nénjééknél. Még sose volt ilyen. Nemcsak olyan, hogy Brassóban, hanem olyan sem, hogy együtt az egész család. Leszámítva persze apát, aki család, de már nem itt lakik a földön, meg Karola ángyót, aki itt lakik, de már nem család. Szóval mi, akik még itt voltunk, és még család voltunk, reggel mind beültünk István bátya kocsijába, és eldöcögtünk Brassóba, hogy együtt töltsük az ünnepeket. Még mama is jött, pedig ő az elején nagyon tiltakozott, hogy hova mind gyúródjunk be egy blokklakásba annyian, és nem ül ő senkinek a nyakán három napig, de végül Anci nénjéék őt is meggyőzték.

A lépcsőházban minden ajtóból savanyú gőz szivárgott, vagy kalácsillat, volt, ahol cigarettafüst is keveredett bele. Ahogy Anci nénjéék ajtót nyitottak, tőlük is ugyanaz a gőz tódult ki, és egyből hallatszott a rotyogás, de épp csak egy pillanatra, mert utána nyomban zsbongás nyomott el mindent, hogy elveszem én a kabátod, kisebb papucs nincsen?, ne álld el, fiam, az utat, később eszünk, még csak most főtt fel. És én a nagy kavarodáson kellett átverekedjem magam, gyorsan, mert már izgultam, be akartam kukkantani a nagyszobába, meglesni, nincs-e már ott a karácsonyfa, nehogy véletlenül eljárt volna már az angyal. De nem volt még fa, úgyhogy megnyugodtam.

Mikor mindenki ivott már kávét vagy Coca-Colát, mert ünnepkor azt ittuk, nem az olcsót, mint rendesen, és evett már nonpluszultát, ami mama specialitása volt, és hiába mondogatta Anci nénje, hogy ne foglalkozz, édesanya, ő csak lesütött hat tepsivel, mert sokan vagyunk, és az úgyis elfogy, és papírral kibélelt cipősdobozban hoztuk, nem zacskóban, nehogy összetörjenek, szóval mikor ezzel mind megvöltünk, Anci nénje összecsapta a kezét, hogy elég volt a lazsalásból, munkára mind, mert a linzer meg a kalács nem süti meg magát.

Úgyhogy Ionel bátya a nagyszobában nekifogott diót törni, István bátya szóval tartotta és cigarettázott. Anci nénje a tésztát gyúrta, mi álltunk mellette tejföllel és liszttel és kanállal a kezünkben, hogy mikor mondja, adjunk még a tésztához. Szila közben bekapcsolta a kazetofont.

Mama erre, aki szintén a konyhában téblábolt, kimeresztette a szemét, úgy bámulta Anci nénjét. Ő jó későre vette ezt észre, de akkor se szólt, csak kérdően nézett mamára, aki még mindig kimeredt szemmel előbb a kazetofon, aztán anya irányába bökött. Anya a széken ült, lábai közé lógatott kézzel maga elé bámult. Anci nénje annyit sziszegett mamának, hogy ezek gyerekek, nem mondhatom, hogy ne, aztán azt is hozzátette, hogy mama menjen be, ne legyen láb alatt, majd akkor jöjjön, mikor darálni kell a diót. Erre ő felsértődött, dohogva vonult át Ionel bátyáékhoz.

Miután Anci nénje kinyújtotta a tésztát, mindenünk kapott egy formát a kezébe, volt csillag, kör, félhold, azt kellett belenyomjuk a tésztába, de úgy, hogy a formát minden nyomás előtt lisztbe mártottuk. Aztán a holdakat, köröket, csillagokat tepsire tettük, és Rebi elővette a lúdtollat, hogy bekenjük őket tojással, csak épp kenetetés helyett elkezdett csikizni és birizgálni minket, mire mi se hagytuk magunkat, és akkora hancúrozás lett, hogy a tele tepsi majdnem a földre került. Erre aztán Anci nénje kiáltott egy nagyot, de akkorát, hogy nemcsak mi szeppentünk meg, de anya is összerezzen.

Mikor mindennel megvoltunk, a tepsi fölött állva gyönyörködtünk a művünkben. Hát nem ügyesek ezek a gyerekek, Ágica?! – mosolygott Anci nénje is elégedetten. Megérdemlik, hogy ajándékot hozzon nekik az angyal, nem? Anya nem Anci nénjére nézett, aki a vállára tette a kezét, hanem a földre, úgy mondta, hogy persze. Szila és Rebi ujjongtak, én hallgattam.

Hallgattam, mert Anci nénje még nem tudta, de én igen, hogy idén nem fogok ajándékot kapni az angyaltól, nem írtam neki levelet. Mert idén mást akarok tőle. Nem azt, hogy hozzon, hanem hogy vigyen. Engem, fel a Mennybe, apáékhoz. De ezt nem írhattam meg levélben. Eddig minden évben elszalasztottam az érkezését, hiába bújtam be a kisasztal alá vagy a kanapé mögé, hogy meglessem, mindig meguntam a várakozást, vagy elcsábított egy szánkózás, de most szentül elhatároztam, hogy lecövekelek a nagyszobában, és nem mozdulok, míg ide nem ér. Akkor majd elmondom, mi a kérésem, és vele megyek.

Mire megettük ebédre a töltött káposztát, már sötétedett. A nagyszobában volt terítve, még az asztal körül ültünk, én pedig azon gondolkodtam, hogy most már bármikor érkezhetsz az angyal, én innen többet

nem mozdulok. Mármint de, nem az asztalnál akartam megvárni, nehogy túl hamar észrevegyen és elijedjen, hanem keresnem kellett valami jó rejtékhelyet. Ha bekúsznék a fotel alá, és lejjebb húznám a csergét, nem látszanék egyáltalán, de az kényelmetlen. A tévéasztal alatt túl könnyen észrevesz. A sötétítő mögött nem lenne rossz, ha az erkélyajtón jön be, de ha az ablakon, belém botlik. Végül úgy döntöttem, rendtelenségnek fogom álcázni magam. Pléd alá bújok, és ha jól összekucorodom, meg a fejem is bedugom alá, úgy fogok kinézni, mint egy kanapéra dobott pokróckupac. Rádásul a délutáni alvásba, ami az alibim lesz, a felnőttek sem köthetnek bele. Úgyhogy mikor az asztaltól kezdtünk felkászálódni, ásítottam egy hatalmasat, és bejelentettem, hogy aludni szeretnék, és le is dobtam magam a kanapéra. Mama betakargatott, aztán egyedül maradtam.

A pokróc alá jól bevackoltam magam, ki se látszottam alóla, a párnát meg nem a fejem alá tettem, hanem magam elé barikádnak, amögül leskelődtem. Épp szemmel tudtam onnan tartani az ajtót, az ablakot és a tévéasztal melletti helyet, amit Ionel bátyáék előkészítettek a karácsonyfának, hogy ne az angyal kelljen tologassa a bútorokat. Lestem, vártam, de semmi nem moccan. Ásítottam egy valódit, mert a pléd alatti melegtől elálmosodtam. Aztán megráztam magam, hiába unalmas a várakozás, nem alhatom át az angyal érkezését, ébren kell maradjak. Leskelődtem, hallgatóztam, egyszer valami fény jelent meg az ablakban, aztán továbbshant.

Egyszer csak mozgolódás támadt az előszobában, és Ionel bátya elkiáltotta magát: ki jön korcsolyázni velem? Erre Szila és Rebi kurjongatva rontottak be a nagyszobába és felrángattak, hogy ki az ágyból, álomszuszék, irány a Cenk! Menni lett volna kedvem, de tudtam, hogy a küldetés fontosabb, csak ezt épp nem mondhattam, úgyhogy lódtottam, azért kell maradjak, mondtam, mert az angyal nem tudja, hogy itt vagyok, nem otthon, és ha nem szólok neki, nem fogja tudni kézbesíteni az ajándékot. Ionel bátya azzal nyugtatott, hogy a város nagy, az angyal ide úgyis csak késő este érkezik, hazaérünk előtte. Tanakodtam magamban, hogy várjak itt vagy menjek velük, mert itt az idő csak vánszorog, ott meg repülne, ami sokkal jobb, csak nehogy az angyal is elrepüljön közben. De arra jutottam, Ionel bátyának igaza lehet.

Kölcsönkaptam Szila egyik gyapjúzokniját, korit pedig a pályán béreltünk nekem. Menni már jól tudtam, csak fékezni nem, semmiképp nem úgy, mint Szila, ő mindig rémisztő sebesen közeledett, el fog ütni, sodorni, azt hittem, aztán hirtelen előtolta az egyik lábát, csikorgott a fém, spriccelt szerteszét a jégdara, ő pedig épp az orrom előtt megállt. Szóval ilyet én még nem tudtam, csak lassultam magamtól vagy felragadtam a palánkra, de attól nagyon élveztem, kergetőztünk vagy siklottunk hárman kézen fogva, közben ment a karácsonyi zene, a román, aminek a szövegét nem értettem, onnan tudtam, hogy karácsonyi, hogy csilingelt a száncseggő benne, aztán meg feltették a Jingle Bellst is, azt teli torokból énekeltük mind a hárman.

Hazafelé menet kipurcanva nézelődtem, lestem az ablakokat, hogy hova érkezett meg az angyal és hova nem.

Ahogy beléptünk a sötét előszobába, oldalra pillantottam, a szobaajtó üvegén át megláttam a színes, villogó fényeket. Berontottam. Plafonig érő fa temérdek díszén szaladgáltak a fények, alig férték az ajándékhegyek alatta, de az angyal már elment. Álltam kétségbeesetten. És akkor megcsapott. Az illat. Megcsapott, és én ki kellett rohanjak. Ki a szobából, végig a folyosón, hátra, a leghátsó szobába, ott az ágyra vettem magam.

Utánam tódult mindenki. Körbevettek, közelebb léptek, aztán el, hozzám hajoltak, felegyenesedtek. Miért sírsz, mi a baj?

Sokáig nem feleltem.

Végül ketten maradtunk anyával. Előbb neki se akartam, aztán mégis elhadartam egyszerre. A te lelked is elköltözött az apáéval egyszerre, és a nagyszobában koszorúillat van, és nem akarom, hogy téged is eltemessenek. Előbb nem felelt. De hiszen én itt vagyok, csillagom, mondta aztán. Ránéztem. És tényleg. Mióta apa elköltözött, most először tényleg itt volt, láttam. Hozzábújtam, szipogtam még kicsit, de közben már arra gondoltam, így, hogy ő visszajött, talán én is inkább maradok.

Szarvas Ferenc

A GYÚJTÓ

Pontosan három órakor fordítottam el a kulcsot a zárban. Kitértam a kocsmá dupla szárnyú ajtaját, hogy kiszellőztessek. Tíz éve nem lehet zárt légtérben dohányozni, de itt még mindig füstszag van. A falak most lehelik ki azt a cigaretta- és pipafüstöt, amit hatvan év alatt magukba szívtak. Megfordítottam a zárva táblát, kidobtam a kukába a két sörösüveget, amit tegnap éjjel otthagytott valaki az ablakpárkányon, aztán a műanyag vödörbe vizet engedtem, és leöntöttem a falat, amit lepisiltek. A cigarettacsikkeket berugdostam a csatornába, aztán bementem a pult mögé, és bekapcsoltam a pénztárgépet. Ilyenkor még van fél órám, hogy megegyem a rántotthúsos szendvicsemet és megigyak egy kólát, az első vendégek négy óra előtt pár perccel szoktak befutni.

Meglepődtem, amikor megláttam az ajtóban a fekete öltönyös, fehér inges férfit. Az én küszöbömet ritkán lépik át ilyen jól öltözött emberek, és ha mégis betérnek, akkor ellenőrizni akarnak valamit. Hozzám lerészegedni járnak a kuncaftok, és ez a fickó nem úgy nézett ki, mint egy alkoholista.

Csak egy pillanatra állt meg a pult előtt, a szemembe nézett, elmosolyodott, áldás, békesség, mondta, és már ment is tovább, hátra, a legtávolabbi asztalhoz. Biccentettem, áldás, békességgel köszöntem én is. Utoljára harminc éve, nyolcadik osztályos koromban, amikor konfirmáltam, akkor köszöntem így.

Lassan ült le a padra, felesleges mozdulat nélkül. Kivett a zsebéből egy szájharmonikát, maga elé tette az asztalra, megropogtatta az ujjait, és rám nézett. Odamentem, hogy felvegyem a rendelést.

Tíz éve állok a pultban, és mikor bejön valaki, a ruházatából, a hajviseletéből, a táskából tudom, hogy mennyi pénz van nála. A mozgásából, a köszönéséből és hanglejtéséből meg tudom mondani, hogy mit fog inni, és hogy mennyit. A második kör rendelése után már azt is tudom, hogy mikor fog hazaindulni, és várja-e valaki otthon.

Azt elsőre vágtam, hogy ez nem ellenőr. Ez az öltönyös Áldásbékesség úr találkozóra érkezett. Száraz vörösboros típus, aki mértéktartó, és legfeljebb két pohárral iszik. Az ilyen kuncaft először is tudni akarja, hogy milyen bort tartok, és az alsópolcosat, vagy a műanyag palackosat nem issza meg. Vizespohárból nem iszik, vörösboros kell neki, és mielőtt a szájához emeli, a fény felé fordítja, hogy megnézze, tiszta-e. Ha nem lát rajta semmit, akkor is megtörli.

Álltam előtte, és vártam, hogy megszólaljon. Nem rendelt, azt mondta, majd később, mert vár valakit. Zenélni akar, kérdeztem, és a szájharmonikára mutattam. Nem, mondta, az csak egy eszköz, egyfajta beszélgetésindító a gyűjtéshez. Elfér a zsebben, mindenki tudja, hogy mi ez, és mindenkit érdekel, hogy fogom-e használni.

Szó nélkül mentem vissza a pulthoz. Nem értettem, teljesen összezavart. Azt hittem, azért nézett rám, mert rendelni akart, aztán amikor odamentem, akkor meg lepattintott. Nem szeretem a gyanús alakokat. Mi a francot keres Áldásbékesség úr a város leleplekűntebb kocsmájában? Mit gyűjt? Áldozatokat? Lehet, hogy sorozatgyilkos? Vagy pedofil. Vagy egy pedofil sorozatgyilkos. Nincs nála táska. Az öltönyösök mindig hordanak magukkal táskát. Nem tette ki a telefonját az asztalra. Elő sem vette. Lehet, hogy nincs is telefonja. Vagy kint hagyta a táskájában, amit az autójában hagyott. Kinéztem az utcára. Seholy egy parkoló autó.

Azt gondoltam, ez az én terepem, és vissza kell vennem az irányítást, aminek a legegyszerűbb módja az, ha teszek egy apró szívességet, amivel lekötölezem. Egy talpas pohárban kivittem három deci szódatvizet. A ház ajándéka, mondtam, és letettem elé az asztalra. Felnézett, elmosolyodott, megköszönte, és elővett a zakója jobb belső zsebéből egy noteszt, aztán egy tollat, és letette a szájharmonika mellé az asztalra.

És ezeket is a gyűjtéshez fogja használni, kérdeztem. Rám nézett, bölintott, aztán felvette a poharat, a fény felé fordította, és megtörölte a zakója ujjával, mielőtt belekortyolt volna. Én is bölintottam.

Mi az, amit szájharmonikával, noteszsel, és pont az én kocsmában lehet gyűjteni, ugye ez nem valami törvénytelen dolog, kérdeztem, mert én nem szeretem a bajkeverőket. Mire a mondat végére értem, már nem mosolygott. Sóhajtott egyet, és intett, hogy üljek le.

Nyugodjon meg, nem vagyok bajkeverő, lelkipásztor vagyok. De voltam börtönben is. Ott végeztem el a teológiát. Tíz évvel ezelőtt bajba kerültem, rossz döntéseket hoztam, és a végén bankot raboltam. Amikor fogházba kerültem, azt gondoltam, vége az életemnek, ha kiszabadulok, akkor sem lehet már normális életem. Sokáig tartott, mire rájöttem, hogy van visszaút. Most másoknak segítek, mondta, és belekortyolt a szódába.

És mit gyűjt, kérdeztem.

Sorsokat, bűnöket, hibákat gyűjtök. A szájharmonikát azért tettem ki az asztalra, mert az ad apropót a beszélgetésre. Ha valaki megkérdezi, hogy ez mi, vagy hogy zenész vagy, akkor elindul a társalgás, és két rávezető kérdés után már itt ül velem szemben, nyitottan és érdeklődően. Meghívom egy italra, és hálás lesz a váratlan ajándékért, sőt, lekötelezve érzi magát, ő is adni akar valamit, és megajándékoz az élete történetével. Tudod, saját magáról mindenki szívesen mesél. Idegen vagyok, ezért őszintén mesél, nem ismer, nincs vesztenivalója. Mindenkinek van egy sztorija, amiben benne van az egész élete, és egy élet belefér harminc percbe, azalatt minden fontos dolgot el lehet mondani. Utána csak magukat ismétlik. Mindenki szeret beszélni a hibákról és bűnökről, amiket elkövetett. Persze ezeket nem a mesélő követte el, mindig más a hibás, ő csak áldozat, és vele csak megtörténtek a dolgok, sodródott. De minden történetnek ugyanaz a vége, hibáztak, bűnhődnek, és ezek ismétlődnek, sorsmintákat alkotnak.

Hét főbűn van. Ha valaki tudatosan követ el egy bűnt, akkor megváltozik az élete. Erre mondják az emberek, hogy sors, és én ezeket a sorsmintákat gyűjtöm. Nekem csak azt a pontot kell megtalálnom a harminc perces történetben, hogy mikor és milyen bűnt követett el a mesélőm. Ezeket én lejegyzem, otthon összerakom, és egyetlen nagy történetben megírom az egészet.

Én a döntések könyvét írom, amiben benne van az összes bűn és rossz döntés, ami miatt kisiklottak a sorsok.

Tátott szájjal hallgattam Áldásbékeiséget. Ez miért jó, kérdeztem.

Fordított Jumurdzsák-elv, felelte. Jumurdzsák elvesztette a szerencsehozó talizmánját, és szerencsétlen lett. Arra jöttem rá, hogy ez fordítva is működik. Ha hoztál egy sorsfordító rossz döntést, és azt

elmondod nekem, akkor megszabadulsz tőle, elveszem tőled, beírom a döntések könyvébe, és a te életed ismét egyenesbe áll.

Felálltam, a pulthoz mentem, mert jött valaki. Kockás ing, farmer, barna bőr cipő, hátizsák, legalább két hónapja nem volt fodrásznál, ez sör lesz. Legfeljebb három korsó.

Amikor odaért Áldásbékesség asztalához, rámutatott a szájharmonikára, valamit kérdezett. Két mondatot váltottak, és ült vele szemben. Igen, jól gondoltam, két sört rendel.

Virrasztás a torkolatnál (akril, vászon)

Kürti László

OVERÁL

a helyiekre bíztam magam,
tudtam, hogy jönnek a jók,
jönnek a gondviselésükkel.
közben nevetgéltünk, és hülye-
ségeket beszéltél, hogy miért
is irigyelsz még mindig engem.
– ki tetszik különben, mitől és hogyan.
egy királykék overál volt rajtad,
nem kellett volna éppen ettől,
de súlytalannak tűnt minden
mondat. pedig bólogattam,
hogy szentül, szóról szóra...
ki hitte még akkor, hogy jöhet
valódi, vágyott tavasz, valódi
öröm, és hogy tényleg, mellettem
állnak még annyian... nehéz
volt ez az év, kis híján halálos.
dicsőség, szégyen, egyre megy.
de tudd, nem a langy melegtől,
lesz a nő éber, a férfi pedig
érthetetlenül sármos.

MÉG REJTEGETNI

még rejteni kellett volna, ki vagy?
– erről nem szólt neked soha senki.
bátorság volt tükrözni másokat,
jobb lett volna csendben nevelődni.

miből tudtad volna, hogy mérgeznek?
édeskés szirup, lassú fulladás,
itt ne koccanj, nem tartozol ide,
csak egy héj kopog, többi záptojás.

szépség, nemesség, tudás rád ragadt,
kapirgálva urak szemétdombján.
a tyúkudvar a domb után szalad,
tört záptojásszag, akár egy botrány.

hogyan erősödj vissza, nem mutatták,
azt sem, hogy mire jó egy kapcsolat,
a túlélőket újra avatják,
de a mérgek íze szádban megmarad.

Árpád Pusztai (akril, vászon)

Palotai Péter
TÚL A BÓJÁN

valami kis
műanyag hajó volt
amit apám valahol a tengerben hagyott
vagy nem is apám
lehet hogy én
lehet hogy nem is volt tenger
csak az az öreg fürdőkád
a csempés sarokban
ahová csak derékig fért bele az ember
és ha az egyik végébe kuporodott
a másik végén kiszáradt az öböl
egy repedésben mindig ott volt a szappanmaradék
azt hittem az a határ
ha túlúszom rajta valami történik
de semmi nincs is határ
csak egy kifakult úszósáv-eltávolító kötél
amit ha elrúgok mindig visszacsapódik
akár a gumilabda a gangon
amivel nem lett volna szabad a falat verni
de hát akkor mivel
hatvanötig számolok
aztán megpróbálom elfelejteni a számokat
hogy a mélységben ne legyen matek
csak lebegés
és egy pillanat amikor tényleg azt hiszem
hogy hal vagyok
vagy legalábbis valami kisebb vízi élőlény
mondjuk egy strandpapucs ami valaki lábáról
egyszerűen csak leúszott a semmibe
a csend itt más
nem olyan mint otthon

ahol a szekrény mögé esett az idő
meg a régi óra ütése is olyan óvatosak voltak
mintha féltek volna fölébreszteni valamit
itt viszont a csend
nem fél semmitől
a buborékok is másak
mint amikor szívószállal fújtam a kakaóba
már nem tudom milyen színű lehetett a bögrében
de arra emlékszem hogy
egy ideig kitartott
aztán elillant
úgy ahogy most a levegő a számból
és közben a szemem előtt
villognak a fények
kapcsolgatom a régi villanyt a gangon
ahol nagyapám rám szólt hogy ne játsszak
mert tönkremegy
mert minden tönkremegy
mert minden egyszer csak
kifut a kezemből
mint ez a víz
ez a pillanat
mert a testem is egy bója csak
az egész világ lassan
szétázik körülöttem

(2025. április 9.)

HELYFOGLALÁS

az első szavakat együtt tanultuk
te voltál a gyorsabb?
te mondtad ki először, hogy anya?
vagy, hogy gyere? menj!

mentél. én maradtam.
a járóka rácsai között
bújtattuk a fejünk.
csak játékból.
aztán ordítottunk, hogy nincs visszaút.
unokatestvérem,
még egy évig sem tartott
a majd ikerlét.
egyedül játszottam,
de mindig ketten voltunk.
örök társasjáték,
csak te a másik oldalról.
- később megértettem, ez véletlenül se -
a tükörben valahol mögöttem,
mintha a szélben
megpördült volna a nevem,
a nyárfák alatt,
ahol túl kicsi voltam,
hogy egyedül árnyékot adjak magamnak.
anyud mindig furcsán nézett.
nem tudta eldönteni,
én ki vagyok: aki maradt,
vagy aki helyett.
minden mozdulatom
kettőnk árnyékát vetette.
a gangon futottunk volna,
négy kis csupasz térd,
két apró árnyék,
de az egyik megakadt félúton.
a konyhaasztalnál mindig volt egy hely,
nem szándékosan, csak úgy maradt,
mint egy megszokott reflex.
anyud, anyám, a lánytesók,
mindenki oda-odapillantott,
mintha valaki tényleg ülne ott.
indiánosat játszottam,

de nem volt törzsfőnök.
csínytevéseimet senki nem fedezte,
ha elbuktam, senki nem nevetett velem.
ha fájt, senki nem mondta, hogy nem is vérzik annyira.
az iskolában nempadtárs,
a nevemet egyedül mondták a jelenlétin,
a könyvekbe kettőnk nevét írtam gyakorlásul.
az elsőáldozáson a fehér ingecskek sorában
valahol egy hely üresen maradt,
vagy csak a fény ült oda helyetted.
ballagási lufik, virágok, ballagó dalok.
megölelnék, de nem lehet.
a szalagot csak nekem tűzték fel.
az esküvőmon a templomban
lábujjhegyre emelkedtem,
hátha ott vagy a padsorok között.
elsőre nem láttalak, de tudtam, hogy figyelsz.
minden évben ugyanaz a történet,
csak már a másik generációval.
minden asztalnál egy hely,
minden helyzetben egy üresség,
szándék nélkül, csak úgy, hogy itt maradt.
a hiányod kongó terei is teljesebbek,
mint minden zsúfolt társaság.
a járóka rácsait régen lebontották,
de néha beleakad a tekintetem,
mintha még mindig ott lennél,
egy lélegzetvétellel arrébb.
a szőnyeg rojtjaiban,
a fal repedéseiben,
az éjszaka kettéharapott csendben,
a gyertyában,
amit soha senki nem gyújt meg,
csak fogy belőle, fogy.

2025. április 2.

ALETHEIA TÁVOZÁSA

a lépcső korlátja hideget tart,
tenyerednek szűrős köszönést,
hó csapódik a járdaszélhez,
túsarkad száraz dalt ver,
nyomában roskad a jég, mintha
már nem lenne több hely a világnak,
sálad mögött kis párák nőnek,
összebújnak, szétrebbenek –
így hagyod el magad,
a kabát öve szorosabbra húzódik,
lépteid zárnak üres kört,
sietsz, mintha várna valaki,
de csak fáradt szempillájú ablakok
pislantása exponál,
gazdátlan fénykép alanya lettél,
a redőnyrések közé tapadó árnyékok
melléd szegődnek,
most gyapjút viselsz,
minden lépéssel egy szál szakad,
hulló pihéken át vibrál a neon
– ilyen lehet a fojtogatás,
talán szavakért szűkölsz,
de a csend már vetett morzsa az éjnek,
a készülő fotón magad sem találsz,
csak párás körvonalban derengsz,
mint ujjlenyomat a poháron

2025. február 8.

Balaton László

HAJÓTÖRÖTT, TENGER NÉLKÜL

„De hogy meg ne botránkoztassuk őket, menj ki a tóra, vess horgot, és az első halat, amely ráakad, húzd ki! Nyisd ki a száját, találsz benne egy sztátért. Vedd ki, és add nekik oda értem és érted!”

Mt 17,27

Nem sodort a hullám semmit a partra,
kókuszdió nem rejt friss szigetvizet.
Robinson ül a vetett ágy szélén,
lábával piszkálja kockás papucsát.
Olcsó nescafét mer a pohárba,
hat kanállal minden egyes reggel.
Langyos vízzel felengedi,
ahogy Petri írta egyszer.
Híreket olvas, Újszövetséget és
néhány hosszú verset.
Nem jön senki, se Péntek, se hajó.
Visszafekszik.
Kakashalról álmodik a takaró.

GYEREKOSZTÁLY

Tizenegy múltam, mikor anyám sírva jött értem,
technikaóráról hívott ki a portás.
Össze kellett pakolnom, cserecipőt, tisztasági csomagot,
a torna- és uzsonnászsákat is.
Közben kicsöngettek, az osztálytársaim nem
jötték közelebb, csak távolról nézték, ahogy
öltözködöm, és hogy anyám az orrát

fújja, én nem sírtam, nem értettem semmit.

*Be kell mennünk a kórházba, hoztam pizzamát,
mindig fáj a fejed, most majd alaposan
kivizsgálják, és meggyógyítanak.*

Tényleg mindig fáj a fejem, fél éve folyamatosan,
hol a homlokom, de többnyire a halántékom.

Nem is emlékszem másra abból az időből,

csak arra, hogy elköltöztünk,

az új helyen nincsenek barátaim,

és a koponyám lüktetésére, a gyógyszerre is,

a nagy tablettára, amit alig bírtam lenyelni,

sokáig öklendeztem tőle, aztán megszoktam,

mert három hét alatt mindenhez hozzászokik az ember,

a veréshez, a börtönhöz, akár az éhezéshez is.

A pirulákat egy idő után úgy kapdostam be,

mint a Dunakavicsot vagy a Franciadrazsét.

A kórházban fel kellett vennem a pizzamát,

egyből vért vettek, három ampullát,

vénát csak nehezen találtak,

érdekesnek találtam a vér vadászatát,

és vizelet is kellett, de sokáig nem tudtam pisilni,

mert sokáig nem tudtam pisilni,

ha valaki más is volt a helyiségben.

Négyen voltunk a kórteremben, négy fiú,

korombeliek, hamar összebarátkoztunk,

a folyosón rohantunk, és térden csúsztunk,

mert a műszálas pizsamanadrág

csak úgy siklik a műmárvány padlón.

A nővérek gyakran jöttek, éjjel is,

vérért és pisiért. Az ételt mind megettük,

akkor még a vasat is elrágtam volna,

olyan kamaszéhségem volt, és anyám is hozott mindent,

ivólét, nugátot és narancsot.

A társalgóban nézhettük az esti mesét, aztán kilenckor takarodó,

de nem aludtunk, sokáig beszélgettünk,

mert a szomszéd szobában lányok voltak,

pont négyen, és már választottunk is,

és rögtön szerelembe estünk, én akkor először.
És röhögtünk, ó, Istenem, mennyit nevettem,
már fájt a hasam.
Aztán eltelt három hét, nem derült ki semmi,
de a vérrákot kizárták.
Tizenegy voltam, amikor anyám sírva vitt a kórházba,
mert azt mondták neki, hogy valószínűleg leukémiás vagyok.
Tizenegy voltam, amikor utoljára fájt a fejem,
amikor utoljára nevettem igazán egy kórház gyerekosztályán.

Csodálatos gyógyulás (akril, vászon)

Nyilas Atilla

TRIP

*„Erdőn jár vala lebeke tárgy,
béka vala ekéje,
kígyó vala ostora...”
(Szelestei-féle ráolvasás)*

*(Részben a Vágtázó Halottképek
Ki vele az Istenért! című száma
dallamára)*

Régóta terveztem az „utazást”,
mégis hirtelen vágtam bele.
A választott vállalta a kíséretet,
az idő kedvezőnek ígérkezett.

Izgatottan, vegyes előérzetekkel
szálltam alá a liften.
Később fölszívódott a félelem,
megédesült szerelmi fájdalom.

Tágasnak ható terekben
közelinek tetszett minden,
hatalmas derű áradt
ismerős utcarészletekből.

Úgy tudtuk, még az eleje táján
van egy őszinteségi fázis,
társam valamit megkérdezett,
és mintha lett volna, amit nem mert.

Egész nap nem siettünk sehova,
mégis odaértünk több találkozóra,

s egy moziban egzaltáltan beolvastam
hűtlenkedő kedvesem bátyjának.

Sokáig viseltem nyakamban
a talizmánt, amit kísérőmtől kaptam –
talán akkor is az védett,
hogy dinnyét loptam egy árusládájából.

A bokorból előugrott egy hajléktalan,
akit véletlenül levizelhettem,
Halef? Én is ismerem,
mértem végig mosolyogva.

A helyi érdekű szerelvényen
hosszan magyaráztam az ellenőrnek,
hogy velem főlöszleges foglalkoznia,
másokkal meg azalatt nem tud.

A beállt homály szinte cseppfolyós volt,
fehéren vibráltak a tárgyak,
a gát örült a folyónak,
folyó örült a gátnak.

Gyomrom összeösszerándult
a szaggatott sebességváltozásra,
mintha hipnotizáltak volna:
fény, sötét, fény, sötét.

Csillag reszketett a hegyen,
s ahogy a mezsgyét fürkészttem,
mindenütt békák hemzsegték,
kuruttyoltak, vakogtak, zsezsegték,

aztán néhány giliszta is föltűnt,
de jobban megnézve kicsi kígyó volt az,

egyre több lett, egyre nagyobbak,
hüllő hullő hátán tekergett, vonaglott,

aztán elmaradtak, kies határba értem,
mint élő fal magasodott előttem
egy csodálatos rengeteg széle,
liánok, kacsok, sűrű aljnövényzet,

félrehajtottam egy hatalmas levelet,
már a fák közé látni is boldogság volt –
tudtam, ha oda egyszer bemennék,
soha többet vissza nem jönnék.

A lapulevelet szépen helyére engedtem,
szememet delfintársamra vetettem,
szinkronban táncoltunk a levegőben,
majd egyazon fává válva egyesültünk.

S hogy a célállomáson zökkent a HÉV,
a közeltávolból zenét hozott a szél,
arrafelé totyogva karomat széttártam,
s harangtoronyok körül keringtem –

kiterjesztett szárnyú én,
alsó világ tetején,
felső világ fenekén,
templomvilág közepén,

erőszálak mezején,
levegőben úszva én,
kalandozó otthonlét,
tökéletes jelenlét,

felnyílik a világhéj,
hatalomra haja, héj,

uralomra haja, héj,
boldogságra haja, héj,

szabadságra haja, héj,
szerelemre haja, héj,
szellemekre haja, héj,
jobb magamra haja, héj!

Pécsi Sebestyén Bachot orgonált
egy útszéli csehó vacak szintijén,
templomi örökmécsesekként
pislákkoltak kávégépek gombjai,

és egy kis termetű, kopott szőrű,
sovány kóbor korcs, akihez
odahajoltam, a valaha látott
legszebb kutyának mutatkozott.

Sokat táncoltunk egy egzotikus bárban
divattervező sípszavával kísérve,
azt hittem, partneremre nyomul,
de valószínűleg én jobban érdekeltem.

S mikor az utca már a megszokott volt,
és elköszöntünk egymástól a lánnyal,
a túloldalon még megvontam a vállam,
és újra kiterjesztettem a szárnyam.

Halmosi Sándor

HA MENNÉK HIDEG SZÉLBE

Itt már egyre kevesebb az oxigén, az ózon
meg egyre dúsabb, és hovatovább az összes
létező hivatal összes hiánypótlási felszólítása
is az enyém, a hiány meg csak nő, a képen,
ha jól számolom, négy szék, amin nem te ülsz,
plusz a vendégágy, plusz a szívpiros szőnyeg,
a heverő, a galéria íves kapaszkodójú, háthoz
simuló létrája, a jaktej továbbmenni segít,
a világ tetején csak hörgő ökrök és az a pár
néma, kihaló, kedves ember – közöttük te is
megszeretnél –, a masszajoknál törvény tiltja,
hogy bármivel is átdöfjék a föld testét, és ha
testet mondok, testet is gondolok, jövő pénteken
jössz, pont elkerüljük egymást ebben a bardóban,
de a néma jak szívósabb az embernél, türelmesebb,
szelídebb és a cédrusok ideje szerint él, tudja,
hogy Mary Morison a skót Heléna, felföldi, híres
csavargók csészényi öröme, mítosztáncoltató,
nagy szelekben is örömmenez.

KÖZEL S TÁVOL

Tegnap elöntötte a parajdi sóbányát
a víz, egész Székelyföld elesett, hiába hogy
filiszteusok ők és a jászok a CzF Nagyszótár
és a néphagyomány szerint, tengeri népek,
sós tavak őrzői, ahol a férfi nem sír, a nő meg
fehérnép, a Gárdonyi térről már elvonultak
a latin zenészek, én is behúzódtam a belsőbb
terekbe, de hiába a 24-féle frissen csapolt sör

és az új design, hiába az égbe kapaszkodó kis
cédrus mutatóujja az ostromos író háta mögött,
mindenhol huzatos, lázhideg szél fúj, akár ha
Tibetben lennénk, vagy Trója mellett, roham
előtt, temetés után, minden nap egy réteg,
6-800 év, s közte a sótlan örökkévalóság.
Közel s távol suttoják nevedet.

*A teremtett dolgok megrendülhetnek, hogy megmaradjanak rendíthetetlenek
(akril, vászon)*

Nagy Koppány Zsolt

LEMONDÁSOK

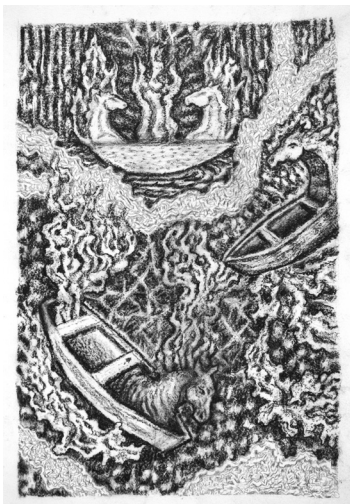
Lemondasz a vörös húsról,
aztán a fehér húsról, majd a húsról.
Lemondasz a töményről, a sörről,
a bort még sokáig kínozod, de nem esik jól az sem,
lemondasz róla.
Lemondasz a cigiről, nem könnyű,
többször nekifutsz, szenvedsz, mint a kurvaélet,
de végül sikerül.
Ha drogoztál, arról is lemondasz,
én nem tettem, bár tettem volna.
Lemondasz a napi háromszori,
kétszeri, egyszeri, heti, végül havi
baszásról, lemondasz a maszturbálásról is,
pedig tudod, hogy ha másért nem, „a proztata miatt”
„havonta legalább” akárhányszor
szükséges volna kielégülnöd.
Lemondasz a gyerekeiddel töltött minőségi időről,
a szüleiddel töltött minőségi időről,
a testvéreddel, feleségeddel, barátaiddal töltött
minőségi időről.
Lemondasz a megszállott és vad munkáról,
a munka gyümölcsének megszállott és vad élvezetéről,
lemondasz a vágyadról, hogy jobb kocsid,
jobb lakásod legyen, jobb ételeket egyél
(persze csak mocskok zöldségeket, mint egy ló vagy tyúk).
Lemondasz az egészségről, a fájdalom nélküli
mindennapokról, sőt órákról, végül percekről is,
lemondasz a fájdalomcsillapítókról,
mert tönkreteszik a gyomrot,
lemondasz az egészséges gyomorról, pedig
az minden egyébnek az alapja (lenne), lásd Krúdy életműve.
Lemondasz a szerelemről, szerelmekről, a gyermekeid

esti altatásáról,
lemondasz arról, hogy valaha még érezheted egy csecsemő
fejének finom és törékeny tejillatát,
lemondasz arról, hogy legyen egy kutyád, macskád,
hörcsögöd, halad, csótányod akár,
lemondasz az évekig beszerezni kívánt zenékről,
filmekről, könyvekről, vagy ezekről le sem mondasz,
közben meglettek, de ki a faszt érdekelnek már.
Lemondasz a szorongásmentes napokról,
az olyanokról, amikor nyugodtan és boldogan hátradőlhetsz a kádban,
vagy az olyanokról, amikor csak simán hátradőlhetsz a kádban,
régóta állva zuhanyzol, sietve, kapkodva, lemondasz a kádról is.
Lemondasz a napi borotválkozásról,
lemondasz az olyan napokról,
amikor valami emlékezetes dolgot csináltál,
írtál többnyire, egyéb soha nem érdekelt különösebben.
Lemondasz az önsajnálatról
(„csak búcsú és elengedés volt az életem,
mindig csak hátrálás, a falig és a szakadék széléig,
lemondás, lemondás, lemondás, hát a fasz kivan, de komolyan”),
lemondasz a dühről és a gyűlöletről,
pedig az nem semmi üzemanyag a mindennapokhoz.
Lemondasz a gyógytornáról,
sőt lemondasz a gyógytorna előtt a Burger Kingben való ücsörgésről
(miközben minősíthetetlenül szar magyar popzene szól,
de mégis jó, legalábbis elviselhető a reggel, az élet),
a torna kilenckor kezdődik,
fél nyolcra vitted a gyerekeket a suliba
(immár ezt sem kell, egyedül járnak),
és volt másfél órád,
hát mit csinálj, zabálsz, baszkurálsz a telefonod,
és várod, hogy teljen az a kurva idő.
Lemondasz az őseidről,
sírjukat nem látogatod,
lemondasz a hosszú utazásokról,
a nyaralásról,
az éjszaka végigalvásáról.

Elengedtél mindent,
csak elengedéseid vannak,
lemondásaid,
micsoda érett személyiség lettél,
kár, hogy végül a személyiségedről is lemondasz,
pedig azt aztán tényleg nem akartad.

SZOMORÚ REFERENS MONDJA A HIVATALBAN

Megalázhatsz, akár mindennap, minden órában,
de meg nem szomoríthatsz.
Ahhoz, amit írok, gondolok, ahogy élek,
akkor sem férközhetsz közel.
Miattad van rajtam a bélyeg,
amit nem mos le az isten sem.
A nevedet sem vagyok hajlandó leírni,
te hernyó.

Át kell menni nagy vizeken (szénrajz, merített papír)

Szentgyörgyi László
HÚSÉGNEK NEVEZIK,
AZT HISZEM

Nem hittem volna, hogy ebben az életben valaha még ekkora megdöbbenést kelthetek. Képzeld, amikor tájékoztattam őket döntésemről, hirtelen síri csend telepedett a vasárnapi ebédhez készülő családra. Erre talál, hogy „szó bennszakadt, hang fennakadt”. Csak ültek némán az asztal körül, s úgy néztek, mint akik kísértetet látnak. Pedig csak annyi történt, hogy bejelentettem: hazaköltözöm, haza, Vásárhelyre.

Látom, barátom, te is meglepődtél, de megnyugtatlak, nem vesztetem el a józan ítélőképességem. Pedig most, hogy itt üldögélünk a törzshelyünkön, ebben a füstös városszéli kocsmában, s már a harmadik féldecinél tartunk, akár úgy is tűnhetne. Vigasztalásul mondom, ha valaki hiányozni fog majd, az bizonyára te leszel. Mert hol találhatnék még egy hozzád hasonló vén marhát, aki rezzenéstelen arccal, türelmesen, néha érdeklődést színlelve végighallgatja fura, olykor hihetetlennek tűnő történeteimet – ismered a mondást: messziről jött ember azt mond, amit akar –, amelyekhez neki nemhogy köze nincs, de fogódzója sem ahhoz, hogy esetleg megértse. Te legalább úgy tettél, mintha... Igyekezted, na, ezt ismerjük el.

Fölöslegesen koptattam a számat, jeleztem egyszer kerülgetve, másszor direkt módon, hogy mi lenne a szándékom, a fiam nem vett komolyam, azt hitte, az öregkori elmebaj szól belőlem... Hát nem mondom, hetvenöt évesen már nem vagyok a régi, sőt, azt is elismerem, inkább foglalkoztat a múlt, mint a jelen. Szeretek nosztalgizálni, na. Bárhonnan is nézem, barátom, számomra is eljött a leltárkészítés ideje, a tálumokkal való elszámolásé. Ahogy mondod, barátom, hamarosan eldől, mit ér az életünk...

Elismerem, társaságodban mindig jól éreztem magam – talál a szó közöttünk, mintha a világ kezdete óta ismernénk egymást, pedig csak tíz esztendeje annak –, sőt, most, hogy itt üldögélünk, még sajnálom is forma, hogy nem találkozhatok majd veled napi rendszerességgel...

Mulatságos figura vagy, azt el kell ismernem, egy pillanatig sem unatkoztam a társaságodban.

Annyit azért szögezzünk le, hogy többnyire jól helyett elfogadhatóan éreztem itt magam, legalábbis a körülményekhez képest, de beilleszkednem azért nem sikerült. Úgy éreztem, mindenütt szívesen láttak, de mindig úgy tekintettek rám, mint valami csodabogárra, szegény vidéki rokonra – ami számukra egyet jelentett a mucaival. Esélyem sem volt arra, hogy befogadjanak. Igaz, nem is igen vágytam rá. Talán ez lehet a magyarázat arra, hogy nem sikerült a kívánt mértékben alkalmazkodnom az új környezethez, városhoz, országhoz. Még ittlétem első napjaiban történt, hogy a zöldségesnél, ahol pityókát kértem, lenézően kioktattak, mint egy oktalan kisgyereket, hogy azt itt burgonyának nevezik. Hát én azóta sem, még azért sem kértem soha burgonyát, legfennebb – áthidaló megoldásként – krumplit.

Egyezzünk meg: az alkalmazkodási képesség igencsak életkor függő, nem mindegy, hogy felnőtt korban, számos élettapasztalat birtokában, vagy még egészen fiatalon kerül új, ismeretlen, vagy csak más környezetbe az ember. Számtalanszor tapasztaltam, hogy itt, ebben a dél-alföldi kisvárosban, ha betérek egy pohár borra, egy krigli sörre, az aktuális, inkább közéleti témák kimerítése után a beszélgetés elkerülhetetlenül elakad. A közösen át- és megélt sztorik emléke híján nekem nem marad más, mint kívülállóként bámulni, csendben követni a társalgást, anélkül, hogy esélyem lenne felfogni, amit ti fél szavakból is értetek. Igencsak frusztráló helyzet ez, azt jelzi, hogy tehetek bármit, a bűdös életben nem lehetek igazán közétek való, nem fogadtok be, életem végéig idegen maradok. Jövevény, más szóval: gyűttment.

Amint azt már mondtam, azért jöttem ki, mert itt él a fiam. Feleségem halála után a család úgy látta jónak, hogy a közelükben legyenek. Igazad van, könnyebb úgy ellenőrizni az öreget, ha szem előtt van. Felügyelet nélkül még valami meggondolatlanságot követ el, netán megnősül... Nem mondom, hogy nem lenne jó egy asszony, aki a gondomat viselné, akivel osztozhatnék jóban-rosszban, de kinek kell egy hozzám hasonló rozzant figura, aki számos rigolyája mellett a pálinkát sem veti meg. Mindezt megfejelve azzal, hogy már évek óta folyton hazavágyódik.

A fekete márciusi magyarellenes pogromot követően ugyan minket is foglalkoztatott az áttelepedés gondolata: minden észérv mellette

szólt, de mi a szívünkre hallgattunk, s maradtunk... Úgy voltunk vele, mint egyik kedvenc író, aki úgy fogalmazott: nem ítél el senkit, amiért elment, de őt se ítélje el senki, amiért maradt. Régen történt, hogy egy baráti társaságban a kitelepedés pro és kontra érveit sorakoztattuk órákon át, amikor én is előhozakodtam a magam érveivel, végül kiböktem: hogyan is érezhetném otthon magam, mondjuk Hódmezővásárhelyen, ha ez mindeddig még szülővárosomban, Marosvásárhelyen sem sikerült? Mondanom sem kell, nem szereztem egyöntetű elismerést. Akkor csak sejtéseim voltak, miért. Néhányszor elmondtam már neked, remélem, megértetted: a haza és a szülőföld fogalma esetünkben fájdalmas módon nem fedi egymást. Ez sok mindenre magyarázatul szolgál. Egyébként ott van az otthonod, ahol jól érzed magad.

Egy idő után kezdtem nem „jól” érezni magam otthon. Ezt is elmeséltem már neked, barátom! A Város – így nagybetűsen – díszletei ismerősek voltak ugyan, otthonosan mozogtam közöttük, szinte a bőrömhöz nőttek. Bajom csak és kizárólag a lakóival, elsősorban az újonnan betelepítettekkel volt, főleg azért, mert sokan úgy viselkedtek, mintha velük kezdődött volna a világ; arról, hogy alig több mint száz éve van némi közük hozzá, nem akarnak tudomást venni... Mi közük lehetne nekik a városhoz, amikor a mai hivatalos nevét is csak Trianon után találták ki, addig csak a magyar hangzású változatot – Oşorhei – használták? A valóság az, hogy zavarja, frusztrálja őket a tény, hogy a múltjához semmi közük. A jelen ugyan az övék, de képtelenek mit kezdeni vele, afelől pedig, hogy a jövő is az övék lenne, egyáltalán nincsenek meggyőződve... Emiatt rossz a lelkiismeretük. Megpróbálnak kompenzálni, de eltúloznak mindent, gyakorlatilag túllőnek a célon, aminek következményeként állandósult a feszültség, a kölcsönös gyanakvás a két etnikum között. A rabolt holmi féltése okozta szindróma az, amiben szenvednek! Legalábbis a főfoglalkozásúak.

Tapasztalataim szerint azonban vannak kivételek is, azaz normális románok. Igaz, nem a politikusok vagy más közszereplők között találni őket elsősorban, hisz nyilvános megszólalásaikban nekik szinte mindig hozniuk kell a kötelezőt, ők nem engedhetik meg maguknak, hogy eltérjenek a párt(ok) és a szolgálatok hivatalos álláspontjától. Ez van, barátom, ha nem azonos szellemben nevelkedtünk, ha nem ugyanazokat a könyveket olvastuk. A hétköznapiakban viszont igenis találkozha-

tunk normális románokkal, akik türelmesen, jóindulattal viselgetnek irányunkban. Én például, s ezen most csodálkozhatasz, hisz sok jót eddig nem hallottál tőlem róluk, szinte alig talákoztam olyan román szomszédal, akiben gyűlölködést tapasztaltam volna irányomban. Ha mégis voltak ilyenek, akkor azt kiválóan palástolták... Van régi ismerősöm, akinek apja a hadsereg égisze alá tartozó sportklub parancsnoka volt, s aki román létére a mai napig magyarul szól hozzám – akkoriban a gyerekek megtanulták a nyelvünket, ha be akartak kapcsolódni a játékba –, pedig igencsak érződik a kiejtésén, hogy nem használja napi gyakorisággal.

Jó, hogy említéd, testvér. Bizony régen volt, a hetvenes évek közepe táján, amikor korosztályos ifjúsági sportolóként a román fővárosban léptünk pályára, s az ellenfél edzője, látván, hogy elkerülhetetlen a vereségük, dühében lebozgorozott minket. Csapatársaim egy része elengedte a füle mellett, mert nem értette a sértést, de néhányunk, akik otthon a családban már hallottunk egyet s mást a román–magyar együttélésről, igenis tudtuk, mit jelent. Hasonló eset előfordult még néhányszor, mindig az elszabadult indulatok okán. Vásárhelyen a nyolcvanas években már többször bélyegeztek meg ily módon, ekkor már nyilvánvaló sértő szándékkal. Napi gyakorlat volt ez akkoriban – különösen a hadseregben –, használói így próbálták jelezni birtokon belülségüket, s azt, hogy nem vagyunk egyenlőek.

A rendszerváltás után közel három hónapig, a szekus eszközökkel kiprovokált magyarellenes pogromig tartott a bizakodás, a reménykedés időszaka. Derült égből tökönrúgásként értek az események. Az azt követő években aztán megbizonyosodhattunk afelől, hogy lényegében semmi sem változott, ugyanaz folyik, mint korábban, legfennebb viszonylag kifinomultabb eszközökkel... Meddig-meddig – egészen addig, amíg a magyar kérdés végérvényesen meg nem oldódik. Jól kapiskálod, barátom, az pedig akkor tekinthető majd végérvényesen megoldottnak, ha már egyetlen magyar sem lesz az országban. Ilyen egyszerű ez.

Hidd el, idegennek igazán csak otthon érezheti magát az ember, attól távol nem szubjektív érzés, hanem nyilvánvaló tény az idegenség. Erről is beszéltem már neked, de elmondom újra: itt, a Dél-Alföldön, ebben városkában – a te városodban, barátom – nem éreztem ugyan jól magam, ami ahhoz szükséges, hogy otthonomként tekinthessek rá, de

rosszul egy pillanatig sem... Annak ellenére sem, hogy idegenként kezeltek, de én emiatt nem neheztelek senkire.

Mikor is románóztak le először? A hetvenes években jártam első ízben az anyaországban, egy budapesti baráti társaságban szólított így valaki, meggyőződése, hogy nem sértő szándékkal. Pusztán azt akarta jelezni, hogy honnan érkeztem, milyen az állampolgárságom. A későbbiekben még előfordult néhányszor hasonló eset. Nem állítom, hogy nem sértett a dolog – különösen akkor, amikor megjegyezték, hogy milyen jól beszélek magyarul –, de belenyugodtam, főleg, miután alkalmam nyílt belelapozni egy-egy középiskolai történelemkönyvbe, amelyekben szinte említést sem tettek rólunk, határon túliakról.

A sértő szándékot először, de nem utoljára, a rendszerváltás után érzékelttem. Ekkor már lekicsinylően használták a jelzöt, elsősorban olyanok, akikbe az empátia nyoma sem szorult, akik tudatlanságból, vagy ami még rosszabb: sanda szándékból románóztak. Még hozzá zsidóból, tótból, svábból vagy éppenséggel oláhból lett magyarok. Ők voltak azok, akik a 2004. december 5-ei referendum alkalmával megtagadtak minket, határon kívül rekedtetek. Mindenesetre nem árt megjegyezni: alig másfél milliónyian tartották fontosnak, hogy igennel szavazzanak a könnyített honosítás lehetőségére. A többiek – hat és fél milliónyian – magasról tettek ránk... Hogy így alakult, abban mélyen érintettek a balliberális, progresszív politikai irányzatok követői. Legyen könnyű a sors nekik.

Elképzelhető, milyen elkeseredést, helyenként erős indulatokat váltott ki az „eset” Erdélyben. Nem túlzok, ha azt állítom: felért egy második, lelki Trianonnal. Marosvásárhelyen, a „frontvárosban”, ahol a helyi magyarságnak naponta kell szembesülnie az államilag irányított etnikai homogenizációs törekvések, a román kizárólagosság, felsőbbrendűség megnyilvánulásaival, okkal éreztük úgy, hogy elárultak, becsaptak. És tették ezt azok, akikre addig büszke voltam, akikre felnéztem, akik közé tartozónak hittem, tudtam magam. És még valami: a referendum másnapján egy román ismerős szinte sajnálkozva állapította meg: „Együtt érzek veled, most már valóban bozgorrá váltál.” Bevallom: ilyen maró szégyent, tehetetlenséggel vegyes dühöt azóta sem éreztem.

Biztosíthatlak, jól meggondoltam, s annak ellenére, hogy minden észérv a maradás mellett szól, én a szívemre hallgatva mégis így döntöttem. Miért vágyom vissza? Azért, barátom, mert úgy gondolom, hogy az embernek erkölcsi kötelessége ott befejezni, ahol elkezdte. Csak így lehet kerek a történet. A szüleim, nagyszüleim is a református temetőben nyugszanak, a feleségem is. Nekem is ott a helyem, s titokban még mindig azt remélem, hogy a fiam is ott leli meg végső nyugalmát...

Nem valami hóbort ez, barátom, nem. Hűségnek nevezik, azt hiszem...

Virrasztás a torkolatnál II. (szénrajz, merített papír)

Kötter Tamás
PASSAUBAN
ELNÉMULNAK A HARANGOK

- Az ön küldetése a tájékozódásra és megfigyelésre korlátozódik. Ahhoz, hogy a konföderáció felelős döntést tudjon hozni az unióval és annak utódállamaival kapcsolatban kialakítandó jövőbeli politikánkat illetően, ismernünk kell belső viszonyait és ebből fakadó külpolitikai szándékaikat. Ezért nyomatékosan felhívom a figyelmét, hogy bár követi minőségben delegáljuk, a jövőt illetően formális vagy informális együttműködésre vonatkozó nyilatkozatot még szándék szinten sem tehet. Jelen helyzetben nincs más dolga, mint tájékozódni és megfigyeléseiről tájékoztatni bennünket. Aztán majd meglátjuk. Megértette a feladatát?!

- Igen, excellenciás uram.

- Helyes - bólíntott a külügyminiszter, és minden különösebb formalitás nélkül átnyújtotta az aláírásával és a konföderáció pecsétjével ellátott megbízólevelet, mely így szólt:

„Tisztelt Excellenciás uram!

A Dunamenti Konföderáció és az Európai Unió között megszakadt kapcsolatok felélesztése óhajától vezéreltetve elhatároztuk, hogy Almássy Levente István urat rendkívüli és meghatalmazotti követi minőségben Excellenciád mellé akkreditáljuk. A nagykövet kiváló tulajdonságai biztosítékkal szolgálnak arra, hogy megbízását olyan igyekezettel látja majd el, mellyel elnyeri Excellenciád megbecsülését és jóindulatát is. Ebben a meggyőződésben kérem Excellenciádat, fogadja őt szívesen és adjon teljes hitelt mindannak, amit nevemben mond, különösen akkor, amikor tolmácsolja Excellenciádnak személyes jókívánásaimat és legmélyebb nagyrabecsülésemet.”

Bár a kihallgatás hivatalos része ezzel véget ért, a miniszter tovább marasztalta a frissen kinevezett nagykövetet.

Almássy a *Katona voltam és Diplomata* címmel megírt memoárjában így emlékezett vissza a közte és a miniszter között lezajlott nagyjából egyórányi, ahogy emlékirataiban fogalmazott, „immár feszélyeztettség-

től mentes, kötetlen hangulatú” beszélgetésre, „melynek során jobbára a figyelmes hallgatóság szerepét töltöttem be a politikai értelemben szétzilált kontinensen folyó sokszereplős, változó összetételű játszáról folytatott polémiában. Ebbe a polémiába Dobozi külügyminiszter úr véleménye szerint a mégoly halovány, ám mégis valamiféle életjelet adó Európai Unió hamarosan maga is játékosként fog csatlakozni.”

„Dobozi úgy vélte”, tért rá Almássy könyve a külügyminiszter korábban már beharangozott helyzetértékelésére, „hogy az ezredforduló tájkán megindult tökekoncentráció, a nagyvállalatok felemelkedése, a kontinens demográfiai átrendeződése és mindezekkel együtt a hagyományos középosztály egzisztenciális válsága együttesen vezettek a kontinens nyugati felét harminc évre lángba borító sárgamellényes lázadáshoz. Ez a felkelés nem öltött ideológiai jelleget, inkább az éhség és az elviselhetetlen földesúri terhek kiváltotta középkori parasztfelkelésekhez hasonlított, amely aztán a hatalom minden formája elleni lázadásba, esztelen és egyben céltalan pusztításba torkollott. Tisztában vagyok-e azzal, kérdezte tőlem, hogy ha hihetünk kémeink jelentéseinek, a polgárháborúvá eszkalálódó lázadás következményeként az unió megmaradt infrastruktúrája jelentős mértékben megsemmisült, rendvédelmi szerveik felmorzsolódtak és a törvényes rendet sok helyen bandák, regionális kiskirályok, hadurak hatalma váltotta fel? Ez a hatalmi űr volt az előfeltétele és egyben kiváltó oka, hogy a hazánkkal együtt egykor földrajzi, kulturális és politikai egységet alkotó térség államai, Ausztria, Csehország, Szlovákia, Horvátország és Szerbia, az unió kebeléből kiszakadva és egymással szövetséget kötve, létrehozzák a konföderációt. És ezek a rendezetlen polgárháborús viszonyok adtak lehetőséget rá, hogy megszilárdítsuk védelmi képességeinket, amelyek aztán eredményesen verték vissza az egykori unió területén elszabadult erők határmenti portyázásait. Ami azt illeti – folytatta –, azt hogy ezek a kaotikus állapotok ilyen hosszú ideig fennállnak majd, sem mi, sem a hatalmi űrt hozzánk hasonlóan kihasználó Lengyelország és az általa megszervezett és jelenleg vezetett, a Baltitól a Fekete-tengerig terjedő Balti Szövetség nem kalkulálta a terveibe. Ahogy azt sem, hogy az óriási adósságokat és társadalmi feszültségeket felhalmozó Amerikai Egyesült Államok, a tajvani helyzet miatt, magára hagyja az öreg kontinenst, hogy a már kézzel fogható kínai katonai fenyegetésre és az ezzel egyidejűleg a Perzsa-öbölben kitörő válság kezelésére és egyúttal az e

térségben meglévő pozícióinak a megőrzésére koncentrálna megmaradt erőforrásait. Mivel a kontinens egyetlen nagy játékosát, az eurázsiai óriást, Oroszországot továbbra is leköti a lengyelekkel és szövetségeseikkel Ukrajna területén vívott háború, a konföderációt eddig semmiféle külső erő nem fenyegette. Tekintettel arra, hogy ezek a geopolitikai tények előttem is ismertek voltak, és úgy sejtettem, hogy a jelenlegi világpolitikai helyzet felvázolása csupán emlékeztető gyanánt szolgált, nem fűztem semmilyen megjegyzést az elhangzottakhoz, inkább kíváncsian vártam, hogy milyen következtetést von le Dobozi a sárgamellények bukásából.

Dobozi szerint a nyugat jelenlegi technológiai fejlettségi szintjét, valamint minden pusztítás ellenére továbbra is meglévő óriási szellemi és anyagi erőforrásait és nagyszámú népességét tekintve előbb vagy utóbb számíthatunk újbóli egyesülésére, bár azt is megjegyezte, hogy egyelőre kérdéses, ki vagy mi hozza létre ezt az egységet. Ámde akármilyen politikai vagy vallási erő is lesz az, a konföderációnak valószínűleg ismét szembe kell néznie azokkal a jelenségekkel, amelyek az elszakadás előtt is oly sok problémát okoztak a térségünk államainak. Dobozi tulajdonképpen megismételte, de immár a közeli jövőre vetítve az izolacionista politikusok és mozgalmak nyugattal kapcsolatos korábbi kritikáit és félelmeit, mely szerint az unió nyugati tagállamai a lázadás előtt egyáltalán nem voltak tekintettel térségünkre. Ha kellett nekik, akkor tanult emberfőket exportáltak, ha termőföldre volt szükségük, vásároltak, ha kellett, képzett munkásokat csábítottak magukhoz, akikről aztán pillanatok alatt lemondtak, ha érdekeik úgy diktálták. Félő, jegyezte meg komor hangon, hogy az unió talpra állását követően ismét a nyugat politikai, gazdasági és kulturális mágneses mezőjébe kerülhet a konföderáció, ami, tanulva a történelmi tapasztalatokból, katasztrofális következményekkel járna valamennyi tagország számára. Ezért kiemelten fontos, hogy az unió jelenlegi politikai, gazdasági és katonai helyzetén, képességén túl, az ott uralkodó szellemi állapotokról is pontos képet kapjunk. Éppen ezért esett rám a választás, tért rá személyemre, hogy aztán felsorolja szerény érdemeimet, melyek szemében alkalmassá tettek e korántsem egyszerű feladat ellátására. Politológiai és jogi tanulmányaim után rövid ideig egyetemi oktatóként tevékenykedtem, majd tartalékos tisztként több éven át szolgáltam az időközben kitörő balkáni háborúban, hogy leszerelésemet követően az

egyenruhát öltönyre cserélve Varsóban, immár békés eszközökkel, diplomataként szolgáljam a konföderáció érdekeit, foglalta össze életpályámat. Végezetül azzal bízott meg, hogy a hivatalos jelentésen túl készítsék egy, a személyes impresszióimat tartalmazó magánjellegű összefoglalót is. Utóbbi kérését ekként indokolta: „Tudja, szeretek személyesen tárgyalni, belenézni a másik fél szemébe, érezni az illatát, felmérni a reakcióit. De sajnos, erre most még nincs lehetőségem. Így kénytelen vagyok az ön benyomásaira támaszkodni. Írjon le mindent, amit odaát látott, tapasztalt. Az épületektől kezdve a pletykákon át a legvadabb rémtörténetekig, amit megosztanak magával.”

Annak ellenére, hogy kinevezésem legyezgette a hiúságomat, meg is remített a feladat nagysága, mivel Dobozi, a félreértések elkerülése végett, a tudtomra adta, hogy a „következő sakk lépésünk a maga jelentésétől függ”. Ezzel a könnyűnek semmiképp sem mondható teherrel a vállamon hagytam ott a hivatali felettesemet, hogy azonmód nekilássak utam megszervezésének, zsebemben a külügyminiszterek tanácsának az egész konföderáció területére érvényes, minden polgári és katonai szervet engedelmességre és követségem támogatására kötelező felhatalmazásával.

Ám amint megpillantottam a József Főherceg Palotájának kapujában strázsáló pápai őrséget, a csillogó mellvérthez simuló fehér körgallérokat, az elegáns fehér kesztyűket, a kék-vörös-sárga színekben pompázó egyenruhákat, a gondok mintha egyszeriben meg is oldódtak volna. Ujjongtam az örömtől, és szinte már a felhőkben jártam. A hosszúra nyúlt, unalmas varsói misszió után, ahol a követség inkább hasonlított egy távirati irodára, mely az ide-oda hullámzó ukrán frontra szakosodott, mintsem egy valódi diplomáciai képviselőre, végre igazi feladatot kaptam. Jóllehet az unió egyetlen diplomatájával sem beszéltem még, sőt egyetlen polgárával sem találkoztam személyesen, és még csak el sem indultam küldetésem helyszínére, máris gyerekes álmokat dédelgettem a sikereimről. Az unió tisztviselői természetesen tárt karokkal fogadnak; a határok megnyílnak, és az európai polgárok ismét szabadon közlekedhetnek Gibraltártól egészen a keleti határainkig; a konföderáció részt vállal a lázadás és a polgárháború okozta károk helyreállításában; új üzletek köttetnek; a száműzetésben élő pápa visszatérhet az örök városba; még fontosabb poszthoz jutok, melynek segítségével szebbé és jobbá teszem a dolgokat; maga a külügyminiszter is hallgat

a szavamra, a történelmi küldetést végrehajtó diplomata szavára – mert, megelőlegezve a sikereimet, máris így tekintettem magamra.

Ma már, a tények ismeretében, tudom, hogy mindez csak gyermeteg ábrándozás volt, ám mégis részegítő.

*

Összefoglaló Dobozi Jenő külügyminiszter úrnak

Excellenciád hozzám intézett bátorító szavaival felvértezve, ám a feladat nyomasztó súlya alatt indultam útnak 2060. április 26. napján. Páncélozott terepjárókból álló konvojunk inkább keltette egy katonai vállalkozás, mint a békés követjárás benyomását, ezért akként rendelkeztem, hogy egyes járműveinket fehér lobogóval lássák el, jelezve a határ túloldalán lévőknak, legyenek azok bárkik is, hogy harcias megjelenésünk ellenére szándékaink békések.

Konvojunk Passaunál érte el a konföderáció és az egykori unió határát. A város Inntól és Dunától keletre fekvő részét – mely egykor az unióhoz tartozott és amelyet csapataink a folyók biztosította természetes határok és a határ e szakaszának hatékony védelme érdekében, továbbá megelőzendő a harcok területünkre történő átterjedését, az elszakadás kimondásával egyidejűleg birtokba vettek – még mindig háborús hangulat lengte be. Ahogy közeledtünk az Inn két partján fekvő városrészeket összekötő, évtizedek óta határátkelőként szolgáló hídhoz, úgy vált egyre szembetűnőbbé a katonai készültség. Homokzsákokkal megerősített ellenőrző pontok mellett haladtunk el; az utcák mentén zöld hajtókájukon juharleveles hímzést viselő hegyivadász járőrök cirkáltak. Magáról a hídról ugyan már eltávolították a tankakadályokat, és az aknazárat is felszedték, ám a kétszárnyú, tetején szögesdróttal megerősített acélkapu továbbra is zárva volt; a hídfő körüli házak pincéjében és az emeleti lakásokban kialakított üteg- és géppuskaállásokban is katonák őrködtek. „Rögtön azután, hogy értesültünk az önök érkezéséről, azonnal felvettük a kapcsolatot Passau vezetőjével”, válaszolta a helyőrség parancsnoka, egy kese hajú, bécsi akcentussal beszélő, Lambauer nevű őrnagy, amikor a túlparti lehetséges fogadtatásunkról érdeklődtem nála. Megjegyzése, miszerint keresztény ember az illető, ezért aztán nincs különösebb okunk tartani sem tőle, sem az embereitől, kissé meglepett, s csak hosszabb magyarázat után értettem

meg, hogy a sárgák lázadását követően – *sárgáknak* nevezték maguk között katonáink a lázadókat – anarchiába fulladó unió központi hatalom híján enklávékra esett szét, és az olyan területeket, amelyeket sem az unió hadserege, sem a sárgák nem tudtak ellenőrizni, különféle szabadcsapatok szállták meg. Ezek a milíciák hol bűnözőkből, hol megbékés polgárokból álltak; míg az előbbieket mindenki ellen harcot folytattak, és csak a zsákmányszerzés lebegett a szemük előtt, az utóbbiak, akik az unió segítsége híján egyszerre voltak kénytelenek küzdeni a sárgák és a fosztogató bandák ellen, vidéken sokszor egyedüliként tartották fenn a törvényes rend maradványait. Kereszténynek pedig – mesélte tovább az őrnagy – nem a hitük miatt nevezik ezeket a mi nemzetőségünkhöz hasonlatos felfegyverzett polgárokból álló alakulatokat, hanem így különböztetik meg azokat az őslakosokat, akik az egykori keresztények szokásai szerint élnek, a sárgáktól, a rablóbandáktól, a helyi kiskirályok csapataitól, a kóborló szektáktól és a maguk között csak móroknak hívott, Európa arab származású lakosaiból verbuválódott milíciáktól.

Bár az őrnagy biztosított róla, hogy Passau, hála az úgynevezett keresztényeknek, teljesen biztonságos hely, így nyugodt szívvel adja át küldöttségünket a város polgármesterének, hogy utunk ama részét, mely a város ellenőrzése alatt álló területeken halad át, már ő felügyelje. Ezekkel a szavakkal és szemmel látható megkönnyebbüléssel, hogy ott-tartózkodásunk terhétől megszabadult, és így a felelősség a válláról lekerült, utasította is az egyik jelenlévő tisztjét, hogy a híd közepéig kísérjen el bennünket, ahol már várnak ránk.

Azt, hogy Passau és a határ e szakasza nem mindig volt ilyen nyugodt és békés, a tiszt szavai mellett a hídon elém táruuló látvány is rögtön megerősítette. Amint kinyílt a hatalmas acélkapu, azonnal ízelítőt kaptunk a betonpillérek nyugvó, jellegtelen – sőt, a mieinkhez, különösen a fővárost átszelő impozáns építményekhez képest kifejezetten ronda – hídon egykor dúló csatákra. A híd harmadánál az egyik sávot egy, az unió hadserege által használt Leopárd nehézharckocsi torlaszolta el. A rozsdás, kiégett roncs egyszerre szolgált forgalomlassító akadályként, és mint konvojunk zajára a páncéltestből óvatosan kikukucskáló fejekből kiderült, a mieink megfigyelőállásaként is. Amikor kénytelenek voltunk a szabadon maradt sávra is átlógó tankot kikerülve a korlát nélkül maradt átjáró szélén járműveinkkel egyensú-

lyozva araszolni, lepillanthattam a szürkén hömpölygő folyóra, és az ebben az évszakban szokatlanul alacsony vízállás okán azonnal több más katonai jármű roncsát is felfedeztem. Ezeket – mesélte nagy átéléssel a tiszt, mintha maga is részt vett volna az ütközetben, bár ezt kora miatt, talán harminc, ha lehetett, teljesen kizártam – egy jó húsz évvel ezelőtti támadás eredményeként semmisítették meg a katonáink. A sárgák egyik igencsak elszánt csapata akart velük átkelni, folytatta a tiszt, és miután harcképtelenné tettük őket, annak az egynek a kivételével, ami miatt fél kerékkal a zavaros víz és az örvényeket okozó társainak roncsa felett kellett egyensúlyoznunk, a többbit a folyóba lökték.

Miután szerencsésen kikerültük a tank roncsát anélkül, hogy egyetlen járművünk is csatlakozott volna hullámsírban fekvő társaihoz, már meg is pillantottuk a ránk várakozó keresztényeket a híd közepe táján, az úttesten keresztbe felfestett, közönséges fehér vonal túloldalán, mely a határt jelképezte.

Aggódó tekintetükből és abból, ahogy a fegyverüket szorongatták, azonnal láttam, hogy civilekkel van dolgunk, még ha ki tudja, mióta kénytelenek a városuk, családjuk és javaik védelmében katonaként szolgálni. A vezetőjük egy jól megtermett, afféle hentesalkatú, széles, vörösarcú férfi, vadászkabátban, lovaglónadrágban és csizmában, a fején hetykén félrecsapott fácántollas kalap, oldalán tőr, amitől inkább tűnt vadászmesternek, mint hivatalnoknak, szétterpesztett lábakkal állt ott, harcias tekintettel várta érkezésünket a tétován ácsorgó csoport előtt.

A polgármestert Franz Fuchsnek hívják. Fuchs ünnepélyes meghajlással átvette az Excellenciádtól kapott felhatalmazó levelünket, és azonmód tanulmányozni is kezdte annak tartalmát. Mialatt a polgármester olvasott, én a kísérőit vettem szemügyre. Valamennyien meglett, ötven felé járó, nyájas arcú, tiszteletreméltó benyomást keltő férfiak voltak, bár a ruházatuk, amelyben keveredtek a katonai és a hobbivadász elemek, némileg komikusan hatott. A polgármester, miután az okiratok végére ért, a köré sereglő kísérőinek fennhangon megismételte annak tartalmát. A polgárok helyeslő morgással, megkönnyebbülve és örömmel fogadták Excellenciád szavait, örömeiket széles mosollyal és a hátam lapogatásával fejezték ki.

Mintha láthatatlan, hatalmas kezek forgatta seprűk separték volna tisztára a híd unió felőli oldalát; sem roncsdarabok, sem töltényhüvelyek, de még egy árva szög sem hevert a szürke betonon. Kapu sem

zárta el az utunkat, és a valaha úttorlaszként szolgáló betontömbök mohával borított oldalából arra következtettem, hogy régóta félrehúzva heverhettek a felhajtó két oldalán. Az volt az érzésem, hogy Passau városa nem tart a konföderáció támadásától. Bár egykori katonaként azonnal láttam, hogy a túlparton álló gótikus katedrális meg a körötte sorakozó vastag falú, masszív épületek miatt érezték a város urai feleslegesnek a mienkéhez hasonló védelmi berendezések építését. A templom tornyaiból, amelyek közül az egyik sértetlenül átvészelte az itt dúló harcokat, kitűnő rálátás nyílt magára a városra, a hidra és a túlpartra, és ahogy a környező épületekből, úgy innen is könnyen tűz alatt tarthatták az átkelőt és a túlparti házakat.

A polgármester, látva békés szándékainkat, melyeket Excellenciás uram felhatalmazó levele is igazolt számára, a harcias pózt levetve, nyájas vendéglátónkká változott át, s mivel közeledett a vacsoraidő, mintegy étvágycsinálóként, városnézésre invitált.

A Duna, Inn és Ilz folyók találkozásánál elterülő festői városkát a mórok, a Bajor-erdőségből kirajzó rablóbandák és egy közeli várost kezében tartó kiskirály is többször megpróbálta kirabolni a sárgamelényesek támadását követően, melynek igazi célpontja a kezünkben lévő túlparti városrész volt, ám egyiküknek sem sikerült. A sárgáknak csapatainktól elszenvedett vereségét követően a magára maradt város lakói, belátva, hogy az unió nem képes a segítségükre sietni, népgyűlés keretében úgy határoztak, hogy maguk veszik kezükbe a védelem megszervezését – mesélte vendéglátóm, miközben a belváros kacskaringós utcáin, az egykori harcok golyó- és repesznyomaitól csipkézett házfalak között végigvezetett.

Időközben a város polgárai is értesültek a jelenlétünkről, és bárhol is bukkantunk fel, hírünkre azonnal nagy tömeg verődött össze. A városiak kivétel nélkül barátságosan fogadták a küldöttségünket, a kezünket szorongatták, és a konföderációt éltették.

A városnézést a városházán fejeztük be.

A XV. században épült, velencei házat idéző épület bejáratánál posztoló fegyveres polgárőrökön kívül semmi sem utalt hadiállapotra. A folyosókon hivatalnokok és az ügyeiket intéző polgárok siettek a dolguk után, vagy várták, hogy valamelyik irodából ügyükben szólítsák őket. A város levéltára, amit ugyancsak itt őriztek, átvészelte a *sárgajárást*, ahogy a város polgárai az egykori felkelők vonulásait és a

támadásokat maguk között elnevezték, így a közigazgatás, mintha a településen kívül mi sem történt volna, zavartalan formában folyhat tovább, magyarázta büszkén a polgármester.

A vacsora során, melyet a városháza nagytermében a tiszteletünkre adtak, sok olyan információra tettem szert, melyek reményeim szerint számot tarthatnak az ön érdeklődésére és a konföderáció javát szolgálhatják.

A polgármester megerősítette Excellenciás uramnak a sárgamellényesek bukásáról szóló értesüléseit. Ugyanakkor eme örvendetes esemény mellett kénytelen vagyok egy másik, nyugtalanító hírről is beszámolni. Vendéglátóim állítása szerint a mórok a Ruhr-vidék nagyvárosaiból, Berlinből és más északi területekről dél felé húzódnak, azzal a céllal, hogy megszállják az unió területén kóborló sárgamellényesek által felprédált és lakatlanná vált vidéket. Mindezt az unió vezetőségének beleegyezésével teszik, melyet Passau előljárói azzal magyaráztak, hogy bár a központi bürokrácia, élén a főbiztossal, de jure a helyén van, ámde a tényleges hatalmat, de facto, egy magát csak Mahdinak nevező mór hadúr gyakorolja. Ez a titokzatos és könyörtelen Mahdi az unió vezetését túszként tartja fogva a kormányzati negyedbe bezárva, miközben ő maga a hatalmát nemcsak Brüsszelre, de az egész északra kiterjesztette.

A város vezetése a továbbiakban tudomásomra hozta, hogy mivel a Mahdi vezette mór invázió már a Passauval határos Regensburgot veszélyezteti, Passau kész feltétel nélkül csatlakozni a konföderációhoz, amit rajtam keresztül kívánnak megüzenni Excellenciás uramnak és az államtanácsnak.

A Mahdiról és a milíciák kegyetlenkedéséről, továbbá az unió főbiztosának akadályoztatásáról szóló hírek – melyek egyenként is ellehetetlenítettek volna küldetésem –, valamint Passau váratlan diplomáciai ajánlata arra késztetett, hogy utamat már annak kezdetén megszakítva, ezen írásos beszámoló mellett személyesen is jelentést tegyek Excellenciádnak.

*

- Excellenciás uram, remélem, hogy nem nehezelt rám a döntésem miatt!

- Nagyon jól tette Almássy! Nagyon jól tette! – mondta a miniszter, majd a balján helyet foglaló, harmadik társukhoz fordult: - Szamos, magának mi a véleménye a barátunk beszámolójáról?

Szamos kopasz, vállas, átható tekintetű férfi volt, aki még székében hanyagul elnyúlva is jóval magasabbnak tűnt Almássynál – az alacsony, pocakos miniszterről már nem is beszélve. A kezében tartott whiskys-pohárba bámult.

– Kétségkívül figyelemre méltó a tartalma.

Almássy belepirult a dicséretbe, mivel Szamos tudvalévően általában fukarul bánt az ilyesmivel.

Szamos maga volt az élő legenda. Haditudósítóként már közel harminc éve járta a világot, a sosem csituló Közel-Keletet, ahol mindig akadt valaki, aki kész volt olajat önteni a tűzre, vagy ha úgy fordult a világ, a hadurak fekete Afrikájának maláriától remegő poklát. Most éppen Ukrajnából érkezett haza. Az utazásairól, kalandjairól szóló regények, novellák nemcsak a köztársaságban, hanem az egész világon osztatlan sikert arattak, és nem csupán az olvasók, de a kritikusok közt is, ez utóbbiak az írásait egyenesen a nagy Hemingway műveihez hasonlították.

– Igyekeztem a miniszter úr elvárásai szerint visszaadni a város politikai közhangulatát, és minél több információval szolgálni. Örülök, hogy sikerült, és ezzel elnyertem a tetszését – hálálkodott Szamosnak a dicséretért Almássy.

Összekoccantak a jégkockák, pohár koppant az asztalon; Szamos hátradőlt, és újra felvette korábbi hanyag testtartását.

– Egyébiránt osztom a derék polgárok véleményét – folytatta Szamos válasz nélkül hagyva Almássy szavait. – A Közel-Keleten megtanultam, hogy a politikai berendezkedés mindig a demográfiai változások mögött kullog.

– Vagyis jogosak a derék passauai polgárok félelmei – vetette közbe Dobozi.

– Száz százalékgig – bólított komolyan Szamos.

– Esetleg van valami hozzáfűznivalója a hallottakhoz?!

Az addig feszülten figyelő Almássy udvarias formában, apró köhíntésekkel, torokköszörüléssel jelezte, hogy maga is szeretne véleményt nyilvánítani az ügyben.

– Nos, igen. Azt gondolom, Szamos úr – biccentett az író és haditudósító felé – tapasztalatai és az abból leszűrte véleménye is alátámasztják a hivatalos jelentésben tett indítványomat.

– Miszerint?

- Miszerint mielőbb eleget kell tennünk Passau kérésének. - Nagyot nyelt, mielőtt folytatta volna.

- Természetesen szívesen venném, ha én lennék az, aki közli a jó hírt a város vezetésével.

Dobozi halkán felnevetett.

- Almássy, maga be akarja írni magát a történelembe.

- Én csak a konföderáció szerény szolgálja vagyok - hajtott fejet mosolyogva Almássy.

- Természetesen - bölintott a miniszter. - De sajnos ennek a kérésének nem tehetek eleget.

- De kérem...

- Várjon - intette csendre a miniszter a magáról megfélemezett követet. - Megmagyarázom.

Dobozi súlyához képest meglepő fürgeséggel pattant fel a helyéről. Miután egy legyintéssel megállította az őt udvariasságból követni akaró Almássyt, hátratett kézzel, mint egy professzor az előadóteremben, fel-alá kezdett járkálni.

- Mint azt ön is tudja, politikánk lényege a közép-európai hagyományok és életforma megőrzése. A szövetséget alkotó államok stabilitása és biztonsága nagyban függ a kulturális egyediség maradandóságától és ezen egység fennállásától. Sajnos - torpant meg, ezzel is jelezve, hogy az előadásnak is beillő monológ egy fontos pontjához ért - nem mindenki osztja ezt a társadalomfilozófiát. A hazánkban és a többi tagországban a nyitottság, sokszínűség, tolerancia hármasszava mentén politizáló ellenzék, amennyiben az unió területén konszolidálódik a helyzet, bármikor kész lenne megnyitni a határokat. És ugye nem kell mondanom, hogy az így beáramló, eltérő kultúrájú embertömeg micsoda felfordulást okozna.

Éppen ezért kellene mielőbb magunkhoz csatolni a várost. Mielőtt az Brüsszel, Párizs vagy éppen Berlin sorsára jut - tett még egy erőtlen kísérletet Almássy.

Dobozi dühösen felhorkant.

- Almássy, csalódtam magában! Maga elveszik a részletekben. Passau sorsa másodlagos a konföderáció jövőjéhez képest.

Dobozi megállt és a fejét ingatta jobbra-balra, majd nagyot sóhajtva, mint aki egy nehéz döntést hozott, így folytatta:

- Passaunak egészen más sorsot szánok. Sajnos - tárta szét a karját - ez a város lesz az elrettentő példa.

- Elrettentető mire? - kérdezte gyanakvóan Almássy.

- Hm. - Dobozi mély lélegzetet vett. - Néhányan itt úgy véljük, akinek egy csepp józan esze is maradt, azok után, hogy közvetlen közléről látta, micsoda változásokat okoz egy olyan város, mint Passau életében a mór invázió, soha többé nem szavaz a mi kedves liberális ellenzékeinkre. Persze - kuncogott egy sort - álmodozók mindig lesznek, de ez a minoritás nagy kárt nem fog tudni okozni. Éppen ezért nem engedhetem magát vissza - folytatta most már hidegen. - Szamos megye maga helyett - nézett a haditudósítóra és íróra, aki egy biccentéssel vette tudomásul a feladatát -, aki majd szép, veretes cikkekben számol be róla, hogy mit is művelnek a várossal és annak polgáiraival a mórok.

Dobozi Almássyhoz lépett, és atyáskodva a vállára tette a kezét.

- Ne keseredjen el. Talán egy szép napon, ha ez a Mahdi vagy valamelyik hasonszőrű alak elvégzi, amit kell, és a most még elmosódó határok az unió és a konföderáció világa között, úgy ahogy én és a barátaim látni szeretnénk, végre élesen kirajzolódnak, akkor - tűnődött el egy pillanatra -, de csakis akkor, elmehet Brüsszelbe. Ami pedig az ajánlatot illeti - váltott szigorúbb hangra -, amit volt szíves számomra közvetíteni, az nem létezik, és soha nem is létezett. És ugye nem kell figyelmeztetnem rá, hogy ami itt elhangzott, az államtitok.

*

(Részlet Szamos Sándor, a Politika című hetilapban megjelent, Passauban elnémultak a harangok című cikkéből)

„Itt állok a mecsetté alakított, majd hétszázéves, Szent Istvánról elnevezett katedrális előtt, és azt kérdem magamtól, hogy történhetett meg mindez?! Aki úgy gondolja, hogy fölösleges akadályként eldőzölhatja a múltját, a történelmét, feladhatja a hagyományait, miközben kinyitja a kapukat, az most megrökönyödve szemléli a történeteket. Hogyan veszhettek el a templomaival és mindazzal, amit ezek a félig már múzeum má silányult épületek jelképeztek, az életformájával, ugyanúgy Passau, mint annak idején a nagy Bizánc?! Miért gondolták azt nyugaton, hogy ha nekik terhes az európai múlt, ha szerintük

meghaladott a kultúránk, és a hagyományokon már csak mosolyogni lehet, és hogy a boldogsághoz nincs szükségük Istenre, hogy attól még másoknak mindez nem kellhet, ez esetben az Európa egykor volt boldogabb felét elárasztó móroknak, az iszlámnak?

Mit mondjunk hát mi, keresztyének? Mindenekelőtt talán maradjunk csendben egy percre, mint a budapesti száműzetését töltő pápa tette a történekről tudomást szerezve. Csendben maradni ezúttal nem azt jelenti, hogy beletörődünk valamibe, mert ha jól értem a Szentatya szavait, ez a csend a gyász hallgatása. A gyászé, amely nem a nyugat néhai dicsőségét hivatott elsíratni, hanem azt a nyugati kultúrát, amely már-már azt is roppant kegynek tartotta, ha múzeumi relikviaként kezelhette a szeretet vallását, amit Krisztus kereszthe hirdet.”

A vizek mozgása (akril, tus, papír)

Fekete Vince

BUNKER

Viszi hátra a széket a kert végébe, a kicsiszéket,
hátra, a szobából, a nagyszobából, viszi hátra,
hova viszi, kérdezik, viszi hátra, mondja, viszi
hátra oda, a kert végébe, a nagydiófa alá,
oda, ahol az a nagy L betű alakú horpadás van
a kert hátuljában, amit már régen betemettek, de
mégis, megrokkant, behorpadt L betű alakban,
nagy L betű alakban a föld, és ott, és ott mit
csinálsz vele, kérdezik, mit csinálsz a székkal,
mit csinálsz ott a horpadásnál, amit egyébként
még a nagyapja temetett be, az ő megboldogult
férje, ura, a háború, a második nagy háború
után, mit csinálok vele, mondja, igen, mit
csinálok, csak leteszem oda, le oda a bunker,
az egykori bunker elé, ahol akkor laktunk
mindannyian, akkor, együtt a hat gyermekkel,
leteszem oda a fűre, az árnyékba, a nagydiófa
árnyékába, a betemetett bunker elé, le oda, és?,
és?, ott ülök, és még?, és még semmi, ott ülök
addig, meddig, nem tudom, meddig, várok,
amíg, mire várok, mire, hát amíg, nem tudom,
amíg, nem tudom, arra várok, mondja, nem
tudom, hogy onnan majd, nem tudom, nem,
nem tudom...

ARANYKOR

De ki volt az, azt mondjátok meg, ki volt az, aki
ezt csinálta, tőletek kérdezem, tőled, tőled, és
tőled is, ide figyelj reám, és álljatok egyenesen,

és vegyétek ki a kezeteiket a zsebetekből, vedd ki a kezed a zsebedből, azt mondtam, és ne piszkáld az orrodát, azt mondtam, értettem?, megérttettem?, és húzd ki magad, ha veled beszélek, ha velem beszélsz, állj egyenesen, azt mondtam, mert ebbe a helybe, nem tudom, mit csinálok neked egyet, hogy nem felejtetted el, amíg élsz, azt mondjad, azt mondjátok meg nekem, hogy ki volt az, ki volt, aki közületek beledobta, ki volt, aki ezt csinálta,

és ki volt, aki kitalálta, ki volt, akinek megfordult a fejében egyáltalán, hogy ellopjátok az élesztőt a kamrából, ki volt az, ki volt, aki, ki volt az, s ki volt, akinek az esze felérte, hogy átmenjetelek vele a szomszédba, ki volt az, mondjátok meg, ki, s hogy aztán beledobjátok oda, hogy beledobjátok az egész csomaggal, igen, az egész csomagnyit, amit az anyátok egy fél évig is használhatott volna sütni, ki volt tehát, ki?, ki találta ki, hogy beledobjátok oda, tudjátok hova, és pont nyáridőben, ilyen nagy melegben, hogy az megkeljen, hogy fortyogjon, hogy zubogjon, hogy bőfögjön egész nap ki még a tetején is az udvarra, hogy mindenfelé

ki- és szétfolyjon, ki az ülőkén, ki az ajtó alatt, ki a fabudiból, a budi elé, a ház elé, a, mindenfelé, azt mondjátok meg, hogy ki volt, ki volt az, mert ebben a helybe felnyársalom, kiirtom,

felnégyelem, nem tudom, mit csinálok vele...

FUTÓHOMOK

Hátrament, hátra a hátsó udvarra, hátra a csűr mellé, a csűr és a deszkavécé közötti részre, hófehér ingjében, patyolat hófehér ingjében hátrament oda, pisilni,

ott gombolkozott ingujjban, fehér ingjében,
ott matatott a sliccén, mert sehogy sem akart
sikerülni, ott matatott a nadrágján dülöngélve,
a ganédomb peremén, előre-hátra dülöngélve
ott matatott könyökig feltúrt fehér ingjében,
és egyszer csak megbillent, előrezuhant
hirtelen, előre, éppen a massa irányába, de
hogy ne essen bele teljesen, maga elé kapta
a két kezét, és belecsusszant csuklóig, előbb
csak csuklóig abba a masszába, mint aki
hidat tart, hidat a ganédomb kövekből kirakott
peremén, és két karjával csuklóig a masszában
tartva magát, hidat tart a teremtés fölött, mint
akinek most csak ettől, csak ennyitől függ az
élete, hogy ne kerüljön bele hassal, pompás
fehér ingjével a masszába, tartja magát,
mozgatja az ujjait, vacskolja az anyagot,
vacskolja ujjai között, hátha megállna az,
hátha nem süllyedne tovább, és kiáltani
próbál, kiáltani elhaló hangon, az első
udvar felé, ahol hangosan szól a zene,
táncolnak, énekelnek a barátai, a lányok,
a fiúk, de nem hallják, de nem látják,
hiszen el vannak foglalva ott magukkal,
egymással, és észre sem veszik, hogy
nincsen ott közöttük, hogy hiányzik
valaki a társaságból, míg ő egyre gyengébb,
egyre reménytelenebb, egyre elhalóbb
hangon próbál kiáltani, segítséget kérni,
hogy hé, gyertek, segítsetek, vegyetek ki,
húzzatok ki ebből a szarból, ide figyeljetek,
itt vagyok, hátul, a csűr és a, a csűr és a,
de nem hallják, nem hallja senki meg,
és még csak csuklóig, még csak az alkarja,
de mindjárt könyökéig, félrefordítja, jól félre
a fejét is, hogy amikor odaér, hogy ne a

szájával, ne az arcával, és kiáltja egyre reménytelenebbül, egyre halkabban már, egyre kilátástalanabban, hogy..., miközben hangoskodnak, énekelnek, táncolnak elöl, és nem veszik észre, hogy nincs ott köztük, mint ahogy azt sem, hogy ott volt, azt sem látta, hallotta senki...

ALMA, HAGYMA, FOKHAGYMA

Honnan került anyám a pincébe? Honnan,
 hogyan került az én fiatal anyám a pincébe?
Hiszen elment otthonról korábban, nem volt
 odahaza, amikor kimentem *keringeni* a kapun,
hova mész, kérdezte nagyanyám, mondtam, ki,
 megyek ki, hova, kérdezte, nehogy *elkeringj*
nekem nagyon, mert kapsz aztán anyádtól,
 jó, jó, és *csattant* a vaskapu mögöttem,
idegesítette nagyanyámat, de anyámat is
 igen, nem baj, most nincs itthon anyám, és
nagyanyám, hát ő, mindegy, becsaptam jól
 a vaskaput, csak úgy csattant, az úrangyala,
a miatyánk, mondta nagyanyám utánam, hogy
 jőjj el, jőjj el, jőjj el, de honnan került oda

anyám, amikor visszajöttem, hogyan került
 a pincébe pityókát válogatni, vajon honnan,
és nem is szólt, hogy igen, mert akkor nekem
 is kellett volna segíteni neki, oda kell állni mellé
és segíteni, és beszélgetni vele, mert kérdez
 mindig mindenfélét, hogy az iskolában, hogy
a hittanon, hogy szeretek-e vasárnaponként
 templomba járni, s aztán a kicsimise után
a moziba, szeretek-e, mondom, hát persze,

hogy igen, szívesen megyek, mondom, hát
 hogyne, honnan került oda, pont a pincébe,
 ahová leszaladtam, hogy megegyek egy
 almát, hogy beleharapjak egy hagymába,
 egy fokhagymába, hogy elverje a szagot,

 hogy ne lehessen érezni rajtam, hogy a
 szomszédban, mint a gőzmozdony, a hátsó
 farakások mögé elbújva, egy egész csomag
 Național cigarettát elpöfékeltünk, hogy hogy?,
 ahogy tudtuk, ahogy láttuk, kitől, a nagyoktól,
 szívtuk, fújtuk, tikkadoztunk, izzadtunk és
 köhögtünk, levegőért kapkodtunk, nem úgy,
 le kell venni, tüdőre kell venni, le kell venni
 mélyen, le kell szívni a tüdődre, nyeld le,
 fogd be a szád, nyeld le a füstöt, szívjd mélyre,
 íígy, hogy híííí, és elszívtuk mind, amit az
 ácsok otffelejtettek kint, a köveken, ebédkor,
 honnan került oda akkor, éppen akkor anyám,
 honnan, hogy meglásson, hogy lefutok a pince

 torkába, ahogy nagyanyám mondta, a lendülettől
 beszaladok egész a pince közepéig, ahonnan
 már nem tudok visszafordulni, nem tudok óvatosan
 kimenekülni a szabadba, miután hagymát,
 fokhagymát rágtam, majszoltam volna, ahogy
 a szomszéd fiúk, a nagyok mondták, mert elveri
 a nikotin szagát, és sehogy sem tudok elmenekülni,
 ki a napfényes udvarba a sötétből, a mélyből,
 a sötétségből, mert meglát és azt mondja az én
 fiatal anyám nagy örömmel, hogy gyere ide,
 gyere csak ide, kicsi bogárkám, édes kicsi
 angyalbögyöröm, hadd csokoljalak meg, gyere ide
 édesanyádhoz, légy szíves, hogy-hogy nem,
 most, azt mondtam, hogy most, gyere csak ide...

Markó Béla

VOLT EGYSZER EGY IRODALMI KÖR

– A Gaál Gábor Irodalmi Körről –

Beismerem, sokáig valamiféle kollektív tevékenységnek képzeltem az irodalmi alkotómunkát én is. Nem olyan értelemben, hogy amit írunk, abban benne van így vagy úgy az egész addigi magyar irodalom, vagyis benne van az elődökkel való egyetértésünk, és időnként az ellenkezésünk is. Ez teljesen természetes. Évszázadokon átnyúló közösségben élnek az írók, és az olvasók is. De ezen innen és ezen túl a kollektivizmus korában nőttem fel az ötvenes és hatvanas években, amikor kollektív célokért kellett élni-halni. Meg nyilván írni is. Ahogy telt az idő, ezektől az ideológiai kényszerektől mindannyiunknak meg kellett szabadulnunk – és ma már tudom, hogy nincs termékenyebb magány, mint az írás. Egyedül maradni a fehér papírral és a tollal. Vagy újabban a számítógéppel. Viszont legalább ennyire igaznak vélem, hogy a nemzedéki együttlét, az időről időre összeseregglő fiatalok véleménycseréje vagy vitája nagyon is szükséges a későbbi magányhoz – és ez semmiképpen sem a kommunizmus mellékterméke, hanem már Petőfiék idején is így volt. Az viszont kétségtelen, hogy éppen a kommunizmusban vált igazán létszükségletté olyan nem hivatalos vagy félhivatalos intézményeket működtetni, amelyek ha mást nem is, de némi szabadságpótlékot nyújthattak a kezdő íróknak, költőknek és leginkább a kritikusoknak. Ilyenek voltak az irodalmi körök, amelyeket természetesen ugyancsak ellenőrzött a hatalom. Akkor is tudtuk ezt, és a rendszerváltás után, a volt Szekuritáté irattárából számos bizonyítéka került elő ennek, el egészen a lehallgató szekuritátés tisztek nevetségés, ám egyáltalán nem veszélytelen vers- vagy próza-értelmezéséig.

Ma már nem csodálkozom azon, hogy Magyarországon például csak nehezen értették meg ottani nemzedéktársaink, miért olyan fontos nekünk az irodalmi kör, és miben különbözik ez a pártállam által tolerált – mert ellenőrzésünkre alkalmas – intézmény az egykori önképzőköröktől. A kolozsvári Gaál Gábor, a nagyváradi Ady Endre, a

marosvásárhelyi Aranka György irodalmi körök, majd később a szintén marosvásárhelyi Igaz Szó Irodalmi Köre mind-mind a generációs szabadság illúzióját kínálták, de mi tagadás, az öcenzúrához is idejekorán hozzászoktattak minket. Olyan rendszerben éltünk, amelyben semmi sem az volt, aminek látszott.

1970-ben érettségiztem Kézdivásárhelyen, ahol a középiskolában már működtettünk – persze tanári irányítással – egy iskolai irodalmi folyóiratot, az *Ébredést*. Aztán ugyanabban az évben „rám szakadt” az igazi irodalmi élet Kolozsváron. Az Írószövetség ottani székházában minden péntek este nyolckor összeült a Gaál Gábor Irodalmi Kör, felolvasott valaki az írásaiból, és volt általában egy referens is, akinek az elemzését vita követte. Bölcsészek, matematikusok, jogászok, képzőművészek, teológusok, olykor egy-két középiskolás – sokszínű társaság volt ez –, bárki bejöhett. Ötvenen-hatvanan, sokszor több mint százan is voltunk az Egyetem utcai könyvesbolt fölötti tanácsteremben. Voltak diákvezetők a körnek, de általában ott volt az Írószövetség részéről is valaki. Ők biztosították felváltva a látható, vagyis jótékony felügyeletet – mert a Nagy Testvér mindenképpen vigyázott ránk láthatatlanul, akkor is, amikor éppen senki nem vett részt az Írószövetségtől a körüléseken. Meg aztán vigyáztak a felvigyázókra is nyilván. Ha felsorolok néhány nevet, rögtön kiderül, hogy tényleg jótékony őrzőink voltak ők: Jancsik Pál, [Bögözi] Kádár János, Kántor Lajos, Lászlóffy Aladár, Lászlóffy Csaba, Sinkó Zoltán, később gyakran Aradi József.

1971-ben, friss másodévesként engem választott elnökének a kör, és a negyedév kezdetéig elnökösködtem. Némi öniróniával gondolok vissza utólag, hogy ezek szerint hol itt, hol ott elnökségre voltam ítélve. 1971 őszén lettem Gaál Gábor-köri elnök, jegyző volt Veres István, segédjegyző Kálmán Dénes. Harmadév kezdetén, 1972-ben változott a tisztségek elnevezése – ahogy az jobb helyeken ma is szokásos –, de a lényeg maradt. Még egy esztendőre vállaltam az elnökséget, titkár lett Mózes Attila, jegyző Molnos Enikő.

Nos, ennek ma az a haszna, hogy nálam maradtak az akkori feljegyzések, vagyis a jelenléti ívek és a vázlatos jegyzőkönyvek – mert ilyen is volt. Nem olyan részletes jegyzőkönyvek ezek, mint amilyenek évtizedek múlva a titkosszolgálati dossziékból előkerültek, de nem is azt a célt szolgálták természetesen. Afféle emlékeztetők voltak, aide-

mémoire-ok a szó szoros értelmében. Ebből szeretnék most ízelítőül néhányat közreadni. Egyrészt azért, mert sok ismert név is van ezekben – mintegy igazolva, hogy tényleg fontos hely volt valamikor a Gaál Gábor Irodalmi Kör –, másrészt nagyon is tanulságos látni, hogy akkoriban nem kíméltük egymást, és a kritika valóban kritika volt. Elmúlt rég az a rossz rendszer, de ez a jó szokásunk megmaradhatott volna. Egyébként életre szóló barátságok köttetnek azon a körön – vagy legalábbis a bölcsészkaron –, és ezek a barátok bizony keményen megmondták, ha valami nem tetszett nekik abban, amit felolvastam, és ugyanúgy nem rejtettem véka alá én sem a véleményemet. Nem beszélve arról, hogy egyenrangúként vitáztunk például Kántor Lajossal, Kányádi Sándorral, vagy Lászlóffy Aladárral is.

Mielőtt mellékelnék szemléltetésül néhány jegyzőkönyvet, hadd írjam ide, kik olvastak fel 1971 áprilisa és 1973 márciusa között. Ebből az időszakból maradtak meg nálam ugyanis az irodalmi körök dokumentumok, valamivel korábbiakról, mint amikor átvettem az elnöki teendőket. Sorrendben: Máthé Éva, próza; Adonyi Nagy Mária, vers (négyszer); Fodor György, próza; László György, vers (háromszor); Németi Rudolf, vers (háromszor); Szávai Géza, próza (kétszer); Oláh János (magyar szakos bölcsész, nem azonos a magyarországi Oláh Jánossal), vers; Mózes Attila, próza (háromszor); Markó Béla, vers (háromszor); Boér Géza, vers; Györffy Kálmán, próza; Kiss András, vers (kétszer); Molnár János, próza; Szalai Ferenc, vers (kétszer), próza (egyszer); Palotás Dezső, vers; Hadházi Zsuzsa, vers; Sütő István, vers. Volt még ebben a bő két esztendőben találkozója a körnek Kallós Zoltánnal – jóval több, mint száz résztvevővel –, és két alkalommal is elemeztük a Stúdió '51 színjátszócsoporthoz tartozó egy-egy előadását. Szabó Gyula (később H. Szabó Gyula) orosz–magyar szakos évfolyamtársam volt annak a Vasas Klubban működő színjátszócsoporthoz az egyik vezetője. Vendégünk volt, fel is olvasott Lászlóffy Aladár, máskor meg egy új, nagy kritikai visszhangot, sőt, vitát gerjesztő könyvet, Kádár János *Rondó* című kisregényét is megvitattuk. Kádár János, aki később – érthető okokból – a Bögözi Kádár János írói nevet kezdte használni, akkor már befutott író volt, a *Napsugár* szerkesztője, de ezért a könyvéért nemcsak dicséretet, hanem könyörtelen kritikát is kapott azon a körök ülésén. Ilyen volt az a generáció, ez volt annak a körnek a hangulata: ha már

egy képmutató zsarnokságban kell élnünk, legalább arról mondjuk el a véleményünket, amiről lehet. Voltunk műteremlátogatáson is: Kántor Lajos javaslatára az expresszionista Incze Ferenc műtermét látogatta meg a kör egy főtéri padlásterben. Boldog volt a művész annyi fiatallal körülvéve, egzaltáltan magyarázott – nem felejthetem. Egyébként Kántor Lajos jó szemére vallott az a látogatás, izgalmas festő volt Incze Ferenc, bár máig kevesen tudnak róla.

Áldozati nemzedék voltunk végül is. Nemcsak azért, mert több akkori társunk viszonylag fiatalon behalt a kilátástalanságba, hanem azért is, mert az imént felsorolt nevekhez kellene kapcsolni igazság szerint a második Forrás-nemzedék kollektívizmusának közvetlen vagy közvetett bírálatát, és a személyesség újabb térnyerését az erdélyi magyar irodalomban. A hatvanas évek végének és a hetvenes évek elejének fiatal alkotóit – Gaál Gábor-körösöket vagy körön kívülieket –, Balla Zsófiától Adonyi Nagy Máriaig, Sütő Istvánig és Boér Gézáig, Bogdán Lászlótól és Szávai Gézától Mózes Attiláig vagy Györffi Kálmánig gyakran nevezik kettő és feledik Forrás-nemzedéknek. Engem is beleértve. Fából vaskarika ez. Hiszen valóban egyszerre voltunk utóvéd és előőrs – de alapjában véve velünk kezdődött a harmadik Forrás-nemzedék. Talán „népibben”, esetleg „székelyebbül” is, mint a valamivel fiatalabbaknál, viszont mindenképpen avantgárd indulatokkal. Nem beszélve a velünk egykorú, de más körben, a Diotimában csoportosuló esszéíró generációról: Tamás Gáspár Miklósról, Ágoston Vilmosról és a többiekről. Igen, a nemzedékesdi mindig gúzsba köt, mindig egyenruhába kényszerít, de segít is elhárítani az előtted járók által felállított akadályokat. Az is érdekes, hogy az egyik kezemen meg tudnám számolni, hányszor tituláltuk magunkat nemzedéknek, miközben sülve-főve együtt voltunk. Ugyanis talán az jellemzett minket a leginkább, hogy éppen a kollektívizmus ellenében próbáltuk megkeresni a magunk egyéniségét, és így kerültünk valamennyire árnyékba utólag az előttünk járók és utánunk jövők generációs öntudatához képest. De az őszinte kritika és önkritika mégis a mi legfőbb attribútumunk maradt. Íme, néhány dokumentuma ennek:

1971. december 3-i ülés

Írószövetség részéről: Jancsik Pál

Felolvas: Markó Béla (versek)

Szávai Géza:

Korosztályának legjellegzetesebb képviselője. Minden versén érzik a kölyökkor és a felnőtté válás közti ellentét áthidalni akarása (*Játékcsősz, Rekvium*). A szavak elveszítették azelőtti értelmüket. Szél: folyó idő jelképe. *Szerelem után* – túlbeszélte vers. *Anyám* – ez is továbblépés tartalmi és formai téren, előbbi versekben lévő közös motívumokkal. Nagyon részletes elemzés.

Németi Rudolf:

Szerelem után – célját nem éri el. *Nagyváros* – hidegen hagyja. *Készülődés* – mások is megírták, jó megoldás a vershez. *Málnászók* – nagyot akar benne. *Rekvium* – egy szakaszában minden benne van, másutt egyenetlenségek. *Anyám* – „gyönyörű folyása a mondandónak”. Nem sikerült a befejezés, túl nagy az áttétel. *Játékcsősz* – legjobb, nem beszél túl, jól kidolgozott, költői fordulatok. „A kamaszkorból való kijózanodás problematikája.” Régebbi verseivel szemben sokkal jobban szerkeszt, „önigény”.

MARKÓ BÉLA: MÁLNÁSZÓK¹

*Tisztásainkon ólálkodik a félelem.
 Ácsorgó bokornak azt hisszük: medve;
 de már gurul apró kavicsként
 napos lejtőről a kacagás,
 nincsen időnk a döbbenetre.
 Ó, társaim, ebben a nagy-nagy
 málnászásban, kacagjunk,
 táncoljuk körbe a szorongás fenyőit!
 Rázza a szél a fényt a fákról:
 ujjaink között kergetőzik.*

1 A primer irodalmi szövegek nem részei a jegyzőkönyvnek, de azokat a köri résztvevők előzetesen megkapták olvasásra. Ezért is mellékelünk néhány szemelvényt belőlük e munkához. (A szerk.)

*Felejtük el a riadt hallgatást,
piros csendben málnaszemek égnek,
furcsa pityangok bóbitájaként
buggyannak föl a nevetések.*

*Hát bocsássátok meg nekünk
azt az egypercnyi ijedelmet!
(Lám, milyen szépen mosolyogtok.)
Most pedig ne nézzetek hátra:
morogva jönnek felénk a bokrok.*

Oláh János:

Egyetért Szávaival. *Készülődés* – a szerzőnek dialektikus a szemlélete. Nem abszolutizálja sem a jót, sem a rosszat. Ez a kettősség a *Játékcsősz*-ben is kimutatható. Befejezése nem szintézis-igényű. *Anyám* – nagyon jó vers.

Németi Rudolf:

Játékcsősz – Vége erőtlen, de ha nem is szintézis, mégis többlet.

Boér Géza:

Nagyváros – konkrétan fejezi ki a máshol elvontan jelentkező tartalmat. *Rekviem* – nem egy szakasz, hanem az egész vers önmagáért beszél. (Németi Rudolf megjegyzéseit sorra cáfolja.)

Jancsik Pál:

Mint mindenki, dicséri Markót. Dsida indulásához hasonlít ez az indulás.

Murányi János:

Anyám c. verset elemzi – dicséri persze, kitűnő képek. József Attilát emlegeti.

Kovács Tamás:

Kifogásolja a jelzőket. *Anyám* – anyától elszakadni nem lehet.

Szávai Géza:

Helyesbíti a dolgokat.

Oláh János:

Korrigál ő is.

László György:

József Attilá-s hatás.

Mózes Attila:

Málnászők – irtó erős szorongás.

Kálmán Dénes:

A vitáról beszél. *Málnászők* – aktuálisnak érzi „emberi lélek napi jelentése”.

Csekme Jolán:

Málnászők – letisztult fogalmak. *Anyám* – egyetért.

Markó Béla az utolsó szó jogán szól.

1972. márc. 3-i ülés

Írószövetség részéről: [Bögözi] Kádár János

Felolvas: Györffi Kálmán (*Játékaim c. novella*)²

Mózes Attila:

Keretes novella, konvencionális megoldással. Csendes hétköznapi megelevenítője. Kiérződik az anya iránti fokozottabb szeretet (a novella címe *Játékaim* különben). Létbizonytalanság érzete a gyermekben. Egy világ elidenegül a hőstől. Munka nemesítő hatása is benne van. Az apát megfinomítja az élet. Visszatetszés az új munkahellyel kapcsolatban. A végén visszaáll a régi rend. A kisfiú, a hős fia már új környezetben nő fel. Egyes mondatokat kifogásol elsősorban stílári szempontról. Befejzése jobb lehetne. Novelláihoz hasonló a milió.

Németi Rudolf:

Utóbbi évek legjobb novellája. Tömör realizmus a fő erénye. De a szülők viszonyát egymáshoz és a gyermekhez félreértette. Szimbólumértékű motívumok. Él még az ötvenes évek kora. A körülmények alakították az apát. Tehetség, íráskészség. Hosszú mondatok stílári értéke, önmagukon belül is.

Kálmán Dénes:

Objektív hozzáállást követel.

Szávai Géza:

Mózes Attila eltúlzott nézeteit kifogásolja. A visszaemlékezés nem történeteszerű. Jó novella.

2 A *Játékaim* című novella később megjelent a szerző *Csendes hétköznapi* című kötetében (Bukarest, 1973, Kriterion Kiadó), de megtalálható a Székely Könyvtár sorozatban megjelent Györffi Kálmán: *Válogatott novellák* című kiadványban is (Csíkszereda, 2018, Hargita Kiadóhivatal).

Oláh János:

Izgalmas novella. Létproblémák. Felnőttek és gyermek szempontja ütközik. Mondatszerkesztése kitűnő. Filmszerűség. Komplex világ.

Németi Rudolf:

Mondattanilag eleméz szövegrészeket.

Szávai Géza:

Hibákat nem lehet skatulyázni.

Kálmán Dénes:

Kitűnő ez a visszatekintés. Hangulatteremtő készség.

Veres István:

Jó, nem újszerű.

Markó Béla:

Stílusa igen érdekes. Ismétlésekkel hat igen erősen. Hasonlítja Csiki László *A férfi, a nő és a gyermek* c. novellájával. Létproblémák.

Három réteg: 1. keret (látogatás); 2. gyermek nézőpontja; 3. család története.

Szávai Géza:

Jó íráskészség. Sűrített stílus. Filmszerűség. Novellákban monotonná válhat ez a stílus.

Sütő István:

Az írás központi problémája a gyermek viszonya szüleihez. Nem mond ki dolgokat, ezzel hat. Társadalmi problémák ábrázolása benne van-e?

Németi Rudolf:

Mai társadalmi kérdések áttételesen.

Kálmán Dénes:

A kontrasztok belső kihozása – mint fegyver – meg kell hogy legyen minden novellában. Nem érzi erősnek a kontrasztot, gyenge. Nem elég értelmes a gyermek.

[Bögözi] Kádár János:

Ebben a stílusban kell írnia tovább is. Szabadversnek tartja. Kifogásolja a miliót (Laci bácsi, öregasszony). Legjobbnek az apa elbocsájtásáig írt részt tartja, és a befejezést.

1972. április 7-i ülés

Írószövetség részéről: nincsen jelen senki

Felolvas: Szávai Géza (próza)

Veres István:

Nem lehet beszélni szigorú értelemben vett novelláról, inkább elbeszélés. Az egész írás stílusa ráérős, sok az epizód. Ezeket az első személyben beszélő és annak viszonyulása a környezethez tartja össze. A verekedés az írás végén az, ami „felteszi a pontot”, eltávolodás a vad világtól, az otthoni környezettől. Ez végigvonul a novellán (az apjával való emlékek, zsidólány, bivalyoszekér). A sok epizód rontja-e a belső harmóniát? *Szférák zenéje* – valami tökéletes nyugalom. Ez nem valósul meg a hős számára az írásban.

SZÁVAI GÉZA: A SZFÉRÁK ZENÉJE – 1972 (részletek)³

...az öreg Demeter elégedetten terpeszkedett el mellettem, s a buszunk, mint lassú medve brummogott végig velünk a tejféhér, habzó hóban, mintha a Tejúton. Aztán nagyot kattant valami. Kiszállt a sofőr:

– Meg vagyunk cseszve, kérem, szilveszter fejében!

(...) Az utasok taszították a buszt, én szégyenkezve nyögtem ki, hogy most jövök a kórházból, ahonnan el sem szabadott volna jönnöm, de hát, szilveszterre... A sofőr kihajolt az ablakon, s hátrakiáltott:

– Hagyják a fenébe, kevesen vagyunk, reggelig se érünk ki a tetőre. Visszaültünk (...)

...A busz mögött megállott egy bivalyszekér. Kitódultunk.

Gőzölögtek a bivalyok, a szekér derekában csíkos párnák között nyögött egy asszony, az ülésen kisfiú ostorozott, a bivalyok előtt zömök férfi fújtatott fáradtan. Ellenségesen nézett ránk.

– Az erdész a Lázról, ismerem! – az öreg Demeter lekezelt vele, a szán fölé hajoltak, emelgették a pokrócokat.

– Estefelé olyan rosszul lett, hogy be kellett fogjam a bivalyokat. Integtettem magának, gondoltam busszal Szentlászlón leszünk, de maga nem állt meg.

3 A szóban forgó szöveg nem jelent meg kötetben, de még folyóirat-publikációként sem, a szerzőnél viszont megvolt a kézírata, egy részletét itt közöljük (szerk. megj.).

A sofőr a sapka alatt a fejét vakargatta:

– Csak hivatalos megállónál törvényes. Ezt szigorúan veszik. De ha tudtam volna, mi a helyzet...

(...) hát egyszer az erdész fogja ki az állatokat, s vezeti őket a busz elé. Az asszonyt a párnákkal együtt bevitték egy ülésre, lefektették. Negyed tizenkettő volt, mikor megmozdult a busz. Elöl az erdész ráncigálta a két lomha bivalyát, a gyerek a hóban taposva ostorozta őket. Lassan imbolygott utánuk az üres, kivilágított busz a hajrázó sofőrrel, a nyögdecslő asszonnyal, s egy idegen nyelvű számot bömbölő táskarádióval. Háromnegyed tizenkettőre értünk ki a tetőre. Elégedetten fúj mindenki, az erdész eloldozta a bivalyokat a busz elejétől. A hangzavarba a sofőr ordított bele:

– Hagyjanak mindent a fenébe, s jöjjenek, üljenek be. Tíz perc múlva éjfél, már nincs hova sietni. (...) Mikor a rádió elütötte a tizenkettőt, az öreg Demeter egy fabőröndre állt, megemelte a pálinkásüveget, és a szférák zenéjéről értekezett, mely – pláne szilveszterkor, tisztelt utazó társaim – itt a Peszente-tetőn is, nekünk is szól. Boldog Új Évet! (...)

– Ne haragudjanak, menni kellene. Az asszony rosszul érzi magát.

A szentlászlói piactéren mindenki leszállt, átvitték az erdész feleségét a rendelőbe, s szétszóródtak. Csend volt és hideg, egy-két kiáltás, kutyaugatás hallatszott, s a kultúrházból megszakítás nélkül szivárgott a muzsikaszó.

– Elalszol nálam, s holnap hazamész Üdébe. Menjünk a kultúrház felé, ha ott vannak, hát rendelem haza a családot.

Ő bement, én kinn nekitámaszkodtam egy póznának. Bentről tompán jött el odáig a kurjantgatások s a nóta hangja. A házak fölött feketén húzódott el a tető, ahonnan leereszkedünk. A mi falunk, Üde felé nem lehetett ellátni, szembefújta a szél a havat.

Találgattam, merre s melyik házban lakik az apám barátja, mikor észrevettem három éneklő, összeölelkezett legényt.

– Boldog új esztendő!

Egyikük megtörölte az üvege száját, szívélyesen nyújtotta felém:

– Húzza meg az egészségünkre, kolléga!

– Nem lehet, beteg vagyok, s ma már ittam.

Megdermedt szinte, mint idegen szagra a házörző kutya. Az orrom alá tartotta az üveget, én elrévedve intettem, hogy nem, nem, köszönöm, csakugyan nem iszom.

– Azt mondtam, igyék!

Megráztam a fejem, s inkább a társait figyeltem:

– Hagyd el, ha azt mondja, hogy beteg, hát akkor legyen beteg!

Éreztem az ő hangjukban is a sértődöttséget:

Az arcomba loccsintotta a bort, eldobta az üveget, s megütött.

Leestem a hóra, ő düledezve felém rúgott.

– Belétöltöm, a tolvaj istenit. Azért, mert azt mertem mondani neki, „kolléga”? Ha apámat nem teszik fel a listára, most én is elvtársúr vagyok, te... – vergődött, üvöltözött két társa kezében, akik lefogták. Egyikük felemelt:

– Ne haragudjon az elvtárs, olyan hirtelen volt... Ha részeg, ilyesmik jutnak eszébe. Ugye nem haragszik?

– De én csakugyan beteg vagyok.

Befelé hallgatóztam, hogy megroppant valahol egy csontom? Meg észrevettem, hogy ahol a fejem volt, onnan a hóra néhány vércsepp preckelődött. Mennyire talál ez a piros a fehérrel!

Mikor elindultunk az öreg Demeterrel felfelé az utcán, még mindig azon gondolkoztam, milyen szép a piros a fehérrel. Apám sakktabláján is fehér és piros kockák, miközben a bábuk fehérek és feketék. Ünnepek estéin sakkozott velem apám. Csendben ünnepelünk. „Azzal nem lehet úgy lépni”, mondta olykor, és megkopogtatta ujjaival a fehér és piros kartonból készült sakktablát.

Mögöttünk lassan elhalt a kultúrból kitódultak halk zszibongása, mellettünk az öreg felesége siránkozott. De különben csend és nyugalom. Mint amikor halkan zenélnek a szférák, mondtam volna az öregnek, de nem akartam bántani. Hiszen ünnep van, szép tél, gyönyörű havazás, mesés újesztendő.

Szász György:

Ügyesen írta meg. Az idősikkel jól bánik. Az első idősík az utazás, a másik emlékezés. Motívumokkal dolgozik, harmonikusan építi fel a novellát. Feldobja a motívumokat, játszik velük, de a megoldást az olvasóra hagyja.

Náhlík László:

Az elbeszélés epizódjait az fogja össze, hogy szilveszterkor játszódik. A csúcspont az éjféli.

Szász György:

A csúcspont a megnyugvás.

Mózes Attila:

A novella vége sántít. A zsidólány motívum kissé elcsépelet. Keretbe ágyazott cselekmény, novellának érzi.

Gáspár Sándor:

Tipikusan székely novella. Problémákkal zsúfolt világot mutat be. Jó alapindulás a főhős szökése a kórházból. Aláfestésként alkalmazza a zsidólánnyal, a bivalyszekérrel és az apjával kapcsolatos emlékeket. Megnyugvást keres, ez a szférák zenéje. Prózaian, kissé vontatottan indul. Lehet csúcspontnak nevezni az öreg köszöntőjét. Nincs befejezés, nem használja ki a lehetőséget a végső epizódban.

Györfői Kálmán:

Az emberek egymás között találják meg a nyugalmat, a főhős nem találja meg. Tamási-, Nyíró-hatások belsőleg csupán. Erőteljesen, szépen, lekötően bontakozik ki a történet. Előnye a novellának, hogy van belső világa. Az öreg és főhős első beszélgetése inkább belső monológ – eltérés a cselekmény többi szálától.

Mózes Attila:

Átszúrt belső világa van. Nincs befejezés.

Oláh János:

A kezdés rossz, befejezése van. Egyik első rész a belső monológ. Másik a busz. A „belső monológig” meglehetősen jó az indítás. Vagy nincs átgondolva, vagy túl van gondolva a novella. Két vonal fut: lélektani vonal, majd eszmélés, konkrét cselekvés. Ez a két vonal nem esik egybe, összekuszálódnak, nem szerencsés a találkozásuk. A köszöntő a leggyengébb rész.

Markó Béla:

Jól elkapta a világot, hiteles. Legfontosabb a főhős kapcsolata, viszonyulása a falu embereihez. A címet nem tartja túl szerencsésnek – egyrészt. Szférák zenéje – megbékélés. A főhős ellenérzéssel van az otthoni világgal szemben, ez taszítja, de fellép egy vonzás, s ezért megszökik. A hős kétszeresen törekszik a bemutatott világgal szemben

(emlékek, kórházban volt). Fő kérdés, sikerül-e elfogadnia ezt a világot a főhősnek, vagy sem. Egy célnak rendel alá minden epizódot. A cselekmény folytán a világ mindinkább humánussá válik, hogy a végén egy furcsa kontraszttal fejezi be a novellát. Ez azonban nem mossa el a tendálást a „szférák zenéje” felé, ezt bizonyítja az utolsó emlékkép.

Györffi Kálmán:

Meg lehet közelíteni úgy a novellát, hogy a megverés dacára is beáll a megnyugvás.

Adonyi Nagy Mária:

Benne van a novellában a zenei harmónia és diszharmónia – indokolt a cím.

[H.] Szabó Gyula:

A címnek kissé komikus íze is van. Indokolt lett volna egy tárgyiasabb cím. Nincs asszociáció a cím és a paraszti környezet közt. Nem érzi a „székely”-t a novellában. Egyetlen epizódfüzérnek tűnik a novella. A zsidólány epizód a kiteljesedés a novellában.

Sütő István:

Tárgyilagosan ábrázolja a világot. Ábrázolja a közösség erkölcsiségét minden helyzetben. Erkölcsi ítélet a novella – elmarasztaló ítélet. Érdekes a képek összekapcsolása. Tudatosan rontják egymás hangulatát, érzését a képek. A befejezésben fellép egy furcsa romanticizmus – rontja a kritikai álláspontot. (Párhuzam James Joyce)

Markó Béla:

Minden epizód egyféle konfliktust takar, ezek egybeesnek a főkonfliktussal. A zsidólány-probléma – közösség viszonyulása egy idegen személyhez; apa megveretése; bivalyszekér stb. Ezeket az epizódokat ugyanúgy oldja meg, mint az egész novellát – mindegyik a megbékélést vetíti előre.

Mózes Attila:

„Úgy zsongott a busz, mint a »méhkaptár«” – nem szükséges mint hasonlat.

Veres István:

A drasztikus befejezésnek megvan az a funkciója, hogy megmozgat, elgondolkoztat az előzményeken.

1972. május 19-i ülés

Az írószövetség részéről: Kántor Lajos

Felolvas: Adonyi Nagy Mária (vers)

Szávai Géza:

Az öreg halász. És a tenger. Sikerültebb *Az öreg halász*, bár a vége zavaros, az *És a tengert*-t nem érti. *Az öreg halász* – a hemingway-i tömörítés; szép a mindennapokból összeállított világ; „megbicsaklik a lába” – tömöríti az előző képeket. Innen azonban zavaros. A vers végét lekerekíti. Jó vers, a második részt leszámítva. *És a tenger* – nem tudni ki beszél, és nem érti, mit. *Játék* – nagyon jó versnek tartja. Nagyon szép kép a középső szakasz. Ez a legtömörebb és letisztultabb vers. *Másnapok* – jó vers. Szép, sikerült, hatásos képek. Hangulatversnek érzi. *Törmelék* – az utolsó két sor: zavarónak érzi a hasonlatot („a kiáltás is lyukas marok, mint riadt vakkantás után az ég”). *Első kívánság*: nem tudja „az almák tévedése” sort megmagyarázni. Második rész kezdő sorai túlbeszéltek.

ADONYI NAGY MÁRIA: AZ ÖREG HALÁSZ

*Uram – mit tehetnék
mikor elsőkik kertem
kanalam törött szemüvegem
s álmaimban kitaróan
visszanéz kezemre
a tenger áldott sója
szívemben egy torz kis
jószág araszol
az irdatlan vizek felé
a részeg létnek
itt megbicsaklik a lába
Nekem nem adatott meg
az összeomlás ereje
a boggá kuszálódó térben
azt se tudom magam hogy végezzem be
vágyaim meghaladták a kerteket*

*annyi napkitörés foltozza arcom
 hogy egy csontot is szerethetek*

ÉS A TENGER

*A nagy halak sorra felúsztak az égbe
 se pikkely se váz csak a
 kopoltyúk fűrészenéje
 – fulladásra is kevés levegővel –
 Nekünk nincs tengerünk
 ha van: tied? enyém?
 valahol megállni az esők közepén
 beleharapni Thétisz szigonyába
 Érted Hemingway?
 – a talaj kiokádna*

Böszörményi Zoltán:

Az öreg halász – tetszik az indulás. Utána „nem jut révbé a vers”. *És a tenger* – összefüggéstelen. *Játék* – nagyon szép vers. *Másnapok*: szép képek. *Törmelék* – nem tetszik, nem érti. *Első kívánság* – sok benne az az „ismert bizonyos rézpénzre váltott valami”. Lehet jó vers is belőle.

Németi Rudolf:

Hangulatverseket ír, s gyakran kifejezetten pesszimista verseket. Ezekben a versekben a hangulat megmaradt. *Az öreg halász*, *És a tenger* – látszik rajtuk, hogy a Hemingway-hatásra verset akart írni. Túlbeszéltek. *Az öreg halász* – legkevésbé spontán vers. Vannak jó sorok, rosszak is. („boggá zilálódott tér” – képi logikáját nem érti.) *Játék* – jó vers a második szakasz végéig, a harmadik szakasz kezdő sorai nehézkesek, mondattanilag zavarosak. *Másnapok* – utolsó szakasz nem tetszik. Szép képekkel indít, „deklaratív” befejezés. Ezzel ront. *Törmelék* – érzik az írni, mondani akarás. Hangélményt hasonneműhöz nem szabad hasonlítani, gyenge lesz a kép (kiáltás-vakkantás). *Első kívánság* – túl Balla Zsófiá-s. A versekben nem viszi végig a kezdeti fonalat, finomabban nyúl témáihoz, mint eddig.

Markó Béla:

Egyetért nagyvonalakban Németivel. *Első kívánság* – szokványosabb, amiről szól. Gyengébbek a versei az előzőeknél. A képszerűsége kezd kissé rutinossá válni. A meghökkentő képet nem kíséri tartalom. *Játék* – a harmadik szakasz halmozott, nem tudja elképzelni a képet. *Első kívánság* – legegységesebb vers. *Az öreg halász, És a tenger. Az öreg halász* első szakasza jó („megbicsaklik a lába”). Utána valóban megbicsaklik a gondolat, érződik a rutinhatás. A logikai bukfenctet az érthetlenségig fokozza, s már nem tudja logikai bukfencként sem elfogadni (az összeomlás ereje). Gyengébb képek. Az utolsó három sor azonban sikerült. *És a tenger* – kezdő sorok – szép bukfenc –, de nem látja értelmét. A lényeg („nekünk nincs tengerünk... Thétisz szigonyába”) azonban nincs jól megfogalmazva, az első két sor belőle rossz. *Törmelék* – legsemmitmondóbb, leggyengébb, szép kép is van benne. *Másnapok* – szépen indul. Nem látja a rím funkcióját (rossz rímek). A ritmus hiányzik, s a rím önmagában nem áll meg. *Első kívánság* – jó ritmusa, zenéje van, jól viszi előre a gondolatot.

Oláh János:

Az előbbi versei gyengébbek. *És a tenger* – esztétikumában törik meg a vers. *Az öreg halász* – a vers váza a kezdő és záró sor. „A vágyaim meghaladták a kerteket” – információ-értékű gondolat. Első rész gördülékeny, könnyed. Az öreg halászba projektálja magát ebben a versben. *És a tenger* – a nagy hal beszél. Nem egyértelműen projektál, keverednek a fogalmak. *Törmelék* – egyensúlyt veszít, és bukik. *Játék* – kétszer fejezi be. Az első befejezés gyönyörűen megfogalmazott kérdés, utána már csak magyaráz. *Első kívánság* – a legtöretlenebb vers.

Kálmán Dénes:

Az öreg halász, És a tenger – szó sincs projektálásról. Lehetőség – a lehetőség elvesztését próbálja megfogalmazni. „A talaj kiokádna” – csak a halással kapcsolatban lehet magyarázni.

Szávai Géza:

„Boggá zilálódott a tér” – nem tudja elképzelni. *Törmelék* – utolsó két sora megkettőz fogalmakat.

Kántor Lajos:

Legjobb hozzászólás az Oláh Jánosé. Érvei a pillanatnyi szubjektív élményen túl épülnek valamire. A versek ígéretesek, bár nem kiforrott

alkotások. Legpozitívabb, hogy nemcsak hangulatról van szó. *Első kívánság* a legkikerekítettebb. Több versében jelentkezik a gondolkodás igénye. A többiek által elmarasztalt képek mutatják, hogy Adonyi megpróbál valami nehezebben megfoghatóat leírni, több sík vegyül, több ellentét kerül szembe – ez adja a képek szépségét. Az egyetlen képbe összevont többszörös ellentétek nagy hatást gyakorolnak. Szándékukban sokat jelentenek. *Az öreg halász* – a válasz a keresésre. Bevallás. Bekapcsolva Hemingway sorsát, olyan keresés, feszültség van a képek között. *Játék* – a legszebb a második szakasz befejező sora. De itt nem fejeződhet be a vers, a befejező sor azonban már sok, képtelenné válik. Legjelentősebb hiba: nagy szavak keresése, amik rontják a jó képek hatását. Nagy lehetőségek és reális helyzet szembesítése az *És a tenger* c. versben.

1973. III. 2-i ülés

Írószövetség részéről: nincsen jelen senki

Felolvas: Palotás Dezső (vers)

Szalai Ferenc:

Formai szempontból legszembetűnőbb a gördülékeny vezetés, tartalmi vonás-ironia. Bizonyos fölényrel szemléli a világot. *Bűnbeesés után* – az eredendő bűn elkövetése. *Szép új világ* – rokonvers a *Bűnbeeséssel*. Az utolsó két sor – negatív dolgok elburjánzása. „Juj, milljom paszulyvirág” – kicsit szellemes (szellemeskedés). *Megtértem* – harc. Olyan ember, aki már kudarcot vallott, s bevárja, míg más kipróbálja az új szabályt. „te gyorsan békülsz” – megtérést elutasítja. Mindenki szerepet játszik – *Szerepek* –, fonákjára állított világ, mindenki áztatja magát. Hangulatos, egységes vers, legjobb vers. *4/7 Szonett* – két magatartást válasz fel – 1. a távolállók (cselekvő akarattal távolállók) – passzivitás, 2. – a cselekvés – kell valaki, aki az éneket befejezze. Az „ének” – új motívum. *A hatodik nap* – szintén bibliai. Olyan világ, ahol a parancsónak mindenki engedelmeskedik, a II. szakaszban már elégedetlenség érezhető – „átkozodom”. *Pasztell* – hangulata által hat. A IV. rész egy-egy színfolt, amit a „fák” motívum kapcsol össze. Jó képek (I. szakaszban). A IV. rész – eső megjelenítése – hangulati, III. rész –

„béna fák” – létezésük értelmét kérdőjelezi, szoborként fogja fel őket. A szubjektív „én” beékelése nem a legszerencsésebb, zavaró. IV. rész – az egy ember és a sok fa (erdő) ellentéte megkapó. „Reccsen a sötét, makacs vagy” – nem tudja megmagyarázni. Néhol a népdalra emlékeztető versek, nem tudja eldönteni, buktató-e az irónia ily mértékű alkalmazása.

Markó Béla:

Meglepően jó versek, friss versek, egységes hangvétel. A lírai „én” iróniája önmagával szemben érvényesül nagyobb mértékben. Magatartás-versek. A magatartások közös vonása a kompromisszum, melyben az „én” is részt vesz, s ezért van szükség a kívülről való szemlésnek – iróniának. *Pasztell* – benne van a megcsonkítottság motívum. Szép kép a II. részben: „araszos mennyek morognak”. *Megtértem* – jelen van a kompromisszum. *Szerepek, A hatodik nap* – valami nem az, ami kellene hogy legyen. Pozitívum az eredetiség, amely főleg iróniában nyilvánul meg. Banális: „az ember nem vész el. Csak átalakul.” Az irónia nem olyan erős, hogy újat hozzon.

PALOTÁS DEZSŐ: PASZTELL

I.

*harmatos szelíd vasárnap
simanyelű fák körbeállnak
szaporán áldoznak a vének
a vörös kakas meséjének*

II.

*fél lépésre a nagy tölgyfától
csöpögni kezdett a zápor
araszos mennyek morognak
legszebb korú táltosunknak*

III.

*béna fák szobrot emelnek
az ismeretlen hadseregnek
ennyi – és így maradtam állva –
a földig érő gyökér ára*

IV.

*bámul az erdő: magad vagy
reccsen a sötét: makacs vagy
túl friss a levelek szaga
kihűlt lámpás az éjszaka*

Kálmán Dénes:

A tartalom lehet-e ironikus!

Markó Béla:

Eszztétikai kategória, mint a groteszk.

Adonyi Nagy Mária:

Legjobbnek tartja a *Pasztell* c. verset. A magatartást itt tartja a legkifejezőbbnek. Ez nem is irónia, hanem elutasítás, legkifejezőbb formája az ellentétezés, ami groteszkhez vezet. Az egész versen belül is van ellentétezés. A nagy fát értelmezhetjük világfának is. A táltost a fával összevonhatjuk, misztikus, fennkölt képet kapunk, mellette fricska az „araszos ég”. Nem a fák válnak szoborrá, hanem ők emelik a szobrot, s ennyi a gyökér útja. A gyökér fölösleges, mert csak földig ér. A IV. rész lényege a „makacs vagy” – kinéz az erdő magából, de te maradsz – értelmezés. A IV. rész ellentéte az előbbi I–III. résznek. Itt nem az elutasítás, de az ellenszegülés, a megmaradás a lényeg. A *hatodik nap* – nem Istenről, hanem a költőről van szó, mintegy lázadás az Isten ellen

Mózes Attila:

Gyakran szándékosan vagy szándéktalanul torzókat alkot. Nem írta ki verseit. A lírai alaphelyzet érdekessége, hogy mindentlátásból fakad az irónia. Felülről néz. A groteszk a legnyilvánvalóbb a *Szép új világ* c. versben – gyakran szellemeskedik. Stiláris értékek, anakronizmusok: estve, „az ő nemeknek szerént való / repeső szárnyú állatok” stb.

Kálmán Dénes:

4/7 *Szonett* – jó vers, a legjobb vers. Sikerült felülemelkednie verseiben. *Szép új világ* – könnyed; hegyi beszéd? vagyis törvény? A törvény több mint „hegyi beszéd”. Ha a kettő egy, akkor a vers értelmetlen.

Adonyi Nagy Mária:

Értjük-e, amit papolnak nekünk?!

Hadházi Zsuzsa:

Ironikus hegyibeszéd – törvény, nagyok törvényei.

Markó Béla:

Az első sor ironikus hangütése a „szép” a hegyibeszédben. Mindkét szakasz amúgy ironikus hangulatú. A negyedik sor kibontása a harmadiknak, majd a második szakasz is ezt folytatja – elfelejti álmait, elfelejt szembeszállni a törvénnyel. Utolsó két sor: hasonulást, azonosulást jelent – paszulyvirágok vagyunk. Elcsépelet sorok is vannak: „komoly lettem... lelkem”.

Palotás Dezső:

A reális világ, a valóság mindenki számára azonos. Törvény – ami megszab, kényszerít, amit mindenki ért. Törvény – komollyá lenni. „engedelmessé nőtt a lelkem” – irónia, az emberi lélek sajátossága a lázadás, nem az engedelmesség. „hétfejű mesék” – gyermekkori világ – ehhez kapcsolódik a vers utolsó két sora. Egy babszemből lett világ – a felnőttvilágot ironizálja. Nem tetszik sem az új, sem a régi világ – ezt fejezi ki az utolsó két sor. A két tagadás közül egyiknek el kell buknia.

Kálmán Dénes:

Szerepek – érdekes vers.

Bálint Ákos:

Egy bizonyos szögből profanizál „fenséges” dolgokat, egyszerű dolgokról is jól tud írni. A profanizálásból adódik a groteszk. *Szép új világ* – komikusnak, gyerekesnek tűnik. Csupán erkölcsi normák kigúnyolására fektet hangsúlyt. *Szerepek* – jó képek. *Szép új világ* – ö niróniával ironizál –, azzal, hogy önmagát kinevetteti, ő neveti a világot.

Mózes Attila:

Groteszk, nem létező helyzeteket mutat be, az utolsó két sor vulgariál, a vers esik, öncélú a groteszk.

Adonyi Nagy Mária:

Az utolsó két sor a komoly, az ember az, aki a Mikulás szerepét játssza.

1973. III. 30-i ülés

Írószövetség részéről: Lászlóffy Csaba

Felolvas: Sütő István (vers)

Mózes Attila:

A versek sokrétűek, egységes hang, zárt, megkomponált versek. A lírán belül olykor az epikum felé tolódik el a vers – költői alkata kívánja ezt. Gyakran nincs elég kötőanyaga, hogy összefogja a verset. A két vers közül főleg a második az, ami tökéletes. A *Medveének* – túlbeszélt, nem elég letisztult. Alaphelyzet – statikus állapot –, a jelen statikusságában ott lapul a harc, életformává válik, mint állandó feszültség. Kiút nincs, harc a megmaradásért, talán ez a kiút. Huzavona a létért. A vers második egységének az üzenet lehetne a címe. „élet ezüst sarkantyus oszlopa” – visszatérő motívum. Vallomásszerűség – lírai én enteriőrje. Bezártságot fogalmaz meg, akárcsak az indításban. Utolsó rész – visszatér az „én, elárvult férfi” motívum. Itt mintha nem tudná eléggé összefoglalni a gondolatot – nem találja a zárszót. Szép gondolatébresztő sorok. *Borozgatánk apámmal* – tökéletes vers. Alaphelyzetet exponál (hasonlít a *Medveének*hez, de letisztultabb). Szólongató, ráolvasó rész, bűnök és erények sora adja az embert, a rákérdéssel egységbe foglalja a két ellenpólust. Ez alkotja a vers gerincét. Trichotom beosztású a vers. Labilitási állapot: „és vártam, beszakad a béke”. Iszap-motívum valami önáltatásra utal. A harmadik rész szintetizálja az első kettőt. Ellentétezással feszültséget ad, mely az utolsó sorokban oldódik fel. Nem akar hatni az apokalipszis erejével, inkább csendes prófécia. A lezáró két sor nyugvópontra viszi a verset, nem zárópontra, s ez a vers egyik legnagyobb erénye.

SÜTŐ ISTVÁN: BOROZGATÁNK APÁMMAL...

(részlet)

I.

Medvearc és barna szem...

Láthatod, ahogy a világ körülvesz;

Virág lennél, tövisfáról nyes fiad

Zöldet hozzád, úgy szólongat.

*Ha bűnhődni nem tanultál,
És büntetni nem tudsz, hát nem te vagy?
Ha véteni megtanultál,
És nem büntetsz, hát nem te vagy?
Ha igazat szólsz és bölintsz,
Szájon ütnek, nem te vagy?
Ha igazat szólnak, ordítsz,
Rájuk ütsz, hát nem te vagy?
Ha menekülsz és rád vadásznak,
Széttaposnak, nem te vagy?
Hogyha pénzért fölcsapsz vadásznak,
Emberre lépsz, nem te vagy?
És ha indulsz, forradalmat
Szervezel, hát nem te vagy?
És ha lesel mozdulókat,
Rájuk lösz, hát nem te vagy?
Hogyha élsz és búcsúzol már,
Kihez szólsz, hát nem te vagy?
Ha meghalsz, a búcsúzó nyár.
Mi őszbe ér, nem te vagy?*

Szalai Ferenc:

Zárt körből való kitörés keresése, tehát nem statikus. Feszültség a legfigyelemreméltóbb, fokozás, a visszatérő motívumok mindig többször ismétlődnek.

Kovács Imre:

„az élet ezüstsarkanyús oszlopa” – ősmotívum.

Bodó Gyöngyi:

Konkrét jellemzők a medveénekekre: „sokfogú szám”, alliterációs jelzős szerkezetek.

Szalai Ferenc:

A *Medveének* sokkal jobb, zártabb vers, mint a második.

Lászlóffy Csaba:

„mert tört csont / Törvényt bont, / Hogyha forni próbál” – fizikailag pont ellenkező – ezzel vajon mit akar kifejezni?

Csíki Péter:

Azzal bont törvényt, ha rosszul forr.

Lászlóffy Csaba:

Ha áttételesen próbáljuk alkalmazni, mondanivalóban áll, de a hasonlat két oldalán törés van, a képlogika zavaró.

Mózes Attila:

Meg kell vizsgálni a „és vártam, beszakad a béke; / mert tört csont...” kontextusban.

László György:

A mondanivalót átvive (banálisan) a proletáriátus is törvényt bontott, hogy teremtsen.

Kovács Izabella:

A törvénybontás lehet eltérő a megszokottól.

Szávai Géza:

Mondjuk, mint holt csont valóban törvényt bont a forradással.

Gáspár Sándor:

Azzal, hogy tört csont, kijelent, megállapít.

Markó Béla:

Ha kontextusban figyeljük a problémát, ha természetes állapotomba vissza akarok jutni a törött állapotból, természetellenessé válik minden ilyen törekvés – torzítás, de nem abszurd, ezután jut el az abszurd helyzethez, s a két gondolatból következik: „hát sebre balzsamot...”, tehát nem saját erőmből állok talpra. Ebbe a három sorba beleérez egy dacos hangot, nem érzi kilógónak a versből.

Lászlóffy Csaba:

Jellemző rá az impresszionisztikus képalkotás, végletre törő nagy ellentétek megfogalmazása. Szép az elején az ellentétezés, utána jön az esés – líraibb az utolsó két sor, de erőtlen befejezés, nagyon magánjellegű.

Szenkovics Enikő

NÉMET IRODALMI KÖRÖK
AZ 1970–80-AS ÉVEK ROMÁNIÁJÁBAN

– *Az Aktionsgruppe Banat* –

Az irodalmi körök többsége Romániában, legyen szó német, magyar vagy román körről, a hatvanas évek végén, az „enyhülés” periódusában alakultak és sokasodtak meg, és a hetvenes-nyolcvanas években éltek virágkorukat. Többnyire nagyvárosokban működtek, nemritkán valamely szerkesztőség által felkarolva (pl. az Igaz Szó Irodalmi Köre), az Írószövetség égisze alatt (pl. a Gaál Gábor Kör), illetve az egyetemen belül (mint pl. az Echinox román irodalmi kör vagy a Babeş–Bolyai Tudományegyetem német irodalmi köre). Nemritkán (többnyire kisvárosokban, magyar nyelvterületen) líceumokban szerveznek irodalmi köröket a tanárok, és olyan eset is létezik, hogy egy gimnázium irodalmi köréből nő ki egy nemcsak a kommunista Romániában, hanem a határokon túl is ismertté vált irodalmi kör: az Aktionsgruppe Banat bölcsője egy nagyszentmiklósi líceumban, a Dorothea Götz tanárnő által alapított irodalmi körben kerekedő.

Az irodalmi köröket általában hetente, kéthetente vagy havonta találkozó fiatalok, többnyire egyetemi hallgatók szervezték, akik ezen alkalmakon saját műveikből olvastak fel, tehát itt elsősorban a bemutatkozás, a nyilvánosság elé lépés vitathatatlanul jelentős fórumáról van szó. A felolvasások mellett reflektálásra, véleménycserére, vitára is lehetőség nyílt, ugyanakkor a kritikai érzék fejlesztésére is – a tollforgató kollégáktól, nem egy esetben a körökre ellátogató szerkesztőktől, tanároktól érkező visszajelzések is igen fontos szerepet játszottak a pályakezdő írók-költők pályájának további alakulását illetően. Egyáltalán nem elhanyagolandó az a tény sem, hogy ezek a körök az irodalmi élet fontos megnyilvánulásai, amennyiben a folyóiratok, szerkesztőségek mellett szakmai kapcsolatok kialakítását biztosítják az egyébként magányos foglalkozást űző íróknak. *„Valóságos irodalmi életről csak akkor beszélhetünk, amikor egy írói közösség háttérében az írói munkát*

*serkentő intézmények működnek*¹ – állítja Szász János a bukaresti magyar irodalmi életre vonatkozóan, felsorolva az 1965–1970 között létrehozott kisebbségi kiadókat, irodalmi-kulturális folyóiratokat, kisebbségi szerkesztőségeket, az Írószövetség Nemzetiségi Bizottságát, és nem mellékesen a „klubéletet”, a kávéházi törzsasztalt mint „*serkentő intézményeket*”.² Ugyanezt fejtegeti Vladimir Tismăneanu, amikor az engedmények vonatkozásában az egyetemi lapok és diákkörök alapításáról beszél, ugyanakkor ezen engedményeket, Michael Shafir szavaival élve, „*a reformok paródiájának*” nevezi.³ Hisz a hatalom, azon túl, hogy a diákság megnyerését célozta meg velük, egyúttal a jobb átláthatóságot, ellenőrzést is biztosította általuk. Még ha így is van, ezeknek az intézményeknek a létrehozása nagy hasznára vált a kisebbségi, de akár a többségi irodalomnak is, ezen keretek között ugyanis, egy-egy lap, könyvkiadó, irodalmi kör köré szerveződve és egymással kapcsolatot tartva ugyanazt az ügyet szolgálták: az irodalmat, illetve annak minél szélesebb körben való terjesztését.

A Románia területén nagyobb tömbben élő német kisebbség, az erdélyi szászok és bánági svábok a magyar kisebbséghez hasonlóan szerveztek irodalmi köröket, amelyek a bemutatkozás lehetősége mellett a véleménycsere, kapcsolattartás helyét is jelentették írók, költők, irodalomtörténészek, -kritikusok és az irodalom iránt érdeklődők számára. Ezek egy része az egyetemek német szakán szerveződött, mint pl. a kolozsvári,⁴ bukaresti vagy a temesvári, előbb Nicolaus Lenau, majd ennek újraalakulása után Adam Müller-Guttenbrunn nevét viselő irodalmi kör, mások középiskolákban, így például a nagyszentmiklósi líceum némettanára, Dorothea Götz által vezetett kör, vagy az ebből

1 Páll Árpád: Magyar írók Bukarestben. Szász János a Kölcsönös megismerés dimenzióiról. In uó: *Harangszó a mélyből. Beszélgetések romániai magyar értelmiségiekkel*. Budapest, 1991, Magvető, 279. p.

2 Uo. 279–280. p.

3 Vladimir Tismăneanu: *Arheologia terorii*. București, 1998, Alfa, 240. p.

4 A kolozsvári filológia fakultás német irodalmi köréről, pontosabban újraindulásáról az *Echinox*-ban is találunk utalást, így az 1973/1–2. összevont számban Georg Aescht tollából, aki *Die deutsche Literaturkreis der Philologiefakultät wiedereröffnet* [Újraindul a filológia fakultás német irodalmi köre] címmel ír beszámolót. Megjegyzí, hogy „a fiatal körökben és körök előtt a fiatal költészet ezen vitaestek legfőbb ügye volt és az is kell maradjon” [junge Dichtung in und vor jungen Kreisen war und soll auch weiterhin ein Hauptanliegen solcher Diskussionsabende sein]. Georg Aescht: *Die deutsche Literaturkreis der Philologiefakultät wiedereröffnet. Echinox*, 1973. 1–2. sz. 16. p. [Saját fordítás – Sz. E.]

kinőtt Aktionsgruppe Banat, és olyan is volt, amelyik az Írószövetség hivatalos intézményeként működött: az Adam Müller-Guttenbrunn Kör.

Erről Joachim Wittstock (szül. 1939) nagyszebeni szász író is beszámol egy interjúbán: „[...] egy alakulathoz, mint például a »Bánáti Akciócsoport« (Aktionsgruppe Banat), nem tartoztam, ehhez hasonló Erdélyben nem létezett. Viszont mindig is részt vettem olvasókörökben Szebenben, Brassóban és más helyeken, ahol az irodalmi körök az elmúlt időkben megtúrt szervezetek voltak, melyek keretén belül az író és közönsége közötti összetartás erősödött.”⁵

Laura Manea a nagyszebeni (Heinrich Heine, majd 1957-től Josef Marlin Kör) és brassói irodalmi körökön kívül még megemlíti Erdélyből a feketehalmi, a segesvári, a medgyesi, illetve a kolozsvári irodalmi köröket, a Bánságból pedig a temesvárit és az aradit, és nem utolsósorban a bukarestit.⁶

Az egyik leghosszabb életű német irodalmi kör a brassói, mely 1950 és 1960 között Stalinstädter-Literaturkreis néven fut.⁷ Az irodalmi kör tagjai a kezdetekben a következők voltak: Erwin Wittstock, Harald Siegmund, Ludwig Schwecht, Fritz Roth, Ludwig Szikesch, Heinrich Taute, Hans Lienert, Karl és Erna Gräf, majd Adolf Menschendorfer, Hans Bergel és Georg Scherg is tevékenyen részt vettek a körökön. Fontos megjegyezni, hogy az első időszakban iskolások is látogatták. A kört rendszeres időközönként tartották, 1951. március 20-tól október 27-ig összesen 25 alkalommal találkoztak, és német eredeti, illetve németre fordított irodalmi műveket, elsősorban verseket olvastak fel és beszéltek meg, előnyben részesítve a résztvevők saját műveit. A kör később nevet változtat, 1967-ben pedig újraalakul. Külön kiemelném azt a tényt, hogy az újraalakulását követően mondhatni elszakad a provincializmustól, és Románia teljes német irodalmára való kitekin-téssel az ország minden szegletéből hívnak írókat, költőket, ugyanakkor

5 Az alkotási folyamat és a többnyelvűség. Fodor Bálint interjúja Joachim Wittstockkal. *Korunk*, 2007. január. <https://epa.oszk.hu/00400/00458/00121/2233.html> (Utolsó letöltés: 2022. szeptember 27.) [Saját fordítás - Sz. E.] Wittstock idézett gondolatai az Aktionsgruppe egyedülállóságára is rámutatnak: német irodalmi csoportosulás ebben az időszakban nem létezett a megnevezetten kívül Romániában.

6 Laura Manea: Der Kronstädter Literaturkreis im Laufe seiner vier Jahrzehnten. *Transilvania*, 2015. 2. sz. 30. p.

7 Uo. 31–32. p.

pedig meg is fiatalodik: nemcsak a meghívottak, hanem az érdeklődők, a kört látogatók átlagéletkora is alacsonyabb lesz. 1968 és 1970 között, amikor a kör elnöke előbb Hans Schuller (1967), majd Hannes Schuster (1968), Richard Adleff (1969) és Horst Schuller (1970), rendszeresen hívnak alkotókat a brassói körre az ország minden szegletéből. Azért, hogy a mai magyar olvasó képet alkothasson arról, milyen intenzív irodalmi élet folyt ebben az időszakban a németek körében, a teljes meghívottlistát idézem Maneától: „*Wolf Aichelburg, Ursula Bedners, Rolf Bossert, Anton Breitenhofer, Franz Johannes Bulhardt, Roswith Capsius, Friedrich Engelbert, Horst Fassel, Maria Gierlich-Gräf, Arnold Hauser, Hedi Hauser, Franz Heinz, Klaus Hensel, Franz Hodjak, Erika Hübner-Barth, Wolfgang Koch, Bernd Kolf, Walther Konschitzky, Hans Liebhardt, Johann Lippet, Michael Markel, Christian Mauer, Jakob Mihailescu, Peter Motzan, Herta Müller, Horst Nalewski, Carmen Puchianu, Georg Scherg, Klaus F. Schneider, Frieder Schuller, Friedrich Schuster, Ludwig Schwarz, Helmut Seiler, Stefan Sienerth, Heinz-Jürgen Staszak, Franz Storch, Ricarda Terschak, Richard Wagner, Joachim Wittstock.*”⁸

A felsorolt nevek nemcsak a német irodalmi élet gazdagságát, sokszínűségét hivatottak szemléltetni, hanem egy olyan folyamat kezdetét is jelzik, amelyre azelőtt nem igazán volt példa: észrevehetjük ugyanis, hogy a brassói irodalmi kör alkalmaira a szász szerzőkön, kritikusokon kívül sváb írókat, költőket, irodalomtörténészeket is rendszeresen elhívnak, márpedig e két német népcsoport meglehetősen elszigetelődött egymástól a történelem folyamán a teljesen eltérő hagyományok, szellemi örökség és a földrajzi távolság miatt. A hatvanas évek végétől aztán ezek a gátak feloldódni látszanak, és a szász meg sváb fiatalok három egyetemi centrumba: Kolozsvárra, Temesvárra és Bukarestbe való tömörülése folytán egyre jobban megnyílnak egymás irányába, egyre kíváncsibbakká válnak egymás (alkotó)munkájára, és szoros szakmai és emberi kapcsolatok is alakulnak közöttük. Ennek az irodalmi kíváncsiságnak az egyik fő fórumává válik az *Echinox* folyóirat, amelynek hasábjain a fiatal erdélyi szász és bánági sváb alkotók

egyaránt helyet kapnak eredeti, német nyelven írt, illetve román és magyar fordításban közölt alkotásaikkal.

AZ AKTIONSGRUPPE BANAT (BÁNSÁGI VAGY BÁNÁTI AKCIÓCSOPORT)

Az Aktionsgruppe Banat gyökereit, mint fennebb említettem, nem Temesváron, hanem Nagyszentmiklóson kell keresnünk: az ottani líceum irodalomszerető némettanárnője, Dorothea Götz irodalmi kört szervez, amelyen a környékbeli falvakból származó sváb fiatalok, szám szerint kilencen: Albert Bohn, Rolf Bossert, Werner Kremm, Johann Lippet, Gerhard Ortinau, Anton Sterbling, William Totok, Richard Wagner és Ernest Wichner rendszeresen vesznek részt. Ezek a fiatalok, akik már igen jól ismerték egymást, egyrészt az iskolából, másrészt a publikációik révén (a *Neuer Weg*, *Neue Banater Zeitung* és *Neue Literatur* diákkoldalairól), Temesvárra, egyetemre kerülésüket követően, 1972 nyarán beszélgetni kezdenek irodalmi tevékenységükről, olvasói érdeklődésükről, politikai elképzeléseikről. Ezen első beszélgetések egyikét jelentette meg az 1972. április 2-ai *Neue Banater Zeitung* az *Am Anfang war das Gespräch. Erstmalige Diskussion junger Autoren* [Kezdetben volt a beszélgetés. Fiatal szerzők első eszmecsereje] címmel, amelyet Eduard Schneider, a kultúrrovat szerkesztője moderált. Mivel azonos célokat vallottak, és rendkívüli szerepet tulajdonítottak az irodalomnak, csoportként akartak fellépni. Nevüket azonban nem ők maguk adták, hanem a nagyszebeni *Die Woche* újság Horst Weber nevű szerkesztőjétől ered, aki a fent említett *Neue Banater Zeitung*-beli írást recenzálta, és e recenzióban ezeket a fiatal sváb írókat immár Aktionsgruppe Banat név alatt említette.⁹

„Akciónépszerűségüket” merészségük, igazságérzetük és a félelem hiánya szülte – mai szemmel nézve az akkori korszakot szinte elképzelhetetlen, hogyan írhatta meg és közölhette a 17 éves, akkor még középiskolás

9 Erről lásd Ernest Wichner: Aktionsgruppe Banat, die erste und letzte deutschsprachige Dichterschule in Rumänien. *Études Germaniques*, 2012. 3. sz. 431–441. p. <https://www.cairn.info/revue-etudes-germaniques-2012-3-page-431.htm> (Utolsó letöltés: 2022. szeptember 28.), illetve Peter Kottler: Vierzig Jahre „Aktionsgruppe Banat”. Landsmannschaft der Banater Schwaben e. V. Kultur, 2012. június 9. http://www.banater-schwaben.org/index.php?id=62&tx_ttnews%5Btt_news%5D=1115&tx_ttnews%5BbackPid%5D=53&cHash=f698b39d90b247b65f5136e99b1788c (Utolsó letöltés: 2022. szeptember 28.)

diák, Richard Wagner a következő, *Einzige Forderung: Vorurteile abbauen* [Egyetlen követelés: leépíteni az előítéleteket] című szöveget: „Folyamatosan választás elé állítják az embert, hogy elmondja-e a véleményét, vagy hallgasson. És mennyivel jobban szeret az ember hallgatni. Ebben a tekintetben rendkívül komplexnek mondható az iskolás diák helyzete. Ezt két szempontból szükséges szemlélni: a diák mint diák és a diák mint fiatal szempontjából. Mindkét fogalom gyakran, mondhatnám, túl gyakran különös állásfoglalást és véleményt eredményez a felnőtteknél. A diákot és a fiatalat nem csupán emberként látják az emberek között, hanem egy különös pozíciót jelölnek ki számára, a hallgató pozícióját, akinek semmi mondanivalója nincs. Magáévá kell tennie a tanításokat, és azokat követnie.”¹⁰

Ezen fiatalok merészségét, egységes csoportként való fellépését akkor érthetjük meg igazán, ha a visszaemlékezéseiket olvassuk,¹¹ amelyek az adott időszak politikai-kultúrpolitikai hátterét is megvilágítják. Richard Wagner egy, a fentiekben idézett szövegénél két évtizeddel későbbi írásában például arról vall, hogy a hatvanas évek második felében szocializálódva, immár távolinak és elképzelhetetlennek tartották a szüleik által a sztálinizmus alatt megélt félelmet, börtönt, „*mi nem féltünk, mint az idősebb emberek. Mi nem rettegtünk a kommunizmustól. Mi a poszt szocializmus egyaránt bizakodó és türelmetlen gyermekei voltunk.*”¹² Ugyanakkor azt sem szabad elfejtenünk, hogy a hatvanas évekbeli „olvadással” párhuzamosan egy hippimozgalom és beatmozgalom¹³ is létezett, egy zenei és irodalmi téren történt hatalmas változás,

10 Lásd Richard Wagner: *Einzige Forderung: Vorurteile abbauen. Neue Banater Zeitung*, 1970. október 30. [Saját fordítás – Sz. E.]

11 Ebből többet is találunk a következő kismonográfiában: Ernest Wichner (szerk.): *Ein Pronomen wird verhaftet worden. Texte der Aktionsgruppe Banat*. Frankfurt, 1992, Suhrkamp. Ebben az Aktionsgruppe-tagok korabeli, különböző lapokban, folyóiratokban, illetve antológiákban megjelent szövegei: versei, rövidprozái mellett Richard Wagner, Ernest Wichner, Anton Sterbling, Gerhard Ortinau visszaemlékezéseit is olvashatjuk, melyek az évek során különféle helyeken megjelent tanulmányok mellett nagymértékben hozzájárulnak e jelenség megértéséhez, árnyaltabb bemutatásához.

12 I. m. 224. p. [Saját fordítás – Sz. E.]

13 Erről, magyar vonatkozásban, többek között Egyed Péter is ír a *Korunk* beat-számában. Lásd Egyed Péter: 1968–1971: A tiszta boldogság kora. *Korunk*, 2013. 8. sz. 26–34. p. Több német szerzőre, így például Richard Wagnerre és Anemone Latzinára is hatással volt a beatnemzedék. Ez utóbbihoz lásd: Jakabházi Réka: Romániai német nőírók a huszadik század hetvenes éveiben: Anemone Latzina. *Szépirodalmi Figyelő*, 2020. 3. sz. 33–44. p.

amely beszüremlett Romániába is, és sok fiatal lelkesített. „[...] pop-bálványaink, Janis Joplintól, a Rolling Stonestól és Jimmy Hendrixől el egészen a temesvári rockbandáig, a Phoenixig, megtanítottak arra, hogy milyen hatással vannak, mennyire megváltoztatják az egyes életeket a művészi kifejezőmódok, az, amit valaki közölni akar” – írja Ernest Wichner.¹⁴ Richard Wagner szintén kiemeli a zenét, illetve a külsőségeket, melyek a lázadás kifejezéseként értelmezhetők, és megjegyzi: míg az idősebb rokonok népviseletbe akarták őket bújtatni és fúvós zenére táncoltatni, addig ők megnövelték a hajukat, és Rollings Stonest hallgattak.¹⁵ A korlátok, (el)hallgatás helyett a szabadság, a megszólalás választása tehát komplex folyamat eredményének tudható be. „Korszerű irodalmat akartunk írni, mely a kortárs német irodalommal összemérhető” – vonja le a végkövetkeztetést Wagner.¹⁶ Johann Lippert „vakmerő játék”-nak („freches Spiel”)¹⁷ nevezi az Aktionsgruppe tevékenységét, és joggal: merészségük már első pillanattól kezdve felkeltette és magára vonta a Securitate figyelmét, ráadásul csoportként való fellépésük is fenyegetőbbnek tűnt – harmadik nekifutásra, végre sikerült csoportosan közölniük, mégpedig a *Neue Literatur* 1972. novemberi számában. Egy szövegmontázs jelent meg itt közel húsz oldalon, tíz fiatal bánsági szerző írásaiból.

Az, hogy az Aktionsgruppe Richard Wagner vezette irodalmi köreinek a temesvári diákművelődési ház adott otthont, csak a nagyvonalúság és támogató, segítőkészség látszatát kelti: a Securitate mindig jelen volt, sőt az igazgatói szobában elhelyezett magnó minden egyes szavukat regisztrálta.¹⁸ Ezeken az alkalmakon egyébként Handke, Brecht, Böll és a Wiener Gruppe szövegeiről is beszélgettek, ami szintén

14 Ernest Wichner: Die erste und letzte Dichterschule in Rumänien. *Études Germaniques*, 2012. 3. sz. 431–441. p., itt 432. p. [Saját fordítás – Sz. E.]

15 Ernest Wichner (szerk.): *Ein Pronomen wird verhaftet worden*, i. m., 225. p.

16 Uo., 226. p.

17 Walter Engel: *Aktionsgruppe Banat. Ein deutscher Dichterkreis in Rumänien. Lesung und Gespräch mit dem Schriftsteller Johann Lippert* [Aktionsgruppe Banat. Egy német írókör Romániában. Felolvasás és beszélgetés Johann Lippettel], Deutsches Kulturforum Östliches Europa, 2022. <https://kulturforum.info/de/forum-partner/partner-veranstaltungen/1023978-aktionsgruppe-banat-ein-deutscher-dichterkreis-in-rumaenien> (Utolsó letöltés: 2022. szeptember 29.)

18 Ehhez és további részletekhez a kör működéséről lásd Wichner visszatekintő írását: Ernest Wichner: Blick zurück auf die Aktionsgruppe Banat. In Ernest Wichner (szerk.): *Ein Pronomen wird verhaftet worden*, i. m. 9. p.

erőteljesen mutatja az irodalom megújítása iránti vágyukat, és ami szintén provokatív lehetett a hatalom emberei számára. Főleg – miként arra Vincze Ferenc is rámutat az Aktionsgruppét ismertető tanulmányában –, hogy „a Gruppe 47 és a Wiener Gruppe mind rendelkeztek olyan politikai és társadalmi üzenettel, amelyek meghatározó jelleggel voltak jelen a korabeli kontextusban”.¹⁹ Vincze az Aktionsgruppe előzményének tekinti e két írói csoportosulást, a Wiener Gruppéről pedig azt állítja, hogy „hatása azonban az Aktionsgruppe Banat szempontjából sem elhanyagolható, s amellett, hogy egyik közös megjelenésük mottójával a bécsi művészek egy alkotását (Wire Wegbereiter) választották, a nyelvről vallott felfogásuk is meglehetősen közel állt bécsi alkotótársaikéhoz”.²⁰

Íme a transzkulturalitás kiváló példája: az „import lázító eszmék” hatással vannak a temesvári csoportosulás tagjaira, s tevékenységükben, írásaikban a végletekig továbbgyűrűznek. Az eszméken kívül azonban, mint látjuk, stilisztikai, nyelvi hatással is számolnunk kell.

A Securitate 1975-ig folytatta a megfigyelésüket, amíg elegendő anyag nem gyűlt ellenük, és amíg azt érezték: le kell valahogy állítani ezeket a „veszélyes elemeket”. Október 10-én aztán, amikor a csoport négy tagja, név szerint: Gerhardt Csejka, Richard Wagner, Gerhard Ortinau és Richard Wagner Temesvárról haza akart utazni (a jugoszláviai határ mentére), az úton letartóztatták és vizsgálati fogságba helyezték őket. A letartóztatás hivatalos indoka a következő volt: az országból való szökési kísérlet. Közben házkutatást tartottak náluk, könyveket, kéziratokat, leveleket foglaltak le, amelyeket államelleneseknek nyilvánítottak. Egy hét után ugyan szabadon engedték őket, de tovább folytatódtek a kihallgatások, házkutatások – nemcsak az Aktionsgruppe-tagoknál, hanem a barátaiknál és több temesvári egyetemi tanárnál. Kilenc hónappal később William Totokot újra letartóztatták, ekkor kilenc hónapot töltött vizsgálati fogságban Temesváron. Ezzel az Aktionsgruppe feloszlott: Werner Kremm felhagyott az írással, Anton Sterbling és Ernest Wichner kitelepült Németországba. Egyes Aktionsgruppe-tagok, így például Johann Lippert, az 1977-ben létrejött Adam

19 Vincze Ferenc: Az Aktionsgruppe Banat lázadása. A politikai olvasattól a poétikai eseményig. *Korunk*, 2013. 8. sz. 56. p.

20 Uő: A harmadik csoport. In Bengi László – Hományi Márton – Józán Ildikó (szerk.): *„Visszhangot ver az időben”*. Hetven írás Szegedy-Maszák Mihály születésnapjára. Pozsony, 2013. Kalligram, 191. p.

Müller-Guttenbrunn Kör tagjai lettek, majd hozzájuk csatlakozott Horst Samson, Herta Müller, Helmuth Frauendorfer, Werner Söllner, Roland Kirsch is.

AZ AKTIONSGRUPPE BANAT ÉS A HOLDUDVARA A KOLOZSVÁRI ECHINOX HÁROMNYELVŰ FOLYÓIRAT MÁSODIK ÉVTIZEDÉBEN

Klaus F. Schneider Richard Wagnerrel készült interjúja²¹ *Lyrik müsste jetzt wieder ein bisschen anders werden* [A költészetnek most újra kicsit másmilyennek kellene lennie] címmel jelent meg 1980-ban. A beszélgetés egyébként, mint az a felvezetéből kiderül, a kolozsvári Bölcsészettudományi Kar irodalmi körén készült, Wagner felolvasását követően. Két gondolatot emelnék ki belőle, amelyek az akkori irodalmi élet „működését” szemléltetik. Schneider kérdésére, hogy „Az ön véleménye szerint mennyire hathatnak ki a kultúrpolitikai intézkedések, javaslatok a kulturális életre és konkrétan az egyes szerzők alkotására?”,²² a következő választ adja Wagner: „Azon a véleményen vagyok, hogy kevesebb intézkedésre lenne szükség, azért, hogy a kultúrának és vele együtt az irodalomnak meglegyen a lehetősége identitásának megelézésére és gyakorlására.”²³ Könnyen kiolvashatjuk ezekből a sorokból a „különutasság” igényét, a kultúrpolitikai intézkedésektől, a fő kormánysszervek szintjéről érkező elvárásoktól való elhatárolódás, egy független irodalmi élet iránti igényt. Ez érthető konkrétan Wagner saját munkásságára, tágabban pedig a romániai német irodalmi életre, illetve a teljes romániai, diktatúrában működő irodalmi életre is.

A fiatal német írók-költők helyzete és az irodalomban bekövetkezett fordulat kapcsán szintén az alkotói szabadság, a világ történéseihez való kritikus hozzáállás fontosságát hangsúlyozza, egyben utal az ettől való megfosztottságra is – ezt nem egyszerűen kiszólásként értelmezem, hanem a kommunista rendszer kritikájaként is, ami igen merész vállalkozásnak számított 1980-ban: „Nem tudom, hogy egyenesen generációról kellene-e beszélni, azonban a hetvenes évek elején volt néhány ember,

21 Klaus F. Schneider: Lyrik müsste jetzt wieder ein bisschen anders werden. Interjú Richard Wagnerrel. *Echinox*, 1980. 11–12. sz. 16. p.

22 Uo. [Saját fordítás – Sz. E.]

23 Uo. [Saját fordítás – Sz. E.]

aki világosan meghatározott írói programmal indult. Olyan irodalmat képzeltek el, amely közvetlenül kiteszi magát a realitásoknak, amelyeket rögzíteni akar: mi történik körülötte, mi miből fakad, miért van így és hova vezethet. Ezek az emberek, akiknek a sorába én is tartozom, kifejezett bizalommal közeledtek a munkához, olyasfajta bizalommal, amelytől az évek során, a munkájuk tárgya körüli súrlódások miatt megfosztották őket.²⁴

Az effajta interjúknak, miként ez a kiragadott részlet is alátámasztja, a legnagyobb hozadékuk az, hogy belülről láttatják a romániai német irodalmat, s segítenek megérteni ezen írók, költők valóságához való viszonyulását, saját pozíciójuk kijelölését.

Az interjú mellett egyébként a sváb Wagner három darab négy sorosa is helyet kap, melyekről a beszélgetésben is szót ejt, balról és jobbról pedig Franz Hodjak és Joachim Wittstock, tehát két szász szerző verse veszi közre – végül is ez az elhelyezés is a falak lebontásáról és a szövegek párbeszédéről tesz tanúbizonyságot. Nem szabad elfelednünk ugyanis, hogy a szász és sváb irodalom találkoztatása, azok képviselőinek szoros szakmai kapcsolata és barátsága elsősorban ennek a fiatal írógenerációnak köszönhető.²⁵ Ezen a helyen említtem meg azt a német irodalomtörténeti érdekességet, amely szintén az 1980-as évhez köthető, és szintén a szász és sváb irodalmat közelítő, ugyanakkor a kommunista rendszerrel szembemenő próbálkozásként könyvelhető el. Egy szamizdat kiadványról van szó, amelynek Walter Fromm szerkesztésében kellett volna megjelennie. Az antológia a *Die Bewegung der Antillen unter der Schädeldedecke: Junge rumäniendeutsche Lyrik zwischen 1975 und 1980* [Az antillák koponyakéreg alatti mozgása. Fialat romániai német költészet 1975 és 1980 között] címet viseli, és bár a bukaresti

24 Uo. [Saját fordítás – Sz. E.]

25 Személyes beszélgetésünk alkalmával (2023 februárjában) Franz Hodjak például arról mesélt, hogyan változott át egy-egy irodalmi esemény alkalmával kolozsvári tömbházlakásuk „szállodává”, ahol a szebeni, brassói írók, költők, irodalomkritikusok mellett a temesvári Aktionsgruppe tagjai is megaludtak, természetesen a kellő ünneplést követően. Erre annak előtte nem igazán volt példa, a szászok és svábok ugyanis, amint erről a romániai németeket bemutató fejezetben is szót ejtettem, egymástól meglehetősen elszigetelten éltek és munkálkodtak. „[...] a szászok eléggé külön álltak, még a sváboktól is távol tartották magukat” – állítja Rostás Zoltán, majd hozzáteszi: „volt nekem egy sváb történész barátom, aki azt kérdezte felháborodva, »hogyan tudsz te egy szásszal szóba állni? Hát ezek mind náciak voltak!«”. Szenkovics Enikő interjúja Rostás Zoltánnal, megjelenés előtt.

Kriterionnál kellett volna napvilágot látnia, betiltották a kiadását, mert Fromm akkor már beadta az NSZK-ba szóló kivándorlási kérelmét. A könyv tiltólistára került, ennek ellenére 15 példányt készített írógéppel belőle „harcostársai”, elsősorban Adelheid Fleischer, Heinz Götsch segítségével, mely példányokat a kötet szerzőinek, név szerint: Richard Wagnernek, Werner Söllnernek, Rolf Bossertnek, Franz Hodjaknak, William Totoknak, Hellmut Seilernek, Klaus Henselnek, Horst Samsonnak, Helmut Britznek és Johann Lippetnek, illetve a hozzájuk közel álló irodalomkritikusoknak juttatott el, az írógépet pedig a nagyszebeni szeméthyegyen süllyesztették el.²⁶ Láthatjuk, hogy a felsorolt nevek között egykori Akciócsoport-tagok is vannak, mellettük pedig szász írók is szerepelnek versekkel, maga a kísérlet pedig egyedülálló bátorságról tesz tanúbizonyságot, amely e kötet során több ízben is említett merész gesztusokkal, a rend ellen lázadó szövegekkel együtt rajzolja ki a hetvenes-nyolcvanas évek romániai német irodalmának képét.

Újabb Wagner-szöveg olvasható az *Echinox* 1985/3–4. számában, *26 Geschichten mit Illegalen oder zum Stand der Diskussion* [26 illegalista-történet, avagy a vizsgálat állásáról] címmel. Ha figyelembe vesszük a publikálás évét, meglehetősen furcsának tűnik, hogy egyáltalán megjelenhetett, ráadásul nem sokkal azután, hogy 1984-ben hét bánsági író-költő levelet címzett Cornel Pacosténak, az RKP Temes megyei első titkárának, amelyben egyebek mellett ezt írják: „*Évek óta zaklatnak minket a Belügyminisztérium temesvári szervei*” (a levél tartalmát jelen írás végén ismertetem). Talán pont ezért jelenhetett meg ez a szöveg Kolozsváron, az Akciócsoport egykori tagjainak megfigyelése ugyanis elsősorban Temesvárra szorítkozott, s mindenekelőtt az Adam Müller-Guttenbrunn Kör tevékenységeire. Az alábbiakban Wagner fent említett szövegét teljes terjedelmében idézem: „*A-t hirtelen elfogták. B. alámerült. C-t menekülés közben lötték le. D-t még időben figyelmeztetni*

26 Lásd bővebben Aeschtnak a *Siebenbürgische Zeitung* 2022. december 20-ai számában megjelent írását: Georg Aesch: *Anthologie: junge rumäniendeutsche Lyrik zwischen 1975 und 1980* [Antológia: fiatal romániai német költészet 1975 és 1980 között]. <https://www.siebenbuerger.de/zeitung/artikel/kultur/23394-anthologie-jung-e-rumaeniendeutsche.html> (Utolsó letöltés: 2023. április 27.). Ennek az írásnak az apropóját az adta, hogy Traian Pop az első „megjelenés”, azaz a szamizdat elkészítése után 42 évvel, 2022-ben újra, immár „hivatalosan” kiadta a Pop Verlagnál az említett kötetet, melyet 2023. április 30-án mutattak be a Lipcsei Könyvtársáron.

tudtuk. E. számára már túl késő volt. F-nél zárt ajtókra találtak. G-nek nyoma veszett. H. már régóta nem jelentkezett. I-re nem feltétlenül lehet számítani. Ha J-t kínozzák, mindent elmesél. K. egy ideje gyanúsán viselkedik. L-t utoljára meglehetősen rövid időre kötötték meg. Hogy M. tud-e hallgatni? N-nek már megint más véleménye van erről a dolgról. O-t azonnal meg kell találni. P-vel újra megszakadt a kapcsolat. Vállalják-e a rizikót, hogy valakit Q-hoz küldjenek? R. lenne az ember, de túl veszélyes. S. a probléma alkalmával némán a földet bámulta. T. számára világos volt a dolog. U. idegesen dobolt ujjával az asztallapon. Mi lenne, mondta V., ám nem folytatta. Ekkor W. hirtelen felszökött és ezt mondta: El kell halasztanunk a betervezett akciót. X. látszólag vallomást tett. Y. is nyilvánvalóan nem hallgatott. Z., miként arról értesültünk, végérvényesen feladta.²⁷

Wagner az ábécé betűivel játszadoxva a szó legszorosabb értelmében halálkomoly dolgokat fogalmaz meg, amelyek könnyen vonatkoztathatók a nyolcvanas évek közepére már szakszerűen működő Securitate-hálózatra. Sőt, az alámerülés,²⁸ a fogva tartás, kínzás, az akció szavak az Akciócsoportot, illetve a velük szembeni megtorlásokat is eszünkbe juttathatják.

Wagner szövege mellett a másik Aktionsgruppe-tag, William Totok prózája áll, *Die Zwänge der Erinnerung* [Az emlék kényszere] címmel, amelyben emlékfoszlányokat idéz fel kisgyerekkorától kezdve. Az teszi érdekessé a szöveget, hogy egyes szavakat verzállal emelnek ki. Az emberekre, avagy a „rendszerre” veszélyt jelentő szavak, nevek ezek, melyek beszéljenek önmagukért: „**HITLER, RUSSLAND [OROSZORSZÁG], BĂRĂGAN, PONTIUS PILATUS, DON QUIJOTE, STALIN, HEINE, LENAU, TOLSTOI, ZOLA, GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ, DE GAULLE, BENNO OHNESORG,**²⁹ **BÜCHER [KÖNYVEK],**

27 Richard Wagner: 26 Geschichten mit Illegalen oder zum Stand der Diskussion. *Echinox*, 1985. 3–4. sz. 17. p. [Saját fordítás – Sz. E.]

28 A csoport legismertebb fényképének a címe: *Felszínen az Aktionsgruppe*. 1972 júliusa. Balról: William Totok, Werner Kremm, Richard Wagner, Johann Lippert, Rolf Bossert, Anton Sterbling. A víz alatt: Gerhard Ortinau, Albert Bohn és Ernest Wichner.

29 Benno Ohnesorg német egyetemi hallgató volt, akit az iráni sah elleni tüntetésben a rendőrök agyonlőttek. Ohnesorg a diákmozgalmak átpolitizálásának szimbólumává vált. A történet részletes bemutatását lásd a Norddeutscher Rundfunk internetes oldalán: <https://www.ndr.de/geschichte/koepfe/Benno-Ohnesorg-Vom-protestierenden-Studenten-zur-Symbol-Figur,ohnesorg126.html> (Utolsó letöltés: 2023. január 25.).

BRECHT, MAO TSE-TUNG, WALTER BENJAMIN, HERBERT MARCUSE, HEINRICH VORMWEG, VOLKER BRAUN, ALLEN GINSBERG, BOB DYLAN, CHE GUEVARA” – a szöveg pedig ezzel a kiemeléssel zárul: „I CAN’T GET NO SATISFACTION”. „Nekem semmi sem jó” – hangzik a végkövetkeztetés, az egyik leghíresebb Rolling Stones-szám refrénjét idézve 1965-ből. Szintén ebben a lapszámban olvashatók egy harmadik Aktionsgruppe-tag, Johann Lippet versei: *das auge der kalte* [a hideg szem], *das taschentuch* [zsebkendő], *der sommer*, *das land und der ausweis* [a nyár, a föld és az igazolvány] címmel.

Az 1985/7–8. számban újból Richard Wagner jelentkezik a *K. Eine unfertige Geschichte aus der gegenwärtigen Unterrichtslage* [K. Egy befejezetlen történet a jelenlegi oktatási helyzetről] című esszéjével. Mellette Roland Kirsch két rövidprózája áll, aki nem volt ugyan az Aktionsgruppe tagja, de igen közel állt annak alkotóihoz, és a csoport feloszlata után ő is csatlakozott az Adam Müller-Guttenbrunn Irodalmi Körhöz, amelyben az Akciócsoport legtöbb tagja is tevékenykedett. Kirschet 1989-ben felakasztva találták a lakásában, a barátai pedig, többek között Richard Wagner és Herta Müller, kizárják az öngyilkosság lehetőségét. Így vall erről ez utóbbi: „1989 májusában találtak rá felakasztva a saját lakásában. A szomszédok azt mondják, a lakásában halála napján erős hangokat hallottak kiszűrődni. Én sem hiszem, hogy öngyilkosság történt volna. Romániában a temetés előtti utánajárások annak idején napokig is eltartottak. Öngyilkosság esetén pedig a boncolás magától értetődő volt. Roland Kirsch szüleinek azonban egy napon belül az összes papírt átadták. Gyorsan és boncolás nélkül került földbe. És a lehallgatási jegyzőkönyvek vastag kötegében egyetlenegyszer sem esik szó Roland Kirsch látogatásáról. A nevét törölték, ez a személy soha nem is létezett.”³⁰

Szintén az Akciócsoport holdudvarához tartozott Balthasar Waitz bánási sváb író, akinek két rövidprózája³¹ is megjelent a nyolcvanas évek elején az *Echinox*-ban. Immár a kétezres évek után született szövegeinek fordítójaként elmondhatom, hogy Waitz ezen korai rövid-

30 Herta Müller: Die Securitate ist noch im Dienst [A Securitate még mindig ügyködik]. *Die Zeit*, 2009. október 9. [Saját fordítás – Sz. E.]

31 Balthasar Waitz: Unser Brunnen [A mi kutunk]. *Echinox*, 1980. 1–2. sz. 16. p.; Uő., Gessler [Gessler]. *Echinox*, 1981. 4–5. sz. 19. p.

prózában már megtalálta azt a hangot, amely későbbi szövegeire is jellemző, és témáihoz is hű maradt: a bánásági falut írja le annak visszásságaival együtt, fragmentáltan, száraz stílusban, miközben a ki nem mondott értékítélet végig ott bujkál a sorai között. Egyike azon kevés bánásági sváb íróknak, akik nem vándoroltak ki Németországba: a szerző ma is Temesváron él és alkot.

Hasonló témák foglalkoztatják a későbbi Nobel-díjas, Waitzhoz hasonlóan Nitzkydorfból (Nitzkyfaluból) származó Herta Müllert is, aki szintén igen közel állt az Akciócsoporthoz, annak vezéregyénisége, Richard Wagner lett később a férje. Ő az 1981/1–2–3. összevont számban jelentkezik *Das Lied vom Marschieren* [Dal a menetelésről] című rövidprózájával.³² Ez az egyetlen szövege az *Echinox*-ban.

Az Aktionsgruppe egyik oszlopos tagja, Rolf Bossert szintén egyetlen szöveggel jelentkezik, az 1981/6–7. számban *danach* [azután] című verssel, amely tele van áthallásokkal, s mintha a saját halálát is (amelyért, mint szó esett már róla, a Securitate okolható) előrevetítené: „[...] *de rossz a lelkiismeretek. hisz tudjátok, / hogy megöltetek, még ha / öngyilkosság is volt.*”³³

Egy további Aktionsgruppe-közeli szerzőről, az Adam Müller-Guttenbrunn Körnek egyik tagjáról szeretnék itt említést tenni, akiről az *Echinox* első tíz évének vizsgálata során már szó esett: Horst Samsonról van szó, aki a szülei deportálása miatt a Bărăganban, szülei kényszerlakhelyén született, és kétéves volt, amikor hazaköltöztek a Temes megyei Albrechtsflorba, azaz Kisteremiába. Négy verset közölt tőle az *Echinox* 1980-ban.³⁴ Itt említem végül a bánásági írók közül még Helmuth Frauendorfert, aki szintén az Adam Müller-Guttenbrunn Kör tagja volt, és a nyolcvanas évek elején versekkel³⁵ és rövidprózával³⁶ jelentkezett a lapban.

32 Herta Müller: *Das Lied vom Marschieren*. *Echinox*, 1981. 1–2–3. sz. 24. p.

33 Rolf Bossert: *danach*. *Echinox*, 1981. 6–7. sz. 16. p. [Saját fordítás – Sz. E.]

34 Horst Samson: *zerreissprobe* [szakítópróba], *glasperlenspieler* [üveggyöngyjátékos], *kantiber kantaber* [kantiber kantaber], *karpaten schwarzwmeer donaudelta* [kárpátok fekete-tenger duna-delta]. *Echinox*, 1980. 6–7. sz. 18. p.

35 Helmuth Frauendorfer: *Brief an meine netten Kolleginnen* [Levél] a kedves kolléganőimnek]. *Echinox*, 1981. 4–5. sz. 19. p.; *Uő: Und jetzt...* [És most...]. *Echinox*, 1981. 1–2–3. sz. 21. p.

36 *Uő.: die dunklen möbeln* [a sötét bútorok]. *Echinox*, 1983. 3. sz. 8. p.

Frauendorferre már középiskolásként, a helyi német lapban, a *Neue Banater Zeitung*ban közölt kisebb szövegei okán is felfigyelt a Securitate. 1984-ben pedig megpróbálták beszervezni, azt remélve, hogy első kézből kapnak információt az irodalmi kör tevékenységéről, illetve annak tagjairól, de mivel nem akart együttműködni velük, megverték és perrel fenyegették. Erre reagálva hét bánsági író, akiket az előzőekben *Echinox*-beli szövegeik alapján említettem: Helmuth Frauendorfer, Herta Müller, William Totok, Richard Wagner, Johann Lippert, Horst Samson és Balthasar Waitz, nyílt levelet írt Cornel Pacosténak, az RKP Temes megyei első titkárának, illetve Dumitru Radu Popescunak, a Romániai Írószövetség elnökének. Ezt a levelet, jelen tanulmány záróakkordjaként, az alábbiakban teljes egészében idézem, tudomásom szerint ugyanis eddig még sehol nem közölték magyar fordításban:

„Tisztelt elnök elvtárs,

mi, temesvári fiatal írók a következőket szeretnénk a tudomására hozni: f. é. július 19., 20., 21. és 24., illetve augusztus 20. napjain fiatal kollégánk, Helmuth Frauendorfer, a temesvári bölcsészkar (1984-es) végzettje ellen, aki igen szép irodalmi karrier elé néz, gazdag művészeti tevékenységet folytat (a diákművelődési ház német színjátszó csoportját vezette), emellett publicisztikát is művel (a Forum studentesc című lap német oldaláért felelős szerkesztőként, amely oldal – számunkra érthetetlen módon nem jelenik meg többé), a Securitate, nevezetesen Păduraru Nicolae alezredes és Adamescu Ion őrnagy vizsgálatot folytatott.

A vizsgálat során kollégánkat bántalmazták, sőt egyszer meg is verte Adamescu I. őrnagy, azt kérvén tőle, hogy írjon alá nyilatkozatokat, amelyekkel elismeri, hogy (a Securitate kifejezését használva) államellenes verseket írt és ugyanolyan jellegű tevékenységeket folytat. Hasonlóképpen arra vonatkozó nyilatkozatok aláírását is kérték tőle, miszerint mi, akik ezen levéllel csatlakozunk kollégánkhoz, befolyással lettünk volna rá, és ezen „ellenséges” tevékenységek felé irányítottuk volna. Mindezt a Temesvári Írószövetség Adam Müller-Guttenbrunn Irodalmi Köre által, amelyet Păduraru alezredes „barlangnak” nevezett. A „barlangot” Nicolaus Berwanger, az Írószövetség titkára vezeti.

Az irodalmi körben jelen aláírók egy része is tevékenykedik. Azért döntöttünk ezen levél megírása mellett, mert a fiatal kollégánkkal történt

incidens, amely egyébként egy írásos figyelmeztetéssel zárult, nem az első. Évek óta zaklatnak minket a Belügyminisztérium temesvári szervei. Amit mi írunk, azt szándékosan elferdítik, azt próbálván ránk bizonyítani, hogy tevékenységünk szubverzív, megakadályozzák a külföldi utazásainkat, házkutatásokat, letartóztatásokat eszközölnek, egyes kollégáinknak visszautasították az Írorszövetségbe való felvételi kérelmüket, annak ellenére, hogy teljesítik az ehhez szükséges feltételeket, az írói pályájuk elején levő fiatal kollégákat megfélemlítik, vagy fenyegetéssel próbálják rávenni arra, hogy együttműködjenek a Securitatével stb.

Nyilvánvaló, hogy ez az állapot tarthatatlan. Úgy véljük, hogy mindez lábbal tiprása hazánk nemzetiségei jogainak és a Párt IX. kongresszusa szellemének, amely tudvalevő, hogy új, demokratikusnak mondott alapokra helyezte a társadalmunkat. A leírt helyzet nem jelent mást számunkra, mint német írókként való tevékenységünknek a szisztematikus bojkottálását. Ezek a zaklatások nem egyebek, mint az elhallgattatásunkra és hazánk elhagyásának kieroszakolására tett kísérletek.”

Az Írorszövetséghez fordulunk, hogy járjon közben a pártvezetésnél, hogy vessen véget ezeknek a helyzeteknek Temesváron. Ha ez nem lehetséges, egyenesen a Párt felsővezetéséhez fogunk folyamodni.

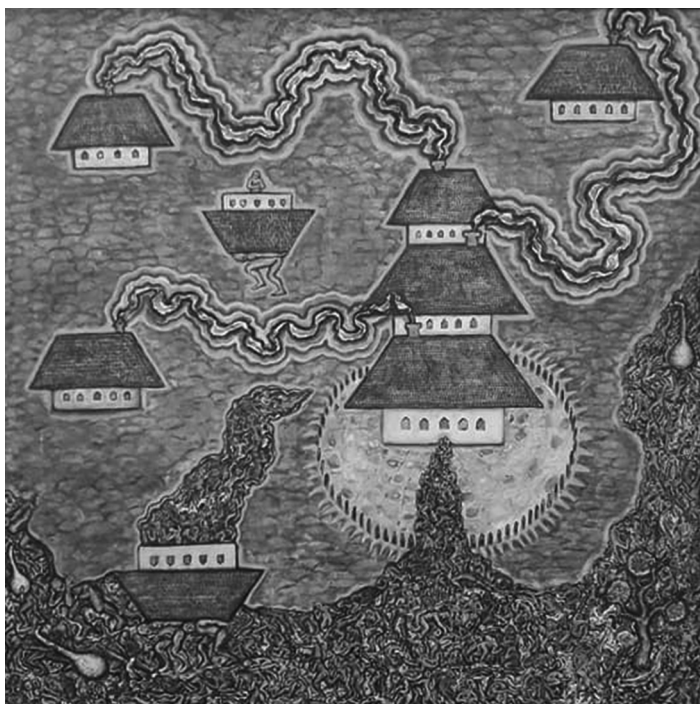
(Egy hasonló levelet küldtünk az RKP Megyei Bizottsága elsőtítkárnak, Cornel Pacosténak)

Temesvár, 1984. szeptember

Aláírták: Helmuth Frauendorfer, Herta Müller, William Totok, Richard Wagner, Johann Lippert, Horst Samson, Balthasar Waitz.³⁷

37 Saját fordítás – Sz. E. A teljes levelet Mircea Rusneac publikálja az *Istoria Banatului* honlapon, lásd: <https://istoriabanatului.wordpress.com/2009/11/17/mircea-rusnac-aktionsgruppe-banat-fenomen-al-disidentei-minoritare-in-romania-anilor-1970-1980/> (Utolsó letöltés: 2023. január 25.). Németül olvasható többek között a *Neue Banater Zeitung* 2011. február 23-ai számában, melyet különösen ajánlok az érdeklődők figyelmébe, lévén hogy a cikk szerzője, melybe ezt a levelet (német nyelven) beépíti, ennek egyik aláírója, Balthasar Waitz. Altala „belülről”, első kézből kapunk információkat a levél születését megelőző körülményekről, illetve a megtorlásokról, melyek a temesváriakat érték (pl. rádióadás megszüntetése, az Adam Müller-Guttenbrunn Kör tevékenységének egy időre való betiltása, és nem utolsósorban az, vallja Waitz, hogy a hét aláíró személy közül hatan kivándoroltak Németországba (kivételt képez maga Balthasar Waitz). Erről lásd bővebben: <https://banaterzeitungonline.wordpress.com/2011/02/23/brief-an-die-macht/> (Utolsó letöltés: 2023. január 25.).

Ez a levél szintén az Aktionsgruppe tagjainak páratlan bátorságát mutatja. Ismerve az akkori politikai viszonyokat, szinte elképzelhetetlen, hogy 1984-ben ennyire egységesen lépjen fel hét költő, és számon kérjék a hatalmon lévőkötől saját jogfosztásukat. Hogy ez a levél nem járt megtorlással, azzal magyarázom, hogy az RSZK nem tehetette meg Nyugattal, Németországgal szemben: ekkor már tömegesen árusították ki a németeket, szászokat és svábokat egyaránt, tehát előreláthatólag megszűntek rizikófaktornak lenni.³⁸

A kiűzöttek imái (vegyes technika, vászon)

38 Jelen tanulmány *A háromnyelvű Echinox* című monográfiából való, mely a Szépirodalmi Figyelő Kiadónál fog megjelenni. A szerző a kutatás idején a Magyar Művészeti Akadémia művészeti ösztöndíjában részesült.

Cserey Zoltán

A HATÁRVÉDELEMMEL KAPCSOLATOS
AGGODALMAK ÉS KOCKÁZATOK
HÁROMSZÉKEN
A SZÉKELY HATÁRŐRSÉG IDEJÉN (1764–1849)

– I. rész –

A tény, hogy Erdély igen hosszú határszakaszon érintkezett a szomszédos román fejedelemségeket megszálló Török Birodalommal, nemcsak háború idején, hanem békés időszakokban is komoly kihívásokat hordozott magában, amelyekhez a román fejedelemségekkel szoros kapcsolatot ápoló, a határ menti erdélyi területeken élő román ajkú lakosság nehezen ellenőrizhető életvitele szintén hozzájárult. Az említett román közösségek életmódját jelentős mértékben befolyásolta az állattartás általuk gyakorolt formája, ugyanis télen valamelyik román fejedelemség területére vándoroltak állataikkal, tavasszal pedig visszatértek erdélyi lakhelyükre. Ez a vándorlás akkor vált igazán biztonsági kockázattá, amikor a román fejedelemségekben pestisjárvány tört ki, hiszen a betegség Erdélybe való behurcolása az egész birodalomra nézve veszélyt jelenthetett volna.

A román országok életében előforduló súlyos társadalmi ellentétek és villongások is mély aggodalommal töltötték el a határmenti lakosságot: szorongva figyelték például a Tudor Vladimirescu-vezette népfelkelés alakulását, attól tartottak ugyanis, hogy a zavargások a határ innenső oldalára is áttérjedhetnek. Az e fölött érzett aggodalomra utalnak azok az egyébként túlzó intézkedések is, amelyek megalkotói Háromszék társadalmi békéjének megőrzését tűzték ki célul. Moldva és Havasalföld az 1806 és 1812 között vívott orosz–török háború után hadszínterré vált, ezt követően pedig orosz csapatok szállták meg a két román fejedelemséget. Háromszék lakossága a védelem fokozásával igyekezett felkészülni arra, hogy egy esetleges orosz behatolási kísérlet eredményesen elháríthasson. Az oroszok közelsége, valamint a török

birodalommal való szomszédság jelentős mértékben meghatározta, hogy az erdélyiek, ezen belül pedig a háromszékiek hogyan viszonyultak a határ biztosításának kérdéséhez.

A térség igen fontos problémájának tekinthető a revendikált havasok néven elhíresült határvita, amely a két ország határán fekvő havasi birtokok tulajdonjog szerinti megoszlására vonatkozott, és több évtizedes pereskedés tárgyát képezte. A vita jelentőségét – mivel kimenetele a térségben élő magyar és román lakosság birtokviszonyait közvetlenül is érintette – aligha lehet túlhangsúlyozni.

A hatóságoknak fokozottan kellett figyelniük az országhatár innenső felébe betelepülő román ajkú emberekre – különösen a bodzai határátelülő környékén –, és a határ őrzését ellátó háromszéki katonák kapcsolata sem volt problémamentes az itt élőkkel. Mindez természetesen a Bodzai-szoros védelmének hatékonyságára is kihatott. A szegényebb rétegekhez tartozók, akik többnyire súlyos megélhetési gondokkal küszködtek, szinte mindenféle lehetőséget igyekeztek kihasználni, hogy életkörülményeiken valamelyest javíthassanak. Ezek közül a tiltott moldvai só csempészését és értékesítését kell megemlítenünk, de ebbe a kategóriába sorolható a különféle mezőgazdasági termékek törvénytelen behozatala is (akárcsak az olcsó moldvai boré). Másrészt a kilátástalan mélyszegénység (ennek fő oka a termőföld szűkössége volt), valamint a jobbágyi terhek elviselhetetlensége arra készítette a lakosság legnyomorúságosabb körülmények között élő részét, hogy szülőföldje ideiglenes elhagyásával a határon túli nagybirtokokon vállaljon idénymunkát. Nem kizárólag a szegények hagyták el több-kevesebb időre az országot: a székely kézműves termékeket a határon túli településeken is lehetett értékesíteni, viszont a háromszéki városok kisipart űző lakosságának túlnépesedése ahhoz vezetett, hogy egyes megélhetési válságba kerülő kézművesek végleg átköltöztek valamelyik román fejedelemségbe. A hatóságok az ilyenfajta kitelepedés ellen is igyekeztek fellépni.

A továbbiakban a fentebbi jelenségekből adódó legfontosabb határbiztonsági aggodalmakról és kockázatokról kívánunk részletesebben szólni.

ORSZÁGHATÁROKON ÁTTERJEDŐ ÁLLATTARTÁS

Egyik olyan jelenség, amely a határbiztonságra is kihatott, a kétlaki állattartás volt. Ennek gyakorlása során az érintett gazdák állataikkal késő ősszel átkeltek a román fejedelemségek területére, tavasszal pedig – a hazai időjárás alakulásától függően – újra visszatértek az országba. Ez a kimondottan legeltetésen alapuló állattartás akkor vált különösen veszélyessé, amikor az országhatáron történő utasforgalmat különféle járványügyi intézkedések miatt szigorúan korlátozni kellett. Maga az életforma, amely a határhoz közel fekvő települések férfilakossága körében apáról fiúra öröklődött, részben a téli kóst¹ hiányában gyökeresedett, és azzal járt, hogy az érintettek esetenként több száz kilométeres távolságot is megtettek juhnyájaik kíséretében, hogy olyan megfelelő élésterületeket vegyenek bérbe, amelyeken aztán több hónapon át történő legeltetésre rendezkedtek be.

Az Erdélyből Moldvába vagy Havasalföldre érkező juhászok jogait és kötelezettségeit törvényileg is szabályozták, viszont továbbra is kérdés maradt, hogy a befogadó hatóságok milyen mértékben veszik figyelembe az állattartók érdekeit. 1785 augusztusában az Erdélyi Főkormány-szék írásba foglalta a juhásztársadalom számára mindazokat a fontos tudnivalókat, amelyeket a román fejedelemségekbe való indulásuk alkalmával tanácsos volt figyelembe venniük: „az erdélyi juhos oláhoknak kérésükre, kik Szent Demeter napjától fogva Szent György napjáig Moldvában juhaikat kinn tartani kívánják, megadattatott nékiek ismét a régi törvény szerint való szabadság”. Moldvába² való érkezésük kapcsán előírták, hogy a grozești-i vámnál ruházatuk, valamint a mindennapi tevékenységeikhez szükséges tárgyaik után semmiféle vámilleték nem szedhető (ilyen tárgynak számítottak például a birtokukban levő kozsokok³, pokrócok, stb.). A rendelkezés az eladásra szánt portékákra természetesen nem vonatkozott. A vámtisztviselők báránymot sem a belépéskor, sem a hazatéréskor nem szedhettek. Ha a

1 Általában a takarmány, esetleg a széna megnevezése az erdélyi magyar nyelvjáráásokban.

2 Anno 1771–1802. Kisbaconfalvának a nemes Bardóc fiúszék a Nemes Continua tábláról jövő parancsolatokról való protocolluma. A Benedek Elek Emlékház tulajdona.

3 A suba jelentésű román cojoc magyarosított formája.

juhászok kolostori vagy földesúri birtokon haladtak át, esetleg ott hosszabb ideig tartózkodtak, megegyezés alapján legeltetési díjat kellett fizetniük. A grozești-i bojárral kapcsolatban előírták, hogy nem követelhet berbécset az átkelésért, hanem egy fiatal báránnyal meg kell elégednie, és hazatéréskor sem kellett juhseregenként ennél többet fizetni az említett határátkelőnél. A rendelkezések azt is leszögezték, a vámnál nem kényszeríthetik arra a nyájak gazdáit, hogy egy-egy bárányt adjanak a kapitánynak és a mézárósnak, ugyanakkor megszabták számukra, hogy nyájukat hogyan juttathatják haza. A juhokat és az általuk készített sajtot szabadon értékesíthették a piacokon. Amennyiben bármilyen ellentét adódott egy moldvai személy és egy erdélyi juhosgazda között, az előbbinek tilos volt megtámadnia az utóbbit; ehelyett a vidékbeli bíróhoz kellett fordulni, hogy a vitás ügyben ő szolgáltasson igazságot.⁴

1786-ban a legeltetési szabályozás újabb részletekkel bővült, amelyek főként a kimenetel és a visszatérés feltételeinek tisztázására vonatkoztak. Ahhoz, hogy valaki bármelyik irányba átkelhessen a határon, a vámhivatal képviselőjének meg kellett számlálnia a tulajdonát képező állatokat, a tulajdonost pedig az ezzel járó költségek megtérítésére kötelezték. Az úgynevezett „pasquationis regio” egy évig volt érvényben; ezt követően meg kellett újítani. A visszatérés a kilépéshez képest annyiban módosult, hogy ekkor nemcsak az érkező jószágot, de a kint született bárányokat, borjakat, csikókat, valamint a különféle állati termékeket – vaját, sajtot, húst, gyapjút – is nyilvántartásba vették, és a gazda csak ezután rendelkezhetett szabadon fölöttük.⁵

1778-ban a határon túli legeltetés körülményeiről újabb rendelkezés látott napvilágot. A katonák ebben az esetben az ezredparancsnokság, a civilek pedig saját előljáróságuk által értesülhettek az ezzel kapcsolatos legfontosabb tudnivalókról. Egyik legfontosabb rendelkezés, amely a határon átkelni kívánókat érintette, a különféle úti okmányok kiváltására vonatkozott. A katonáknak a Főhadparancsnoksághoz (General Commando) kellett felterjeszteniük az érintettek neveit és számát, és ezen adatok alapján személyre szabottan állították ki a general passzust

4 Uo.

5 Uo.

részükre, és a civil lakosság is hasonló mentességi levéllel és úti igazolással kelt át és tért vissza állataival. A legfontosabb elvárás a jószág szempontjából az állomány pontos, szám szerinti megjelölése volt, melyet külön cédulára vezettek fel az állatfajták nevének és számának feltüntetésével.⁶

Előfordulhattak azonban nem várt, rendkívüli események is, amelyek az ország hangulatára és az emberek életkörülményeire egyaránt kihatottak. E kiszámíthatatlan történések közé, amelyek időnként megváltoztatták az élet normális menetét, a háborús eseményeket vagy a súlyos fertőző betegségek kitörését sorolhatjuk. 1788-ban például, az Ausztria és Törökország közötti ellenségeskedés kezdetén a háborús események eleinte a Háromszéket övező határszorosok mentén zajlottak, majd később a harcok átterjedtek a román országok területére is.⁷ A rendkívüli helyzetre való tekintettel a hatóságoknak a legeltetési szokásokra vonatkozó rendelkezéseket is módosítaniuk kellett. 1788 tavaszán a Főkormányzók figyelmeztette a juhsgazdákat a Havasalföldön rájuk váró veszedelmekre: „mivel most újonnan történt, hogy a cordonon kívül lévő helyekről az oláhországi ellenség felesszámú juhokat vitt el az idevaló lakosok kárára. Tehát értésére kell adni a lakosoknak, hogy a militare cordonon kívül való havasokra marhájukat ne hajtsák, ha pedig kihajtották volna, hajtsák vissza innen, mert félő, hogy kárt vallanak, mert ott nem oltalmazhatja a katonaság. Mindazok a gazdák, akik eddig törökföldön szokták juhaikat tartani, juhaikkal kiszorultak a mostani háborúra nézve onnan [...], ennek okáért a Gubernium decretumba parancsolja, hogy azok a possesorok és communitások, kiknek olyan havasuk vagyon, adják az ijettén kiszorult juhos gazdáknak és segítsék fel a juhok legelésében.”⁸

Az 1788–1791-es háború rendkívüli módon korlátozta a helyi juhásztársadalom külhoni lehetőségeit, mert nemcsak a fejedelemségekben addig használt téli-tavaszi legeltetéstől lettek elzárva, de a háromszéki havasok Moldvába átterjedő részeit is csak nagy nehézségek árán

6 Uo.

7 Cserey Zoltán: Önkormányzatiság és katonai hatalom Háromszéken a 18–19. században. Sepsiszentgyörgy, 2009, Charta Kiadó, 102. p.

8 Sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár (S.Á.L.) Fond 8. Háromszék levéltátra 1066/1788.

vehették igénybe. A kovásznai Márkos, Vajna és Deák családok a katonai főhatósághoz 1789-ben eljuttatott folyamodványukban arra szerettek volna valamiféle megoldást találni, hogy a háborús helyzet okozta megszorítások mellett is átjuthassanak a kovásznai havasok Moldvába átnyúló területeire.

A General Commando válaszából az derül ki, hogy a határon túl fekvő, legelésre alkalmas területeket tilos volt a lehető legrövidebb úton megközelíteni; a határőrzés szigorú szabályai szerint csakis a hivatalos határátkelő igénybe vételével – tehát az Ojtozi-szoroson keresztül – lehetett közlekedni, ehhez pedig olyan hivatalos útiokmányra volt szükség, amelyen az állomány minden egyedét feltüntették. A katonai hatóság viszont a határon túl már nem garantálhatta a biztonságos legeltetést; mint ahogy az utasítás is megjegyzi: „ha [a juhászok] kárt vullanak maguknak tulajdonítsák”.⁹

A szembenálló felek 1790. augusztus 20-án fegyverszünetet, 1791. augusztus 4-én pedig békét kötöttek egymással. A háborúskodás befejeződése – amint erre egy 1790. június 1-én kiállított guberniumi leirat is utal – elhozta a kétlaki állattartás újraindulását. Azon személyeknek, akik hivatalos úti okmánnyal Havasalföldre kívántak menni, az illető kerület tisztjénél (ispravnic) kellett jelentkezniük, akivel állataik számát is közölték, és hazajövetelkor is hasonlóan kellett eljárniuk. Az említett biztonsági intézkedések célja a tolvajlás elkerülése volt.¹⁰

A háború után a hatóságok 1792 tavaszán felhívták a figyelmet mindazokra az új szabályokra, amelyeket a román országokba irányuló téli állattartás gyakorlásához, ezen belül pedig a határon való átkeléshez ismerni kellett. A rendelkezések kiadását ezúttal a juhok átköltöztetése alkalmával tapasztalt vámfizetési rendtelenségekkel magyarázták. A havasokon átjáró gazdákat úti igazolvány nélkül nem engedték át a határon, ilyet viszont csak azután kaphattak, hogy a vámhivatalnál bemutatták a kötelező vámilleték törlesztésére vonatkozó igazolást. A tiltott álutakon való átkelést a térségben őrt álló katonáknak kellett megakadályozniuk, akik a sócsempészet megakadályozására alkalmazott civil őrség (contrások) segítségére is számíthattak. Amennyiben az

9 Fond 8. 1139/1789.

10 Fond 8. 1269/1790.

örök tiltott utakon átkelni igyekvő juhos gazdákkal találkoztak volna, a vámhivatalhoz kellett őket kísérniük, hogy alávéssék magukat a hivatalos eljárásnak. A katonáknak és contrásoknak teljes egyetértésben kellett cselekedniük, hogy az ilyen átkelési kísérleteket megakadályozzák.

1792 őszén a Főigazgató Tanács saját biztonságuk érdekében azt tanácsolta a román országokba induló juhosgazdáknak, hogy az esetleges veszteségek elkerülése végett rendelkezzenek hivatalos úti okmányokkal, és mutassák is be ezeket a bukaresti székhelyű osztrák kirendeltségnél, továbbá hangsúlyozták, hogy azért ne merészeljen senki tiltott úton, tilalmas ösvényen keresztül elérni arra a területre, ahová indult, mert ezáltal saját maga és állatai biztonságát kockáztatja.¹¹

1794-ben a Gubernium leiratban közölte az illetékes hatóságokkal Őfelsége rendelkezését, amely – a háborút lezáró szisztovói békeszerződés következményeként – már a határon átkelni kívánó juhosgazdáknak a török portával szembeni kötelezettségeit tartalmazta. A rendelkezés szerint a gazdák kötelesek voltak bizonyos számú juhot mérsékelt áron átengedni a törököknek (minden 100 juh után hármat). A rendelkezés arra is figyelmeztetett, hogy „akik ezen kötelezvény ellen cselekednek, magukra vessenek”.¹² A gazdáknak az általuk készített juhsajttal is hasonló módon kellett eljárniuk; erre a Gubernium 1795. augusztus 19-i rendelkezése is kitért: „a török porta bizonyos arra rendelkező biztosok által vásárlandó sajt adásába semmi idegességet ne mutassanak, az úr a maga kerületébe tegye közönségessé, az olyattén lakosokat a kívánt sajtnak jökedvből való adásában serkentse.”¹³

Nemcsak a török uralom okozta kellemetlenségek nehezítették meg a román országokban való legeltetést, hanem az állatok téli takarmánnyal való ellátásának problémái is jelentős akadályt jelentettek ennek a fajta vándorló életmódnak a gyakorlásában, akárcsak a rettegett pestisjárványok, amelyek időnként végigsöpörtek a határon túli területeken. Hogy e halálos kór átterjedésének veszélyét elhárítsák, a hatóságok felfüggesztették a román országokba történő kimenetelt;

11 Fond 9. 116/1792.

12 Fond 8. 274/1794.

13 Fond 8. 357/1795.

ehelyett inkább a hasonló erdélyi vagy magyarországi lehetőségek kiaknázását szorgalmazták. A Gubernium egy, 1795. szeptember 28-án Szebenben keltezett leiratában a következőket olvashatjuk ezzel kapcsolatban: „a Főkirálybíró urat arra utasítani kívántam, hogy senkinek is a két idegen országba való kimenetelre engedelem ne adattassék, hanem inkább arra kellene vezérelni őket, akár Bánátusba, akár magyarországi pusztákra, akár pedig Erdélyben a Mezőségre marháikat hajtásák.”¹⁴ A következő évben ismételten felhívták a figyelmet a teletetésre kihajtott állatokkal kapcsolatos legfontosabb szabályok betartására.

Egy 1796. február 6-i guberniumi rendelkezés arra figyelmeztette a hatóságokat, hogy gyakori jelenség az állatok számának eltitkolása, ugyanakkor javaslatot tett az ellenőrzések szigorítására is. Minderre azért volt szükség, mert az állatok számának meghamisítása jelentős bevételkiesést eredményezhetett volna a kincstárnak. Hogy ez ne történhessen meg, a kihajtandó állatok számát kezdeti lépésként a tiszti hivatalnak kellett hiánytalanul bejelenteni, úti igazolás nélkül megkísérelt átkelés esetén pedig büntetést róttak ki a tetten ért gazdákra. Amint a rendelkezésben kihangsúlyozták: a határon csakis hivatalosan, a vámhivatal jóváhagyásával szabad átkelni. Mánya János kovásznai juhosgazda és több társa 1796. április 6-án az orbai királybírótól vehették át a Gubernium által kiállított úti igazolványaikat, amelyekért 3 forint 16 krajcár taxát kellett fizetniük.¹⁵

Természetesen a korabeli dokumentumokban a szabálysértések is rögzítésre kerültek. Egy 1798. január 23-i datálású forrásból, amely guberniumi értesülésre hivatkozik, az derül ki, hogy a határ közelében lakó állattartó gazdák közül egyesek a vámhivatalok tudta nélkül nyáron a nyájaikat, télen pedig a sertéseiket hajtották a határ túlsó oldalán lévő havasokra, a határvédelemre kirendelt őrséget pedig fenyegetéssel ijesztették el attól, hogy állataikat számba vegye. Hogy e gyakorlatnak véget vessenek, a hatóságok felhívták az érintettek figyelmét: amennyiben valaki a szabályokat figyelmen kívül hagyva, megszámlálás nélkül tereli át állatait a határ másik oldalára, akár csempészéssel is megvá-

14 Fond 8. 314/1795.

15 Uo.

dolhatják. Ugyanakkor az országból távozó állattartókat arra is figyelmeztették, hogy a Moldvában terjedőben lévő pestisjárvány elkerülése érdekében óvakodjanak a helyiekkel való találkozásoktól.¹⁶

Oroszország – kihasználva a kedvező nemzetközi helyzetet – 1806-ban háborút indított a törökök ellen, és hat évre elfoglalta a román fejedelemségeket. A Gubernium 1807. március 27-én a háborús helyzetre való tekintettel a következő rendelkezést tette közzé: „az Oláhországban nyájakat teletető gazdákat arra utasítani, hogy ezek nyájakat, mihelyt alkalmatosságot nyernek legottan hajtsák ki netalán, az ott ellenségeskedő török vagy muszka katonák által nyájaikban kárt vullanának, akiknek pedig eféle káruk történnének, legottan az agenciának [vagyis a császári ügynökségnek] jelentsék meg.”¹⁷

A fejedelemségekben uralkodó zavaros közállapotok a téli-tavaszi legeltetést is nagy mértékben befolyásolták, azonban 1810. május 17-én a Főkormányzék már arról értesítette az érdekelteket, hogy a szomszédos tartományok között a „comertium felszabadított”, ugyanakkor figyelmeztette a juhos gazdákat arra is, hogy juhaikat a Dunán túli területekre ne hajtsák. 1812. augusztus 8-án a Gubernium a Pruton túli Besszarábiába folytatott legeltetés veszélyeire figyelmeztetett, valamint arra, hogy az említett vidékre szülő úti okmányok kiállítását a hatóság felfüggesztette. A közleményből az is kiderül, hogy a rendelet kiadásakor már több nyáj is az érintett területen tartózkodott, és a hatóságok egyáltalán nem voltak biztosak benne, hogy az oroszok engedélyezni fogják ezek hazatérését.¹⁸

A román országokban tartózkodó juhos gazdáknak nem csupán a háború, hanem a félelmetes pestis fenyegetésével is szembe kellett nézniük, amelynek Erdélyre való áttérjedése majdhogynem folyamatosan nyugtalanította a hatóságokat. 1814 kora tavaszán a Főigazgató Tanács ezt a helyzetet kívánta valamiképpen rendezni. Az általuk felvázoltakból kiderül, hogy elérkezett a bárányozás ideje, valamint hogy az esztenákat ki kellene erre állítani, azonban mindezt akadályozza, hogy a járványveszély következtében az országokat összekötő, úttal

16 Fond 8. 628/1798.

17 Fond 8. 1402/1807.

18 Fond 8. 2002/1812.

rendelkező átjárókat lezárták és szigorú őrizet alatt tartják. Hogy az érintettek ne szenvedjenek kárt, az a döntés született, hogy a Főkor-mányszék megbízásából biztosokat kell küldeni a legeltetésre használt területekre, akik a gazdákkal együtt a vámhivatalokig, majd a veszteglőidő letöltéséhez kijelölt helyre terelik a nyájukat. A biztosok kiválasztását illetően a következő feltételeket szabták: ne legyenek ifjak (azaz katonakötelesek). Így tehát a 40 évnél fiatalabbak nem kaphattak úti igazolványt, és az asszonyoknak, gyermekeknek is tilos volt az eltávozás. A megbízott személyek visszatérését úgy kívánták biztosítani, hogy az otthon maradóknak 200 forint értékig kezességet kellett értük vállalniuk.¹⁹

A juhok teleltetése körüli problémák különösen kellemetlenül érintették a kézdimartonosi juhtartó közösséget (a falu lakosságának nagyobbik felét ők tették ki). A kétirányú korlátozás jelentős mértékben nehezítette, időnként pedig egyszerűen ellehetetlenítette számukra a határon túli füves legelők használatát, amelyekre a téli takarmányozás miatt feltétlenül szükségük lett volna. Különösen a 40 év alatti ifjakra vonatkozó megszorításokat nehezményezték – az ő mozgásukat a katonáskodási kötelezettségek miatt korlátozták –, de komoly gondot jelentettek a pestisjárvány átterjedésének megakadályozását szolgáló intézkedések is. Demién István kézdiszéki alkirálybíró a következőket írta a kialakult helyzetről: „juhokhoz nem mehetvén, gazdaságuk pedig ezekből állván végképpen ezen gazdaságokból kipuштúlnának, három jó gazda ifjú emberek Martonosból mindenestől feleségekkel, gyerekekkel beszőktek Moldvába, félő, hogy még többen követik mind Martonosból, mind Bereckből, mind egyebünnén.” 1814. április 14-én a hatóságok figyelmeztették a falu lakóit: ajánlatos lenne, ha „vigyázóbbak lennének, a pestises helyeket inkább elkerülnék...” Ugyanakkor a plájás direktort arra utasították, hogy a plájások – azaz civil határőrök – által szorosan vigyáztasson.

Egy 1814. március 28-i levélből, amely a kovásznai Bogdán Mózesztől és nemes Vajna Lászlótól származik, az is kiderül, hogy a gazdáknak milyen előírásokat kellett betartaniuk: az említett személyek „arra

19 Fond 8. 2133/1814.

kötelezték magukat, hogy semmiféle egészségtelen vagy pestises helyre ezen oda bejáró útjukban nem kívánnak menni, s ha valami súlyos egészségtelen pestises helynek csak hírét hallanák, azt is messze elkerülik, semmiféle odavaló portékát magukhoz nem vesznek, magukkal kihozni nem kívánnak, csupáncsak tisztán juhnyájaikat hozzák ki, és kijövetelük egyebütt nem lészen, hanem csak a felsőbbség által meghatározott királyi contumáciánál.”²⁰ A gazdáknak természetesen a vesztglő intézetben számukra kiszabott időt – a contumatiát – is ki kellett tölteniük. A két gazdáért mintegy 17 személy vállalt kezességet. Egy 1814. március 28-án kiállított jótállási nyilatkozatból az derül ki, hogy Furtuna Mihály, Dobros András, Furtuna János kovásznai juhos gazdákért – pontosabban azért, hogy az említettek maradéktalanul betartják a határon túli legeltetésre vonatkozó szabályokat – Vajna András kezeskedett.²¹

A napóleoni háborúk idején különösen a katonaállításra vonatkozó rendelkezések nehezítették meg a juhos gazdák dolgát, ugyanis a tyro – fogott katonák – kiállítása még a háborúskodás utolsó éveiben is kötelező volt.²² Az intézkedés a hadköteles korú ifjakat érintette: a közigazgatási egységekkel szám szerint közölték a besorozandó személyek számát, ez azonban kimondottan a jobbágy lakosságra vonatkozott, minthogy a szabadrendiek jelentős része már eleve is a székely határórség alárendeltségébe tartozott. 1815. augusztus 18-án a hatóságok részletekbe menően meghatározták, hogy kik nem nyerhetnek útlevelet, mint ahogyan azt is, hogy milyen feltételek mellett lehet úti igazoláshoz jutni. A tilalommal annak kívánták elejét venni, hogy a katonaköteles ifjak a besorozás elől a határon túlra meneküljenek. Amint a székre

20 Veszteginézetnél (a szerk. megjegyzése).

21 Fond 8. 2133/1814.

22 Az Erdélyi Nagyfejedelemség területén évente váltakozó számú újoncot vonultattak be a seregredek kiegészítésére. Az újoncozásnak két fázisa volt: az önkéntesek toborzása (verbunk) és a katonafogás (tyrózás). Az utóbbi esetén a befogandó újoncok számát előbb törvényhatóságokra, azután egyes helységekre osztották le. A helységek előljárói önkényesen döntöttek a leendő katonák személyéről. Ez utóbbiak családjának házáat egy előre kijelölt éjszakán megrohanták (ez az egész országban ugyanazon az éjszakán történt), az illetőket pedig erőszakkal elhurcolták. Bővebben lásd: Csetri Elek: „Katonának tött az átok”. Verbuválás és katonafogás Erdélyben a francia és napóleoni háborúk idején (1792–1815). *Hadtörténelmi Közlemények*, 1993. 3. sz. 496–522. p.

erőltett tyro létszámot sikerült teljesíteni, a korlátozást is feloldották, így a juhászattal foglalkozó ifjak számára újra szabaddá vált az út a határon túli legelők felé.²³

A román fejedelemségekben gyakran előforduló pestisjárványok egyre nagyobb odafigyelést igényeltek a hatóságok részéről, ugyanakkor pedig a határőrizettel kapcsolatos feladatok sűrűsödését is előidéztek. A kritikusabb időszakokban a juhásztársadalom számára valamiféle megoldást kellett találni, hogy megszokott foglalkozásukat a kedvezőtlen körülmények között is gyakorolni tudják. A II. székely gyalogezred parancsnoka, Purcell ezredes 1822 novemberében a következő felhívást tette közzé: „contumátiális időkben a törvényes úton kívül olyan más, Moldvával egybefüggő utak állítassanak fel, amelyeken a juhosgazdák produktumaikkal és egyéb marháikkal ezeknek a contumátiumoknak könnyebbségére, ahol nemcsak elegendő legeltetést lehessen találni, hanem, vigyázó szem alatt is lehessenek, bátran kijöhessenek Moldvából.” A parancsnok konkrét javaslattal is előállt az ideiglenesen létrehozandó veszteglő helyek kijelölését illetően. Két olyan térséget javasolt, amely a célnak megfelelt, azaz legeltetésre és itatásra is alkalmasnak bizonyult arra az időszakra, míg az érintett nyájakat karanténban kellett tartani. Ezek egyike a Feketehalom havason, Gelence irányában feküdt, míg a másik Lipse farkán, Ozdola térségében helyezkedett el. A területek tulajdonosai az itt eltöltött idővel arányosan bizonyos legeltetési taxa fizetésére is igényt tarthattak. Az ezredparancsnok 1822. november végén Demién István kézdíszéki királybírónak küldött tájékoztatásában ugyancsak ezt a megoldást javasolta – vagyis azt, hogy a hazatérő juhnyájak számára alternatív útvonalakat és ideiglenes veszteglőhelyeket jelöljenek ki, ahol az állatok takarmányozása mellett ezek felügyeletére is inkább lehetőség adódik.²⁴

A kétlaki állattartás a határőrizet szempontjából is igen nagy kihívást jelentett. A katonai határőrvidék székelyföldi kiterjesztését követően – azaz 1764-től – a juhások számára a román országokba való bejárás és az onnan való kijövetel egyre nehezkesebbé vált. Ez különösen a pestisjárványok idején volt így, amikor számos feltételhez kötötték

23 Fond 8. 2316/1815.

24 Fond 29. Kézdíszék levéltára, 300/1821–1823.

– néha pedig be is tiltották – a határátkelést, megoldásként pedig legeltetésre alkalmas magyarországi vagy erdélyi területek használatát javasolva az érintetteknek. Azok számára, akik már a szigorítások életbe lépésekor is a román fejedelemségek területén tartózkodtak, a tavaszi visszajövetel is csak roppant nehézkesen, sokféle megszorítás és kitérő árán volt kivitelezhető. A válságos időszakokban tehát a vámhivatalra és a veszteglő intézetre is igen sok és bonyolult feladat hárult.

A REVINDIKÁLT HAVASOK

A határvédelem eredményességét nagyban befolyásolták a határvonal közelében lévő hegyes, erdős, legelős területek használata folytán felmerülő vitás kérdések is. Komoly problémát jelentettek az egyes területek birtoklásáért folytatott viták, különösen, hogy az érdekeltek gyakran a határ ellentétes oldalán laktak, de arra is sor került, hogy nagy kiterjedésű havasi birtokok erőszakos foglalások által cseréltek gazdát a vitázó felek között. Az ilyen jellegű területfoglalások klasszikus példája az úgynevezett revindikált havasok esete, illetve az ezek miatt kialakult vita és határbotrány, amelyet csak a két szomszédos ország között létrejött megegyezéssel sikerült végül rendezni. Ez a furcsa birtokviszály nemcsak az ügyben közvetlenül érdekelt személyek életére gyakorolt hatást – ráadásul hosszú éveken át –, hanem az egyébként is bonyolult határőrizeti rendszer normális működtetését is megnehezítette. A határon átívelő területfoglalások nemcsak Háromszéket érintették, de Csíkszék, Barcaság, Fogaras vidéke és Hunyad vármegye birtokosai is a kárvallottak közé tartoztak. Mivel a román fejedelemségek a török érdekszféra részét képezték, a török és az erdélyi hatóságok által létrehozott vegyes bizottság 1769 augusztusában végül megállapította a határsértést, elismerte a foglalás tényét, az elidegenített nagy-kiterjedésű havasi birtokok pedig visszakerültek eredeti tulajdonosaikhoz.²⁵ Ez Háromszék térségében a következő falvakat, valamint birtokosokat jelentette: a báró Szentkereszti családnak a Hosszú havas és

25 Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása. II. kötet.* Pest, 1869, Tettey és Tsa. 129. o. Lásd még: Demeter Lajos. *Revindikált havasok visszaszerzése.* In Demeter Lajos (szerk.): *Határvidék 1. 1762–1918.* Sepsiszentgyörgy, 2003, T3 Kiadó, 111. o.

Poiana Fraților nevű területet sikerült visszaszereznie; Bereck városának Sósmezőt és a Lipse egyik részét juttatták vissza a szintén ide tartozó Dobrival és Kalabussal együtt; Lemhény, Csomortán, Kézdi-almás, Nyújtód, Szászfalu és Sárfalva a Zsiros- és kishavasi birtokot kapta meg újra.²⁶

A visszaszerzés nyomán adáz belharc indult a falvak és a régi tulajdonosok részéről ősi jussuk eredeti formában való visszaállítása érdekében. Mint ahogyan az általában lenni szokott, az ügyesebbek, élelmesebbek, a befolyással rendelkezők szerezhették vissza jogosultságukat, sőt némi ügyeskedés árán akár még idegen területekre is kezethettek.

1780-ban az érintett nemesi közösség panasszal fordult a helyi és központi hatóságokhoz, kérve az erőszakos birtokfoglalás leállítását és az eredeti birtokviszonyok visszaállítását: „nekünk, háromszéki nemeseknek, akiknek mindenféle marháink legeltetésére igen nagy darab erdős és havas helyeknek, amelyek eleitől fogva a mi székünkben az örökös székely jure hereditas [székely örökség] birodalmunkhoz tartozott, minden meghallgatásaink nélkül olyanoknak adatták, akik a legkisebb fáradságot vagy kézkinyújtást ezért nem tettek. [...] Kérésünk a felséges császár által ezen ok nélkül kiszerezett donáció a Gubernium közbevetése által megváltoztassék. Az Armorum prefektúrával a Gubernium méltóztassék, hogy mindaddig a székely katonaság azon helyeknek maga hatalma alá húzásától megszűnjék, míglen a felséges udvar másképpen fogja rendelni”.²⁷ Csakhogy a nagy kiterjedésű birtok iránt az 1764-ben létrehozott katonai határőrség is érdeklődést mutatott, és a határőr parancsnokság azzal is tisztában volt, hogy a megszerzendő közbirtok ügyében a Főkormánysház és a császár részéről egyaránt számíthatnak némi részrehajlásra, ezért még a hivatalos eljárás kezdete előtt elfoglalták a szóban forgó területek nagy részét. A véget nem érő viszálykodásra II. József császár tett pontot 1783. május 27-én: az általa kiadott rendelet értelmében a visszaszerzett vagyont Háromszékre eső részének jelentős hányadát – jövedelmeikkel együtt – a székely határőrségnek adta, felszerelési költségeik fedezése

26 Orbán: i. m. 129. p.

27 Demeter: i. m. 112. p.

céljából.²⁸ A kétségbeesett nemesi vagy faluközösségi próbálkozások tehát végül kudarcba fulladtak; a hatalom a helyi közösségek támogatása helyett sokkal inkább az összbirodalmi érdekek figyelembe vételével hozta meg döntéseit.

Miután a császári adományozás megtörtént, 1784 áprilisában a bardócszéki tábla arról értesítette az érintett katonai hatóságot, hogy az erdővidéki gyalog- és huszárkatonák a visszafoglalt birtokból a Dobri havas használatára kaptak felhatalmazást. Minden falunak egy lovas és egy gyalogos katonát kellett küldeni a helyszínre, hogy felmérhessék, milyen haszonra lehet szert tenni az újonnan megszerzett területek által.²⁹

A falvak és a nemesi társadalom tagjai is különféle fórumokhoz fordultak, és különféle folyamodványokkal próbálták tulajdonjogukat igazolni (ilyen fórumnak minősült például a Folytonos tábla, a széki közgyűlés, a főkirálybírói hivatal, a Főkormányshékek vagy éppenséggel a császári udvar is). A kérvényezők sorába megtaláljuk Bereck városának lakóit is, akik 1785 júliusában így keseregtek: „a második székely regiment az ősul bírt havasainkat és más marhalegelő helyeinket más idegen compániákbeli katonáknak átadni parancsolta”.³⁰

1786-ban a Lemhény, Nyújtód, Szászfalu, Sársfalva, Almás és Csomortán (azaz hat felsőháromszéki faluközösség) által birtokolt Kis-havas, Nemere, Kecskés és Zsíros nevű havasi részeket is a határőrség vette használatba. Ezeket a pojáni és dálnoki századok kapták meg, császári adományként. A kárvallott falvak arra hivatkoztak, hogy rendelkeznek a területhez való jogosultságukat bizonyító dokumentumokkal, amelyeket el is küldtek a Folytonos Táblának. Azt is szóvá tették, hogy a Főkormányshékek irattárában megtalálható a lemhényi faluközösség egy 1655. március 29-án kiadott oklevele, amely szintén azt bizonyítja, ők a határőrségnek átengedett havasrészek tulajdonosai.³¹

28 Demeter: i. m. 111. p.

29 Anno 1771–1802

30 Orbán: i. m. 129. p.

31 Fond 8. 947/1786.

Azok között, akik megpróbálták visszaigényelni elvesztett területeiket, a háromszékiek mellett más vidékről származó személyeket is találunk. Ilyenek például báró Henter Antal, Ugron Pál, Diviki Antal kapitány, a gróf Mikes család, a báró Szentkereszti familia, gróf Toldi és Nalátzi, Szilvási, a papolci Kis György, valamint a torjai nemes Mihály családja. 1785-ben Kis György például amiatt tett panaszt, hogy egy, a Főkormányshékhöz beküldött bizonyító iratra semmi választ nem kapott. 1786-ban Cserei József bardócszéki királybíró tett közzé felhívást, hogy azok a nemesek, akiknek visszakapni való területük lenne, a Folytonos Táblához és a Guberniumhoz adják be igazoló irataikat, ekkor azonban senki nem jelentkezett a felszólításra. A kérvényezések viszont 1792-ben és 1794-ben is folytatódtak. Mindez azzal is magyarázható, hogy egy 1791. augusztus 30-i császári rendelkezés mindazok számára, akik öt évre visszamenőleg hitelesen bizonyítani tudták jogosultságukat, a lehetőségekhez mérten vagy természetbeni jóvátételt, vagy kártalanítást ígért.

1798-ban a hat falu újabb beadványa nyomán egy vegyes, katonákból és civilekből álló bizottság pórbaált mindkét fél számára elfogadható megoldást találni a problémára. Lemhény, Almás, Csomortán, Nyújtód, Szászfalu, Sárfalva és Ozsdola faluközössége, a Szentkereszti és papolci Kis familiákkal együtt többszöri sikertelen próbálkozás után elérte, hogy az általuk előterjesztett dokumentumok eljussanak a császári kabinetirodáig, arra az elhatározásra készítette a császárt, hogy – a II. székely gyalogezred nyilatkozatával együtt – Erdély Főkormányzójának hatáskörébe utalja az ügyet. A két ellentétes vélekedés áttekintését követően elkészített jelentés azonban továbbra sem szolgált megoldással a problémára, hanem arra utasította a kérelmezőket, hogy amennyiben újabb bizonyító okmányokat találnának, három hónapon belül juttassák el a hatóságokhoz. Minderre a dokumentum szerint azért volt szükség, hogy a meghozandó császári döntés a lehető legméltányosabb legyen.³²

A reményteljes 1807. évet követően majdnem két évtizeden át nem történt említés a revindikált havasokkal kapcsolatos birtokvitákról,

1827-ben azonban Bereck, Ozsdola, Csomortán, Almás, Lemhény, Nyújtód, Szászfalu és Sársfalva igényei újra előtérbe kerültek. Ez alkalommal Thury Ferenc Orbai széki alkirálybíró hallgatta meg az érintett helységek küldötteit, az elhangzottakat rögzítő jegyzőkönyvet pedig a megfelelő felettes szervekhez továbbította.³³

A fennmaradt források – ha közvetve is – arra utalnak, hogy voltak olyan esetek, mikor a hatóságok a panaszosok javára döntöttek. 1828-ban a kisborosnyói nemes Tompa család tett panaszt egy Havasalföld irányában fekvő havasi birtok használatára, pontosabban valamiféle ezzel kapcsolatos sérelem miatt. A panaszból kikövetkeztethető, hogy a Tompák ekkor már jogszerűen birtokolták az említett területet, amely korábban szintén a vitatott régió részét képezte. Mindezek alapján valószínűsíthető, hogy a család neve azért nem tűnt fel a károsultak között, mert nekik sikerült visszaszerezniük havasi birtokukat.³⁴

A határmenti erdős-legelő területtel kapcsolatos következő értesülésünk 1836-ból való, amikor a papolci Kis famíliának a Kis és Paratzkai havasra megfogalmazott igénye kapcsán a Gubernium egy 1813-as királyi rendeletre hivatkozva azt közölte, hogy az említett területek az utólagos határkiigazítás alkalmával Havasalföld tulajdonába kerültek, így tehát visszaszolgáltatásuk kérdése is tárgytalanná vált.³⁵

A több évtizedes pereskedés, amelyet a határmenti háromszéki települések ősi jussuk visszaszerzése érdekében folytattak, az idő múlásával sem látszott dűlőre jutni. Erre utal a már többször is említett hat falu számos sikertelen próbálkozása, hogy közös birtokaikat visszaszerezzék, mint ahogyan az a kérvény is, amelyet 1848 májusában a főkirálybírónak és a nemes rendeknek címeztek, és amelyben panaszaik lényegét foglalták össze: „tudva vagyom a rendek előtt, mily huzamos időtől fogva szenvednek közönségeink az erőszakkal elfoglalt s revendikálnak keresztelt havasaink nem birtoklása miatt. A legfőbb ítélet végrehajtásának mellőzése következtében kénytelenek vagyunk állataink számára legelő helyet bérelni. Mindez pedig annak a követ-

33 Fond 8. 3594/1827.

34 Fond 8. 3817/1829.

35 Fond 8. 4680/1836.

kezménye, hogy a két ország közötti őrvonal nem a törvényesen kijelölt helyen húzódik.” Az országgyűlési követektől azt kérték, hogy érjék el, szülessen végleges döntés a revendikált havasok ügyében, valamint hogy a határ a valóságban is essen egybe annak megállapított nyomvonalával. Minderre azért lett volna szükség, mert ha a legelésző szarvasmarha átkelt volna a határon, a tulajdonosának a vesztegzárra vonatkozó szigorú rendszabályok értelmében akkor is le kellett volna mondania az állatról, ha az tulajdonképpen a határ túloldalán is az ő birtokán maradt. Nemcsak a legelők vonatkozásában alakult ki ez a tarthatatlan állapot; a nem pontosan a megállapított határon kialakított őrvonal a közösség által birtokolt erdőket is kettészakította, mintegy elzárva a tulajdonosokat attól a lehetőségtől, hogy a saját erdejükből fát termelhessenek ki.³⁶

A revindikált havasok kapcsán azonban nemcsak a székelyek részéről érkezett panasz. Moldvai részről azt állították, hogy bizonyos, Erdéllyel határos, román tulajdonban lévő területeket háromszéki lakosok foglaltak el az idők során – legalábbis így próbálták beállítani azok, akik e területekre igényt formáltak. 1811. augusztus 31-én a Főkörmányszék egy ilyen ügyben hivatalos megkereséssel fordult a Iași-ban állomásozó császári-királyi ügynökséghez; egy olyan folyamodvány kivizsgálását kérték, amelyet Palladi Constantin özvegye, Racoviță Elena juttatott el a Guberniumhoz. Az özvegy azt sérelmezte, hogy berecki lakosok az országhatárt átlépve elfoglalták azon jószágának egy részét, amely a Hersa kerületében feküdt, és azt saját tulajdonukként használták. Az ügyet végül Háromszék civil és katonai hatóságainak hatáskörébe utalták, azonban arról, hogy milyen megoldás született, semmiféle információval nem rendelkezünk.³⁷

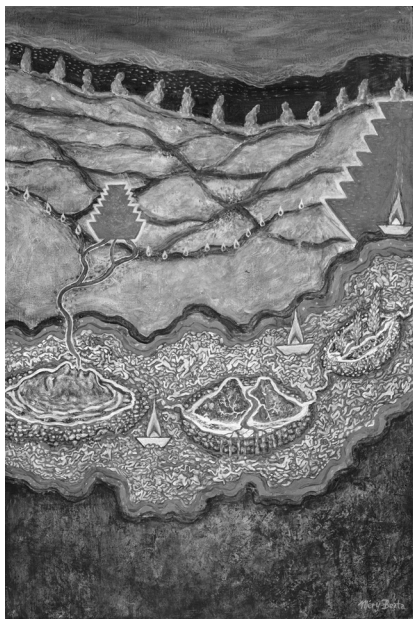
1813-ban Ghica, Havasalföld egykori fejedelmi titkára (logofát) fordult a II. székely gyalogezredhez és Háromszék civil vezetéséhez. Ghica 1795-től kezdődően folyamatosan arra hivatkozott, hogy a bodzai kerületben lévő Kis és Nagyboroskő havasok, amelyekhez állítólag családi örökségként jutott hozzá, az ő tulajdonát képezik. Az ügyben többrendbeli kivizsgálás történt, és ezek eredményét Bécsbe, az Udvari

36 Fond 8. 4680/1836.

37 Fond 8. 1893/1811.

Haditanácshoz továbbbították. A tényeket figyelembe véve a Haditanács a következő határozatot hozta: minthogy a Nagyboroskő havasát a Diviki, Ugron és Miháltz famíliák, a Kisboroskőt a Henter és Kupán családok örökségként bírták, az említett havasok ezután is ezen családok tulajdonában maradnak. Az érintett családokat felszólították, hogy a tulajdonjogot bizonyító okmányok hiteles másolatát küldjék meg a hatóságoknak, s „egszersmind deklarálják magukat az érintettek arról is, hogy ki-ki a famíliák közül ezen két havasokból mennyit bír és kivel határosok, mert ezt is kívánja az Udvar.”³⁸

A legtöbb esetben azonban a revindikált havasokra vonatkozó birtokvitákat, amelyek során egyes faluközösségek és egyének nemcsak a határon túli lakossággal, hanem gyakran a háromszéki katonai hatóságokkal is ellentétbe kerültek, nem sikerült kielégítő módon orvosolni.

A vörös folyó (Vörös sorozat, akril, vászon)

„VAGY SAJNÁLTAK, VAGY FÉLTEK TŐLÜNK”

– *Magyarosi Sándor beszélgetése Nemes Gyulával*

a román hadseregben letöltött kötelező katonai szolgálatáról –

– *Mikor született és hol nőtt fel?*

– 1969. június 12-én születtem Marosvásárhelyen – a szüleim ott éltek albérletben. Egyéves koromtól már Nagyernyében laktunk; ott nőttem fel, és (nyolc hónapot leszámítva) azóta is ott lakom.

– *Milyen iskolai végzettsége van?*

– 1987 júniusában érettségiztem a Marosvásárhelyi 5-ös Számú Szaklíceumban, ahol autószerelői szakmai képezést is kaptunk, és megszereztük a jogosítványt kicsi és nagy autóra (B, C). Ugyanebben az évben próbálkoztam Brassóba az autómérnökökre, de nem sikerült a felvételem, így hát meg is kaptam a behívót. (Az egyetemet később, 38 évesen kezdtem el a kolozsvári Babeş–Bolyain, és 2010-ben szereztem oklevelet történelem alapképzésen.) A líceum utolsó évében több alkalommal felajánlották – ahogy valószínűleg másoknak is –, hogy szerződjem le a Ploieşti melletti (Boldeşti) gázkitermelő vállalattal három évre sofőrnek-szerelőnek, és nem kell katonának mennem. Persze három évig ott kellett volna laknom. Nem vállaltam. Gondoltam, a 16 hónap hamarabb eltelik, mint a három év. Volt úgy, hogy megbántam, de akkor már késő volt. Sőt, a katonaság első hónapjában egy kívülről jött idegen tiszt is felajánlotta ugyanezt. Hogy honnan tudta, hogy nekem ez már fel volt ajánlva, nem tudom. Bevonulás előtt még munkába álltam Marosvásárhelyen, és két hetet dolgoztam is. Ezt azért kellett, mert úgy volt, ha munkahelyről visznek el, a katonaság beleszámítja a munkaidőbe.¹ Remélem így lesz.

– *Mikor vitték el katonának? Hová és milyen alakulathoz kellett bevonulnia?*

– 1987. szeptember 16-án kellett jelentkezzek a brassói vasútépítő zászlóaljnál, amelynek a központi egysége akkor a csapágygyártól nem

1 A katonai szolgálat idejét a nyugdíj kiszámításánál hozzászámítják a ledolgozott évekhez.

messze volt. A mi évfolyamunk 15–16-án kellett bevonuljon. Amikor én érkeztem, az egy nappal korábban érkezettek már ütött-kopott egyenruhában, teljesen kopaszon separték az udvart (éppen a jegenyefák hullatták sűrűn a leveleiket). Látom, a kerítésen belül egy ernyei cigányember is közöttük van. Akkor már a második gyermekkel volt terhes a felesége. Amint az megszületett, leszerelték, de később mégis behívták, és letöltötte az egész időt. Kértem tőle, hát te első nap mit csináltál, hogy így lenyírtak? Aztán megtudtam. A gyülekezőket a kaputól csoportokban vették át a tisztesek (fruntaş, caporal, sergent²), és kísérték egy nagyobb épületbe, ahol civil borbélyok mindenkit nullásra nyírtak. Egy ideig a tar fejünkön levő forradásokról ismertük meg egymást. Nekem is volt, még a Pojánán való szánkózás közben szereztem két évvel azelőtt, amikor szakadékbba zuhantam. Aztán tizesével tereltek be egy szobába, ott teljesen meztelenre kellett vetkőzni. A civil ruháinkat egy nagyobb papírzsákba varrták és ráírták a postacímet, amit bediktáltunk. Innen egy ajtón egy másik szobába kellett átlépni, ahol tízen alig fértünk. Ez volt a „fürdő” – három kerti öntözőről kölcsönzött bádogrózsával. Csap sehoh, kívülről eresztettek ránk forró vizet. A mosakodáshoz egy nagyobb darab „kulcsszappant” kellett használni, majd visszatenni a helyére. Mikor a „zuhanyt” befejeztük, egy másik ajtón egy következő, kissé nagyobb helyiségbe léptünk be, ahol egy hosszú padra kellett felállni. Egy főtörzsőrmester (plutonier adjutant) valami bűdös porral behintett ott alul és a hónaljunk tájékán, majd messziről hajította felénk az alsógatyát, a majót, nadrágot és így tovább... Semmi sem volt jó rám. Mondom neki, erre azt mondja, majd elcseréljük egymás közt. Hát addig elég sok idő eltelt, míg mindemből olyat szereztem, hogy találjon rám. A bakancs is jóval nagyobb volt [a kelleténél]. Egy szeg kiállott belőle, véresre szurkálta a sarkam, de egy idő után kialakult a helye, akkor már nem fájt. Másnap reggel hét órakor ébresztő volt (deşteptarea). Ez úgy történt, hogy a kürtös bedugta a nyitott ablakon a trompettáját, és a fülünkbe fújta, hogy jobban halljuk. Két perc – csoportonként – a fürdőben, aztán futás az udvarra szaladni, tornázni (înviore), fél nyolctól reggeli, utána program, kiképzés: balra át, jobbra át, hátra arc, díszlépés, tisztelgés,

2 örvezető, tizedes, szakaszvezető (rom.)

vigyázzállás, stb. Tíz órakor nagyon kevés uzsonna, aztán politika (a kommunista párt kongresszusainak határozatai), történelem óra (Románia újkora). Unalmas. 14 órakor ebéd, nagyon gyenge, a „levesben” úszik két darab sárgarépa és két kis szalonna; a második rizseshús, de abban is bujkáltak a húsdarabok, alig bírtam megtalálni őket. Hamar rájöttem, hogy a szombatista kolléga mellé kell ülni, vele jóban kell lenni. Ő disznóhúsos ételeket egyáltalán nem evett, így sok esetben „kisegítettem”. Érdekes, hogy tiszteletben tartották a vallását, szombaton nem kellett dolgozzon, a hátán hordta utánunk egy kb. húsz literes fém „bidonban”³ a vizet. Délután erőnlét, azaz futtatás orrvérzésig, este tévé nézés. Tíz órakor villanyoltás (stingere), megint jön a kürtös, aki ezúttal egy nagyon kellemes dallamot dúdol. A másodévesek vigyorgó pofával bekönyökölnek az ablakon, kórusban éneklük: „Noapte bună, puf scârbos!” (Vagyis: Jó éjszakát, utálatos/undok újonc!) Hamar megtanultuk, hogy erre a válasz: „Să trăiești, bătrân frumos!” (Sokáig élj, szép öreg!)

– *Hányan voltak egy hálóban? Voltak-e még Önön kívül magyarok?*

– A zászlóaljnál (batalion) egy hálóban több mint százan voltunk. Az újoncokat nagyrészt olyan románok és romák alkották, akik börtönből szabadultak, valamint magyarok, néhány szász, sváb... Az előbbieket 26–28 éves meglett, kemény férfiak voltak, akiket még azelőtt ítélték el, hogy kötelező sorkatonai szolgálatukat letöltötték volna (mindeniknek volt ún. „farka”, azaz még nem töltötték le a teljes büntetésüket). Ehhez jöttünk mi, főleg 18–20 éves, érettségizett fiúk. Itt százból tíz biztos magyar volt, főleg Maros, de Hargita és Kovászna megyékből is.

– *Hogyan teltek el az első napok? Milyen volt az alapkiképzés?*

– Az első napok, hetek vagy akár hónapok keservesek voltak. A másodévesek terrorizáltak – főleg az alegységekhez (subunitate) való kihelyezés után. Előfordult, hogy nemcsak szóban bántottak – hogy szépen fogalmazzak. Szerencsénkre csak egy hónapnyit voltunk velük egy fedél alatt, aztán ők leszereltek. A „búcsúztatásukra” néhányan az

3 kanna (rom.)

elsőévesek közül kivonultak a brassói vasútállomásra. Csuklóra tekert derékszíjjakkal történt ez a „szertartás”. De a tisztek sem voltak sokkal különbek. Például a főhadnagynak – a szakasz parancsnokának – az volt a kedvtelése, hogy gumibottal ébresztett. Egy másik – szerintem kissé lelkibeteg – hadnagynak tisztaságmániája volt. Ha szolgálatban volt, jött ellenőrizni az ágyakat, a padlót. Hiába volt minden ágy tökéletesre kihúzva, hiába sikáltuk fel a padlót, hibát mindig talált. Egyik alkalommal megemelte az ágy lábát, máskor kinyitotta az ablakot, és a tok⁴ rejtett részeiben talált koszt, amit az ujjával kikotort és aztán nagy élvezettel kente az arcunkra. Előfordult, hogy vattával ellenőrizte az arcunkat, hogy hogyan borotválkoztunk. Ha ez megakadt, víz nélkül kellett újraborotválkozni, ami oda vezetett, hogy nagyobb eséllyel vágtuk meg magunkat. És ez neki kedvtelést okozott. (A megtérés, megalázás magasiskolája.)

Az alapkiképzés mintegy másfél hónapig tartott, november 1-én tettük le az esküt, aztán mindenki ment a kihelyezett egységekhez. A zászlóaljnál volt fegyverünk (karabély, a rajparancsnokoknak géppisztoly; minden szakasz első rajában a legmagasabb katonának géppuskája, a tiszteknek pisztolya). Részt vettünk alaki, fegyverhasználati (karabély, kézigránát, bajonett), közelharc-, erőnléti és elméleti képzéseken. Na meg minden este megnéztük a híreket a klubban. Abban az időben a hírek a kommunista párt, a pártvezető – Nicolae Ceaușescu – napi tevékenységéről szóltak, ezt kötelező volt végignézni. Általában holtfáradtak voltunk, és előfordult, hogy belebóbiskoltunk; akkor következett a fekvőtámasz vagy a guggolj, százasával. Többször voltunk lőtéren; a célba lövés nekem elég jól ment, mert már nyolcadikban voltam megyei versenyen légpuskával, és a liceum idején is több alkalommal vettünk részt lövészetben. A pontos célzásért szóbeli dicséretet is kaptam, és ilyenkor kimaradhattam a szokásos pocsolyába hengerzőzésből.

– *Abból, hogy valaki magyar, adódtak problémák? Előjött egyáltalán ez a kérdés?*

– Nem igazán, mert eléggé sokan voltunk magyarok. Később, miután kihelyeztek, 13-an kerültünk egy szakaszhoz (pluton). Akkora volt az

4 ablakkeret

*„Dombelhárító” zászlóalj, Ploiești, 1987. november.
(Nemes Gyula a guggoló sorban jobb oldalt az első)*

összezárás, összetartás közöttünk, hogy senki nem kísérelte meg, hogy bántson magyarságunk miatt. Egyetlenegyszer történt meg, hogy valaki az egyik magyar kollégának azt mondta, hogy „broscoi” (béka), amit félreértettünk, de csakhamar tisztáztuk a fürdőben. Körbefogtuk és megfenyegettük. Néhány gyomros után kiderült, hogy nem „bozgort”, hanem „broscoit” mondott, akkor jót nevtünk rajta.⁵

Előfordult másodéven az is – bevallom, kissé pityókásan –, hogy éjszaka énekeltünk. Valamelyikünk szabadságról tért vissza, azt ünnepeztük – természetesen magyarul –, de senkinek nem volt kifogása ez ellen. Már úgy értem, a más nyelvűeknek. Sőt még a magyar himnuszt is elénekeltük – vagyis akkor csak egyetlen kollégánk tudta a szövegét. Ő felállt egy bőröndre, és úgy énekelt, és mi vigyázzállásban utána-énekeltük. A szolgálatos tiszt is csak annyit mondott, hogy ideje lenne befejezni, mert reggel korán kelünk. A magyarságunk kérdése több alkalommal előjött, de inkább csak mint érdekesség, mint furcsaság egyesek számára. A szakaszvezetőt (sergent) például magyarra kellett tanítsam, de csak a hülyeség, trágárság érdekelte. Az volt a terve, hogy magyar nyelven csúfságot az egyik magyar kollégánkkal, de amikor rájöttem, úgy formáltam a szavakat, hogy ő lett a nevetség tárgya. Volt

5 A hazátlan jelentésű bozgor a romániai magyarokra használt gúnynév, a broscoi egyszerűen békát jelent.

olyan román kollégánk, aki azelőtt még sosem hallott magyar beszédet. Szájtátva hallgatott; azt mondta, csak annyit ért a szavainkból, hogy „honyó-honyó”.

Másodéven hozzánk helyeztek egy kovásznai származású magyar tizedest a hegyivadászoktól – nem tudom miért, lehet, büntetésből –, aki a civil életben cselgáncsozott, kék öve volt. Mikor ezt megtudtuk, rávettük, hogy esténként tanítson. Ez folyt is több hónapra át, nagyon élveztem. Esténként összeraktunk néhány matracot, és kezdődött az óra. Sokat tanultam tőle: önkontrollt, fegyelmet, alázatot, különböző esés-, fojtás- és töréstechnikákat. Súlyzókat is szereztünk, a mindennapi nehéz munka után – ekkor már – néha még ez is belefért. Talán ez volt a szebbik fele a katonaságnak. Na meg az, hogy Földváron megismerem egy székeley lányt, aki a nagyszüleinél vakációzott. Mikor ott dolgoztunk, mindég meglátogatott, aztán mikor elmentünk, megszakadt a kapcsolatunk is.

– Vett részt nagyobb hadgyakorlatokon is?

– Egy hadgyakorlaton vettünk részt, már másodéven. Az volt a feladatunk, hogy a földvári (Feldioara) vasútállomás és a krizbai lőszergyár⁶ közötti vasútvonalat újjáépítsük. Több mint két hetet töltöttünk ott a helyi kultúrotthonban, matracokon beszállásolva, teljes felszereléssel (karabély, gázmaszk, lapát, stb.). Előfordult, hogy éjszakai műszak idején a mezőn háltunk néhány órát, sátorlapok alatt. Nemhogy fürdés, még a mosdás is alig jöhetett szóba, lajttal (csiszterna) hozták a vizet, amelyen volt vagy 8-10 kis csapocska, azon csordogált a víz. Arcot, esetleg fogat és kezet lehetett mosni, de a test – főleg az altest – szóba sem jöhetett. Többször eljátszottuk, hogy az ellenség ellötte a raktárt, a tábori konyhát, felrobbantotta a vasutat, stb. (Talán egy elsőéves ejtőernyős szakasz biztosította a védelmünket, vaktölténnyel próbálták védeni a táborát, de ez rendszerint sikertelenül ért véget.) Ilyenkor aztán dolgozhattunk étlen-szomjan, fáradtan. Tulajdonképpen kezdetben az jelentette a legnagyobb nehézséget számunkra (itt az érettségizett, „elkényeztetett” fiúcskákra gondolok), hogy az iskolapad-

6 Krizba határában nem lőszergyár, hanem urániumfeldolgozó üzem működött, azonban valószínű, hogy a kommunizmus idején ezt nem mondták el a katonáknak.

ból – mondhatni még gyermekként – nehéz fizikai munkára vittek, de megedződünk, megizmosodunk, megemberesedünk, felnőtünk. A legszebb fiatal éveink (18-20 éves) mentek kárba, hogy úgy mondjam.

– *Időben mennyit tartott a katonai szolgálata?*

– Egy évet és négy hónapot, 1989. január 16-án szereltünk le. Azaz akkor léptünk ki civil ruhában a kaszárnya kapuján, de csak három nap múlva értem haza. Azt még meg kell jegyezsem, hogy a kis zsoldunk (hús-huszonöt lej) mellé némi fizetést is kaptunk, amit takarékbba (CEC) helyeztek nekünk. A civil munkások a vasútnál – akikkel egy időben együtt dolgoztunk – igen jól kerestek; volt, akiknek négy-ötezer lejes fizetése volt havonta (édesapámnak akkor, 30 évnyi régiséggel az építkezésben még háromezer lej sem volt a havi keresete). A mestereknek akár hét-nyolcezerre is felmehetett. A katonák sokkal kevesebbet kaptak, de amikor leszereltem, kezembe adtak ezer lejt és egy ötezer lejes betétkönyvet. Mielőtt hazamentünk volna, nagyot mulattunk – magyarul – a brassói várrendéglőben (Cetate a román neve). A „Star” nagyáruházban pedig meg tetőtől talpig felöltöztem.

– *A sorállományt vitték még mezőgazdasági munkára ebben az időszakban?*

– Minket csak néhány alkalommal vittek krumplit ásni (azaz inkább csak felszedni) még Brassó határába, a kiképzés időszakában. Később már elég munkánk volt a vasútépítés minden terén.

– *Valakivel alakult ki jobb viszonya?*

– Mint említettem, a „rélénél”⁷ 13-an kerültünk egy helyre magyarok, és abból korábban négyen osztálytársak voltunk a marosvásárhelyi líceumban. Utóbbiakkal mai napig tartom a kapcsolatot. A románokkal nem igazán sikerült összebarátkozni, de volt egy-kettő, akivel jóban voltam, és a szászokkal is. Próbáltam tőlük németet tanulni. Érdekes, hogy a szászok és s svábok – saját bevallásuk szerint – csak úgy értették

7 A RL – refracti linii – magyarul kb. vasútpálya-törést jelent. Az itt elvégzett munka abból állt, hogy a kész vasútvonalat helyenként – ahol az javításra szorult – darabonként kiemeltük és helyébe új darabokat helyeztünk be. Általában a fából készült talpfák mentek tönkre, ezért volt szükség beton talpfás részekre. De dolgoztunk olyan helyen is, ahol teljesen új vonalat kellett építeni.

teljes mértékben egymást, ha az irodalmi németet beszéltek. Aztán voltak páran Temesvár környékéről, akik ők sem⁸ tudták, hogy milyen nemzetiségűek. Volt, akinek az apja román–magyar volt, az anyja szerb–zsidó. Négy nyelven beszélt, szerintem magas szinten. Mindig olyannak mondta magát, mint amilyenek azok voltak, akikkel éppen együtt volt. Másik érdekesség, hogy a politikai tiszt lajstromot készített arról, hogy ki milyen nemzetiségű. Olyan, hogy cigány, szerinte nem létezett, csak román cigány vagy magyar cigány. Egyik Ludas mellől jött kollégánk erősködött, hogy ő cigány, erre azt mondta: „Țigan ești tu de felul tău, dar zi, mă, țigan român sau țigan maghiar!”⁹ Aztán előfordult néhány csángó katonatárs is, akiknek román nevük volt, de mind olyan, amelyikből vissza lehetett következtetni az eredeti magyar névre. Maguk közt érdekes nyelvet beszéltek, nem igazán lehetett érteni, ha pedig valaki közeledett, váltottak át románra. Nem tudom megmagyarázni, miért nem beszéltek magyarul, vagy féltek, vagy szégyelltek, pedig tudom, hogy értettek magyarul. Többször próbálkoztam velük magyar nyelvű társalgást kezdeményezni, de nem nagy sikerrel.

– *Milyen gyakran kaptak kimenőt vagy eltávozást?*

– Egy alkalommal voltam szabadságon (kb. két hétre talán), és két alkalommal néhány napos eltávozáson (permisie); akkor hazamentem. De a városba gyakran kimentem (învoire), hol engedéllyel, hol meg – ma már, gondolom, bevallhatom – anélkül. A körülbelül másfél hónapos ploiești-i időszak után Brassóba kerültem, ahol nagy szerencsémre élt egy nagynéném. (Vele lakott nagymamám is, de ekkor már eléggé idős volt.) Amilyen gyakran csak tudtam, felkerestem. Az összes – akár több éves – befőttjét, dzsemjét felfaltam. Az édesség hiányzott a legjobban nekem akkor, na meg a tojásrántotta. Fürödtem is nála, az unokabátyám „kaziját” hallgattam, pihentem... Gyakran vittem a magyar kollégáknak 40 tojásból rántottát egy „borkánban”¹⁰. Több alkalommal

8 maguk sem

9 A mondatot talán így lehetne magyarul a legpontosabban visszaadni: „Értem, hogy cigány, de azt mondd meg, hogy román cigány vagy magyar cigány?” (A ma már sértőnek minősülő megnevezést kizárólag a kor és a közeg hangulatának illusztrálása végett tartottuk meg.)

10 A befőttes üveg román nevének – borcan – magyarosított változata.

éjszaka 12 óra körül lógtam meg, mikor már mindenki aludt. Az ablak vasrácsát elhajtvam¹¹ – akkor karcsú testem kifért a rácson – léptem ki a vagonnegyedbe¹², és kb. 20 perc futólépés után, mindenféle rövidíté-
seken keresztül már nénémnél voltam. Ma is csodálom, milyen jó kondiban voltam akkor, és azt is, hogy az alig világított külváros-
részekben, a „dubios” (gyanús) helyeken volt bátorságom áthaladni. Ma már nem tenném. Két óra körül már a kaszárnyai ágyamban voltam, tisztán, tiszta alsóruhákkal, jóllakva.

– *Kellett valamit adni a tiszteknek, hogy kiengedjék a városba, esetleg hazaengedjék az embert?*

– Azért nem, de egy jobb helyért – például, hogy Ploiești-ről vissza-
vigyenek Brassóba –, vagy hogy ne vigyenek el bűvárhegesztő-tanfolyamra a Dunához, vagy hogy a politikai tiszt sofőrje legyek, nagynéném dobozszámba hordta a Kentet és a kávé, na meg az ernyei szilvapálinkát. (Érdekes, a politikai tiszt csak kapitány¹³ volt, de a zászlóaljparancsnok – akinek magasabb rendfokozata volt – jelentést tett neki. A sofőrködés csak két hétig tartott; egy nyitott ARO-t és egy kombi Dacia mentőautót kaptam, de csak pár alkalommal vezettem őket.)

Nagynéném abban az időben még az alagútállalat brassói (Tunele Braşov) irodájában dolgozott, kapcsolatban voltak a CFR-vel¹⁴ és azon keresztül a vasútépítő zászlóaljjal. Alhadnagyi (sublocotenent) rendfokozatban még az irodákban is dolgoztak mérnök-tisztek, akiken keresztül meg lehetett kenni az ezred nagyobb tisztjeit. Nem is tudom, hogy a néném „bábáskodása” nélkül kibírtam volna-e az egészséget. Még így is megfordult a fejemben (Ploieşti-en), hogy megszököm. Aztán néném visszavitt Brassóba, de még ő sem tudott mindent, hogy mi történik velem.

– *Kerültek bármiféle kapcsolatba a helyiekkel?*

– Brassóban gyakran kilógtunk éjszaka „videózni” a közeli negyedbe. (Hetente egy-két alkalommal, főleg hétfvén.) Abban az időben jött be

11 elhajlítva

12 Brassóban a vasút által kiselejteztet vagonokban afféle nyomornegyed jött létre, amelyet a rendőrség időről időre megpróbált felszámolni.

13 százados

14 Az interjúalany a CFR – Román Államvasutak – rövidítést a román kiejtésnek megfelelően toldalékolja (cseferével).

- vagy néhány évvel azelőtt - a házaknál való filmvetítés, és voltak olyanok, akik néhány lejért fogadtak. Persze a kollégák nem vágytak művészfilmekre, csak akciófilmekre vagy felnőtt tartalmúakra. Úgyhogy ez a két műfaj váltogatta egymást sok alkalommal egész éjszaka. Aztán nem csoda, hogy a kis kaszárnyai pihenésünket többször a mindenféle vad álmok zavarták meg. Egy alkalommal a frissen kihelyezett fiatal hadnagyocska, aki éppen éjszakai szolgálatot látott el, megneszelte - vagy irigyeink elárulták neki -, hogy hová mentünk ki, és utánunk jött. Dörömbölt a tömbház ajtaján. A gazda kinézett - ott állt egy tizedessel -, de nem engedte be. Azt mondta, nincs ott semmi látnivaló. A hadnagy eltávozott, de a kaszárnyánál már várt ránk. Amint megérkeztünk - kb. nyolc-tízen -, egyesével fogott galléron és vert el egy lapátnyéllel. De hiába, erről minket leszoktatni már nem lehetett, olyan volt, mint a drog. Két hétnyi kihagyás után újrakezd-tük az egészet.

Amikor különböző települések határában dolgoztunk, be-mentünk kiegészíteni a szűkös ebédünket az emberek kertjéből, gyümölcsöséből. Soha senki nem szólt ránk. Vagy sajnáltak, vagy féltek tőlünk. Több helyen - utólag tudtam meg - úgy tudták, hogy elítéltek vagyunk. Ekkor már a katonasághoz nem sok közünk volt, kaki munkaruhában vagy meztelen (izmos, leburnult) felsőtesttel, kopaszra nyírva kemény fizikai munkát végeztünk a sokszor 35 fokhoz közelítő melegben, télen pedig derékig érő hóban, fagyban. Aztán volt úgy, hogy gyárak udvarán dolgoztunk (pl. Steagul

*Nemes Gyula néhány magyar kollégájával
Brassóban, 1988 februárjában
(az álló sorban jobb oldalt, cigarettával
a kezében)*

Roşu Braşov¹⁵; Centrala Electrotermică¹⁶ vagy a bodi¹⁷ cukorgyár), újítottuk fel a bemenő-kijövő vasútvonalakat. (Ott már nem nagyon lehetett levetkőzni derékig.) A dolgozók sajnálták a „szegény katonákat”, és mindenféleképpen kínáltak. A cukorgyárban kb. félméteres (még fel nem darabolt) kockacukor rudakat adtak, amennyi belénk fért; sokszor már ebéd sem kellett. Vagy a brassói állomásra vittek vagonokból kipakolni; ott is olyan félméteres szűrő nélküli (Carpaţi) cigarettákat adtak (dobozszámra); ezek meg voltak rajzolva ugyan, de nem voltak feldarabolva.¹⁸ De úgymond „bevetéseken” is részt vettünk. Például több alkalommal kivittek Predeálra az 50 centis – vagy akár méteres – havat elpucolni a pályaudvarról, a városba vezető sínekről. Ha vonat közeledett, a néhány száz méterre kiküldött társunk jelezte, mi pedig beugráltunk a vágányok közötti hóba, amelyik – minden túlzás nélkül – sokszor nyakig ért. Máskor a vagonokba fagyott követ csákányoztuk ki a bartolomeui¹⁹ állomáson, stb. (A kollégáim árvíznél is segítettek, de ezt a szabadságom miatt megúsztam.) Ez abban az időben volt, mikor egy olyan, a brassói „dépo” (talán Depozit de Vagoane şi Locomotive²⁰) területén lévő kaszárnyába voltunk elhelyezve, ahol semmi fűtés nem volt, sem meleg víz (állítólag a Monarchia idején katonai lóistálló volt). „Mántában”²¹ (nagykabát) aludtunk, nem fürödtünk hetekig. Éjszaka, ha véére kellett mennem, a folyosón halomba rugdostam a patkányokat. Vasárnap délután a tökrészeg őrmester alsónemű-inspekciót tartott, és kiugrós késsel vágta le rólunk az elszennyesedett alsógatyát és „majorkát”. De volt alkalom, amikor vasrúddal (rángával) vágott fejbe, és élvezte, hogy fenékre esünk. Megjegyzem, ilyenkor munkavédelmi sisakot (kászkat) viseltünk, de azért nem esett jól. Ma már szinte elképzelhetetlen, de akkor a kaszárnyától nem messze szerencsétlen családok éltek a kiselejtezett régi vagonokban. Nem volt ott tanácsos este vagy éjszaka mászkálni.

15 Brassói Vörös Zászló (rom.)

16 hőerőmű (rom.)

17 Botfalu (ném. Brenndorf)

18 Az ilyen rudakon meg volt jelölve, hogy hol kellene cigarettaméretűre feldarabolni őket.

19 A bertalani állomásról van szó (Brassó egyik kisebb jelentőségű pályaudvara).

20 vagon- és mozdonyraktár (rom.)

21 köpeny (rom.)

Aztán egy másik, kisebb kaszárnyában, amely a vasúti elosztó (triaj) területén volt – itt csak kb. másfél hónapot töltöttem –, az keserítette meg az életünket, hogy a szomszédunkban egy munkásszálló volt. A fiatal, csinos hölgyek – sokszor, talán akarattal, provokációból – éppen olyankor ültek ki félmeztelenül az erkélyre kávézni, cigizni, amikor nálunk gyülekező (apel) volt. Ilyen körülmények közt aztán nagyon nehéz volt a százados elvtársra (tovarășul căpitan) és a szavaira figyelni, aminek az lett a következménye, hogy szinte összerogyásig futtatott, és sűrűn megfektetett a képzeletbeli légítámadás elhárítása érdekében. (Atac aerian. Pentru luptă culcat.)²² Persze ez idő alatt fél szemmel ő is az erkélyeket bámulta.

– *Milyen volt az élelmezés?*

– A zászlóaljnál inkább gyenge, csak két alkalommal ettünk rendes ételt a kiképzés során, amikor vértadtunk. Nagynéném több alkalommal felkeresett; ahogy kivette a sütőből az almás sütit, úgy hozta el nekem. Ameddig beszélgettem vele, az egészet felfaltam. Hamar kitapasztaltam, hogy ott nem volt tanácsos bevinni a csomagot, mert a Bukarest Ferentari nevű külvárosából származó katonák percek alatt mindent felfaltak. Olyankor barátok voltak, de amikor ők kaptak nagyon ritkán valamit, éjszaka ették meg a pléd alatt. Ploiești-en még gyengébb volt a koszt, katonák főztek – ahogy és amit tudtak – egy vagonban, másik kettőben volt az „ebédlő”. Felvettem a földről a száraz kenyeret, és megettem; soha nem éheztem annyit életemben. Ott soha nem voltam jóllakva. Itt a Bukarest–Ploiești közötti dupla vasútvonal kicserélésénél dolgoztunk, kb. 25 méternyi szakaszokat emeltünk ki daruval, és cseréltük ki betontalpas részekkel. Ha megbontottunk egy szakaszt, azt minél előbb vissza kellett pótolni. Volt, hogy ebédre is alig volt időnk. Sok alkalommal viharban, zuhogó esőben dolgoztunk. Az ebédünket kihozták, emlékszem, a levesem nem akart fogyni, hiába ettem – úgy folyt az esővíz a sisakomról a tányérba. Nem volt semmiféle kedvezmény – bármilyen hideg volt, dolgozni kellett. Mikor beállt a kemény tél, a határban a kiselejtezett vasúti talpfákból raktunk máglyát, annál melegedtünk. Olyan feketék voltunk annak a füstjétől, mint

22 Légítámadás. Harchoz feküdj! (rom.)

az üszög. Ha háttal álltam a tűznek, gyúlt be a hátam, de másik felől az orrom fagyott le. Valahonnan fagyott krumplit szereztünk, megsütöttük, ettük mocskosan, mint a malacok. Ploiești-en az volt az abszurdum, hogy míg a munkában fagyunk meg, a hálóban olyan meleg volt, hogy éjszaka nyitott ablakkal, kiscatyában aludtunk. Egy-egy hálóban több méteres, öt-hat darabból álló, tíz centi átmérőjű vascsövekből készített fűtőtestek voltak, melyek teljes kapacitással ontották a hőt (ezek a hálók kisebbek is voltak a korábbiaknál). Ha kimostam az ingem, és ráterítettem, valósággal sistergett, gőzölgött, szemlátomást száradt. Percek alatt száraz volt.

Chitilán egy lakó megbeszélte a tisztekkel, hogy vigyünk be az udvarába a kiemelt talpfákból. Erre négyünket szólított fel az őrmester. Kb. száz méterre kellett vinni egy nagy halomból; a vállunkra kaptuk a talpfákat, és egy kis hátsó kertkapun hordtuk be. A gazda a kapuban állott, és minden talpfánál töltött egy-egy pohár nagyon zavaros bort. Addig hordtuk a tűzrevalót, amíg már nem találtuk el a kiskapu részét, mind a sasfának és a kerítésnek ütköztünk.

Aztán amikor Brassóba visszakerültem, civilekkel dolgoztunk együtt, és a CFR kintijában ettünk. Ott jó volt az étel. Mellette meg tizenháromunk közül mindig volt valaki, aki éppen otthonról jött, felkeresték vagy csomagot kapott. Mindent együtt fogyasztottunk el – mondhatom, igazán testvériesen. Volt egy fabőröndünk, amely mindég tele volt élelemmel, konzervekkel, zakuszkával, de főleg cipőkrém ízű szalonnával, ami nekünk akkor nagyon finom volt. Egy alacsonyabb, véznább bajtársunkat bíztuk meg a kuffer kezelésével, nála volt a kulcsa, a nyakába akasztva. Ő osztotta ki mindég, sosem zúgolódtunk, teljesen rá hagyatkoztunk. Ha, tegyük fel, csak egy tenyérnyi szalonnánk volt, azt is ő hozta az ebédhez vagy vacsorához, és vágta – amennyire lehetett – 13 egyenlő részre. De általában ekkor már volt, amit a „tejbe aprítsunk.” Aztán itt már volt egy mini üzletecske (chioșc) is a kaszárnya udvarán, ahová hetente egyszer-kétszer bejött a városból valaki valamiket árulni. Arra már nem emlékszem, pontosan miket árult, de én mindég csak sütit vásároltam – ötöt-hatot, ha volt elég pénzem –, vagy házicsokit. Az utóbbi fel sem volt darabolva, csak megvonalmazva egy-egy adag, abból tíz-tizenkét darab is simán befért. Az is előfordult – ha olyan helyt dolgoztunk és lehetőség volt rá –, hogy

összedobtuk a kis pénzünket, valamelyikünk elment a közeli boltba kipótolni a kis tízórainkat. Legtöbbször olcsó kimérés kekszet és hecsedlidzsemet²³ vásároltunk, azt ettük meg közösen. Amint említettem, az édesség hiányzott a legjobban. Na de az is előfordult, hogy délután, hazafele menet, a buszunkra várva egy-két sört is elfogyasztottunk, természetesen az őrmester sem bánta, mert egyrészt szerette, másrészt meg ilyenkor a vendégünk volt.

Amilyen gyakran csak lehetett, vállalkoztam a konyhára segédkezni. Ilyenkor a kaszárnyában maradhattam, onnan sétáltam át kilenc óra tájékán a kantinba. Ilyen segéderőt a szakácsnők kértek a századparancsnoktól időnként zöldséget hámozni, a raktárba érkező árut lerakni, stb. Ilyenkor aztán degeszre tömhettem magam vajas kenyérrel, tepertővel, na meg annyi „szukkot”²⁴ ittam, amennyi belém fért.

– Volt olyan, aki nem bírta ezt az életet?

– Volt. Főleg a szászok. (Akkor még voltak néhányan Erdélyben.) Volt, aki a sínre tette a megfagyott lábát, hogy inkább vágja le a vonat. Csak nagy erőszakkal lehetett elvonszolni onnan. Voltak, akik megszöktek, rájuk a büntetőszázad várt (Batalion disciplinar). A mi alakulatunkhoz a tiszteket is büntetésből helyezték. Előfordult, hogy a századparancsnok főhadnagy (locotenent major) volt, a szakaszparancsnokok meg őrnagyok (maior). (Funcția doboară gradul.²⁵) Durvák voltak, részegesek, de a fegyelem fenntartásához néha szükség is volt az ilyenekre. A fegyházból érkezők nagy része, akik hozzászoktak a fenytetéshez, csak ebből értett. A baj csak az volt, hogy folyton azt hangoztatták, hogy egy mindenkiért, mindenki egyért, így azok is szenvedtek, akik talán nem annyira érdemelték volna meg. Többször előfordult, hogy a néhány főből álló „bandák” összecsaptak, sokszor még vér is folyt. Ez rendszerint olyankor történt meg, amikor „carmolhoz” jutottak, amit fogkrémmel és egészségügyi szesszel keverve ittak. Ilyenkor a szolgálatos tiszt telefonon hívta a századparancsnokot – ő kb. 190 cm magas és 140 kilós ember volt –, aki a közelben lakott; ő aztán rendezte a nézeteltéréseket. Berúgta az ajtót, ököllel vitte földre

23 csipkebogyó dzsem

24 Az üdítő jelentésű román suc magyarosított változata.

25 A beosztás felülírja a rendfokozatot. (rom.)

a verekedőket, majd odabilincselte őket a vaságyhoz. (Piédonénak becéztük a háta mögött.) Aztán áshatták reggelig a hatalmas gödröket, amit reggel csak nekik kellett betemetni. A mi kis magyar csapatunkkal csak egy alkalommal próbáltak kikezdeni, de nem nagy eséllyel, úgyhogy ilyen szempontból békén hagytak. A védtelenebbek, akik nem tudtak vagy nem akartak ilyen bandákhoz tartozni, gyakran a mi hálónkban kerestek menedéket. Ekkor egy kb. huszonöt férőhelyes hálóban tizenhármunkon kívül csak négy-öt más nemzetiségű aludt, úgyhogy mindég volt hely a „menekültek” fogadására, akiket természetesen meg is védtünk. Persze megválogattuk, hogy kit engedünk be. Aztán előfordult, hogy a „keményfiúk” szidták ezeket, hogy fellázították a magyarokat ellenük. (Ați răsculat ungurii!) Ők így értelmezték. Érdekes az is, hogy a századparancsnok szinte minden fegyelmi kérdés esetén kikérte az UTC (Uniunea Tinerilor Comuniști) elnök – esetünkben egy közülünk való magyar fiú – véleményét. Együtt beszéltek meg, hogy ki milyen büntetést érdemel. (Egyik alkalommal hallottam, amint az elnök egy cigány kollégánkat próbálta védeni, hogy szerinte gyenge a jelleme és könnyen befolyásolható, de alapjában véve jó ember. A többiek vitték bele a rosszba.)

– *Meg kellett ünnepelniük a különböző kommunista vagy katonai ünnepeket?*

– Ünnepekre nem igazán emlékszem. (Az erdélyieknek az volt az ünnep, ha hazamehettek, a moldovaiaknak, ha kitüntették őket, a havaselveieknek pedig ha jóllakhattak.) A mi ünneplésünk kimerült az eskütétellel, na és egyszer Ploiești-en elvittek egy futballmeccsre.

– *Osztották-e be őrszolgálatra?*

– Őrszolgálatra nem, de éjjeli őrsem (planton) több alkalommal voltam. Emlékszem, a második váltás volt a legnehezebb, mert az első nem feküdt le tíz órakor, kibírt még két órát, a harmadik kicsivel korábban kelt, de a második lefeküdt, majd felkelt, majd újra lefeküdt.²⁶

26 Az éjszakai ügyeletet (alegység-ügyeletet) több váltásban látták el. Az első ügyeletes este 10-től kezdte meg a szolgálatot. Az interjúalany által elmondottak a második-ként sorra kerülő ügyeletesre vonatkoznak.

- *Követett el olyan kihágást, amiért megbüntették? Került esetleg zárkába?*

- Nagyobb - egyéni - büntetésben nem volt részem, kisebbekben gyakran. (Csoportosan többször.) Az alapkiképzés során annyi idő alatt kellett teljesen meztelenre vetkőzni, ameddig a tizedes kezében elégett a gyufaszál. Ez nekem elsőre nem sikerült, ezért hangosan kellett kiáltanom - a több mint százfős hálóban, hogy: „Pentru mine, dragi tovarăși, încă odată echiparea!” (Miattam, kedves kollégák, még egyszer felöltözni!)²⁷ Azt követően ilyen többet nem fordult elő. Egy másik alkalommal bejött egy tiszt, én álltam legközelebb az ajtóhoz, kellett volna kiáltanom, hogy: Figyelem! Nem tettem, ezért legalább egy félórán át kiáltottam kint az udvaron, torkom szakadtából, hogy: „Atențiune! Atențiune!..” Ploiești-en kettes planton voltam (talán én voltam egyedül ébren az egész kaszárnyában), az éjszaka közepén megérkezett a századparancsnok, próbáltam jelenteni (ráportálni) neki, de összevissza ordított, felment az emeleti szobájába, és azt mondta, ameddig onnan lejön, addig csináljam a feküdjeket (culcat), és hangosan számoljam. Minden földet éréskor kellett hallja a deréköv csatjának a koppanását a betonon.

- *Került valaki hadbírótság elé?*

- Nem tudok róla.

- *Szökött meg valaki az Ön alakulatából? Esetleg más alakulatból?*

- Igen. Több esetben is. Ploiești-ről is elszökött egy Ludas környéki fiú. Egy altiszt és két tizedes utánamentek, néhány nap múlva visszahozták. Aztán elvitték tőlünk. Úgy hallottuk, az ilyenek büntetőszázadhoz kerültek. (De a mi körülményeinkhez viszonyítva nem tudom, hogy nehezebb lett-e ott nekik.)

- *Történt valami tragédia a kaszárnyában, míg Ön katona volt?*

- A katonatársak közt akadtak páran olyanok, akik a civil életben is a vasútnál dolgoztak. Ők kijártak az elosztóhoz (trijaj) rendes szolgálat-

²⁷ A mondatban tulajdonképpen nem a kolléga, hanem az elvtárs jelentésű tovarăș román szó szerepel.

ba, főleg éjszakai műszakba. Ott történt meg, hogy egyik beesett a vonat alá, ami mindkét lábát levágta. Úgy tudom, túlélte. Az elosztót úgy kell elképzelni, hogy egy dombra tolnak fel lassan egy egész – akár száznál is több vagonnyi – szerelvényt, ahol egyenként leválasztják őket. A dombról a vagonok már szabadon gurulnak le, de más-más vágányra, annak függvényében, hogy mit tartalmaznak. Miután eljöttünk a zászlóaljtól, hallottam, hogy az egyik „szantinella”²⁸ meglötte a társát – játékból.

Más tragédia nem történt, de a kimerítő testi-lelki igénybevétel sokunkat levett a lábunkról. Egy alkalommal például én is elájultam, helyreporoztam, egész testemben remegtem, ezért bevittek valamilyen

Nemes Gyula másodéven (jobb oldalt), saját megfogalmazása szerint „megkarcsúsodva, megizmosodva, megnőtt hajjal”

közeli orvosi rendelőbe, ahol a vénámba kaptam injekciót. (Emlékszem, ez jólesett; olyan nyugodtság kerített hatalmába, mint még soha azelőtt, de azután sem.) Másnap a szanitéccel beküldtek a brassói katonakórházhoz, ahol a katonaeorvos csak annyit kérdett: Ești la munci? (Kb. hogy: munkaszolgálaton vagy?) Mondom, igen. Gyere holnap, mert befekszel. Na, ott két hétig jó dolgom volt, kipihentem magam, mint egy szanatóriumban. Jobb étel, csendes környezet, eléggé kedves orvosok, nővérek (és egy maroknyi pirula reggel, amit úgy, ahogy volt, a vécébe dobtam).

Bevonuláskor én a civil ruhámat nem küldtem haza, hanem ott volt nénémnél Brassóban, a kórházban meg az ágyam alatt. Délutánonként kimentünk a városba – nem

28 A román őrszem jelentésű santinelă magyarosan ejtett változata.

teljesen legálisan –, moziba, sörözni. Na de ott voltak igazán beteg katonák is! Volt, aki néhány hónap alatt megöszült, másik minden éjszaka bepisilt, a harmadik az alkarját vagdosta pengével (tele volt hegekkel), a negyedik éjszakánként üvöltött: Vă înușc pe toți! Vă omor pe toți!²⁹ ...És ez, gondolom, mind az idegkimerüléstől. A kórházból még egy hetet a zászlóalj gyengélkedőjébe (infirmérie) vittek, ott is laza volt.

Aztán egyszer szó szerint mi mentettük meg az életét egyik kis barna kollégánknak. Az volt a feladatunk, hogy a kb. 50-60 törtkövel töltött vagonnak a tartalmát leeresszük a vágány mellé, ezt be kellett lapátolni a talpfák közé, aztán csákánnyal alákalapálni (burat). Ez úgy történt, hogy a szerelvény nagyon lassan haladt, mi pedig vasrudakkal oldottuk ki a „zsilipeket”, amelyeken ömlött ki a törtkő. Ez időnként elakadt, megdugult, ezért be kellett mászni és megsegíteni vasrúddal, csákánnyal. Persze ennek is megvolt a technikája, egy kézzel mindig a vagon belső falában kellett kapaszkodni, mert ha hirtelen elindult a kő, magával rántatható. Ez történt a kis kollégával, beszorult a kőhalmaz közepébe, és segítségért kezdett kiabálni. Én értem elsőnek hozzá, már deréig a kövek közt volt. Ha lesüllyed mellkasig, félő, hogy összezúzta volna. Leoldottam a szíjam, bedobtam egyik végét neki, másikat a csuklómra tekertem és a vagon falába kapaszkodtam, de nem bírtam tartani. Ekkor már én is kiáltottam, amire megérkezett még három kolléga, és ugyanazt tették a derékszíjokkal, mint én. Így valahogy sikerült helyben tartanunk a pórul járt kollégát, amíg szép lassan kiürült a vagon.

– *Történt még valami érdekesebb esemény, míg katona volt?*

– 1987 novemberében már esküt tett katonák voltunk. Bár hivatalosan senki nem beszélt nekünk erről, tudtuk, hogy mi történik Brassóban, hogy a gyárak dolgozói sztrájkolnak. Azt is elkezdte valaki, hogy minket is bevetnek. Szerencsére erre nem került sor.

– *Akkoriban a kaszárnyában még sok katona volt?*

– A zászlóaljnál, a kiképzés során sok, egy szakaszban (pluton) több mint száz katona volt. Egy csoportban (grupă) 25-30 egyén. Ott voltunk

29 Mindannyiótokat lelőlek, mindannyiótokat megöllek. (rom.)

legalább ezren. Az alegységeknél 2-4 szakasz, kb. 180-200 fő. Itt egy-egy raj már nem tett ki 20 főt. Ott már rajparancsnokok sem voltak, csak szakaszparancsnokok, a legkülönbözőbb rendfokozatokkal, a „sergent majortól”³⁰ az őrnagyig. Az utolsó állomáshelyünkön négy tiszt vezette az egész kaszárnyát: egy főhadnagy századparancsnok, valamint egy őrmester, egy hadnagy és egy őrnagy voltak a szakaszparancsnokok. Tisztesek is alig voltak, de azoknak semmi nagyobb beosztása nem volt. A 13 magyar közül is csak kettőnek volt rendfokozata, egyik azért lett őrvezető (fruntaş), mert vállalta az UTC-(KISZ-)elnökséget. (Akkor senki nem kérdezte, hogy akarsz-e a Kommunista Ifjak Szervezetének tagja lenni – automatikusan mindenkit annak nyilvánítottak.) A másik őrvezető tisztesiskolát végzett még a zászlóaljnál, de aztán – nem tudom, miért – mégis közénk jött „dombelhárítónak”. (Magunk közt így becéztük a fegyvernemünket.) Aztán tizennegyediknek jött közénk a hegyivadász tizedes (caporal).

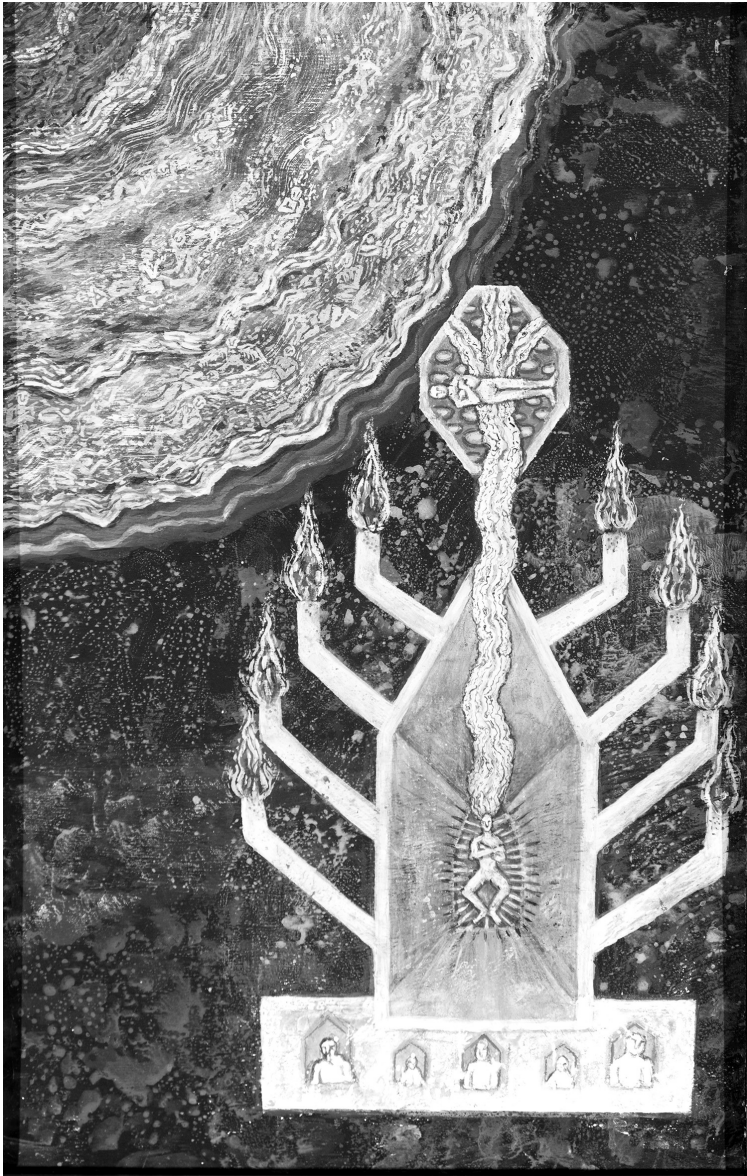
- *Van még valami, amiről nem történt említés eddig, de fontosnak tartaná elmondani?*

- Említettem, hogy egyszer elvittek focimeccsre. Talán egyetlen alkalom volt, amikor büszke voltam arra, hogy katona vagyok. A város utcáin vonultunk végig a stadion felé és vissza, tökéletes rendben, vezényszóra, néha díszlépésben, máskor énekelve. Csengett a város a tökéletes ütemtől, a hangos énekszótól: „Eu port haina militară și am douăzeci de ani. Port boneta pe sprânceană c-așai haina militară...”³¹ Nem kellett a parancsnokoknak semmit erőltetni, csak parancsszavakat mondani. Vasárnap délután a tömbházak erkélye tele volt családokkal, gyermekekkel, fiatal lányokkal. Odatettük magunkat, szerintem a legelittebb díszszázad sem csinálta volna különül, szebben, harmonikusabban. Talán ha több ilyen alkalom lett volna, nem vettem volna annyira zokon az egészszet.

- *Köszönöm a beszélgetést!*

30 A sergent major a szakaszvezető és az őrmester közötti rendfokozat.

31 Katonai egyenruhát viselek, és húsz éves vagyok. A baretet félrebillentve hordom, mert ilyen a katonaruha. (rom.)

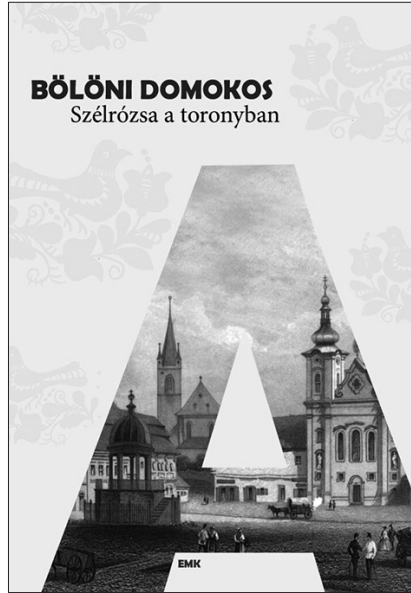
Átkelés (akril, vászon)

Márkus Béla

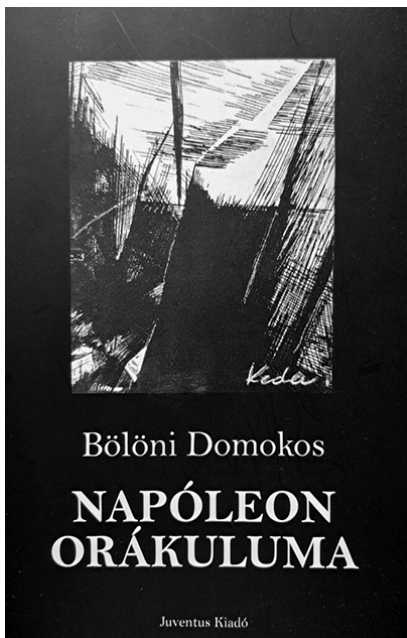
„MIÉRT JÁTSZOL A HALÁLLAL?”

– Hosszú sorok Bölöni Domokos három újabb kötetéről –

Három év, három könyv: 2023-ban a csaknem negyedszázad alatt – az 1990 után – íródott jegyzetek, novellák, karcolatok válogatása, a *Szélrózsa a toronyban*¹, rá egy évre egy kisregény, a *Napóleon orákuluma*², s idén a válogatott novellák, *Imbolygó alakja ég és föld között*³ címmel. Az első kötet megjelen(tet)ésének okát Simó Márton bevezetőféléje azzal magyarázta, hogy Bölöni Domokos elsősorban az olvasókkal való „kapcsolattartás fenntartása és erősítése végett” vágyott rá, azért vagy annak ellenére, hogy „böven volt” a könyveiből, 2011-es nyugdíjazását követően legalább ötöt adtak ki. Tömörkényt és Mikszáthot, Móriczot, Márait és Tamásit nevezte meg, mint akikhez hasonlóan irodalmi igénnyel írt újságot Bölöni is, humorral, szellemességgel színezve, nyelvi igényességgel és érzékenységgel a társadalmi jelenségek iránt, legyenek ezek régebbiek, szocializmus koriak vagy újabbak, a diktatúra bukása utániak. Maga a kötet címadója, a *Szélrózsa a toronyban* éppúgy megjelent már *A rablólús fogyasztása* című kötetben (2016), mint a *Napóleon orákuluma*. Az utóbbi azonban afféle „metatextusként” szólt arról a kínlódásról, ahogy különböző „homályos

-
- 1 Székelyudvarhely, 2023, Erdélyi Műhely Könyvek.
 - 2 Marosvásárhely, 2024, Juventus Kiadó.
 - 3 Marosvásárhely, 2025, Juventus Kiadó.

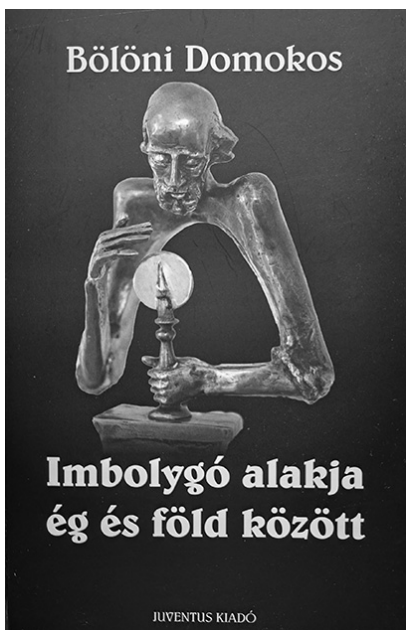
szövegemlékek”, „értelmezhetetlen szövegtöredékek” nyomán (majd) a kisregény elkészül. Az írás mint feladat, munka az új kötetben is gyakori téma, legmélyebben, már-már önkínzó módon a *Nőnap legomenon* újságíróját gyötri. Tehetetlenül tépelődik azon, nemigen válogatva az önkicsinyítő, a már-már önbecsmérlő szavak között, hogy publicistaként már „mennyi mindent összehordott, egy betűtengert”, „egy betűóceánt papírra okádott”, ám „egyetlen valamirevaló novellát, egy novellinót bár, egy tökök kis karcolatot” sem tudott „kiizzadni magából”. Parlagon heverő, visszaadott kézirataira gondol, arra, hogy a kiadók „udvariasan ki

ipics-apacsozták irodalmányait” – végül is az újságírói foglalkozás kerül szembe a szépíróival, mintha az előbbi hivatás nem tölthetné el az elégedettség érzésével, mintha a sikert csak az utóbbi hozhatná el.

A „novellinók” szerzője hatásosabb, azaz hasznosabb lehetne, mint a riportoké, beszélgetéseké, glosszáké? Az irodalom iránt való érdeklődés felkeltését mint szolgálatot tekintve az elbeszélés, a széppróza szerepe meghatározóbb, mint a publicisztika? További kérdések tolatkodhatnak még elő, főként a *Szélrózsa...* el nem különíttetten is önálló „fejezetét”, az irodalmár ismerősökről, barátokról szóló különböző műfajú írásait nézve. A kötet cím utalásos módon így hívhatja elő a szinte teljesen elfeledett Bálint György önképét, a „toronyörét”. Bölöni Domokos is „visszapillant”, idézve költők emlékét, anekdotákba fordítva kollégáival történt találkozásait, megrajzolva alkotói arcélüket, fényt villantva magánéletükre. Hangja sohasem száraz vagy nyers, mindig szeretetteljes, annál inkább, ha élcelődő, tréfálkozó. *Az író a fiát neveli* így jeleníti meg Mózes Attilát, a szigort nem ismerő apát, aki azzal se

igen törődik, ha gyermeke (megint) rossz jegyet kap, de azzal se, hogy ő maga öt vagy hat hónapja nem kap fizetést a lapjánál (nyilván: a *Helikonnál*); arra vár, hogy „ha minden jól megy (tönkre?), megjelenik válogatott novelláskötete”. A *Zágoni-féle bigonya* mintegy mellékesen tudatja, hogy a magyar szókinccsárban fellelhető bigonya valami olyanféle cikk neve, amiről magának a szerzőnek sincs fogalma a rendeltetését illetően, de nyilván a penzum diktálja, muszáj megírni. Bár másmilyen belső kényszer is diktálhatja, mint amikor „nekimen-tünk egy egész liter etédi szilvapálinkának, és ő győzött”, mármint Zágoni Attila. Aki – fordul komorabb hangulatba az írás – élete végén a kolozsvári unitárius egyház „kis szobájában lakott, heverője lábát három téglával pótolta”.

Ugyancsak a hírlapírás, nevezetesen egy interjú adott volna alkalmat a kesernyés mókázásra, amit azonban el kellett halasztania, mivel alanya először nem vállalta, hogy válaszol, később, de még ugyanabban az évben, 1991-ben azonban igen. A *(Nem is fiktív) láttelel – a búcsúcsók feledhetetlen*, illetve a *Végül mégis: vers és kisinterjú a Múzsában!* Adonyi Nagy Mária készítette láttelel Románia rendszerváltás – forradalom? – hozta társadalmi, gazdasági helyzetéről, benne a magyar kisebbség képviselői, az újságírók szemléletéről, szellemi állapotáról. A *Héttől*, majd a *Romániai Magyar Szótól* megváló publicista azzal indokolta döntését, hogy „nem az író- és irodalomfaló munkahellyel” szeretne bevonulni az „új demokráciába”, haladni „egy újabb ’népi demokrácia’ felé”. Jövendölése bevált: kialakul majd „valamiféle keleti típusú demokrácia, amely a mostani vergődésnél messze jobb, de nem nyugati”, és benne „a magyarságnak valóban csak ’egyenlőcske’ szerepet osztá-

(ná)nak ki”. Ezek alapján nem meglepő, ha az interjú készítője elismerésének úgy adott hangot, hogy „a szókimondó publicisztikáért, a politikai tisztánlátásért és a nyelvi megformálás egyértelműségéért” nagydíjat adna Adonyi Nagynak – ha lenne ilyen díj. S ha lenne egy másmilyen, azt is kiosztaná – nyitott lélek, dogmákat kerülő –, még-hozzá olyan valakinek, aki egy negyedszázadon át az *Ifjúmunkás*, valamint az *Előre* főmunkatársa volt egészen a nyugdíjazásáig, 2006-ig: Cseke Gábornak. Aki számára attól rokonszenves, jelenti ki, hogy „nem csinál titkot semmiből” – ami aligha szakmai érv. Ezeket sorakoztathatná, ha már vágyja, hogy „a romániai (szórvány-tömb- és össz-vissz) magyar lapszerkesztő szobrát” mint lehetséges modellről, Csekéről mintázzák. Mert sovány indok lehet a kolléga finomkodó öntanúsítása: „elismerem azt, hogy menthetetlenül és tagadhatatlanul része voltam egy gépezetnek, amely sakkban tartotta az embereket” (*Cseke Gábor hétköznapi glóriája*). Még ha sakkban, de börtönben! Rettegésben, mint Szabédi Lászlót, akinek – poétikus képekkel – „zakatolt a vonata”, hogy sorsával példázza, *A holtak messzire látnak*. Az ihletett megfogalmazású tudósítás a szülőföldje iránti hűségéről mártíromsággal felérő tanúságot tevő Szabédival „láttatni” engedi, hogy szobrot kap, örökségét emlékszoba őrzi, s hogy faluja zarándokhely lesz, turistaparadicsom a környéke.

Böloni Domokos az emlékállítás, az „in honorem” tiszteletadás különös módját választja, olyanféleképpen, mintha – egy ismert vers és dráma címét társítva – kései vidám siratót írna. Hornyák Józseftől búcsúzva olyan „fesztelen és lezser”, mint amilyen a szerkesztőség, az *Utunk* volt, amikor „süvölvényekként” Kibédi Varga Sándorral „beütötük magunkat, csak úgy né, mintha”. Mintha írók lettek volna, és Hornyák attól kezdve „válaszolgatott” az írásaikra, s ha egyik-másik megjelent, azokról a főszerkesztő, Létay Lajos azt hitte, a szerkesztő a saját műveit „süti el” a nevük alatt. Vagyis ők – innen a tárca címe – *Hornyák elvtárs találmányai*. Ő, a „találmány” azonban nem csak nyitott, de nagy lélek is: a rendszerváltás után magára maradt, az íróársak által voltaképpen kiközösített Létaytól dedikált kötete költeményével búcsúzik, benne négy sorral: „Elaludni egy verssor közepén / s többé aztán nem is ébredni fel, / ez lenne szép, ez lenne Költemény, / így menni el, amikor menni kell”. A *Hát elmész, Kapitány?* kérdi holtában

azt a szerkesztőt, Nemess Lászlót, akivel a barátkozásai „az életrevalóság szellemében zajlottak”, mármint főként azután, hogy kiderült, becsapta az *Igaz Szó* szerkesztőségét, a pályázatokra Réti Erzsébet néven küldte el a *Parasztnovelláját*, hadd váljon valóra Hajdu Győző álma, új női szerzőt, új tehetséget avat a lapja. A trükk ugyan lelepleződött, ám a mű díjazott lett – a „Szerző” azt utóbb se tudja, tán mert nem akarta megtudni, „miféle laskát” kapott az ügyért a volt tengerész-tiszt Kapitány.

A *Belizár von Galambod* alcíme szerint az *Utunk* Levélváltás rovatának feltámasztása, azaz életre keltése s ébren tartása a rovatgazda, K. Jakab Antal sziporkázó szellemének köszönhető. S könnyedségének, ahogy a hetilaphoz beküldött irodalmi csemegékre válaszolva a finoman csipős „laskáit” tálalta. Ízelítő a válaszokból: „az isten megteremtette az embert, hogy annak agyában ő is megszülethessen” hittételek versére: „És bölcsője állandó lakhelyévé lőn. Ő a mi szegény agyrajárónk.” A „hull a fáról / a madártoll / 'aids'-et kapok a madártól” kétsorosra: „Csak akkor, ha ön palimadár, és ha nem rendeltetészerűen használja a tollat.” Egy nagyapós és nagyanyós rímes „mesére”: „Megmondotta azt már Immanuel Kant úr: / A szép kiscicából lesz az öreg kandúr.” S végül, egy, a versei közlésével hiába próbálkozó poéta panaszára: „Olvasóm, nem illik kezdedbe a lant, / Az én nevem pedig K. Jakab Alant...”

Két írónak kitüntetett helye van Bölöni Domokos emléktárában: Bajor Andornak és Fodor Sándornak. „Nem tudom őt gyászolni”, jelenti ki Bajorról, aki „mindenütt meg tudta értetni magát”, akinek „a humor csak a tejszínhab volt költészetének keserű filozófiáján”, és aki „folyton szidott egy bizonyos hazai fasisztát, aki akkor még nem volt 'hivatalosan' is diktátorunk”. Pályaképeinek rajzolata: „Rossz korban élt, csalódásai úgy követték egymást, mint az évszakok, művét kiteljesíteni sem alkata, sem a sokoldalúan gonosz szocializmus hisztériás idegrángásai miatt nem tud(hat)ta” (*Bajor nem beszél... a sajtról*). A *Hommage à Bajor Andor* alcímű *Nagybátyám megmenti Kolozsvárt* története abszurdításával és groteszk ötleteivel sejtetni enged: ha Hornyáknak „találmánya”, akkor Bajornak tanítványa lehet vállaltan is Bölöni. A szokatlan fogalomhasználattal, a maga fabrikálta szavakkal, tájnyelvi fordulatokkal,

szlenggel, „a dangubázik egy lebeke tárgy”, a „médiás resben elintézzük ezt a salabakteri kalamajkát” és más, stílusélénkítő leleményekkel.

Fodor Sándor a másik kitüntetett. A vallomás- vagy számadásféle *Arról, hogy kit szeret az Úr* eleveníti fel első találkozásukat, amikor a Csíkba hazajáró, „a barátainak csak Fodorúr”, egy író-olvasó találkozó előtt elkérte az „elsőkötetét”. Miután elolvasta, „tűnődve, s mégis számonkérően” kérdezte: „Miért játszol a halállal?” A választ azóta is fogalmazza magában, belátva, valóban kacérkodik a halállal, nem „tényleg”, „de úgy és amúgy, sztoriban, novellinóban, felelőtlenül, nyeglén. Háát...” A *Huncut kitalációk* darabja, a *Bimbó, s mégsem úgy utal Csipike, az óriás törpe* megteremtőjére, hogy a némelyek által remekműnek tartott kalandregényére, a *Bimbi tábornokra* tereli a szót, figyelmeztetve, ennek nincs köze a „kitalációs” történethez. S épp ezzel kelt gyanút. Hogy huncutul ugyanúgy az anagógé, a helyettesítés kedvelt gondolatalakzatát, a változtatás, megcserélés immutációs módját alkalmazza, társítva egy közismert vagy annak vélt szövegre, szövegrészletre történő célzással, allúzióval, mint tette több esetben. Mint – még mindig a *Szélrózsa a toronyban* emlékállító írásainál maradván – a Tomcsa Sándor egyik cikkére (*Elromlott a pofozógép*) utaló *Zanza TS* esetében, még inkább az *Árokparti kerengőben*, amelyet Dsida Jenő emlékének ajánlott, a *Nagycsütörtök* eseménysorát a húsvéthétfőre, a „testem törött volt s nehéz a lelkem” állapotát a locsolkodó legény vágyakozására cserélve föl, meghagyva viszont helyszínként a kocsárdi állomást, ahol „ott rekednek mind”.

Az effajta helyettesítéses, célzások epikai eljárásmodot méltathatta a *Napoleon orákuluma* recenzense is, felhívva a figyelmet, hogy a kisregényben benne van minden, „amit az irodalmi utalásokra is nyitott” olvasó kereshet.⁴ Kérdés persze, hogy az utalások miképp jelennek meg itt és más művekben: a cselekmény szintjén, az előadás módjában, szövegváltozatokban vagy világszemléleti elemekként. Aprólékos filológiai munkát kívánna Bölöni regényének összevetése az eredetileg a XIII. században egy káldeus és egyiptomi hagyományokra támaszkodó arab csillagász alkotta, majd Mlle Lenormand párizsi jósnő által szer-

4 Nagy Miklós Kund: Orákulumi pontkombinációk. *Népiúság*, LXXVI. évf. 158. sz. (2024. július 13.) 6. p.

kesztett *Napoleon jóskönyvével*. Ehhez, állítólag, minden fontosabb döntése előtt segítségért folyamodott a hadvezér és császár. A jelenkori jóskönyv mint bűntárgy, mint a babonás hit, a maradiság bizonyítéka lepleződik le abban az epizódban, amely alapján ismét helyén való ama kérdés: „Miért játszol a halállal?” Miért a halált okozó borzalmak, állatias durvaságok, kegyetlen erőszakosságok oly sorozata, hogy a kisregény mottója Vörösmarty kétségbeesett kifakadása lehetne: „Az emberfaj sárkányfog-vetemény: Nincsen remény! Nincsen remény!” A történetek mondásának módja, az elbeszélői és az alaki nézőpontok változtatása, nemegyszer nehezen követhető volta úgy teremti meg csaknem egy évszázad nyomasztó légkörét, hogy szinte teljesen elnémitja a humánus hangjait, kevés esélyt ad a megértésre, együttérzésre. Eléggé elválík ugyan egymástól a keretül szolgáló „talált kézirat”, a koszos írka meg a „kedves olvasóhoz” forduló író, Gordon Allport-ra, az amerikai szociálpszichológusra is támaszkodó szövege, azaz az 1925-ben született Barabás Áron emlékei a huszonöt éves B. Bayusétól. Ám az utóbbi – vagy a kívülálló elbeszélő? – kijelentése, miszerint a múltja „folyton megkettőződik, folytatásos álmokban él, éberen”, még inkább elbizonytalanít a valóságra vonatkoztatás, a „referencia” dolgában. A képzeletet követve, a fantasztikum nyomában haladva is nehéz, ha nem lehetetlen kibogozni az idegenlégiós szálakat, az ucsétásokét, csak így az „összekötő” személyéhez kötött besugókéét. Elfogadni a „nem vagyok bűnös, bár sok életet kioltottam” morális hitelét. Egymásra vetíteni az albánok égő házának látványát a „hazai”, kulákok lakta faluétól. A társadalmi háttér elmosódik, kiviláglik viszont az „emberfaj” aljassága, felfoghatatlan szadizmus. Kéjjel ölni a kulákokat, a lányát megerőszakolni, s élvezni, hogy az hogy élvez, „réved” el az extázisban. Felülmúlhatatlanul morbid, beteges hajlamra vall, ahogy az „új párttitkár” veri, „halálra korbácsolja” az anyát, majd aztán állat módjára, míg az asszony „ki nem hült, ismét és ismét kedvét töltötte rajta”. Aztán a történelmi korfestés: a háború végnapjai, a segítőkész orosz katonával, a gyilkolásra készülő románnal, a végbelét tartó, vaskapcsokat hordó zsidóval, aztán a kommunista terror, az amerikaiak várásával, de az erdélyi főnemesség megvetésével is, akik vétkesek a Mezőség régi-régi betelepítésének ügyében. De a rendszerváltás is, a '89-ben halálra keresett B. B.-vel, aki – mintegy mankurttá válva – már-már elfelejtette

a nyelvét, de ha azt nem is teljesen, a volt kedvesét igen. Szerencséjére, a végén váratlan fordulat jön, a ponyvaregény kedvelői mondhatnak „katartikus befejezésnek”: a kedvesénél is kedvesebb a lánya, s odaadóbb, egyből szállodába, ágyba megy vele – hangos a csattanó: gyerekek születik, és vele lesz kerek, keretes a történet.

A gyermek lehetne az apa át- vagy megváltozásának jelképe, az újjászületés misztériumának tanúsítója, ha fogantatásának morbiditására hajló moralitása engedné. A gyermeki szemlélet annál inkább érvényesül, mondhatni életmegváltó szerepet kap a harmadik, a friss kötet nyitó novellája, a *Hangok a semmiből* világában. A történet egy Amerikát járt öregemberről szól, akinek a falujába való visszatértéről csupán kis házikója kéménye adott hírt, „egyszer csak füstölni kezdett”. Nincs rokona, nem emlékszik rá senki, csak találgatják, kitől kap évente egyszer-kétszer jókora csomagot, kije lehet „valahol a messzi idegenben”. Alkalmi ismerősökkel, kártyázó férfiakkal, pletykálgató fehérnépvel ereszkedik szóba, míg maga jár a boltba, ha bírja, aztán egy pásztorgyerek, majd a szomszédasszony vásárol be helyette. Amikor alig lát már, s meg is süketül, teljes ellátás fejében rá és férjére íratja a „bennvalót”. Bensőséges, családi viszony azonban nincs közöttük. Személyes kapcsolata egy tárggyal alakul ki: a rádióval. Mint aki gyermek lett újra, benne „lelte minden örömét”, „nem maradt más játékszere”. Bekapcsolta, de süketen csak „a varázsszem játékában, villódzásaiban” tudott gyönyörködni, míg egyszer, egy hajnali órán a rövidhullám sávjának 10-es számánál a rádió úgy szólalt meg, hogy: „Hallotta!”. A tárgyias leírás – sávról, számról – a csoda, a visszanyert hallás hitelesítése. Ettől kezdve egész nap arra várt, eljöjjön az éjszaka, hallhassa a rádiót. Kezdetben a zenét, akár a klasszikust is. Élvezte, ráismert „a rabok kórusára, az öröm ódájára”, a műsornak ez a része „maradéktalan boldogságot” jelentett neki. Hisz a szöveges részeket nem értette, nem tudott rájönni, „miféle nyelven hallja”, egy idő után azonban kezdte érteni „azt a fránya nyelvet”. Mint gyermek, kit azonban szülője helyett egy tárgy, a rádió tanít meg beszélni. S ezen a „furcsa, érthetetlen nyelven” szólt az asszonyhoz, nem is maradt el a válasz: „Maga teljesen megbolondult!” Miközben ápolója félt tőle, ő élt „felhőtlen, derűs boldogságban a rádiójával”. Élt, míg el nem vették tőle a villanyt, majd a szerelők „egyszer s mindenkorra levágták a hálózatról

a falut”. Úgy omlott össze, hogy ajultában testét „szétporlónak, hangokká töredezőnek” érezte. Az elsajátított nyelv szavai semmibe foszlottak, „fehér e hangok röpítették messze-messze”, „fekete a hangok kapták el, s próbálták mély szakadékba rántani” – tárgyak, eszközök lettek, személyek szerepében. Éppúgy, mint a gyermeki képzeletben. A fantasztikus irodalom epikai eljárása szerint: megtestesül a lehetetlen, a természetfölötti valószerűnek mutatja magát. Így a történet zárójele-
netében: porrá égett házikójában az öregembernek nyoma sem maradt. Az asszony hiába kereste. „Az csupán rettenetes félelmével, rendkívüli lelkiállapotával magyarázható, hogy furcsa, idegen nyelvű beszédet hallott a levegőből” – lép fel értelmezőként az elbeszélő, noha a rendkívüli jelenség igazolása, oksági magyarázata idegen a fantasztikus irodalomtól. Mint ahogy annak csupán a felvetése, nemhogy a kifejtése sem tartozott a névtelenségben hagyott vénség történetéhez, hogy honnan s miért tért vissza falujába, a szülőföldjéhez való ragaszkodás vezette-e, hiszen, sejtetően, lett volna módja, lehetősége másutt jobb körülmények között élnie. Az alakja köré fonódó érzetek sorsa titokzatos voltából is fakadnak, a sajnálattól az együttérzésig, a mulandóság elfogadásáig – talán önként vállalt halála, mint a zene, más szférába emeli.

Nem hoz megnyugvást, ellenkezőleg, gyógyíthatatlan sebet okoz az *Új hazában új hont...*, illetve a *Szívünk megszentelve az örök honvággyal* alanyi elbeszélőinek halála. Egyikük, az új világba kivándorolt Csíki István családjának nehéz élete a feleségével váltott levelekben tárulkozik fel: „Eltőtt már Amerikában is a jó, és hogy mikor fordul jobbra, azt csak a jó Isten tudja”, panaszolja indokolt szóismétléssel, mielőtt egyetlen vágya marad: megérni, „még egyszer a családom körébe láthassam magam, addig nem is lesz egy víg napom se”. Nem is lesz, balesetben meghal. Nem törlesztheti családja adósságát, fohászzkodása is hiábavaló lett a „frontkavarodásban”, „csak Isten őrizzen meg, hogy Erdélybe be ne törjön az ellenség” – betört. Történetét a stílus élénksége, érzelmileg telített volta, a szófordulatok szokatlansága emeli ki az ismert, szokásos kivándorlás-elbeszélések közül.

„Kerekes Mihály hazavágyó lelke valahol a végtelen mezőkön bolyong – mindörökre vigasztalanul” – zárul annak az apának a sorsa, akinek naplóját a fia teszi közzé. A feljegyzések mind formájukat, mind

tartalmukat tekintve eltérnek a megszokottól. Java részük ütemhangsúlyos verspróza, rímes felező tizenkettesekkel, tízesekkel s 6/5-ös tagolású tizenegyesekkel, ekképp elbeszélő költészetünk hagyományába illeszkednek. Krónikaszerűen adják elő azt, ami kevésbé ismert: Romániában a második világháború közepén, 1942 nyarán a dél-erdélyi magyarokat katonai behívóval munkaszolgálatra vitték a Regátba, ahol rossz sorsuknál is rosszabb volt nap mint nap hallaniuk: „Kár volt a magyarnak meg is születnie.” „Mintha ez a népség tőlünk nem élhetne... Mi nem kívánczunk az ő Regátjába, őt hozta bocsokra szép Erdélyországba” – hangzik a válasz, a nemzeti büszkeségé és öntudaté: „Ha észrevesszük, hogy bántja a fülüket, még inkább használjuk szép anyanyelvünket.” Mindhiába, „a sors csapása ismétlődik”. Két évvel Regát után behívó „koncentrára”, tartalékos katonai szolgálatra, onnan – hadifogolyként? – „irány Szibéria”, s innen „nincs visszaút”.

A *Postaréti Golgota* mottója szerint Orbán Baláznak állít emléket, az *Imbolygó alakja ég és föld között*, szövegeik felhasználásával, Böződi Györgynek és Páll Lajosnak, a *Brong a szív* pedig – jeligéjében – Hommage à Derzsi Sándor (1919–1978). A három kortárs költő, író előtt annak hitében és tudatában tisztelőleg – akár alakmásokként léptetve fel őket, akár portréjuk jellegzetes vonásait, életük egy-egy epizódját rajzolva meg –, hogy sorsuk nyomorúsága tanulsággal szolgál, életművük figyelmet érdemel. A *Brong...* tolvajnyelvi leleményeivel, abszurd és nonszensz cselekményszálak bogozásával érzékelteti, és a hatalmi önkény eszközeivel, bikacsökkel, gumibottal szemlélteti az azokhoz hasonló helyzeteket, amilyeneket Derzsinek főként az 1956-ban vállalt szerepe büntetéseként börtönben, majd ideggyógyintézetekben kellett megélnie. *Farsang* című versében így összegzett később: „A költőt bolondokházába zárták / Örülhetnek most mind a tolvajok / A hazugok, a gyilkosok, paráznák / Van most számukra hahotára ok...” S volt ok már korábban is, a háború utáni koalíciós években az elhallgattatására. A *Jelszavak* hangoztatta: „Szabadság biztosítja a rendet / Nem a bárd / A költő képviseli a népet / Nem a párt.” *Marx* című költeménye a filozófus nevében tündöklőket állítja pellengérré, ítélkezvén: „Jézus nekik megbocsát / De én nem – mert kontárok: ölnek.”

Az *Imbolygó*... mintha a *Hangok a semmiből* ikerpárja lenne. Jakab urat – Böződit szólították így a szülőfalujában – süketen a hallucinációi kötik le, egyszer úgy tetszik, az istenlélek beszél hozzá a természet titkairól, másszor a „kisemmizett lelkek komor siratóját” véli hallani. Életüket, életét ahhoz a tó fenekére hajtott nehéz kőhöz hasonlítja, amely „útját tévesztve megállott s áll tehetetlen”. Nem lázadozunk a tó fenekén, ismeri be „keserűn”, „mélység lett a mi sorsunk, csendesség és némaság”. Az a megalázottság, hatalmi erőszak gondolatja ezt vele, amelynek szenvedője a nyitó jelenetben: a buszról, ahová könyörögnie kellett, hogy felszállhasson, a milicista úgy lelöki, hogy orra bukva terül el a sárban. A mozaikos elbeszélés másik jelenetében Vásárhelyen az egyszobás lakása, „akár egy háborús állomás”. Az özönvíz, a béke olajága villan fel képzeletében, az óceán háborgása. S „odabenn Jónás szakítóan agresszív fájdalmat érez”, „Soha kínzás így nem fáj” – senki más, csak e bibliai alak kap nevet a látomások világában. Az utalás céltalan maradna annak az „egy soha meg nem jelent regénynek” az ismerete nélkül, amelyet a következő epizód futólag említ. A *Jónás Ninivében* volt ez a mű, ebből 1943-ban egy részletet közölt a szélsőjobb-oldali lap, az *Egyedül vagyunk*, s ez adott alapot ahhoz, hogy rá három évre „fasiszta magatartás és fajellenes izgatás” miatt előbb elbocsássák az állásából, majd letartóztassák, hónapokig fogva tartásuk, s noha érvényes bírói ítélet sohasem született egyik ügyében sem, kényszermunkás volt a Duna-deltában, többször házkutatást tartottak nála, kihallgatásra vitték. Az önéletrajzi elem így válik a fikció részévé, tűnik át a fantázia birodalmába. Jakab úr, „egy apró ember imbolygó alakja” így fénylik „szinte ég és föld között”. S amikor csodával határos módon újra hallani kezd, tapasztalnia kell, „olyan irreális megint minden”.

Realitások, valóságos események és személyek, történelmi tények töltik ki a *Postaréti Golgota* világának kereteit. Különös krónika ez az 1851-es – az emigráns, magát továbbra is az ország kormányzójának tudó Kossuth írásos meghatalmazásával tervezett – Makk József vezette erdélyi fegyveres felkelésről. Különössé, egyedülállóvá az előadásmódja teszi: a kudarcba fulladó mozgalom, az összeesküvés menétét és tragikus végét nem egy elbeszélő követi nyomon, ő, ismeretlenül is azonosíthatóan csak a nyitó képben szólal meg. A székéren utazó névtelen öregurat mutatja be, hangsúlyozva, „nem hajlott a misztikum-

ra, a realitások embere volt”, s hogy vele ellentétben „egyesek mégis hallják a titkok kórusát”. Remeklés ez a szókapcsolat: utal a szervezkedés igen titkos voltára, az egymással csak négy szemközt érintkező tagokra, de egy olyan kórus hangjaira is, amelyek később szólalnak meg, mintegy az utókor képviseletében. S ezek a hangok többszólamúak, személytelenek – egy közösségi emlékezet megszólaltatói, fenntartói. Glosszák: új szelek fújtak Európában; miként vélekedett Marx és Engels; Ferenc József a megtorló intézkedéseiről; voltak szerzők, akik a magyar emigrációt s Kossuthot tették felelőssé a mozgalom bukásáért, hangsúlyozva viszont a kivégzettek és a sok éves várfogságra ítélték iránti együttérzésüket. Tudósítások: 1874-ben a marosvásárhelyi postaréten, ahol a mozgalom három vezetőjét – Gálffy Mihályt, Horváth Károlyt és Török Jánost – húsz évvel korábban kivégezték, közadakozásból emlékoszlopot állítottak, feliratán Jókai Mór disztichonjai: „Élni szabadságban, vagy azért meghalni merészen: / Ezt hitték, vallák és holtak érette híven.” A publicisztikus közlések aligha az öregurat bemutató elbeszélőtől származnak, hiszen neki egyéb mesélnivalója se igen akad, ha a kórus hangjai hagyják, ha a térben s időben meg-megszakított történet menete engedi, mint a realitások emberét végigkísérni a Postaréttől a Szejke-forrásig, aztán Szombatfalváig, azaz Székelyudvarhelyig, közvetítve olykor, miről diskurál a kocsisával. A helyszínek és a bárói címe alapján sejthető, Orbán Balázs ő, aki a postaréti emlékmű felavató beszédét tartotta, s a mozgalmat eláruló Bíró Mihályt nyilvánosan elvetemült Júdásnak nevezte, olyan sajtópert akasztva a maga nyakába, amelynek a végén őt ítélték pénzbírságra. A pör többször kap hangot az elbeszélésben, s hogy Bíró közutalat tárgya lett.

Ahol az 1849-ben osztrák fogságba esett, majd Ignácz A. néven a bécsi kémszolgálat ügynökévé szegődött Bíró először hallatja a hangját, az nem a titkok kórusa, hanem az elbeszélés egyetlen összefüggő, ám tagolatlan idejű jelenetsora, az 1851-es balavásári szüret. Valaki ítéletmondatával: Török elkövette azt a hibát, hogy a mozgalom több alvezérére hívta meg egyszerre. A különböző hangokat közvetítő történetmondó kiléte bizonytalan, annyi mégis bizonyosnak látszik, hogy kölcsönzi ezeket, néhány szófordulat, mi több, teljes mondat ismerős valahonnan. Mégpedig Hentaller Lajos *A balavásári szüret* című, 1894-ben Budapesten kiadott kötetéből, melynek alcíme: *Történeti rajz a*

Kötélkorból. Kölcsönzött hangok szólalnak meg legvégül, titkos kórus helyett kocsmában mulató atyafiak kezdenek rá Várady Jóska nótájára. A neve addig egyszer hangzott el, a Bartalis Ferencével együtt: Sepsiszentgyörgyön végezték ki őket 1854 áprilisában. Tapintatos hallgatás övezi, ami a történeti rajzból tudható: a letartóztatása elől külföldre menekült Makk József – aki az összeesküvés kudarcáért éppúgy nem vállalta a felelősséget, ahogy Kossuth sem a szabadságharc bukásáért – Várady Józsefre testálta a feladatot, a fegyveres felkelés előkészítését. A császár katonái hamar elfogták azonban – nótája, amely formailag egy párbeszédű ballada, ezt és a „megvasazását”, felakasztását örökíti meg. Ekképp, az ének hangja által az ő vértanúsága messze hallatszik, a népi, közösségi emlékezet maradandó példája lesz.

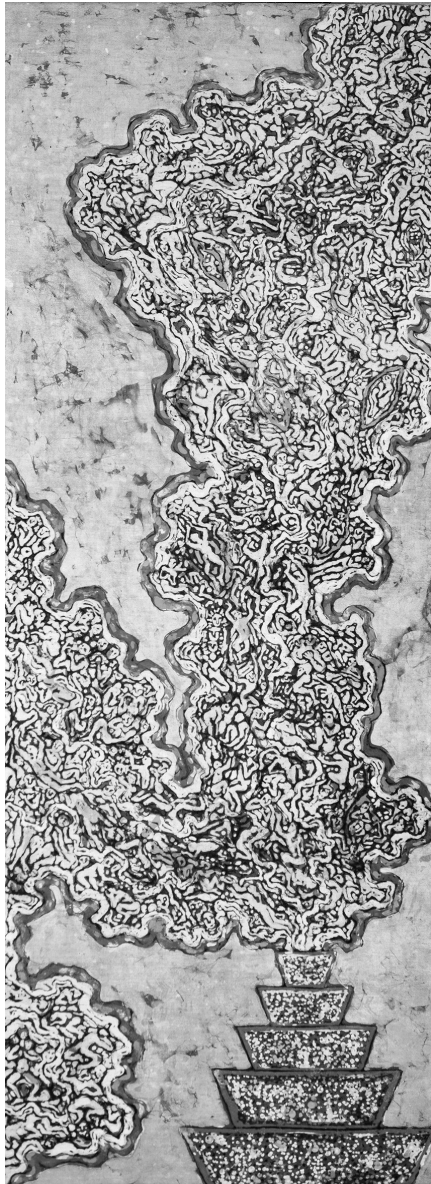
Ha a *Postaréti Golgota* előadásmódjának poétikai modernségével tűnik ki, akkor *A proféták elhallgattak* az anekdotikus elbeszélés magyar hagyományának megőrzésével és gazdagításával. Az egyik a történelmi eseményt az elbeszélő háttérbe szorításával jeleníti meg, mintha a hőseket a nép névtelen hírmondói, mesélői keltenék életre. A másik elbeszélője közeli rokonságot mutat az életrajzi szerzővel, aki maga is kalandok egész során esik át, kezdve öregkori csínytevésétől, a kórházból való szökésétől, visszapörgetve az időt, azokig, amelyeknek szabadságot katonaként élvezője, részese lett. Még többről hall a „röhögnyivaló” Gyulukától, csupa-csupa, anekdotába kívánczó történetet – például Vészti Tátogóról, aki soha nem vált jegyet a vonatra, s amikor a kalauz bírságot szab ki rá, letagadja, hogy volna pénze, de van, ami úgy derül ki, hogy a szembejövő szerelvény elüti, s „csak a sapkája maradt épen, bélésében majdnem ötszáz lejjel”. Az akasztóhumorba pácolt sztorik mellett a helyzet- és jellemkomikum mulattatóbbnál mulattatóbb jeleket és alakjait szerepelnek, tréfálkozással ütök el a kényesebb kérdéseket, a nemzeti önazonosság problémáit. De felkomorulnak súlyosabb gondok is, családiak, az elbeszélő anyjának betegsége s halála, a falué, hogy már szinte mindenki „kiköltözött” a temetőbe. S még komorabb, vészjóslóbb a csattanó: karácsonykor hazalopakodik, hiszi, ott „nincs zaklatás, nuku deklaráció”, üres a ház, ajtaja „magától” nyílik, benn azonban „otthonosan ül már valaki”, üdvözlésre készen: „- Nahát, nahát. Nocsak, nocsak. Hazajött, Bölöni elvtárs?” Kocsi áll a kapu elé. „Hosszú gyaloglásomnak, ím, vége szakadt”. Az „elvtárs” nem esik

kétségbe, amit két legény kántál – „Hirdetünk nagy örömet, mely az egész világnak vígságára léssen...” – mondja, mondja magában „szépen tovább”.

A nőnap legomenon: ennél ötletesebb címet és elbeszélői alaphelyzetet, ha száz évig él is a szerző, nehéz lenne kitalálnia. A főszereplő Ugry K. újságíró, aki évek óta a nőnap köszöntők szerzője, idén szeretne kirukkolni valami olyan szöveggel, amit a stilsztika „hapax legomenonnak” nevez, egyszer mondottnak, páratlannak. A *Füstbement terv*, Petőfi versének „nyomvonalán” haladva, „valami telibe találó, frappáns” hasonlatokkal és fordulatokkal szeretné leírni az útját haza, az anyjához. Írásztala mellett „rostokolva” mormol magában sorokat, töredékeket, próbálgatja, milyen lehetne egy „szép színes, költői köszöntő”. Legelőbb emlékezteti magát, mikor volt otthon utoljára, s hogy „mindig összevesznek, valahányszor hazamegy”. Az anyját hiába gyözködi, hogy költözzön hozzájuk – igaz, „szűkösken vannak”, a két unokával osztozna egy szobán –, inkább választja a „nyomasztó egyedülletet” a falujukban, ahol „elmatathat a kertben, az udvaron”, a kapuja drótozva, az ajtó már délután kulcsra zárva. Ugry korholja, miért kell a tyúkokkal lefeküdni, forr benne az indulat, mert a pitvar tele kacatokkal, rosz fejszék, ládák, törött székek, alma, dió az ő bölcsőjében, az egereknek van mit görgetniük éjjel. Aztán, hogy kipakolta, amit hozott, kenyeret, cukrot, más mit, az anyja zsörtölődik, minek cigarettázik annyit, miért ideges mindig, mikor hazajön, ha annyira siet, miért nem írja meg előre a normáját. Aggódását, hogy kopaszodása ellen megpróbálhatná a hajszeszt, „ingerülten” fogadja, pedig együtt kacaghatnák, anyja azt hitte, Bánffy gróf, az író találta fel a szert. Róla fénykép van „a” könyvben, teszi hozzá, s hogy írhatna ő is olyan regényt, mint Sütő András, aki „milyen szépen beszél az anyjával”. Mint aki megfélekedett róla, kivel beszél, „Hát mi az Istent írjak magáról, kiabál”. Hogy csillapodjék, elrohan a boltba borért, nem kezel le senki ott poharazgatóval, mire hallja, „el van idegenedve” s hogy „az anyját is...”, azt is „mennyre elhanyagolja”. Otthon megint durva megjegyzés, „hányszor mondjam már”, Bálint Tibor könyvének címe nem A síró oroszlán, hanem a *Zokogó majom*. „Mekkorát kacagott” az író a tévedésen, és „milyen jól el tudunk beszélgetni” – védekezik az anya, s dicséri fiát, kicsi korában „milyen ügyes verseket” írt. Ezt már „véégképp nem bírja”

Ugry. Mintha beszélő neve volna, „ugrik, 'jaj, megy a busz', csókolom...” – s ahogy a legutolsó látogatására emlékezés korábban is vissza-visszaváltott a jelenbe, a hapax legomenonok reménytelen keresésébe, a „kis szobába toppanék” öröme helyett a menekülés, a „kis szobából 'távozik'” fordított helyzetébe, úgy legvégül cinikusan ismeri be, ő nem csüggött az anyján, „mint a gyümölcs a fán, mint a mintagyümölcs a mintafán”. Hazaérve meg sem kísérli, hogy köszöntőjében Petőfi nyomonalát kövesse – saját magát követi, régi nőnapci cikkeiből „összeollózta az újat”. A *Nőnapci legomenon* inkább ironikus, semmint szenttelen elbeszélője fölöslegesnek tarthatta tudatni, hogy ezt az „újat” frázisok, üres szóvirágok lepték-e be. Ami fontos, érdemleges volt, azt elmondta, mégpedig élvezetesen és szemléletesen. El a magányukba burkolózó öregekről, a szülők szeretetvágya iránt érzéketlen, a sikertelenségüket rájuk vetítő gyerekekről, a családi harmónia hiányáról. El, „szinkronban”, a pusztuló faluról, és el az alkotás, az írás nehézségeiről, az érvényesülés akadályairól.

Az *Imbolygó alakja ég és föld között* nem Ugry K. publicista penzuma teljesítésének történetével ér véget. Mintha Fodor Sándorral perelne a kötet legeslegutolsó mondata: „Ugye, beh szép a halál.” A *Szikrázva szállongó* lehetne, publicisztikai megnevezéssel, kis színes, de a gyász színe borítja be, a fekete. „Én Istenem, rendíthetetlen haláltudattal jönnek, eregélnek, lépdelnek, baktatnak, bandukolnak, battyognak, poroszkálnak, császkálnak, kutyagolnak, slattyognak és battyognak, tévelyegnek, szédelegnek elfelé, az ismerősök, a barátok, a rokonok, míg le nem hull a hétfájdalmú mennyezetről a sugárbiztos vasfüggöny.” A menny alatt, itt, a földön – és mégiscsak ez a végbúcsú – „szentjánosbogárként villódzzék körös-körül az élet szeretete”.

Emelkedések (batik)

Borcsa János

AMI DALOLÁSRA DERÍTI A KÖLTŐT...

Babits Mihály a világirodalom fogalmáról elmélkedve mintegy tisztázta, hogy ez egy egységes, összefüggő folyamat – „egyetlen hatalmas vérkeringés” –, olyan, amely nem az egyes nemzeti irodalmakból állt össze nagyobb egységgé. Azt hangsúlyozta 1935-ben, hogy éppen ellenkező folyamat játszódott le: „az egyes nemzeti irodalmak különültek el a világirodalmon belül”, viszont ezek „nemcsak saját nemzeti talajukból táplálkoztak, hanem világirodalmi áramlatokból is.” *Az európai irodalom történetének szerzője* aztán képletesen is megnevezte a századokon át megfigyelhető jelenséget, mondván, hogy „a fának sem elég a föld nedveiből szívott erő: szüksége van az esőre is, melyet az ég szelei hoznak. Ezek az esők végigvonulnak Európán, mindenütt üdítve és termékenyítve.”

Jó ideje érzékelem, hogy Király László költészete – akárcsak ama fa – gyökerei által a szülőföld, illetve a szellemi haza nedveiből szívja erejét, lombja pedig üdeséget mutat, minthogy az ég szelei szállította esők a nagyvilág áramlataiból részeltetik. Aztán egy negyed századdal ezelőtt írt recenziómban, a költő forrásait tárgyalva ki is mondtam, amit addig is érzékelttem (Király László forrásai. *Háromszék*, 1999. március 20.), rámutattam többek között arra, hogy Király „forrásai az idő és tér legkülönbözőbb rétegeiből, illetve övezeteiből, a magyar és egyetemes történelmi-kulturális örökségből (...) táplálkoznak.” (Újra közölve in Borcsa János: *Irodalmi horizontok*. Kolozsvár, 2005, Komp-Press Korunk Baráti Társaság, 58. p.)

S hogy mai napig ez egy élő, eleven költészet, abban bizonyára fontos szerepe van Király László lelki és szellemi konstellációjának, nem különben motiváltságának. Életinterjújában ki is tért ezekre a kérdésekre a költő, egyrészt bevallotta, hogy „még mindig megkeres engem a vers”, másrészt arra is kitért, hogy szakmai irigység nincs benne, mert meggyőződése volt mindig, hogy amit neki kell megírnia, azt „nem tudja megírni senki más.” (*A legkönnyebb igazat mondani*. Sóváradi beszélgetés Király Lászlóval. Kérdezett Lövétei Lázár László. Kolozsvár, 2023, Erdélyi Híradó Kiadó – Sétatér Kulturális Egyesület, 87., 82. p.)

Emellett helyesen ítélte meg Király magának a költészetnek a szerepét is, szerinte ugyanis – akár egyik-másik pálya- vagy nemzedéktársával szembe is menve! – tétje van annak mindenkor. Úgy ítélem meg magam is, hogy érvényes és hiteles költői megszólalásra sohasem alkalmatlan az idő s a hely, jelen esetben Erdély, mert a nyelvet művelni, a kultúrát hordozó egyént és közösséget gazdagítani nem megkerülhető feladata a költőnek.

A költészet kedvezőtlen léthelyzetét tárgyalva hivatkoztak ugyan világ-történelmi katalizmákra („Auschwitz után többé nem lehet verset írni” – Theodor Adorno, 1949), visszafordíthatatlan kultúrtörténelmi tendenciákra („Ars poeticám a hallgatás” – Székely János, 1973), a költészet mégis virágzik, mert a költészet addig él, míg az emberben léteznek olyan szellemi és lelki szükségletek, mint az ének, a tánc, a zene, a vers...

Kézenfekvő példa lehet erre éppen Király László *Tisztamocsok feketefehér* című új kötete¹, amely játékosan komoly, az egymást kizáró minőségeket „összeházasító” címével ugye akár egy világállapotot is minősíthet, alcímével pedig a mai líra általa művelt pászmáit, illetve formai változatait vetíti előre: vers, prózavers, verspróza. Aztán a költőnek az az erős hite is megfogalmazódik, miszerint számára a létrehozott mű (vers, költemény) egyenértékű lehet az örökléttel (versében ez a szó mintegy kapocs, az előző kettő közé helyezve), s így a versbe mint mentőövbbe kapaszkodhat: „Túléli a szavakat. / Benneteket is. / Mindnyájunkat. // Vers. / Öröklét. / Költemény.” (*Mentőövek*)

Amint láttuk, komoly szellemi ösztönzésnek számít költőnknek az az álláspontja, hogy amit ő írhat meg, azt senki más nem írhatja meg.

1 Király László: *Tisztamocsok feketefehér*. Vers. Prózavers. Verspróza. Kolozsvár, 2024, Erdélyi Híradó Kiadó – Sétatér Kulturális Egyesület.

Egyik verses reflexiójában a lírai énnnek ezt a tudatállapotát lesújtónak és egyben „röptető-emelő”-nek tartja, és kijelenti: „amit én / meg nem írok / sohasem-elég / időmben - / meg / nem / írja / énhelyettem / senki!” (*Hőlégballon*)

Király a huszadik század sorsfordító történelmét elszenvedő felmenőit költői indulása óta nem engedi el. Már a *Varázslataink* című nemzedéki antológiában (1967) közölt egyik versében annak az érzésnek adott hangot, hogy ősei némán követik, vagy elébe lépnek, de mindig a legjobbkor teszik ezt (*Gyermekkori útlevél*), legújabban pedig mintegy a maga számára tudatosítja az irántuk táplált felelősséget: „Tartozunk / Nekik / annyival, / hogy (...) néhanap / büszkék (is) / lehessenek / ránk. (*Családi, otthoni. 2. Ősök*)

A kötet első ciklusában, ha mondhatom így, a verspetárdákat, lírai tűzijátékokot tartalmazó részében elhelyezett vers előretal a következő ciklus egyik költeményére, amelyben a felmenők közül aztán az Annus Mamaként szólított dédanya elevenedik meg, mintegy az ő lelki portróját vázolja fel megindító módon a költő, akire gondolva a lírai én életbe vetett hite erősödik meg. A földi létből távozó alakját Király képletesen a virágmadar metaforával nevezi meg, ezáltal pedig éppen a repülést idézi fel „szánalmasan zakatoló napjaink egén”, egyszersmind biztatja a megidézettet, hogy tovább viszi lelki örökségét, tehát – az előző vers gondolatához kapcsolódva – büszke lehet rá ott is, ahová távozik. (*Forduló évek. Évfordulók*)

*

Tartja magát tehát költői programjához Király László. Többnyire nyomasztónak mondható történetek kelnek életre az új versekben is, amelyeket egy intenzíven megélt élet tapasztalatával és sajátos költői beszédben mond el a költő. A drámai feszültséget ugye a „tisztamocsok” meg a „feketefehér” jelenvalósága idézi elő az egyénben és a társadalom szintjén, de a család- és a közösségtörténet mélyrétegeit is általában a tragikus tapasztalatok formálták, így világlátása is ezekhez igazodott az évek-évtizedek múltával. A költő valóságérzékelése szerint „szemételep-kor” volt ez (*Forgóajtó*). Nem csoda, hogy a „csúfhistóriák” szinte véget nem érően sorjáznak Király László köteteiben...

Mondottam, azok a „búsvidám” évtizedek, amelyek „nem várt zuhanások, de messze- / messze látó magasságok” között teltek, ebben a

Király-kötetben is emlékezetes, nemegyszer szatirikus élű versekben követhetők nyomon. S ezúttal is érvényes, ami már mintegy évtizede kimondatott, hogy „szórol szóra szemenszedve / reális (!!) valóság / derít engem dalolásra vénen.” (*A sas szeme*) Ilyen valóság pedig a család által elszenvedett és megőrzött nyomasztó örökség (*Ó-kor. A világosság teremtése*), az egyén megélt tapasztalatai, valamint a kisebbségi és emberi létezés méltatlan helyzetei, amelyek egy önkényuralmi rendszer minden napjaiban, például nélkülözések közepette öltöttek testet hosszú időn keresztül (*Kánikula*), s esetenként kimondottan is a megfélemlítés volt a céljuk (*Dönthetetlen*), nem különben a rendszerváltozást követő időszak is dalolásra deríti (!) a költőt, amikor úgymond csomagban kaptuk a „bájos szabadrablást” és a „félmeztelen demokráciát” (*Emléktúra*). Közérzetét tulajdonképpen a mindenkori és állandóan gerjesztett félelem hatja át, minthogy – mondja képletesen – a gyűjtőzsinórt „újra meg újra akárhányszor / fellobbantják elszánt / szolgálatosok.” (*Gyűjtőzsinór*)

Az irodalmi élet valóságából is merítkezik a költő, különösen „bájos” helyzeteket és figurákat idézve fel hol a proletkult és békeharc évtizedéből (*Láthatár. A tavalyelőtti hó*), hol a pártállami viszonyok között szigorúan követett alkotó értelmiség társasági életéből, amikor is – hogy minél hatásosabb legyen beszéde, oximoronnal él a költő – „rikító láthatatlanságba” rejtőztek a belügyesek a megfigyeltekkkel egyazon térben, például az egykori kolozsvári művészklubban (*COLA – este 11h., Zárórai söprögetés a Colában*). Amikor viszont a költő *hovalettjeiről*, végleg távozott, tiszta moralitású író társairól emlékezik, az előző versekben választott ironikus beszédmódja megváltozik, elégikusra vált hangja, s az író társak általa megfogalmazott üzenetének súlyát hangsúlyozva csupa nagybetűt használva írja le: „NEM RECSEGÜNK-ROPOGUNK! / DERÉKBA SE TÖRÜNK!” (*Tisztamocsok feketefehér*) Hasonló hangnemet választva szólal meg a költő a közelinek érzett személyes elmúlásról is, amit bölcs belenyugvással fogad, úgymond becsukja a gonosz ajtót, amely nem jelentett számára teljes biztonságot „e sokat bántott / s bántó, sűrke-szikár, / ámde mégis / szerelmetes földön...” (*Takarodó*)

A *Takarodó* olvasója mégsem a megváltoztathatatlanságba való bele-törődéssel marad, hiszen a vers egy záró felkiáltással („Vagy ki tudja!”) váratlanul mintegy hangnemet vált, s így végszáva megkérdőjelezi a személyes elmúlás közelségét. A kötetzáró vers (*In aeternum*) ellenben

távolságtartó nyelvtani formát választva, és egyfajta egzisztencialista álláspontból azt mondja ki, hogy a távozónak a számára ismeretlennel kell számolnia: „Semerre indul. Sehova érkezik.”

Az itt- és jelenlét viszont a költőt emberi kapcsolatainak mély és bensőséges felidézésére indítja, különösképpen a Farkas Árpádhoz és Csiki Lászlóhoz fűződő baráti és költőtársi viszonyra kerül hangsúly ezúttal. Előbbi magát a költőt jelenti számára, aki vezet s úgymond ügyeli az eltévelyedőket a „csapdás világok útjain”, illetve mutatja a biztos jövődőt (*Idők tűnése*. Farkas Árpád nélkül) A Csiki László emlékére írott Király-vers (*Al. Nyezvanov: Válasz igazi vers helyett sosem érkező levélre*) a költő-szerepeket visszaforgatja az időben, s az egykori, de múlhatatlan emlékek mellett a képzelet játékaiknak áldozó költőbarátságot hozza elő. Egykor, az 1970-es években létrehívott költői alakmásokra emlékeztet ezúttal Király, az általa teremtett Al. Nyezvanov orosz és a Csiki által kitalált Al. New amerikai költőre, akiknek a szerepét felvéve kiválót „alakítottak” mindketten egy durva diktatúra körülményei között. Merthogy olyat mondhattak el, olyan üzeneteket küldhettek ezek „médiámán” keresztül, amelyekre a szabadság hiányát bőrén érző olvasó szomjazott abban a korban. Az általuk vállalt költészet attribútuma ugyanis nem lehetett más, mint „magasztos tekintet, / suhanó szárnyalás / öröklét ragyogó / víztükre fölött.”

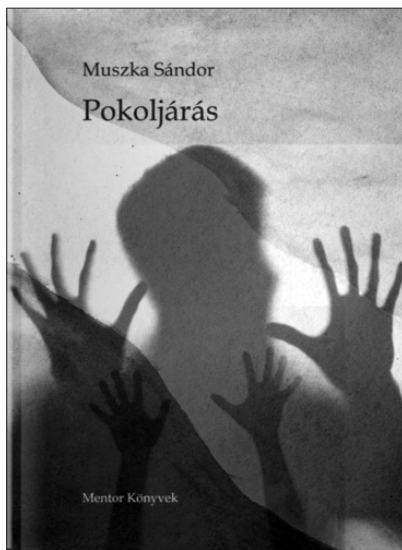
Isten tava (akril, vászon)

Miklóssi Szabó István
A KÖZTES LÉT PUSZTULÁSA

Jobb esetben a kiadó már a borítóval próbálja érzékeltetni könyve tartalmát, mondanivalóját. Muszka Sándor legújabb verseskötete, a *Pokoljárás*¹ esetében pontosan azt kapja az olvasó, amit a szuggesztív kép is ábrázol: utat menny és pokol között, a köztes létet, mely legalább annyira tesz bennünket emberré, mint angyalivá (szellemivé), illetve ördögivé (démonivá). Ám lehet e köztes út a *Léthé* vize is, amely ugyan feledteti a gondokat, de az örömet is, vagy a *Sztüx* folyó, melynek komor, mogorva Kháronja éppenséggel maga az Isten, vagy akár az ördög.

Költőnktől eddig vajmi messze állt a már-már metafizikai írások versbe faragása; fejét alig ütötte föl előző könyvében (*Idegen állat*²). Barátjaként elárulhatom: mindennapjait sem jellemzi ez a fajta gondolkodás, ez a már-már istenkeresés. Illetve istenkeresés csupán első pillantásra, mert Muszka Sándor nem többet és nem kevesebbet tesz új könyvében, mint magát a létet állítja bitó alá. S bár az akasztás elmarad, a heves, mégis rezignált ítélet akkor is megmarad, amikor az olvasó leteszi a könyvet – némileg megtépázott idegekkel.

Három ciklusba rendezett kötet, három köztes verssel. Mindjárt az első köztes vers nem hagy kétséget a kötet mondanivalóját (filozófiáját!)

1 Muszka Sándor: *Pokoljárás*. Marosvásárhely, 2024, Mentor Könyvek Kiadó.

2 Muszka Sándor: *Idegen állat*. Budapest, 2021, Előretolt Helyőrség Íróakadémia.

illetően: „Akár egy könyv, mit valaki elveszít, / az utcák mocskával elvegyül, / keresi sorsát.” (*Lapok*)

Nem hagy kétséget – nem is teheti –, Muszka kötetében a *dolgok* már-már predestináltak. E köbe vésett, meglehetősen szűk léttérben mozgó, önmagának éppenséggel a dinamikájával ellentmondó világ már a nagyszerű, *Szégyen*³ című verseskötetben megtalálható. Az új könyvben már világosan érzékelhető, a költő világa azért sorsszerű, mert ezt a sorsot maga az ember kovácsolja – és kovácsolta – magának, akár szerekekkel is (melyek közé elsősorban az alkohol, de a szeretet, annak hiánya, a társadalmi kiszolgáltatottság, és a legfontosabb: a környételesség tartozik). A *Pokoljárásban* már mindenki menthetetlen, annak ellenére, hogy a metafizikai, vallási erő jelen van, de mindig egyfajta erősen archaikus, szinte a gonosz arcát felöltő entitás, ami már az első ciklus, a *Messiás* első versében megjelenik: „Az ismeretlen hajnalban érkezett. / Babrált a zárral, majd átlépett a falon. / Jöjj velem, monda, új múltat adok.” (*Ismeretlen*) Füzérszerűen megírtak ezek a versek, az egyik a másiknak tényleges folytatása: „Lehunytam szemem, bántott a sötét. / Előre-hátra dobálta testem. / Sírtam, szabadítson meg.” (*Zaj*) A következő vers pedig: „A mélység szélén egyensúlyoztam, / a növekvő éjben nesztelen jött felém. / Számhoz emelte duzzadó mellét, / mézízű teje égette a torkom. // Ölébe vett, vitt, s a fekete torony / fényárban úszó trónjára ültetett. / Gyerek voltam, újszülött csecsemő, / köröttem láncon a pokol rémei. // Új múltat adok, súgta fülembé, / fiam vagy öröktől fogva.” (*Zuhanás*)

Mephistopheles tehát a megmentő, olyan entitás, melyet egyszerre éltet és imád az ember, de ő maga hozta létre. Ebben a kontextusban Isten hiánya nem teljesen magyarázható, még nietzschei módon sem (*mi öltük meg*). Megkockáztatom azt is, létezik ez az isten, netán isteni lény, mégis legalább annyira játékszere neki az ember, mint mennyire ő játékszere a teremtettjének: „Gyertek hozzám. / Boruljatok le, és fényem beragyog. / Vegyétek a testem, kongó üresség. / Igyátok a vérem, a feledés borát. // Hű szolgám, a halál majd előttem jár, / hirdetni örök dicsőségemet.” (*Messiás*)

3 Muszka Sándor: *Szégyen*. Budapest, 2018, Kárpát-medencei Tehetségfondó Nonprofit Kft.

Ebben az olvasatban az a borzalmas, hogy az embernek valójában nincs *menedéke*. Legyen az élet, halál, maga a sors – a megváltás elmarad. És elmaradása szükségszerű: „Kivert kutyákként szaladtunk hozzád / kilesni titkaid. / Ágyasunk voltál, anyánk, / kongó üresség. / Sok ezer erdőn, folyón át, városon / vezettél minket, nem tévesztve célt, / nyitottad szemünk a fényre. / Tanítottál, erőnk így egyre nőtt. / Láttuk a kaszás, aszkéta Istent, / éles pengéje nem fogott rajtunk. / Te légy, ki elveszít.” (*Tanítványok*) Mondhatni, hamis Messiástól hamis Messiásig terjed az ember köztes léte, és ez a lét – ahogy már említettem – ugyancsak szűk, holott tele van reménykedéssel, a jobb életbe vetett hittel; akár alkuszik is az emberfia, csak meneküljön. (De mitől, kitől? Önmagától?)

Az olvasónak eddig feltűnhetett: a költő versei feltűnően rövidek, majdnem minden szó önmagában egy-egy kép, mondhatni: maxima. A *szófogyásnak* oka van, ezek a versek így hatnak a legjobban. Saját bevallása szerint a szerző olykor napokig *bíbelődött* egy-egy strófával, verssel, amíg az elnyerte végső formáját, de azon kívül is alkalmazkodott a többi vershez ebben a szörnyű *rózsafüzérben*. Tartozunk annak elmondásával, hogy Muszka Sándor mindig is a *sokat mondunk kevés szóval* gondolat híve volt. Ennek egyik legjobb példája a *Szellem* című vers: „Undorodik a sós ízű testtől, / önmagáért szeretne élni. / Megvetően szól a hatalmasokról.” E néhány sor értelmezésével most ne foglalkozunk, elég annyi, hogy ellentmondásaival önmagát feszíti darabokra, és ingadozik hit, remény, megvetés stb. között.

De ha a szellem önmagát feszíti fel, az ember még inkább – hm – kétségbeejtő helyzetben van: „Öltünk, mert Isten erre teremtett. / S mint ablakpárkányról a könnyű fehér por, / szétszóródtunk a jeges huzatban.” (*Lég*) Ugyanez az ölésre teremtő Isten teszi, hogy: „Megjelenz nekünk setét órákon, / mellénk fekszel az agyagos földre. (*Velünk*)

Mi ez a kétségbeejtő ellentmondás? Egyik pillanatban undorodik magától a szellem, a másik pillanatban Isten rabja – és nem tehet mást. Zavarosnak tűnő filozófia lenne mindez, ha a versekből nem rajzolódna ki élesen a hiábavalóság. Az a hiábavalóság, amely már a korábbi kötetekben is megjelent, de itt már tökélyre fejlesztette a szerző. A *Szégyen* még „csak” egy olyan otthont mutatott be, ahová a menthetet-

len emberek kerültek, testközelből érintette ez a szerzőt, hiszen velük dolgozott. Az *Idegen állat* már sokrétű kapaszkodás, végigdübörög az 1989-es forradalmon, változáson, tehát nagyon is (kétségbeesett) emberi, hogy aztán a természeti elemekkel kezdjen dolgozni, végül bevonja napjaink világát is. A *Pokoljárás* már olyan párlat, ami tiszta metafizikai síkon, mellőzve az emberi történéseket, beszél a hiabavalóságról, hozzá képest – és ezt a lehető legnagyobb jóindulattal fogalmazom – az *Idegen állat* poémái olykor bizony sallangosnak tűnnek. Adja magát a kérdés: mi vezette oda a költőt, hogy ennyire lecsupaszítsa gondolatait? Talán válasz erre ez a két sor: „Új patkány rág régi mérget. / Csorog a tej, táplálja kölykeit.” (*Méreg*)

Nem lazít a *fogáson* a második, *Ember* ciklus sem. Talán emberibb, talán több benne a történet, innen a címe. Talán ez az *emberi* keserűség figurázza ki a *panta rhei* maximát, s mondja a *Vizek* versben (mindössze egyetlen sor): „Csak ami elmúlt, maradhat örök”. Mert annyi bizonyos, ez az ember nagyon is élni, sőt szeretni akar, megpihenni: „Végül aztán hazaérték mind, / kábán a hosszú, kegyetlen úttól. // Viharvert hajótok / szelíd vizekre ér. // Beléptek az elhagyott kertbe / megkívánni az érett gyümölcsöt.” (*Újra*)

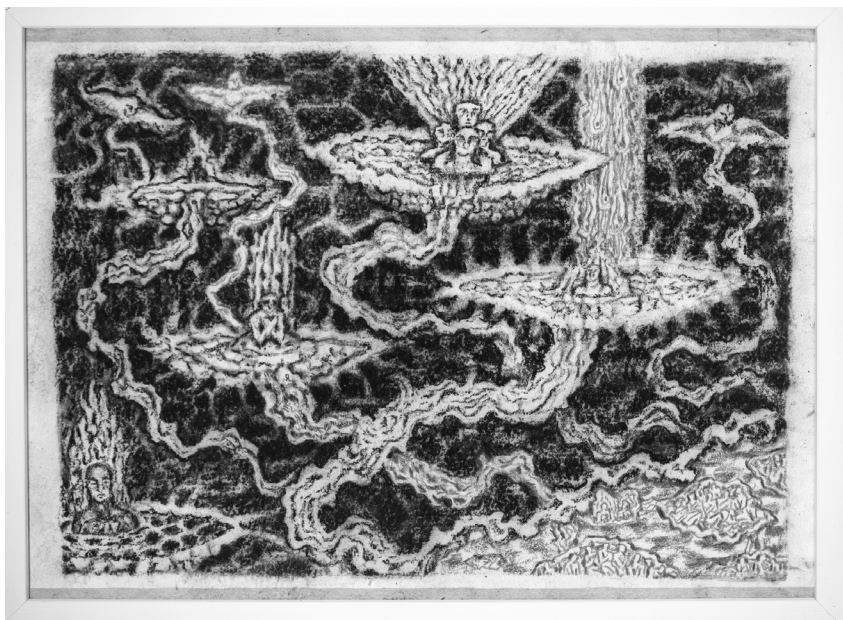
E ciklusban több az utalás egy olyan világra, amely archaikus, mégis itt van körülöttünk. Több benne a nap, a hold, a föld, a levegő (természet) említése, szimbolikus mutatása ez egy olyan létezésnek, amikor több volt a remény, a jobba vetett hit. De Isten itt is *más* szerepet kap: „Hozzá jutunk mind, / megunt játékszerek. // Nem tudja senki, / miért gyűjt kacatot.” (*A gyűjtő*)

Harmadik, egyben utolsó ciklus a *Mámor*. Egy szóval összegezve: emberközpontú. Míg az előző két ciklusban az archaikus erők, a metafizikai kérdések lényegesen többségben voltak, addig itt már maga a szerelem is megjelenik, sajátos stílusban: „A vadrózsafát neked ültettem, / félttem, elijeszt az erdők magánya. / Szél jár a fák között. / Háromnapnyi járőföldről innen / szemembe hordja az utakról a port.” (*Távol*)

Persze az a bizonyos keserű, mondhatni kettős játék jellemzi ezt a nemes érzelmet: „Egyre hűvösebb tavaszok jönnek. / Madár ugrál a hófoltos gyepen. / Íme két ember, akik túléltek álmaikat. / Állnak a rézsút lemenő fényben.” (*Napforduló*) A kettősség konklúziója akár

patetikus, sőt közhelyes is lehet(ne): „Nem akartál bántani senkit. / Magányosabb lettél a fáknál.” (*Úttalan*) Lehetne – ha nem mentené a kontextus – az a világ, melybe olvasztja ezt a magányt a költő, mint láva olvasztja a földet, hogy az olvadással ugyanakkor eggyé váljon vele.

Muszka Sándor *Pokoljárása* tehát az érzelmi és metafizikai lecsupaszítás poézise, könyve. Letisztultságának előzménye a *Szégyen* és az *Idegen állat*. A sajátos költői hang kialakításának egyik legfontosabb eleme a fejlődés, már-már megalkuvást nem tűrően. Könyve nem biztató; József Attilával szólva „nem emel föl”, de nem is ez a lényege. Tudja ezt a költő is (vagy mímeli tudását), ezt lehet látni a könyv utolsó, *A folyón* című versében: „Megjött-e végül, akire vártunk. / Vagy jötte maga a várakozás volt. / Felidézni az elhagyott partot / meddő képzelgés.”

Virrasztás a torkolatnál I. (szén, merített papír)

A Székelyföld előfizetőinek és állandó támogatóinak névsora

Románia

MAGÁNSZEMÉLYEK

Dr. Ábrám Zoltán – Marosvásárhely
Abrán Tünde – Székelyudvarhely
Albert Ernő – Sepsiszentgyörgy
Albert Géza – Székelyudvarhely
Andrási Iлона – Alsósófalva
András Pál – Bukarest
Antal Attila – Csíkszereda
Antal István – Székelyudvarhely
Antal Margit – Csíkszereda
Árvay Katalin – Sepsiszentgyörgy
Asztalos István – Székelyudvarhely
Bács Károly – Csíkszereda
Bajna György – Gyergyószentmiklós
Bakk-Dávid Enikő – Kézdivásárhely
Bakk Pál – Szentkatolna
Bakó Botond – Nagyenyed
Balázs-Bécsi Emília – Gyergyóremete
Balázs Dénes – Csíkrákos
Dr. Balázs Lajos – Csíkszereda
Balázs Zsuzsánna-Erzsébet – Csíksze-
reda
Balázsi-Pál Etel – Csíkszereda
Bálint Csaba – Csíkszereda
Bálinth Erzsébet – Csíkszereda
Bán Kata – Székelyudvarhely
Bán Árpád – Alsóboldogfalva
Barabás Imre – Gyergyóremete
Baracsi Levente – Arad
Bardócz Ferenc – Gyergyóditró
Baricz Lajos – Marosszentgyörgy
Bartha Árpád – Kászonújfalu
Bartha György – Csíkszereda
Bartha Imre – Székelyudvarhely
Bartók Melinda – Kézdivásárhely

Bartos Jenő – Jászvásár
Bege Károly – Gyergyócsomafalva
Benkő Levente – Magyarvista
Berszán Lajos – Gyimesfelsőlok
Bíró Ambrus Lenke – Székelyudvarhely
Bíró Gábor – Csíkmadaras
Dr. Bíró Gábor – Kézdivásárhely
Bíró Géza – Gyergyószentmiklós
Bíró László – Kalotaszentkirály
Bíró Levente-Tibor – Kézdivásárhely
Bíró Réka – Barót
Bíró Sándor – Gyergyószentmiklós
Blénessy Jolán – Székelyudvarhely
Bocskay Vince – Szováta
Bodó István – Csíkszereda
Bodor Júlia – Gyergyóditró
Bogdán Zsolt – Kolozsvár
Bogos Zsolt – Csíkszereda
Borbáth Erzsébet – Csíkszereda
Borbély László – Csíkszereda
Borbély Tamás – Marosvásárhely
Borbély Zsolt Attila – Arad
Borboly Csaba – Csíkszereda
Dr. Borboly István – Gyergyócsoma-
falva
Dr. Borcsa János – Kézdivásárhely
Bölöni Domokos – Marosvásárhely
Bölöni Ildikó – Bikafalva
B. Tomos Hajnal – Négyfalu
Burus János Botond – Csíkszereda
Czikó László – Búzásbesenyő
Császár Vilmos – Csíkrákos
Csávossy György – Nagyvárad
Csatlós Mihály Levente – Kézdi-
vásárhely
Cseke Péter – Kolozsvár
Csenteri Levente – Sepsiszentgyörgy

- Cserey Zoltán – Sepsiszentgyörgy
 Ft. Msgr. Csíki Dénes – Nyárad-
 köszvényes
 Dr. Csiszár Anna – Marosvásárhely
 Csiszer Imre Csaba – Csíkszereda
 Csúcs Mária – Csíkszereda
 Daczó Katalin – Csíkszépvíz
 Dánél Sándor – Csíkszereda
 Damó Csaba – Kézdivásárhely
 Darkó Béla – Marosvásárhely
 Daróczi Béla – Marosvásárhely
 Ft. Darvas-Kozma József –
 Csíkszereda
 Darvas Mária – Gyergyóalfalu
 Dávid Katalin – Székelyudvarhely
 Dávid Péter Pál – Sepsiszentgyörgy
 Dávid Zoltán – Kolozsvár
 Deák Botond – Réty
 Deák Ferenc – Csernáton
 Deme László – Csernáton
 Demeter Edit – Kézdiszentlélek
 Dénes Emőke – Homoródalmás
 Dénes Erzsébet – Homoródszentpál
 Doboly Beatrice – Vajdahunyad
 Dobos Sándor – Nagyvárad
 Dimény János – Nagybacon
 Dr. Dombi Csaba Ábel – Felsőbánya
 Domokos Éva – Arad
 Dragomir Péter – Sepsiszentgyörgy
 Ft. Drócsa László – Csíkmindszent
 Egyed Emese – Kolozsvár
 Dr. Elek Sándor – Csíkszereda
 Elekes András – Csíkpálfalva
 Elekes Antal – Temesvár
 Elekes-Józsa Márton – Gyergyóújfalu
 Elekes Károly – Sepsiszentgyörgy
 Elekes Péter – Kászonaltiz
 Elekes Zsuzsanna – Gyergyóújfalu
 Farkas Ambrus – Sepsiszentgyörgy
 Farkas Antal – Székelyudvarhely
 Farkas László – Gyergyócsomafalva
 Farkas Miklós – Segesvár
 Farkas Réka – Sepsiszentgyörgy
 Fazakas Zoltán – Sepsiszentgyörgy
 Fekete Albert – Csíkszereda
 Fekete István – Csíkszereda
 Ferencz Edit – Gyergyóremete
 Ferencz Éva – Kézdivásárhely
 Ferencz Gizella – Kézdivásárhely
 Ferencz Imre – Csíkszereda
 Dr. Ferencz László – Marosvásárhely
 Ferencz-Nagy Zoltán – Brassó
 Dr. Finta Ella – Szilágysomlyó
 Fodor György – Székelyudvarhely
 Fodor István – Sepsiszentgyörgy
 Fodor Pál – Sepsiszentgyörgy
 Forró László – Bukarest
 Fuják Gyula – Csíkszereda (2 darab
 egyéves előfizetés)
 Funariu Éva – Szeben
 Fülöp Dénes – Székelyudvarhely
 Fülöp Géza – Marosvásárhely
 Fülöp Lajos – Székelykeresztúr
 Fülöp László – Csernáton
 Fülöp Sándor – Gyergyóalfalu
 Fülöp Tamás – Majlát
 Fülöp-Török Réka – Kézdivásárhely
 Gábor Emőke – Csíkszereda
 Gagy József – Csíkszentlélek
 Gajai Sándor – Árkos
 Gajdó Albert – Csernáton
 Gál Katalin – Gyergyóújfalu
 Galvácsy László – Zilah
 Dr. Garda Dezső – Gyergyószentmiklós
 Gazda Árpád – Magyarfenés
 Gazda József – Kovászna
 Geréd Gábor – Székelyudvarhely
 Gergely Borbála – Csíkszereda
 Dr. Germán Salló Márta – Maros-
 vásárhely
 Gulácsi Gizella – Marosvásárhely
 Györfi Jenő – Nyáradmagyarós

- Györffi Kálmán – Gyergyószentmiklós
 Dr. Györfi Sándor – Csíkszicsó
 Haáz Sándor – Székelyudvarhely
 Hadnagy Géza – Farkaslaka
 Haller Béla – Marosvásárhely
 Hantz András – Kolozsvár
 Hegyi Sándor – Székelyudvarhely
 Hertz Mikola – Csíkszereda
 Dr. Holló Attila – Csíkszereda
 Hubert Sándor – Bukarest
 Illyés Ferenc – Székelykeresztúr
 Imecs Márton – Kolozsvár
 Incze Szabó László – Marosvásárhely
 Istvánffy Katalin – Torda
 Izsák Balázs Árpád – Marosvásárhely
 Jancsó Miklós – Kolozsvár
 János Julianna – Csíkszereda
 János Csaba – Csíkszereda
 Joikits Attila – Szilágysomlyó
 József Álmos – Sepsiszentgyörgy
 Juhász B. Tünde – Csíkszereda
 Kacsó Elemér – Temesvár
 Kacsó József – Hármashalu
 Kakas Zoltán – Sepsiszentgyörgy
 Káli Király István – Marosvásárhely
 Kánya József – Csíkszereda
 Katona Gizella – Kolozsvár
 Kedves Béla – Gyimesközéplek
 Kelemen Hunor – Csíkszereda
 Kémenes Bernadette – Gyergyó-
 szentmiklós
 Kerekes Ágnes – Nagyvárad
 Keresztes Éva – Brassó
 Dr. Kikeli Pál István – Marosvásár-
 hely
 Király Gyöngyi – Marosvásárhely
 Király Zoltán – Kolozsvár
 Kiss Jenő – Sepsiszentgyörgy
 Kiss Lázárné Éva – Kézdivásárhely
 Kocsis László – Marosvásárhely
 Kolbert Tünde – Borszék
 Kolumbán-Antal József – Zetelaka
 Kolumbán László – Székelyudvarhely
 Koncsag László – Szentegyháza
 Konsza Vilmos – Sepsiszentgyörgy
 Kónya-Hamar Zsuzsanna és Dr. Kó-
 nya-Hamar Sándor – Kolozsvár
 Kopacz Péter – Sepsiszentgyörgy
 Kovács Amadé – Cernavodă
 Kovács Barna – Marosvásárhely
 Kovács Béla – Érmihályfalva
 Kovács Emil Lajos – Szatmárnémeti
 Kovács Eszter – Gyergyószárhegy
 Kovács Mária – Székelyudvarhely
 Kovács Piroska – Máréfalva
 Kovács Zsuzsanna – Bukarest
 Dr. Kozma Dezső – Kolozsvár
 Kozma-Péter Dénes – Zetelaka
 Köllő Éva – Borszék
 Kristó Tibor – Csíkszereda
 Kürti Miklós – Kolozsvár
 Laczkó-Albert Elemér – Gyergyó-
 remete
 Laczkó Szentmiklósi Endre –
 Gyergyóremete
 László Attila – Jászvásár
 László Bakk Anikó – Kolozsvár
 László Csaba – Csíkszereda
 Lászlófy Pál István – Csíkszereda
 Dr. László Ilona – Marosvásárhely
 Lázár Lilla – Csíkszereda
 Lázár Pál – Marosvásárhely
 Lehoczky Ferenc – Arad
 Léstyán Dénes – Csíkszereda
 Léstyán Sándor – Kézdivásárhely
 Loghin Gizella – Brassó
 Lőrincz József – Székelyudvarhely
 Luka Klára – Sepsikőröspatak
 Dr. Major Zoltán Zsigmond – Kolozs-
 vár
 Dr. Makai Magoss Csaba –
 Felsőbánya

- Markó Béla – Marosszentkirály
Markó Ilona – Csíkszentgyörgy
Marton Erzsébet – Marosvásárhely
Dr. Marton József – Gyulafehérvár
Márton Ferenc – Temesvár
Maștaleriu Erzsébet – Gyergyóremete
Dr. Máthé Dénes – Kolozsvár
Mátyás Endre – Szováta
Mester Zoltán – Szováta
Mihály János – Lövete
Mihály Orsolya – Kolozsvár
Miklós István Csongor – Csíkszereda
Mikola Éva – Torja
Dr. Mild Edit – Sepsiszentgyörgy
Mincsor Erzsébet – Gyergyóremete
Mirk László – Csíkszereda
Molnár Csaba – Csíkszereda
Molnár Endre – Marosvásárhely
Molnár Vilmos – Csíkszereda
Murányi János – Székelyudvarhely
Nádudvary György – Brassó
Nagy Árpád – Csíkszentdomokos
Dr. Nagy Attila – Marosvásárhely
Nagy Csilla – Csíkszentlélek
Nagy József – Gyergyóremete
Dr. Nagy Lajos – Sepsiszentgyörgy
Nagy László – Marosvásárhely
Nagy László – Zilah
Nagy Melinda – Nagyvárád
Nagy Miklós Kund – Marosvásárhely
Nagy Sándor – Székelyudvarhely
Nemes Előd – Sepsiszentgyörgy
Novák Sándor – Marosvásárhely
Oláh Sándor – Csíkszereda
Orbán Gábor – Gyergyószentmiklós
Orbók Ilona – Csíkszereda
Pál Tibor – Kézdiszentlélek
Pál Zoltán – Csíkdánfalva
Pálffy József – Csíkszereda
Papp Zoltán – Zilah
Pásztor Ferenc – Sepsiszentgyörgy
Patakfalvi Dénes – Székelykeresztúr
Péntek János – Kolozsvár
Pénzes Jenő – Bereck
Péter Éva – Csíkszereda
Péter Gergely – Csíkszereda
Péter Péter – Székelyudvarhely
Petres Sándor – Csíkszereda
Portik Bakai Ádám – Gyergyóremete (8 darab egyéves előfizetés)
Dr. Puskás Attila – Marosvásárhely
Dr. Rác Katalin – Marosvásárhely
Ráduly János – Kibéd
Rákosi Zoltán – Sepsiszentgyörgy
Rancz Árpád – Csíkszereda
Rokaly József – Gyergyószentmiklós
Russu Bors Tibor – Csíkszentkirály
Sándor Szilárd – Székelykál
Sántha Emese – Marosvásárhely
Sárkány Antal – Sepsiszentgyörgy
Ft. Sárközi Sándor – Csíkszereda
Sárosi Csaba – Kézdivásárhely
Sárosi Teréz – Kézdivásárhely
Sata Kinga Koretta – Magyarvista
Sata Klára – Csíkszereda
Sata Lóránd – Voluntari
Seprődi József – Dicsőszentmárton
Silye Béla – Székelyudvarhely
Siklódi Olga – Székelyudvarhely
Sóbester Klára – Marosvásárhely
Sófalvi László – Székelyudvarhely
Dr. Soós Szabó Klára – Csíkszereda
Straub Etelka – Nagyvárád
Suba Ilona – Marosvásárhely
Szabó-Biró Brigitta – Csíkjenőfalva
Szabó Attila – Nagyalambfalva
Szabó Csilla – Marosvásárhely
Szabó Enikő – Szentegyháza
Szabó Ferenc – Gyergyóditró
Szabó József – Székelyudvarhely
Szabó Judit – Kézdivásárhely
Szabó Judit – Csíkcsicó

Szabó Magdolna – Csíkszász
 Szabó M. Barna – Székelyudvarhely
 Szabó Nándor – Csíkszereda
 Szabó Piroska – Nagyvárad
 Dr. Szabó Sándor – Székelyudvarhely
 Szalai Attila Örs – Székelyudvarhely
 Dr. Szász Éva – Gyergyóalfalu
 Szász Zoltán – Székelyudvarhely
 Szatmári József – Marosvásárhely
 Szathmári János – Gyergyószentmiklós
 Dr. Szatmári Sebestyén – Csíkszereda
 Dr. Szatmári Szabolcs – Marosvásárhely
 Szávai Márton – Énlaka
 Szebeni Norbert – Sepsiszentgyörgy
 Szekeres Adorján – Csíkszereda
 Székely Ágnes – Balánbánya
 Székely Szabó Zoltán – Marosvásárhely
 Széll (Horváth) Anna – Kolozsvár
 Szentés D. Gáspár – Madéfalva
 Szentés Gábor – Madéfalva
 Szilágyi István – Kolozsvár
 Szilágyi Németh Éva – Kolozsvár
 Dr. Szilveszter László Szilárd –
 Sáromberke
 Szöcs István – Szentegyháza
 Tamás Béla – Csíkszereda
 Tamás Dénes – Réty
 Tamás Géza – Székelyudvarhely
 Tamás Huba – Homoródkarácsonyfalva
 Tamás Klára – Csíkszereda
 Tánczos Vilmos – Kolozsvár
 Tankó Gyula – Gyimesközéplek
 Tapodi Zsuzsa – Sepsiszentgyörgy
 Tatár Irénke – Maroszentgyörgy
 Tiboldi István – Csíkszereda
 Tódor Béla – Kézdiabíbis
 Tódor Gábor – Homoródmás
 Tófalvi Zoltán – Marosvásárhely
 Tóth Mária – Arad
 Tötös Katalin – Zilah
 Török Áron – Sepsiszentgyörgy

Török József – Lövete
 Török István – Koronka
 Török Mária – Csíkszereda
 Tövissi Zsolt – Csíkszereda
 Tuross Judit – Marosvásárhely
 Ütő László – Székelykeresztúr
 Ványolós A. István – Székelyudvarhely
 Varga Lőrinc – Gyergyószentmiklós
 Varga Edit – Gyergyóremete
 Vén Ferenc – Kézdiabíbis
 Veres István – Szatmárnémeti
 Dr. Veress István – Szilágysomlyó
 Veress János – Kovászna
 Vetró András – Kézdivásárhely
 Víg Zsolt – Kolozsvár
 Vitályos Réka – Marosvásárhely
 Vorzsák Margit – Csíkszereda
 Dr. Waczel Attila – Csíkkarcfalva
 Zrinyi István József – Mangalia
 Zsigmond Győző – Sepsiszentgyörgy
 Zsók József – Sepsiszentgyörgy
 Zsók László – Sepsiszentgyörgy

INTÉZMÉNYEK

Apáczai Csere János Pedagógusok Há-
 za – Csíkszereda
 Dr. Balás Gábor Községi Könyvtár –
 Gyergyóremete
 Bernády Közművelődési Egylet –
 Szováta
 Csíki Székely Múzeum – Csíkszereda
 Csíkszépvízi Öregotthon – Csíkszépvíz
 Derex Com Kft. – Bukarest
 Dokumentációs Könyvtár –
 Székelyudvarhely
 Exa-Trade Kft. – Székelyudvarhely
 Gyulafehérvári Római Katolikus Érsek-
 ség Csíkszeredai Segédpüspöksége
 Hargita Megyei Tanfelügyelőség –
 Csíkszereda

- Hargita Megyei Szociális és Gyerekvédelmi Igazgatóság – Csíkszereda
 Haszmann Pál Közművelődési Egyesület – Csernáton
 Iskolai Könyvtár – Szárazajta
 Iskolai Könyvtár – Székelyszáldobos
 Kájoni János Megyei Könyvtár – Csíkszereda (2 db. egyéves előfizetés)
 Keramika Kft. – Csíkszereda
 Kézdivásárhelyi Múzeum – Kézdivásárhely
 Kontur Kft. – Csíkszereda (5 db. egyéves előfizetés)
 Kovászna Megyei Alkotóközpont – Sepsiszentgyörgy
 Kovászna Megyei Könyvtár – Sepsiszentgyörgy (2 db. egyéves előfizetés)
 Kovászna Megyei Tanács – Sepsiszentgyörgy (5 db. egyéves előfizetés)
 Községi Könyvtár – Balánbánya
 Községi Könyvtár – Barátos
 Községi Könyvtár – Bardoc
 Községi Könyvtár – Bereck
 Községi Könyvtár – Bögöz
 Községi Könyvtár – Bölön
 Községi Könyvtár – Csernáton
 Községi Könyvtár – Csikdánfalva
 Községi Könyvtár – Csikkozmas
 Községi Könyvtár – Csikmadéfalva
 Községi Könyvtár – Csikpálfalva
 Községi Könyvtár – Csíkszentdomokos
 Községi Könyvtár – Csíkszentgyörgy
 Községi Könyvtár – Csíkszentmárton
 Községi Könyvtár – Csíkszentmihály
 Községi Könyvtár – Csíkszentsimon
 Községi Könyvtár – Csíkszépvíz
 Községi Könyvtár – Etéd
 Községi Könyvtár – Felsőboldogfalva
 Községi Könyvtár – Fenyéd
 Községi Könyvtár – Galócás
 Községi Könyvtár – Gelence
 Községi Könyvtár – Gidófalva
 Községi Könyvtár – Gyergyóalfalu
 Községi Könyvtár – Gyergyócsomafalu
 Községi Könyvtár – Gyergyóditró
 Községi Könyvtár – Gyergyószárhegy
 Községi Könyvtár – Gyergyóremete
 Községi Könyvtár – Gyergyóújfalu
 Községi Könyvtár – Gyimesfelsőlok
 Községi Könyvtár – Gyimesközéplok
 Községi Könyvtár – Hídvég
 Községi Könyvtár – Homoródalmás
 Községi Könyvtár – Homoródszentmárton
 Községi Könyvtár – Kányád
 Községi Könyvtár – Kápolnásfalu
 Községi Könyvtár – Karcfalva
 Községi Könyvtár – Kászon
 Községi Könyvtár – Kézdiipolyán
 Községi Könyvtár – Kézdiszentlélek
 Községi Könyvtár – Kommandó
 Községi Könyvtár – Korond
 Községi Könyvtár – Kőkös
 Községi Könyvtár – Lemhény
 Községi Könyvtár – Lövete
 Községi Könyvtár – Maksa
 Községi Könyvtár – Mikóújfalu
 Községi Könyvtár – Nagyajta
 Községi Könyvtár – Nagybacon
 Községi Könyvtár – Nyárádmagyarós
 Községi Könyvtár – Oklánd
 Községi Könyvtár – Oroszhegy
 Községi Könyvtár – Ozdola
 Községi Könyvtár – Parajd
 Községi Könyvtár – Réty
 Községi Könyvtár – Románandrásfalva
 Községi Könyvtár – Sepsibodok
 Községi Könyvtár – Sepsikőröspatak
 Községi Könyvtár – Siménfalva
 Községi Könyvtár – Székelyderzs
 Községi Könyvtár – Székelyvarság

- Községi Könyvtár – Szentábrahám
 Községi Könyvtár – Szenterzsébet
 Községi Könyvtár – Torja
 Községi Könyvtár – Újszékely
 Községi Könyvtár – Uzon
 Községi Könyvtár – Váralja
 Községi Könyvtár – Vargyas
 Községi Könyvtár – Zabola
 Községi Könyvtár – Zágon
 Községi Könyvtár – Zetelaka
 Kulturális Központ – Gyergyószentmiklós
 Magyarország Főkonzulátusa – Csíkszereda
 Manpres Distribution Kft. – Bukarest
 Nagy István Művészeti Líceum – Csíkszereda
 Németh Géza Egyesület – Csíkszereda
 Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kolozsvár
 Petőfi Sándor Általános Iskola – Oroszhegy
 Polgármesteri Hivatal – Csíkszereda (5 db. egyéves előfizetés)
 Polgármesteri Hivatal – Gyergyószentmiklós
 Polgármesteri Hivatal – Kápolnásfalu (2 db. egyéves előfizetés)
 Polgármesteri Hivatal – Oroszhegy
 Polgármesteri Hivatal – Tusnádfalu (2 db. egyéves előfizetés)
 Római Katolikus Plébánia – Tűr
 Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége – Csíkszereda
 Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége Erdővidéki Szervezete – Nagybacon
 Sabi Team Biztosítási Ügynök Kft. – Csíkszentlélek
 Sapientia Alapítvány – Kolozsvár
 Sapientia Egyetem Könyvtára – Csíkszereda
 Székely Nemzeti Múzeum – Sepsiszentgyörgy
 Szent Erzsébet Öregotthon – Gyergyószentmiklós
 Tarisznyás Márton Múzeum – Gyergyószentmiklós
 Temesvári Római Katolikus Püspökség – Temesvár
 Turisztikai, Ifjúsági és Külkapcsolati Iroda – Gyergyószentmiklós
 Unitárius Parókia – Marosvásárhely
 Városi Könyvtár – Barót
 Városi Könyvtár – Borszék
 Városi Könyvtár – Gyergyószentmiklós
 Városi Könyvtár – Kézdivásárhely
 Városi Könyvtár – Kovászna
 Városi Könyvtár – Maroshévíz
 Városi Könyvtár – Székelyudvarhely
 Városi Könyvtár – Szentegyháza
 Városi Könyvtár – Tusnádfürdő
 Városi Művelődési Ház – Barót
 Br. Wesselényi Miklós Városi Könyvtár – Kézdivásárhely
 Zetelaka Község – Zetelaka

Magyarország

MAGÁNSZEMÉLYEK

- Abafáy-Deák Csillag – Budapest
 Alföldy Jenő – Kecskemét
 André András – Martonvásár
 Dr. Antal Balázs – Budapest
 Bakos József – Budapest
 Dr. Balássy Péter – Szombathely
 Bálint Gábor – Dabas
 Dr. Baricz Zsolt – Szeged
 Barta László – Budapest
 Dr. Bartók Gergely – Budapest
 Báthori Csaba – Budapest
 Beke Mihály András – Budapest
 Bereczky Gábor – Budapest

- Bíró Miklós - Budapest
Birtalan Ferenc - Budapest
Dr. Botz Lajos - Pécs
Borbás János - Veszprém
Boga Tamás László - Szeged
Burján Pál - Pécs
Czakó Gábor - Budapest
Császár Zoltán - Budapest
Csender Levente - Üröm
Csontó Lajos - Pilisborosjenő
Dávid Ferenc - Szentés
Dávid Gyula - Szigetszentmiklós
Dr. Demeter Béla - Szikszó
Demeter József - Ballószög
Demse Márton - Budapest
Dénes Balázs - Szeged
Dr. Dobos László - Budapest
Dr. Erdei Antal - Gyöngyössolymos
Farkas Zoltán - Veszprém
Fazakas Lehel - Gödöllő
Fazekas Edit - Cegléd
Dr. Fazekas Márta - Budapest
Dr. Fázsy Szabolcs - Budapest
Fejér Istvánné - Szentés
Fekete Béláné - Budapest
Fekete Miklós - Szeged
Ferenz Ernő - Páty
Dr. Ferenczi Tibor - Budapest
Dr. Ferencz Csaba - Budapest
Ferencz I. Szabolcs - Budapest
Fritsch László - Budapest
Dr. Füleky György - Budapest
Fűrjesi Csaba - Budapest
Füzi Michael Stephan - Budapest
Gál Ildikó - Budapest
Gáll József - Budapest
Gálffy Attila - Budapest
Gátay István - Devecser
Dr. Gottwald Péter - Győr
Guba Pál - Miskolc
György Tünde - Budapest
Gyurka Eta - Budapest
Halász Péter - Csongrád
Hankó Zoltán - Kistarcsa
Harmath Ilona - Baja
Dr. Hartványi Tamás - Győr
Dr. Hegedűs Imre János - Budapest
Herman Levente - Budapest
Horváth Zoltán és Imecs Emese - Budapest
Iancu Laura - Velence
Jámbor Zoltánné - Makó
Grófné Jancsó Zsuzsanna - Kalocsa
Ifj. Jancsó Gyula - Budapest
Jancsó Klára Katalin - Biatorbágy
Dr. Jánosy Ildikó Kinga - Szeged
Jánosiné Dandui Gyöngyi - Budapest
Juhász Béla - Abasár
Kádár Katalin - Ágfalva
Kántor József - Baja
Karap Ágnes - Budapest
Dr. Kata Mihály - Szeged
Kemény Zsigmond - Piliscsaba
Keppel Gyula - Budapest
Kézdi Anna - Battonya
Király István - Mezőkovácsháza
Dr. Kiss András - Pócsmegyer
Kiss Anna - Budapest
Kiss Bálint - Budapest
Dr. Kiss Ferenc - Cserseztomaj
Kis Krisztián Bálint - Szolnok
Kisslaki László - Kéthely
Kollár Albin - Dunakeszi
Kósa Lajos - Debrecen
Kosztá Csaba - Sukoró
Kovács Árpád - Ugod
Dr. Kovács Klára - Császár
Kökényessy Szilárd - Budapest
Kófalvi Magdolna - Budapest
Dr. Kőrös Erzsébet - Győr
Dr. Kukorelly Pál - Keszthely
Kulcsár Júlia - Budapest

- Dr. Kussinszky Péter – Budapest
 Kuti József – Tura
 László János – Debrecen
 Lezsák Sándor – Budapest
 Lezsák Tibor – Budapest
 Dr. Lukács Csaba – Fonyód
 Dr. Lukácsy József – Székesfehérvár
 Maczkó Gergő – Pogány
 Makai Judit – Budapest
 Márkus Béla – Debrecen
 Marosi Gábor – Budapest
 Márton Károly – Hőgyész
 Márton Lajos – Budapest
 Dr. Medgyessy István – Debrecen
 Miakich Gábor – Budapest
 Mihály-Kádár Katalin – Ágfalva
 Miklós András – Miskolc
 Dr. Molnár Jenő – Budapest
 Molnár Levente – Szigetmonostor
 Molnár Sándor – Balatonfüred
 Murányi Sándor Olivér – Budapest
 Dr. Nagy-Major Gábor – Pápa
 Dr. Nám Lóránt – Szombathely
 Németh István – Százhalombatta
 Németh Zsolt – Budapest
 Dr. Nyakasné Lázár Anna – Budapest
 Dr. Obrusánszky Borbála – Mende
 Dr. Oszoly Tamás – Budapest
 Pados József – Sárszentmihály
 Pálfi Sándorné – Berettyóújfalu
 Pappné Németh Andrea – Eger
 Pappné Pongrácz Csilla – Dunabogdány
 Papp Péter – Budapest
 Pataki Gábor Zsolt – Budapest
 Paulovics Tamás – Szentés (4 darab
 egyéves előfizetés)
 Péterfy Lajos – Bakonyszücs
 Péter László – Szeged
 Pintér Henriett – Budapest
 Polóny Levente – Budapest
 Pomogáts Béla – Budapest
 Dr. Porcza Antal – Mosonmagyaróvár
 Prohászka Géza – Balatonfüred
 Ragályiné Jeager Veronika – Budapest
 Dr. Sándor Pál – Simontornya
 Silay Ferenc – Szeged
 Simai László – Veszprém
 Dr. Szabó Béla – Göd
 Szakó Éva – Budapest
 Szakolczay Lajos – Budapest
 Száraz Miklós György – Budapest
 Szarka Gábor – Pomáz
 Szarvas László – Tura
 Szathmári István – Zsádány
 Szász-Fejér István és Katalin – Moson-
 magyaróvár
 Dr. Székely András Bertalan – Isaszeg
 Székely László – Budapest
 Szeles András – Encs
 Szepessy Béla – Nyíregyháza
 Szigeti Lajos – Budapest
 Dr. Szőnyi László Pál – Budapest
 Dr. Tekes Kornélia – Budapest
 Tiffán Zsolt – Villány
 Tóth Erzsébet – Budapest
 Tóth Wessely László – Budapest
 Tornai József – Érd
 Tők János – Kecskemét
 Dr. Udvarhelyi Olivér – Veszprém
 Ungváry Rudolf – Budapest
 Dr. Varga István – Orosháza
 Dr. Varga Péter Pál – Budapest
 Vargha György – Tápióbecske
 Dr. Várszegi László – Pécs
 Dr. Vass Ágnes – Budapest
 Vass Szabolcs – Parád
 Dr. Veress Gábor – Balatonfüred
 Vitályos Ágnes – Budapest
 Vörös István – Budapest
 Zsolnai József – Hernád

INTÉZMÉNYEK

Algyői Faluház és Könyvtár
- Algyő

Baka István Alapítvány - Szeged

Bouchal Kft. - Budapest

Eötvös Loránd Kutatóhálózat Titkársága - Budapest

Erdély Barátainak Köre Kulturális Egyesület - Szolnok

Írók Boltja (8 db. egyéves előfizetés) - Budapest

Könyvtárellátó Kht. - Budapest

Magyar Földgáztároló Zrt., Fritsch László - Budapest

Magyar Patrióták Közössége - Budapest

MTA Társadalomtudományi Központ - Budapest

MTA Titkárság - Budapest

Mogyoróssy János Városi Könyvtár - Gyula

Móra Ferenc Népszínház Közhasznú Egyesület - Algyő

Országgyűlés Hivatala - Budapest - 2 db. egyéves előfizetés

Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság - Budapest

Ötágú Síp Kulturális Egyesület - Szeged

Paksi Közművelődési Nonprofit Kft. - Paks

Páholy Irodalmi Egyesület - Pécs

Páterház Panzió - Szentés

Robinson Tours Kft. - Balatonfüred

Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára - Szeged

Dr. Varga Péter Pál Országos Gerincgyógyászati Központ - Budapest

Amerikai Egyesült Államok

Dr. Basa Emőke - Clifton

Borbély Melinda - Laguna Beach

Farkas Szabolcs - Milwaukee

Fodor Albert - New York

György Ildikó - Highland

Kirják Attila - New York

Kiss István - Hawley

Kovács Árpád - Maryland

Kovács László - Loveland

Ozsváth Ildikó - New York

Ausztrália

Leontine von Rheinberg - Melbourne

Ausztria

Dr. Bartók Miklós - Leopoldsdorf

Csipkó László - Bécs

Csutak Magda - Bécs

Dr. Forbáth Klára - Bécs

Galvácsy Imola - Bécs

Gellérd Andor - Bécs

Haverinen Varga Katalin - Linz

Franciaország

Buna István - Antony

Dčnes-Pichot Hanga - Chécy

Langrand-Escure Tünde - St. Pèray

Párizsi Magyar Intézet - Párizs

Horvátország

Péter Irén - Várदारóc

Németország

Dr. Dobó Attila – Rheine
 Dr. Dobó Tibor – Demmin
 Gaál Julianna – Aalen
 Haáz Katalin – Braunschweig
 Juliana Johrend – Buchen
 Kisslaki László – Steinbach
 Schultzs Orsolya – Rostock
 Szabó Kristóf Imre – Düsseldorf
 Szakács-Konnerth Mihály –
 Friedrichshafen
 Száva Péter – Krefeld
 Dr. Wieser Györgyi – Starnberg

Svájc

Gödri Zsolt – Benglen

Svédország

Antal Imre – Ljungby
 Csata Attila – Västra Frölunda
 Szentkirályi Csaga – Vällingby

Szerbia

Apró József – Topolya
 Benda Török Lívia – Moholgunaras
 Bolyai Tehetséggondozó Gimnázium
 és Kollégium – Zenta

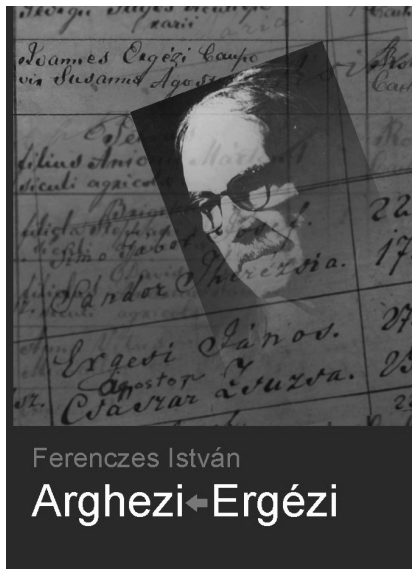
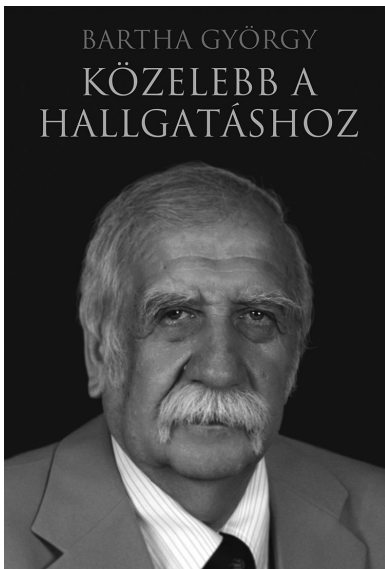
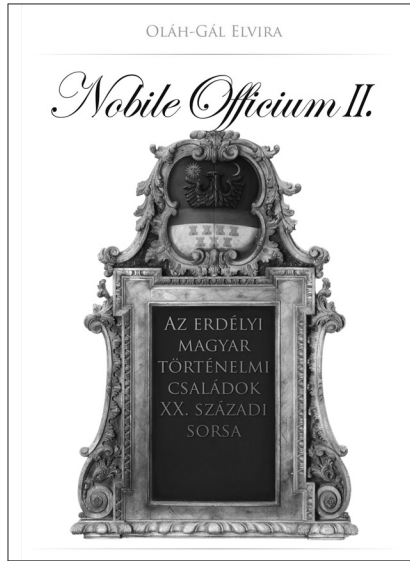
Csáki Edina – Topolya
 Fekete J. József – Zombor
 Jovan Jovanovic Zmaj Általános Isko-
 la – Magyarkanizsa
 Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó
 Nyelvi Gimnázium – Szabadka
 Lengyel Emese – Topolya
 Nagybecskereki Gimnázium –
 Nagybecskerek
 Nagy Majláth Ágota – Topolya
 Nyirádi Hajnalka – Topolya
 Pressburger Kucor Blanka – Topolya
 Rancz Károly – Pancsova
 Surányi Roland – Óbecse (4 darab egy-
 éves előfizetés)
 Tari István – Óbecse
 Vajda Annamária – Topolya
 Vastag Gázsó Hargita – Topolya
 Zolcer Andrea – Topolya
 Zsiga Dávidházi Judit – Topolya

Szlovákia

Fehér István – Komárom
 Kiss Mónika – Őrös
 Pallér Péter – Komárom
 Selye János Gimnázium – Komárom

Magyarországon a *Székelyföld* folyóirat
 a *Magyar Napló* szerkesztőségében rendelhető meg:
 1092 Budapest, Ferenc krt. 14 sz., postán: 1450 Budapest, Pf. 77

Legújabb köteteink:

SZÉKELY KÖNYVTÁR

111MD30 0301

1. Székely népballadák	35,00 lej
2. Mikes Kelemen: <i>Törökországi levelek</i>	35,00 lej
3. Tamási Áron: <i>Ábel a rengetegben</i>	35,00 lej
4. Böződi György: <i>Székely bánja</i>	35,00 lej
5. Kányádi Sándor: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
6. Apor Péter: <i>Metamorphosis Transylvaniae</i>	35,00 lej
7. Benedek Elek: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
8. Tamási Áron: <i>Ábel az országban</i>	35,00 lej
9. Zsögödi Nagy Imre: <i>Följegyzések</i>	35,00 lej
10. Farkas Árpád: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
11. Hermányi Dienes József: <i>Nagyenyesi Demokritus</i>	35,00 lej
12. Tomcsa Sándor: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
13. Tamási Áron: <i>Ábel Amerikában</i>	35,00 lej
14. Balázs Ferenc: <i>A rög alatt</i>	35,00 lej
15. Király László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
16. <i>Székely népdalok</i>	35,00 lej
17. Kóváry László: <i>Székelyhonról</i>	35,00 lej
18. Márton Áron: <i>Válogatott írások és beszédek</i>	35,00 lej
19. Szabó Gyula: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
20. Páll Lajos: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
21. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája I.</i>	35,00 lej
22. Cserei Mihály: <i>Erdély históriája II.</i>	35,00 lej
23. Tompa László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
24. Tamási Áron: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
25. Vári Attila: <i>Volt egyszer egy város</i>	35,00 lej
26. <i>Régi székely költők</i>	35,00 lej
27. Kriza János: <i>Székely népmesék</i>	35,00 lej
28. Petelei István: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
29. Tamási Áron: <i>Hazai tükör</i>	35,00 lej
30. Ferenczes István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
31. Bod Péter: <i>Szent Hilárius</i>	35,00 lej
32. Jancsó Benedek: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
33. Szabédi László: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
34. Cseres Tibor: <i>Foksányi szoros</i>	35,00 lej

35. Csiki László: <i>Titkos fegyverek</i>	35,00 lej
36. <i>Székely népi imádságok</i>	35,00 lej
37. Tamási Áron: <i>Publicisztikai írások</i>	35,00 lej
38. Horváth István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
39. Kurkó Gyárfás: <i>Nehéz kenyér</i>	35,00 lej
40. Bogdán László: <i>Az ördög Háromszéken</i>	35,00 lej
41. Bölöni Farkas Sándor: <i>Utazás Észak-Amerikában</i>	35,00 lej
42. Sánta Ferenc: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
43. Fodor Sándor: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
44. Székely János: <i>A nyugati hadtest</i>	35,00 lej
45. Szócs Géza: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
46. Tivai Nagy Imre: <i>Cirkálások szeredai emlékeimből</i>	35,00 lej
47. Tamási Áron: <i>Szülőföldem</i>	35,00 lej
48. Kemény János: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
49. Ignác Rózsa: <i>Torockói gyász</i>	35,00 lej
50. Markó Béla: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
50+ Siklódy Ferenc: <i>Könyvjegyek I.</i>	35,00 lej
51. Szentkatolnai Bálint Gábor: <i>Válogatott művek</i>	35,00 lej
52. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! I.</i>	35,00 lej
53. Benedek Elek: <i>Édes anyaföldem! II.</i>	35,00 lej
54. Böződi György: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
55. Czegő Zoltán: <i>Katonabogár</i>	35,00 lej
56. <i>Régi székely írók</i>	35,00 lej
57. Nagybaczoni Nagy Vilmos: <i>Végzetes esztendők</i>	35,00 lej
58. Domokos Pál Péter: <i>Moldvai útjaim</i>	35,00 lej
59. Szemlér Ferenc: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
60. Györffi Kálmán: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
61. Bartha Miklós: <i>Nemzetpolitikai írások</i>	35,00 lej
62. Tamási Áron: <i>Bölcső és Bagoly</i>	35,00 lej
63. Székely János: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
64. Ágoston Vilmos: <i>Godir és Galanter</i>	35,00 lej
65. Sütő István: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
66. Orbán Balázs: <i>Válogatott írások és beszédek</i>	35,00 lej
67. Tamási Gáspár: <i>Vadon nőtt gyöngyvirág</i>	35,00 lej
68. Beke György: <i>Föld és lélek. Székely riportok</i>	35,00 lej
69. Ferencz Imre: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
70. Mózes Attila: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
71. Kacsó Sándor: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
72. Tamás Menyhért: <i>Vigyázó madár</i>	35,00 lej

73. Szócs Kálmán: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
74. Lőrincz György: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
75. Tánczos Vilmos: <i>Elejtett szavak</i>	35,00 lej
76. Kőrösi Csoma Sándor az újabb kutatások tükrében	35,00 lej
77. Tamási Áron: <i>Jégtörő Mátyás</i>	35,00 lej
78. Székely költők az árnyékos oldalról	35,00 lej
79. Panigay Róbert: <i>Válogatott novellák</i>	35,00 lej
80. Magyar Lajos: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
81. <i>Látom az életem nem igen gyönyörű – A madéfalvi veszedelem tanúkihallgatási jegyzőkönyve 1764</i>	35,00 lej
82. Székely írók az árnyékos oldalról	35,00 lej
83. Paál Árpád: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
84. Székely János: <i>Három dráma</i>	35,00 lej
85. Egyed Péter: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
86. Bartalis János: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
87. Tamási Áron: <i>Négy dráma</i>	35,00 lej
88. Fábíán Ernő: <i>Válogatott írások</i>	35,00 lej
89. Molnár H. Lajos: <i>Volt egyszer egy udvar I.</i>	35,00 lej
90. Molnár H. Lajos: <i>Volt egyszer egy udvar II.</i>	35,00 lej
91. <i>Bethlen Gábor leveleiből</i>	35,00 lej
92. <i>A székelyek (Rólunk írták)</i>	35,00 lej
93. Szabó Gyula: <i>Gólya szállt a csűrre</i>	35,00 lej
94. Zágonyi Attila: <i>Válogatott paródiák és humoreszkek</i>	35,00 lej
95. Tompa Gábor: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
96. Benkő József: <i>Transsilvania specialis (A székelyek földje)</i>	35,00 lej
97. Földi István: <i>Századelő az udvartereken</i>	35,00 lej
98. Gazda József: <i>A XX. század, ahogy megéltük</i>	35,00 lej
99. Király László: <i>Kék farkasok</i>	35,00 lej
100. Egyed Emese: <i>Válogatott versek</i>	35,00 lej
100+ Siklódy Ferenc: <i>Könyvjegyek II.</i>	35,00 lej

A könyvek megvásárolhatók vagy megrendelhetők
a Székelyföld szerkesztőségében
vagy online a www.szekelyfoldfolyoirat.ro oldalunkon.

• P Á L Y Á Z A T I F E L H Í V Á S •

HEGYEK, FÁK, FÜVEK!

A Székelyföld folyóirat pályázata középiskolások számára

*„Hegyek, fák, füvek, erdők, haragzöld, azúr menny, szívem rokonai,
kedvesek, emlékeimben látlak szelíden bölintani,
izmaim emlékeznek ernyedőn, erdők, titok-ösvények, farkas szagúak,
lombkunyhók, égboltnyi lombfelhők, csukott szemű lombalagutak;”
(Szilágyi Domokos: *Hegyek, fák, füvek*)*

A számítógép, az okostelefon, a kütyük, a mesterséges intelligencia világában mit jelent nekem a természet? Mit az erdő, a hegyek, fák, füvek, tisztások, pihenők, kaptatók, lombkoronák? Mit a tavak, patakok, források, vizek? Hát az égbolt, a szél zúgása, a fellegek? Jelentenek-e valamit nekem? Megkap-e, elragad-e egy ködös őszi reggel látványa? Vagy ahogy pipálnak eső után a hegyek, mondjuk, a Szent Anna-tónál? Érzeme az ízét a számban a friss erdei szamócának, áfonyának, szedernek, mogyorónak, a gyógynövényekből készült teának, a vadon termő gombáknak? Mit ad, mit adott nekem a természet? Mit hozok, mit viszek ebből magammal majd egy életen keresztül? Hogyan adom tovább, továbbadom-e azt az utánam jövőknek? Otthon érzem-e magam a természetben? Vagy hol vagyok otthon inkább? Szabad vagyok-e, lebeghetek-e, szárnyalhatok-e kedvemre benne, bennük? Mit jelent nekem ez a szabadság?

Miért fontos nekünk a természet óvása, védeése? Mit kezdetünk felgyorsult világunkban ezzel a természeti örökséggel? Arra kérünk tehát benneteket, kedves középiskolásokat, hogy írjatok ezekről a kérdésekről!

Verseket (maximum két-három verset, de 60 sornál nem többet) és prózai szövegeket (novellát, kisesszét – maximum 10 000 karakternyit) várunk tőletek, 14–18 évesektől (IX–XII. osztályos diákoktól) a *Székelyföld* folyóirat postacímére (530 170 Csíkszereda, T. Vladimirescu u. 5. sz.) vagy a szekelyfold@hargitamegye.ro e-mail címre. A borítékon / e-mailben, kérjük, tüntessétek fel: Pályázat: HEGYEK, FÁK, FÜVEK! Személyes adataitokat se feledjétek megírni: pontos név, életkor, iskola, osztály, lakcím, telefonszám, e-mail cím!

Beküldési határidő: 2025. október 31.

A pályázat díjai:

I. díj: 1000 lej

II. díj: 750 lej

III. díj: 500 lej

Eredményhirdetés 2025 decemberében.

A díjazott művek közlési jogát a *Székelyföld* folyóirat fenntartja.